

Numismatický sborník

28/1

Filosofický ústav Akademie věd České republiky, v.v.i., Praha /
Centrum medievistických studií Akademie věd České republiky a Univerzity Karlovy v Praze
ve spolupráci s Českou numismatickou společností

Tento svazek finančně podpořila stavební společnost
Chládek a Tintěra, Pardubice a. s.

Praha 2014

DENÁRY MEČOVÉHO TYPU (III).

Mladší varianty denárů typu meč-kaplice (C 50–52, 56–58)

Jiří LUKAS

Abstract – Deniers of the sword type (III). Later varieties of deniers of the sword-chapel type (C 50–52, 56–58).

The latest group of deniers of the so-called sword type (Cach 1970, nos. 50–52, 56–58) is presented and described in detail in this study, with analysis of interconnection of the particular dies included. Appearance of these deniers in coin hoards, their metrology and die engraving fabric show that the group of the described varieties of the deniers of the sword type was struck in the first half of the 990s.

 early medieval times, Bohemia, denier

Nejmladší skupinu denárů mečového typu představují denáry s mečem a křížem na lícních stranách a kaplicí se sestavou trojúhelníků či obloučků pod lomenicí na stranách rubních (Cach 1970, č. 50–52, 56–58).¹ S nejstaršími popisy variant denárů tohoto typu, nesoucích zmíněné formální ikonografické znaky, se setkáváme v polovině 19. století v díle německého sběratele a numismatika Heinricha Philippa Cappeho, věnovaném počátkům českého mincovnictví. Ve studii „*Die ältesten Münzen Böhmens*“, vydané v roce 1846, popsal v rámci skupiny denárů mečového typu minci, nesoucí na lící straně ve středu pole vyobrazení meče mezi křížem a písmenem „L“, na straně rubní kaplici se sestavou pěti protáhlých trojúhelníků pod lomenicí (Cappe 1846, 37, č. 12).² Mince není vyobrazena, ale podle popisu lze soudit, že se jedná o variantu denáru mečového typu Cach 1970 (dále jen C) 56. V dodatku k uvedené studii, vydaném v roce 1850, pak H. P. Cappe popsal variantu denáru mečového typu s mečem, trojicí kuliček a s předmětem podobným noze ve středu pole na lící straně a písmenem E pod lomenicí s trojicí kuliček umístěných nad sebou na straně rubní (Cappe 1850, 96, č. 1).³ Ani tato mince není v Cappeho studii vyobrazena, ale z popisu můžeme usuzovat, že se jedná o denár, jehož lící strana je obdobou lící strany denáru C 52 a strana rubní obdobou rubní strany denáru C 50.⁴

Podle v té době již ustálené tradice, založené na názorech německého badatele Johanna Friedricha Joachima (1750, 683–684), ale především zakladatele české vědecké numismatiky Mikuláše Adaukta Voigta (1771, 106–107, 110, pozn. 51), položil H. P. Cappe ražbu nejen obou popsaných mincí, ale všech denárů mečového typu na samotný počátek vlády knížete Boleslava I. tedy do závěru 30. let 10. století (podrobněji Lukas 2012, 211–212).

Vzhledem k okolnosti, že oba Cappem popsané denáry nebyly doplněny vyobrazením, nebyly zařazeny do souhrnného „*Popsání a vyobrazení českých mincí*“, vydávaného od roku 1855 na stránkách časopisu Památky archeologické a místopisné kustodem numismatické sbírky Národního muzea v Praze Václavem Hankou. Mezi popisy a vyobrazení denárů mečového typu však Hanka zařadil jiné tři exempláře denárů sledované skupiny (Hanka 1855, 283, č. 11–12, 16, tab. II/11–12, 16), ani u jednoho však

1 Příspěvek navazuje na studie věnované popisu variant denárů mečového typu C 47, 49, 53–55, ražených v průběhu druhé poloviny 80. let 10. století (Lukas 2012 s podrobnými popisy všech nálezů denárů mečového typu) a variant denárů s meči na obou stranách mincí (C 90–92), ražených na přelomu 80. a 90. let 10. století (Lukas 2013).

2 „H. S. Im Felde ein Schwert, die Spitze nach oben, zur linken Seite desselben ein L, zur rechten ein Kreuz. Die Umschrift von Rechts oben herunter ist: Dux Boleslaus zu deuten. ⚔ IV•XVI BOVLAC • R. S. Ein Kirchengebäude, unter dem Giebel desselben eine Verzierung von fünf voreinander stehenden länglichen Dreiecken. Umschrift der Anfang rechts: VRACΛ+ CV.“ (Cappe 1846, 37, č. 12).

3 „H. S. Im Felde ein Schwert, unter demselben rechts ein Dreieck von Kügelchen, daneben das verkürzte Bein. Die Umschrift fängt rechts oben an und läuft nach unten: + BOLEΛAZ. R. S. Unter einem Kirchengiebel E, von demselben drei Punkte über einander. Umschrift: PPAGA<>+.“ (Cappe 1850, 96, č. 1).

4 Denár pocházel z majetku významného německého numismatika Hermanna Danenberga a mohl být součástí mincovního nálezů, objevených v roce 1849 v okolí Gdaňska (srovnej údaj ve soupisu nálezů).

nejso uvedeny nálezové okolnosti.⁵ Prvním z nich je denár C 52 ze sbírky proslulého numismatika a falzátora Wilhelma Killiana, jehož pravost byla potvrzena nálezem dalšího exempláře téže varianty denáru C 52 v roce 1895 ve finském Nousiaien (obr. 1).⁶

Obr. 1. a) *Hanka* 1855, 283, č. 11, tab. II/11; b) *Talvio* 1980, 33, č. 2 (Suomen Kansallismuseo Helsinky).

Druhým denárem ze sledovaného souboru, popsaným a vyobrazeným V. Hankou, je denár C 56 z majetku mincovního kabinetu v Berlíně, kde se ostatně nalézá dodnes (obr. 2).

Obr. 2. a) *Hanka* 1855, 283, č. 12, tab. II/12; b) Münzkabinett, Staatliche Museen zu Berlin.

5 V roce 1880 vydal J. Smolík na stránkách časopisu *Památky archeologické pokračování Hankou* započatého soupisu. Mezi Smolíkem popsanými a vyobrazenými mincemi jsou rovněž dva exempláře denárů C 58 (*Smolík* 1880, 415, č. 16–17, tab. XVIII/16–17), z nichž první pochází z nálezů Jarocin (*Jażdzewski* 1879, 21, č. 7, tab. I/5).

6 Denár C 52 z Killianovy sbírky je uveden a popsán rovněž v aukčním katalogu: *Verzeichniss der ausschliesslich böhmischen Münzen- und Medaillen-Sammlung des Wilhelm Killian*. Wien 1858, 2, č. 13. Tam je pod č. 9 popsán rovněž další denár mečového typu ze sledovaného souboru C 50, který nebyl zahrnut do Hankova soupisu. Podrobnosti o denáru C 52 z finského Nousiaien včetně literatury jsou uvedeny v soupisu nálezů.

Třetí Hankou popsanou a vyobrazenou mincí je denár C 51 z majetku Národního muzea v Praze, kde se však v současné době nenalézá (obr. 3).

Obr. 3. *Hanka 1855*, 283, č. 16, tab. II/16.

Horší, či lepší popisy a vyobrazení již známých, ale i do té doby neznámých variant denárů mečového typu ze sledované skupiny, pocházejících z nově odkrytých mincovních nálezů se hojněji objevují v odborných numismatických studiích postupně od 60. let 19. století (srovnej soupis nálezů). Konec 19. století je pak spojen s vydáváním velkých soupisů a kompendií, týkajících se počátků a nejstaršího období mincovnictví v jednotlivých zemích středoevropského prostoru a shrnujících výsledky badatelské práce předchozích generací numismatiků, historiků a sběratelů. Základní dílo české numismatiky, „*České denáry*“ (*Fiala 1895*) již obsahuje popisy a často i vyobrazení šestnácti kusů variant a subvariant denárů mečového typu ze sledované skupiny (tab. 1):

Tab. 1. *Fiala 1895*: zastoupení denárů C 50–52, 56–58 (* obrázek převzat ze *Smolík 1880*, 415, č. 16, tab. XVIII/16; ** obrázek převzat ze *Smolík 1880*, 415, č. 17, tab. XVIII/17).

Cach (1970)	Fiala (1895)	tab.	Nález / sbírka	Literatura
č. 50	č. 18	I/10	M. Donebauer	<i>Fiala 1888</i> , č. 29, tab. I/29
č. 50	č. 19	I/11	Olobok	<i>Friedensburg 1890</i> , č. 34
č. 50	č. 20	I/12	Miastko? , M. Donebauer	<i>Fiala 1888</i> , č. 30, tab. I/30
č. 50	č. 2895	XXXVI/8	Lisówek	<i>Bahrfeldt 1896</i> , č. 51, tab. I/51
č. 51	č. 15	I/8	Olobok	<i>Friedensburg 1890</i> , č. 33b
č. 51	č. 16		NM Praha	<i>Hanka 1855</i> , 283, č. 16, tab. II/16
č. 52	č. 38		W. Killian	<i>Hanka 1855</i> , 283, č. 11, tab. II/11
č. 56	č. 7		Olobok	<i>Friedensburg 1890</i> , č. 33
č. 56	č. 8		SM Berlin	<i>Fiala 1891</i> , č. 77, tab. I/20
č. 56	č. 9		Miastko , E. Mikš	<i>Fiala 1891</i> , č. 78
č. 56	č. 17	I/9	SM Berlin	<i>Hanka 1855</i> , 283, č. 12, tab. II/12
č. 57	č. 14	I/7	E. Windischgrätz	<i>Fiala 1891</i> , č. 79
č. 58	č. 10	I/4	Jarocin	<i>Fiala 1891</i> , č. 81, tab. I/23*
č. 58	č. 11		Kowale	<i>Fiala 1891</i> , č. 82
č. 58	č. 12	I/5	Olobok	<i>Friedensburg 1890</i> , č. 33a
č. 58	č. 13	I/6	E. Mikš	<i>Fiala 1891</i> , č. 80, tab. I/21**

Podobný, ale méně početný soubor informací o sledované skupině denárů mečového typu, pocházející ze stejných literárních zdrojů, nám pak podává dílo Josefa Smolíka o českém mincovnictví poslední třetiny 10. století, vydané v roce 1899 (tab. 2). Jeho zásadním přínosem je vyobrazení denáru C 52 ze sbírek Národního muzea v Praze, pocházejícího pravděpodobně z kolekce W. Killiana (*Hanka 1855*, 283, č. 11, tab. II/11).⁷

7 Při popisu sledované skupiny denárů mečového typu (C 50–52, 56–58) se J. Smolík dopustil několika nepřesností, když ve třech případech popsal tytéž exempláře mincí pod dvěma různými čísly. Denár C 50 z nálezů Olobok, uvedený pod č. 23 (tab. I/11) je podruhé popsán bez vyobrazení pod č. 25, denár C 51 rovněž z nálezů Olobok, uvedený pod č. 28 (tab. I/15) je podruhé popsán bez vyobrazení pod č. 33 a denár C 58 z nálezů Olobok, uvedený pod č. 36 je podruhé popsán pod č. 34 (proto č. 25, 33 a 34 v tabulce neuvádím). Důvodem byla pravděpodobně okolnost, že J. Smolík při popisu jednotlivých exemplářů denárů opominul popis olobockého nálezů z pera E. Fialy, vydaný na stránkách Památek archeologických v roce 1890 (*Fiala 1890*), a vycházel pouze z údajů popisu tohoto nálezů od F. Friedensburga (*Friedensburg 1890*) a z údajů E. Fialy, uvedených v díle *České denáry*, vydaném v roce 1895, kde však jsou opisové legendy na jednotlivých denárech uvedeny v poněkud jiném tvaru.

Tab. 2. *Smolík 1899*: zastoupení denárů C 50–52, 56–58.

Cach (1970)	Smolík (1899)	tab.	Nález / sbírka	Literatura
č. 50	č. 23	I/11	Ołobok , NM Praha	<i>Fiala 1895</i> , č. 19, tab. I/11
č. 50	č. 24	I/12		<i>Fiala 1895</i> , č. 18, tab. I/10
č. 50	č. 26	I/13	Lisówek	<i>Bahrfeldt 1896</i> , č. 51, tab. I/51
č. 51	č. 28	I/15	Ołobok , E. Fiala	<i>Fiala 1895</i> , č. 15, tab. I/8
č. 51	č. 29	I/16	NM Praha	<i>Hanka 1855</i> , 283, č. 16, tab. II/16
č. 52	č. 22	I/10	NM Praha	<i>Hanka 1855</i> , 283, č. 11, tab. II/11
č. 56	č. 30		SM Berlin	<i>Hanka 1855</i> , 283, č. 12, tab. II/12
č. 56	č. 31	I/17	Jarocin	<i>Jażdzewski 1879</i> , 21, č. 8, tab. I/6
č. 56	č. 32	I/18	Miastko , E. Mikš	
č. 57	č. 27	I/14		<i>Fiala 1895</i> , č. 14, tab. I/7
č. 58	č. 35	I/19		<i>Smolík 1880</i> , 415, č. 16, tab. XVIII/16
č. 58	č. 36		Ołobok	<i>Fiala 1895</i> , č. 12, tab. I/5
č. 58	č. 37	I/20		<i>Smolík 1880</i> , 415, č. 17, tab. XVIII/17

Díla E. Fialy a J. Smolíka se zařadila mezi základní referenční literaturu o českém středověkém mincovnictví a byla využívána našimi i zahraničními badateli v následujících desetiletích. Kompletní soubor vyobrazení denárů mečového typu sledované skupiny, obsažený v soupisovém díle J. Smolíka převzal do své rozsáhlé studie, věnované chronologii denárů Boleslava I. a Boleslava II., Viktor Katz (1935, č. 55–60, 64–68) a v redukované formě i František Cach (1970, č. 50–52, 56–58). Z kresebných předloh, obsažených v dílech obou autorů vychází i dosud poslední souborný katalog českých a moravských denárů 10.–13. století z pera Jana Šmerdy (1996, č. 81–8r, 8w–8ab).

Nálezové mincovní soubory, odkryté po roce 1900 přinesly již jen nepatrné množství nových exemplářů denárů sledované skupiny, v průběhu druhé poloviny 20. století však byly popsány i některé starší nálezy celky, především ze skandinávských zemí, které nebyly do té doby badatelům k dispozici.

Nálezy denárů mečového typu C 50–52, 56–58

1. GDAŇSK – okolí, Polsko (1849)

Uložen: po 1010

Lit.: *Cappe 1850*; *PSW II*, č. 37; *Lukas 2012*, 217, č. 5.

Poznámka: Složení nálezu je nejisté. Cappe ve své práci (*Cappe 1850*) popisuje pouze českou složku nálezu, a o mincích z jiných zemí, pocházejících rovněž z tohoto nálezu, se nezmiňuje. Z celkového počtu 43 kusů Cappem popsaných denárů českého původu, pocházela část z majetku H. Dannenberga (C 4, 12, 35, 47, 52 a 102) a není jisté byla-li rovněž součástí nálezu Gdaňsk – okolí.

Denáry mečového typu: C 47 (2 ks), C 52 (1 ks), C 91 (1 ks)

Lit.: *Cappe 1850*, č. 1 – C 52 (odkaz na *Cappe 1846*, tab. III/2, „sonst ähnlich“).⁸

2. MIASTKO (Rummelsburg), woj. Słupsk, Polsko (1861)

Uložen: po 1011

Lit.: *Dannenberg 1863*; *Dannenberg 1876–1905*, 46, 521; *Smolík 1881*, 474; *Fiala 1891*, 31, pozn. 29; *Fiala 1895*, 162–163; *PSW II*, č. 98; *Cach 1970*, č. 108; *Lukas 2012*, 218, č. 9.

Denáry mečového typu: C 47 (1 ks), C 49 (3 ks), C 50 (1 ks), C 56 (1 ks), C 90 (1 ks)

Poznámka: Zatímco *Dannenberg 1863*, 29–30 uvádí pod č. 62a–66 pouze denáry C 47, 49 a 90, jsou v popisech nálezu z pera E. Fialy uvedeny rovněž exempláře denárů mečového typu C 50–51 a 56 (*Fiala 1891*, 31, pozn. 29; *Fiala 1895*, 162–163). Jeden exemplář denáru C 50 z nálezu Miastko byl podle Fialových údajů zastoupen ve sbírce Maxe Donebauera a posléze E. Fialy (*Fiala 1888*, č. 30, tab. I/30; *Fiala 1895*, č. 20, tab. I/12, 1,28 g) a jeden exemplář denáru C 56 byl zastoupen ve sbírce Emanuela Mikše (*Fiala 1891*, č. 78; *Fiala 1895*, č. 9; vyobrazení denáru ze sbírky E. Mikše: *Smolík 1899*, č. 32, tab. I/18,

⁸ Srovnej poznámku 3.

1,20 g, s výslovným poukazem na nález Miastko). Denár C 56 získal z Mikšovy sbírky Karel Chaura a mince je dnes součástí numismatické sbírky NM v Praze.

Veřejná sbírka: NM Praha, inv. č. H5-5.123 (C 56).

Obr. 4. a) *Fiala 1895*, č. 20, tab. I/12; b) *Smolík 1899*, č. 32, tab. I/18; c) NM Praha, inv. č. H5-5.123.

3. MUNKEGAARD, Ksp. Ibsker, Bornholm, Dánsko (1864)

Uložen: po 1002

Lit.: *Thomsen 1866; Dannenberg 1876–1905*, 45, č. 8; *Smolík 1881*, 474; *Fiala 1891*, 25, pozn. 24; *Fiala 1895*, 160, č. 22; *Cach 1970*, 71, č. 115; *Galster 1980*, 63–77, č. 25; *Šimek 1982*, 70, č. 10; *Lukas 2012*, 219, č. 11.

Denáry mečového typu: C 50 (1 ks)

Lit.: *Galster 1980*, 75, č. 774, tab. 25/774.

Veřejná sbírka: Den Kongelige Mønt- og Medaillesamling, København

Obr. 5. *Galster 1980*, 75, č. 774, tab. 25/774.

4. KOWALE (Kawallen), pow. Trzebnica, woj. Wrocław, Polsko (1867)

Uložen: po 1002

Lit.: *Luchs 1869; Friedländer 1869; Dannenberg 1876–1905*, 46, č. 11; *Smolík 1881*, 475; *Fiala 1891*, 34, pozn. 30; *Fiala 1895*, 161, č. 25; *PSW IV*, 49, č. 24; *Cach 1970*, 67, č. 93; *Butent-Stefaniak – Malarczyk 2009*, 72–74; *Lukas 2012*, 219, č. 13.

Denáry mečového typu: C 58 (3 ks)

Lit.: *Butent-Stefaniak – Malarczyk 2009*, 73.

Poznámka: Autorky se při bližším určení všech tří kusů denárů mečového typu odvolávají na *Šmerda 1996*, typ 8z („w tym 1 obol wagi 0,7 g“). Jeden z exemplářů denáru C 58 z nálezů Kowale popisuje E. Fiala (*Fiala 1891*, č. 82; *Fiala 1895*, č. 11), ovšem bez vyobrazení. Česká složka nálezů je tvořena denáry C 32–35 a C 58.

5. TALINGS, Ksp. Rute, Gotland, Švédsko (1868)

Uložen: po 995

Lit.: *Hatz 1974*, č. 80; *Hatz – Hatz 1975*, 91, č. 11; *Cach 1982*, 36, č. 625; *Lukas 2012*, 219, č. 14.

Denáry mečového typu: C 58 (1 ks)

Lit.: *Hatz – Hatz 1975*, 91, č. 11.

Veřejná sbírka: Statens Historiska Museum Stockholm, inv. č. 3.954.

Poznámka: Česká složka nálezů je tvořena denáry C 58 a C 118.

Obr. 6. Statens Historiska Museum Stockholm, inv. č. 3.954.

6. BJÄRBY, Ksp. Sjonhem, Gotland, Švédsko (1869)

Uložen: po 1027

Lit.: *Hatz 1974*, č. 169; *Hatz – Hatz 1975*, 94, č. 36; *Cach 1982*, 16, č. 525; *Lukas 2012*, 220, č. 16.

Denáry mečového typu: C 58? (0+1 ks)

Lit.: *Hatz – Hatz 1975*, 94, č. 36.

Veřejná sbírka: Statens Historiska Museum Stockholm, inv. č. 4.236.

Obr. 7. Statens Historiska Museum Stockholm, inv. č. 4.236.

7. STARY DWOREK (Althöfchen), pow. Międzyrzecz, woj. Gorzów Wlkp., Polsko (1872)

Uložen: po 1025

Lit.: *Friedlander 1873*; *Dannenberg 1876–1905*, 49, č. 15; *Smolík 1881*, 475; *Fiala 1891*, 39, pozn. 44; *Fiala 1895*, 166, č. 41; *PSWI*, s. 62, č. 125; *Cach 1970*, 77, č. 145; *Lukas 2012*, 221, č. 18.

Denáry mečového typu: C 58 (1 ks)

Lit.: *Friedlander 1873*, 283, č. 97 (1,266 g).

Veřejná sbírka: Münzkabinett, Staatliche Museen zu Berlin, př. č. 556/1872.

Obr. 8. Münzkabinett, Staatliche Museen zu Berlin, př. č. 556/1872.

8. JAROCIN, woj. Kalisz, Polsko (1878)

Uložen: po 1004

Lit.: *Jażdzewski 1879; Dannenberg 1880; Smolík 1881, 476; Menadier 1887, 172–173; Dannenberg 1876–1905, 523, č. 61; Fiala 1891, 31, pozn. 27; Fiala 1895, 161, č. 27; PSW I, 258, č. 41; Cach 1970, 64, č. 83; Andralojć – Andralojć – Silska – Szyngiera 2011, 138, č. 96; Lukas 2012, 229, č. 19.*

Denáry mečového typu: C 47 (2 ks), C 49 (4 ks), C 56 (1 ks), C 57 (1 ks), C 58 (1 ks), C 62 (1 ks), C 90 (1 ks)

Lit.: *Jażdzewski 1879, 17–22, 34:*

č. 7, tab. I/5 – C 58 („*ineditus*“, 1,30 g)

č. 8, tab. I/6 – C 56 (odkaz na *Hanka 1855, tab. II/12, 1,40 g*)

č. 10 – C 57 („*polówka denara*“)

Obr. 9. a) *Jażdzewski 1879, tab. I/5; b) Jażdzewski 1879, tab. I/6.*

9. BYSTRZYCA (Peisterwitz, Byrč), pow. Olawa, woj. Wrocław, Polsko (1886)

Uložen: po 1003

Lit.: *Bahrfeldt 1887; Menadier 1887; Bahrfeldt 1888; Dannenberg 1876–1905, 525, č. 62; Fiala 1891, 25, pozn. 23; Fiala 1895, 157, č. 13; PSW IV, 44; Cach 1970, 61, č. 65; Butent-Stefaniak – Malarczyk 2009, 25–31; Lukas 2012, 224, č. 25.*

Poznámka: Téměř celý nálezev se stal, podle informace E. Fialy (*Fiala 1890, 117*), součástí numismatické sbírky Maxe Donebauera.

Denáry mečového typu: C 47 (1+3 ks), C 49 (0+2 ks), C 51 (0+1 ks), C 90 (1+2 ks), C 90/91 (0+1 ks), C 91 (0+1 ks)

Lit.: *Menadier 1887, č. 88 – C 51 (odkaz na *Hanka 1855, tab. II/16*)*

10. OŁOBOK, pow. Ostrów Wlkp., woj. Kalisz, Polsko (1889)

Uložen: po 1000

Lit.: *Friedensburg 1890; Fiala 1890; Dannenberg 1876–1905, 522, č. 55; Fiala 1891, 17, pozn. 15; Fiala 1895, 154, č. 10; PSW I, 47, č. 89; Cach 1970, 73, č. 121; Andralojć – Andralojć – Silska – Szyngiera 2011, 57, č. 19 (Kania); Lukas 2012, 224, č. 26.*

Poznámka: Celý nálezevový soubor zakoupil prostřednictvím F. Friedensburga ještě v průběhu roku 1890 E. Fiala, který jej následně rovněž podrobně popsal.

Denáry mečového typu: C 47 (3 ks), C 49 (4 ks), C 50 (1 ks), C 51 (1+1 ks), C 53 (1 ks), C 55 (1 ks), C 58 (1 ks)

Lit.: *Fiala 1890 (Friedensburg 1890; Fiala 1895):*

č. 1 – C 58 1,35 g, 21 mm (= *Friedensburg 1890, č. 33a = Fiala 1895, č. 12, tab. I/5*)

č. 2 – C 56 1,70 g, 21 mm (= *Friedensburg 1890, č. 33 = Fiala 1895, č. 7*)

č. 3 – C 51 1,25 g, 20 mm (= *Friedensburg 1890, č. 33b = Fiala 1895, č. 15, tab. I/8*)

č. 5 – C 50 1,55 g, 21 mm (= *Friedensburg 1890*, č. 34 = *Fiala 1895*, č. 19, tab. I/11)

Veřejné sbírky: Národní muzeum Praha, inv. č. H5-6 (*Fiala 1890*, č. 3, C 51); inv. č. H5-7 (*Fiala 1890*, č. 2, C 56); inv. č. H5-8 (*Fiala 1890*, č. 1, C 58).

Obr. 10. a) Národní muzeum Praha, inv. č. H5-6; b) Národní muzeum Praha, inv. č. H5-7; c) Národní muzeum Praha, inv. č. H5-8; d) *Fiala 1895*, tab. I/11 (C 50).

11. MGOWO, pow. Wąbrzeźno, woj. Toruń, Polsko (1893)

Uložen: po 1034

Lit.: *Dannenberg 1906–1910; PSW II*, 66, č. 97; *Cach 1970*, 70, č. 107; *Lukas 2012*, 226, č. 29.

Denáry mečového typu: C 50 (0+2 ks)

Lit.: *Dannenberg 1906*, 325, č. 105 (odkaz na *Fiala 1888*, č. 29).

12. LISÓWEK (Leissower Mühle), pow. Rzepin, woj. Gorzów Wlkp., Polsko (1894)

Uložen: po 1011

Lit.: *Bahrfeldt 1896; Menadier 1898*, 172–176; *Dannenberg 1876–1905*, 766, č. 108; *PSW I*, 34, č. 65; *Cach 1970*, 68, č. 102; *Fiala 1983; Lukas 2012*, 226, č. 30.

Denáry mečového typu: C 47 (1 ks), C 50 (1 ks), C 58 (1 ks), C – (1 ks)

Lit.: *Bahrfeldt 1896:*

č. 50 – C 58 (odkaz na *Fiala 1891*, č. 81, tab. I/23)

č. 51, tab. I/51 – C 50

Obr. 11. *Bahrfeldt 1896*, tab. I/51.

13. NOUSIAIEN, Nikkilä, Finsko (1895)

Uložen: po 1035

Lit.: *Talvio 1980*, 35; *Cach 1982*, 29, č. 591; *Lukas 2012*, 227, č. 31.

Denáry mečového typu: C 52 (1 ks)

Lit.: *Talvio 1980*, 33, č. 2, obr. 2 (0,77 g).

Veřejná sbírka: Suomen Kansallismuseo Helsinky.

Obr. 12. Suomen Kansallismuseo Helsinki.

14. ČISTĚVES, okr. Hradec Králové, Česká republika (1896)

Uložen: po 995

Lit.: *Fiala 1896*; *Smolík 1899*, 23–24; *Nálezky II/1*, č. 1424; *Cach 1970*, 51, č. 2; *Polanský – Tomková 2006*; *Lukas 2012*, 227, č. 33.

Denáry mečového typu: C 46 (1 ks), C 47 (2 ks), C 49 (1 ks), C 56 (1 ks), C 90 (2 ks)

Lit.: *Fiala 1896*, č. 1 – C 56 (odkaz na *Fiala 1895*, tab. I/9 „podobný“) = *Polanský – Tomková 2006*, B4 (1,195 g; 20,3 mm).

Veřejná sbírka: Muzeum východních Čech – Hradec Králové, inv. č. 3.315 (*Fiala 1896*, č. 1).

Obr. 13. Muzeum východních Čech – Hradec Králové, inv. č. 3.315.

15. POLSKO, před 1930 (tzv. Katzův nález)

Uložen: na počátku 11. století

Lit.: *Katz 1935*, 5, pozn. 1; *Lukas 2012*, 230, č. 43.

Poznámka: Soubor 64 denárů z neznámého polského nálezu zakoupil V. Katz v roce 1930. Složení nálezu složeného souboru neznáme v úplnosti. Vzhledem k okolnostem, že kromě českých denárů obsahovala popsána část nálezu rovněž jeden denár hraběnky Adély z mincovny v Deventru (*Dannenberg 1876–1905*, č. 1237), můžeme jeho uložení do země položit na počátek 11. století.

Denáry mečového typu: C 47 (2 ks), C 49 (3 ks), C 50 (1 ks), C 56 (1 ks), C 90 (1 ks)

Lit.: *Katz 1935*, 5, pozn. 1.

Veřejná sbírka: Národní muzeum Praha, inv. č. H5-6.445 (C 50), inv. č. H5-6.447 (C 56).

Obr. 14. a) Národní muzeum Praha, inv. č. H5-6.445 (C 50); b) Národní muzeum Praha, inv. č. H5-6.447 (C 56).

16. POMORSKO, pow. Zielona Góra, woj. Lubuskie, Polsko (před 1939)

Uložen: po 1006

Lit.: *Hatz 2002*.

Denáry mečového typu: C 47? (0+1 ks), C 49 (0+2 ks), C 51 (0+1 ks)

Lit.: *Hatz 2002*, 73, č. 122 – C 51 (0,60 g, zlomek)

Veřejná sbírka: Münzkabinett des Museums für Hamburgische Geschichte.

Tab. 3. Nálezy denárů mečového typu C 50–52, 56–58 podle doby ukrytí.

Nález	č.	odkryt	uložen	C 50	C 51	C 52	C 56	C 57	C 58	celkem
Čistěves	14	1896	995–				1			1
Talings	5	1868	995–						1	1
Olobok	10	1889	1000–	1	1		1		1	4
Polsko	15	před 1930	1002–	1			1			2
Munkegaard	3	1864	1002–	1						1
Kowale	4	1867	1002–						3	3
Bystrzyca	9	1886	1003–		1					1
Jarocin	8	1878	1004–				1	1	1	3
Pomorsko	16	před 1939	1006–		1					1
Gdaňsk okolí	1	1849	1010–			1				1
Lisówek	12	1894	1011–	1					1	2
Miastko	2	1861	1011–	1			1			2
Stary Dworek	7	1872	1025–						1	1
Bjärby	6	1869	1027–						1	1
Mgowo	11	1893	1034–	2						2
Nousiaiien	13	1895	1035–			1				1
Celkem				7	3	2	5	1	9	27

Varianty denárů mečového typu C 50–52, 56–58

C 50

existující, nebo popsané kusy

Exempláře z nálezů (vyobrazené):

1. Olobok, Polsko (1889)

Uložen: po 1000

Lit.: *Friedensburg 1890*, č. 34 → *Fiala 1890*, č. 5 → *Fiala 1891*, č. 88, tab. I/27 → *Fiala 1895*, č. 19, tab. I/11 → *Smolík 1899*, č. 23, tab. I/11 → *Katz 1935*, č. 55 → *Šmerda 1996*, č. 81.

1,55 g, 21,0 mm

2. Polsko (tzv. „Katzův nález“, před 1930)

Uložen: na počátku 11. století

Lit.: *Katz 1935*, 5, pozn. 1.

Sbírka: NM Praha, inv. č. H5-6.445 (Katzova sbírka) = *Skalský 1929*, tab. III/46.

1,58 g, 19,7/20,2 mm

3. Munkegaard, Bornholm, Dánsko (1864)

Uložen: po 1002

Lit.: *Galster 1980*, 75, č. 774, tab. 25/774.

Sbírka: Den Kongelige Mønt- og Medaillesamling, København.

1,36 g

4. Lisówek (Leissower Mühle), Polsko (1894)

Uložen: po 1011

Lit.: *Bahrfeldt 1896*, č. 51, tab. I/51 → *Fiala 1895*, č. 2895, tab. XXXVI/8 → *Smolík 1899*, č. 26, tab. I/13 → *Katz 1935*, č. 56 → *Šmerda 1996*, č. 8n.

5. Miastko (Rummelsburg), Polsko (1861)

Uložen: po 1011

Lit.: *Fiala 1888*, č. 30, tab. I/30 → *Fiala 1895*, č. 20, tab. I/12 (1,28 g; 20,0 mm).

Exempláře z nálezů (bez vyobrazení):

6. Mgowo, Polsko (1893)

Uložen: po 1034

Lit.: *Dannenberg 1906*, 325, č. 105, 0+2 ks (odkaz na *Fiala 1888*, č. 29, tab. I/29).

Exempláře z veřejných a soukromých sbírek:

7. *Fiala 1888*, č. 29, tab. I/29 → *Fiala 1895*, č. 18, tab. I/10 → *Smolík 1899*, č. 24, tab. I/12 → *Katz 1935*, č. 58 → *Cach 1970*, č. 50 → *Šmerda 1996*, č. 8m.
1,29 g, 20,0 mm

8. NM Praha, inv. č. H5-5.121 (Chaurova sbírka)

1,05 g, 20,3 mm (zlomek)

9. NM Praha, inv. č. H5-6.444 (Katzova sbírka) – nedohledán

0,58 g; 18,8/18,6 mm (jednostranný, ražen pouze revers)

10. NM Praha, inv. č. H5-6.442 (Katzova sbírka) – nedohledán

20,5 mm (polovina denáru)

11. NM Praha, inv. č. H5-6.443 (Katzova sbírka)

0,926 g, 17,6/19,5 mm (zlomek)

12. Aukce Lanz Graz XIII, listopad 1979, č. 7 → Sammlung Bernhard Schulte GmbH (DE) Aukce 28 (30. 10. 2008) č. 351 → soukromá sbírka – Čechy.

1,30 g, 20,8 mm

13. Aukce Lanz Graz XIII, listopad 1979, č. 8.

1,29 g

14. Westfälische Auktionsgesellschaft, Aukce 71 (29.–30. 4. 2014) č. 3960

1,35 g

15. *Skalský 1929*, tab. III/47 (Chaurova sbírka).

Velikost střížku: 18,6–21,0 mm

Průměrná váha (8 ks): 1,374 g (1,28–1,58 g; do průměru nebyly započteny váhy zlomků mincí)

Obr. 15. a) *Smolík 1899*, č. 24, tab. I/12; b) NM Praha, inv. č. 5.121; c) NM Praha, inv. č. 6.443; d) Aukce Lanz Graz XIII, listopad 1979, č. 7; e) Aukce Lanz Graz XIII, listopad 1979, č. 8.

razidla

AVERZ

Obr. 16. a) *Smolík 1899*, tab. I/13 (avertz); b) NM Praha, inv. č. H5-6.445 (avertz).

1.

Popis: Ve středu mincovního pole meč s křížkem a „kovadlinou“. Obvodky sekané.

Opis: +VOEZVOVZ:

Krešbná vyobrazení a exempláře:

1. (Lisówek) *Bahrfeldt 1896*, tab. I/51 → *Fiala 1895*, tab. XXXVI/8 → *Smolík 1899*, tab. I/13 → *Katz 1935*, č. 56 → *Šmerda 1996*, č. 8n (reverz č. 2)
2. *Fiala 1888*, tab. I/29 → *Fiala 1895*, tab. I/10 → *Smolík 1899*, tab. I/12 → *Katz 1935*, č. 58 → *Cach 1970*, č. 50 → *Šmerda 1996*, č. 8m (reverz č. 1)
3. Aukce Lanz Graz XIII, listopad 1979, č. 7 → Münzen & Medaillen GmbH (DE) aukce 28, 30. 10. 2008, č. 351 → soukromá sbírka – Čechy (reverz č. 1)
4. Aukce Lanz Graz XIII, listopad 1979, č. 8 (reverz č. 3)
5. (Polsko) NM Praha, inv. č. H5-6.445 = *Skalský 1929*, tab. III/46 (reverz č. 2)
6. NM Praha, inv. č. H5-6.443 (reverz č. 3)
7. *Skalský 1929*, tab. III/47 (reverz č. 2)

Poznámka:

Ražební kolek denárů C 50 – avertz č. 1 je identický s ražebním kolcem denárů C 57 – avertz č. 1.

Obr. 17. a) *Smolík 1899*, tab. I/11 (aversz); b) NM Praha, inv. č. H5-5.121 (aversz).

2.
Popis: Ve středu mincovního pole meč s křížkem a „kovadlinou“. Obvodky sekané.

Opis: +DOΘEΣVЄV:

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. (Oľobok) *Fiala 1891*, tab. I/27 → *Fiala 1895*, tab. I/11 → *Smolík 1899*, tab. I/11 → *Katz 1935*, č. 55 → *Šmerda 1996*, č. 81 (reverz č. 1)
2. NM Praha, inv. č. H5-5.121 (reverz č. 1)
3. (Munkegaard) *Galster 1980*, tab. 25/774 (reverz č. 1)

Obr. 18. a) *Fiala 1895*, tab. I/12 (aversz); b) Westfälische Auktionsgesellschaft, Aukce 71 (29.–30. 4. 2014) č. 3960 (aversz).

3.
Popis: Ve středu mincovního pole meč s křížkem a „kovadlinou“. Obvodky sekané.

Opis: ⚡VEZVOV⚡+

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. (Miaŕsko) *Fiala 1888*, tab. I/30 → *Fiala 1895*, tab. I/12 (reverz č. 1)
2. Westfälische Auktionsgesellschaft, Aukce 71 (29.–30. 4. 2014) č. 3960 (reverz č. 1)

REVERZ

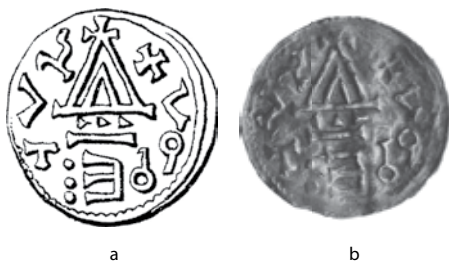
Obr. 19. a) *Smolík 1899*, tab. I/11 (reverz); b) Westfälische Auktionsgesellschaft, Aukce 71 (29.–30. 4. 2014) č. 3960 (reverz).

1.
Popis: Ve středu mincovního pole kaplice s pěti trojúhelníčky (hroty vpravo), pod ní zrcadlově obrácené písmeno ⚡, se třemi svisle umístěnými kuličkami. Vnější obvodky sekaný.

Opis: +VV Λ+~

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. *Fiala 1888*, tab. I/29 → *Fiala 1895*, tab. I/10 → *Smolik 1899*, tab. I/12 → *Katz 1935*, č. 58 → *Cach 1970*, č. 50 → *Šmerda 1996*, č. 8m (averz č. 1)
2. (Olóbok) *Fiala 1891*, tab. I/27 → *Fiala 1895*, tab. I/11 → *Smolik 1899*, tab. I/11 → *Katz 1935*, č. 55 → *Šmerda 1996*, č. 8l (averz č. 2)
3. (Miastko) *Fiala 1888*, tab. I/30 → *Fiala 1895*, tab. I/12 (averz č. 3)
4. (Munkegaard) *Galster 1980*, 75, č. 774, tab. 25/774 (averz č. 2)
5. NM Praha, inv. č. H5-5.121 (averz č. 2)
6. Aukce Lanz Graz XIII, listopad 1979, č. 7 → Münzen & Medaillen GmbH (DE) aukce 28, 30. 10. 2008, č. 351 → soukromá sbírka – Čechy (averz č. 1)
7. Westfälische Auktionsgesellschaft, Aukce 71 (29.–30. 4. 2014) č. 3960 (averz č. 3)

Obr. 20. a) *Smolik 1899*, tab. I/13 (reverz); b) NM Praha, inv. č. H5-6.445 (reverz).

2.

Popis: Ve středu mincovního pole kaplice s třemi trojúhelníčky, pod ní zrcadlově obrácené písmeno Ξ , se třemi svíse umístěnými kuličkami. Vnější obvod sekaný.

Opis: + V σ ρ γ V γ

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. (Lisówek) *Bahrfeldt 1896*, tab. I/51 → *Fiala 1895*, tab. XXXVI/8 → *Smolik 1899*, tab. I/13 → *Katz 1935*, č. 56 → *Šmerda 1996*, č. 8n (averz č. 1)
2. (Polsko) NM Praha, inv. č. H5-6.445 = *Skalský 1929*, tab. III/46 (averz č. 1)
3. *Skalský 1929*, tab. III/47 (averz č. 1)

Obr. 21. Aukce Lanz Graz XIII, listopad 1979, č. 8 (reverz).

3.

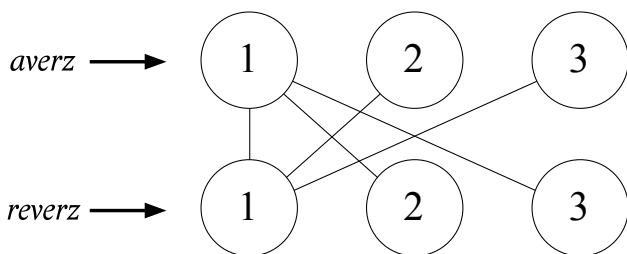
Popis: Ve středu mincovního pole kaplice se čtyřmi trojúhelníčky (hroty vlevo), pod ní zrcadlově obrácené písmeno Ξ , se třemi svíse umístěnými kuličkami. Vnější obvod sekaný.

Opis: + V ♂ γ V ~

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. NM Praha, inv. č. H5-6.443 (averz č. 1)
2. Aukce Lanz Graz XIII, listopad 1979, č. 8 (averz č. 1)

Provázanost ražebních kolků denárů C 50:

C 51

existující, nebo popsané kusy

Exempláře z nálezů (vyobrazené):

1. Ołobok, Polsko (1889)

Uložen: po 1000

Lit.: *Friedensburg 1890*, č. 33b → *Fiala 1890*, č. 3 → *Fiala 1891*, č. 84, tab. I/24 → *Fiala 1895*, č. 15, tab. I/8 → *Smolík 1899*, č. 28, tab. I/15 → *Katz 1935*, č. 57 → *Šmerda 1996*, č. 8p.

Sbírka: NM Praha inv. č. H5-6

1,25 g, 20,0/21,0 mm

Exempláře z nálezů (bez vyobrazení):

2. Bystrzyca (Peisterwitz, Byřč), Polsko (1886)

Uložen: po 1003

Lit.: *Menadier 1887*, č. 88 (odkaz na *Hanka 1855*, tab. II/16, zlomek).

3. Pomorsko, Polsko (před 1939)

Uložen: po 1006

Lit.: *Hatz 2002*, č. 122.

Sbírka: Münzkabinett des Museums für Hamburgische Geschichte.

0,60 g, (zlomek)

Exempláře z veřejných a soukromých sbírek:

4. *Hanka 1855*, 283, č. 16, tab. II/16 → *Fiala 1891*, č. 85 → *Fiala 1895*, č. 16 → *Smolík 1899*, č. 29, tab. I/16 → *Katz 1935*, č. 59 → *Šmerda 1996*, č. 8q.

1,30 g

5. NM Praha, př. č. 55-1958-35 (Cachova sbírka)

1,30 g, 20,0 mm

Velikost střížku: 20 mm

Průměrná váha (3 ks): 1,28 g (1,25–1,30 g; do průměru nebyly započteny váhy zlomků mincí)

Obr. 22. a) *Smolík 1899*, č. 29, tab. I/16; b) NM Praha, př. č. 55-1958-35.

razidla

AVERZ

Obr. 23. *Smolík 1899*, tab. I/16 (averz).

1.

Popis: Ve středu mincovního pole meč s křížkem. Obvodky sekané.

Opis: + 7EΣVV O • ΛVΘ

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. *Hanka 1855*, tab. II/16 → *Smolík 1899*, tab. I/16 → *Katz 1935*, č. 59 → *Šmerda 1996*, č. 8q (reverz č. 1)

Obr. 24. a) *Smolík 1899*, tab. I/15 (averz); b) NM Praha inv. č. H5-6 (averz).

2.

Popis: Ve středu mincovního pole meč s křížkem. Obvodky sekané.

Opis: ΘOVJIELOV

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. (Oľobok) *Fiala 1891*, tab. I/24 → *Fiala 1895*, tab. I/8 → *Smolík 1899*, tab. I/15 → *Katz 1935*, č. 57 → *Šmerda 1996*, č. 8p = NM Praha inv. č. H5-6 (reverz č. 2)

Obr. 25. NM Praha, př. č. 55-1958-35 (averz).

3.

Popis: Ve středu mincovního pole meč s křížkem. Obvodky sekané.

Opis: $\text{Ð} // \text{V} \text{J} \Sigma \text{E} \text{L} \text{O} \text{V}$

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. NM Praha př. č. 55-1958-35 (reverz č. 3)

REVERZ

Obr. 26. Smolík 1899, tab. I/16 (reverz).

1.

Popis: Ve středu mincovního pole kaplice se šesti trojúhelníčky (hroty vpravo).

Opis: $\bullet \wedge \vee \vee \bullet \text{A} \vee \bullet \text{O} \vee \Sigma$

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. *Hanka 1855*, tab. II/16 → *Fiala 1891*, č. 85 → *Fiala 1895*, č. 16 → *Smolík 1899*, tab. I/16 → *Katz 1935*, č. 59 → *Šmerda 1996*, č. 8q (averz č. 1)

a

b

Obr. 27. a) Smolík 1899, tab. I/15 (reverz); b) NM Praha inv. č. H5-6 (reverz).

2.

Popis: Ve středu mincovního pole kaplice se čtyřmi trojúhelníčky (hroty vlevo).

Opis: $+\vee \vee \bullet \vee \text{O} \vee \Sigma$

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. (Oľobok) *Fiala 1891*, tab. I/24 → *Fiala 1895*, tab. I/8 → *Smolík 1899*, tab. I/15 → *Katz 1935*, č. 57 → *Šmerda 1996*, č. 8p = NM Praha inv. č. H5-6 (averz č. 2)

Obr. 28. NM Praha př. č. 55-1958-35 (reverz).

3.

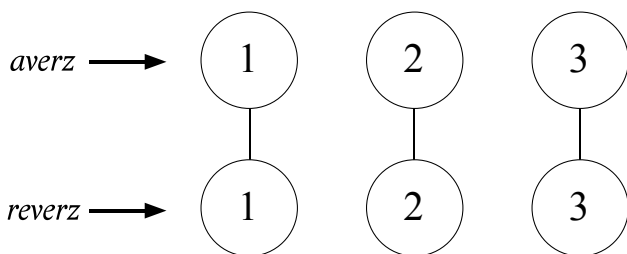
Popis: Ve středu mincovního pole kaplice se šesti trojúhelníčky (hroty vpravo).

Opis: + ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ Z

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. NM Praha př. č. 55-1958-35 (averz č. 3)

Provázanost ražebních kolků denárů C 51:

C 52

existující, nebo popsané kusy

Exempláře z nálezů (vyobrazené):

1. Nousiaien, Finsko (1895)

Uložen: po 1035

Lit.: *Talvio 1980*, 33, č. 2, obr. 2.

Sbírka: Suomen Kansallismuseo Helsinky.

0,77 g

Exempláře z nálezů (bez vyobrazení):

2. Gdańsk – okolí, Polsko (1849)

Uložen: po 1010

Lit.: *Cappe 1850*, 96, č. 1.

Poznámka: Z popisu mince můžeme usuzovat, že se jedná o denár, jehož lící strana je obdobou lící strany denáru C 52 a strana rubní obdobou rubní strany denáru C 50.⁹

⁹ Srovnej poznámku 3.

Exempláře z veřejných a soukromých sbírek:

3. *Hanka 1855*, tab. II/11 → *Fiala 1891*, č. 101 → *Fiala 1895*, č. 38 → *Smolík 1899*, č. 22, tab. I/10 → *Katz 1935*, č. 60 → *Cach 1970*, č. 52 → *Šmerda 1996*, č. 8r.

0,87 g, 18 mm

Velikost střížku: 18 mm

Průměrná váha (2 ks): 0,82 g (0,77–0,87 g)

Poznámka: Vzhledem ke zjištěné průměrné váze, menšímu průměru mince a počtu existujících exemplářů je možné, že se jedná o obol.

Obr. 29. a) *Smolík 1899*, tab. I/10; b) Suomen Kansallismuseo Helsinki (*Talvio 1980*, obr. 2).

razidla

AVERZ

Obr. 30. a) *Smolík 1899*, tab. I/10 (averz); b) *Talvio 1980*, obr. 2 (averz).

1.
Popis: Ve středu mincovního pole meč, „kovadlina“ a trojice kuliček. Obvodky sekané.

Opis: $\Theta + Z A \Delta E V O \bullet$

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. (Nousiaien) *Talvio 1980*, obr. 2 (reverz č. 1)

2. *Hanka 1855*, tab. II/11 → *Smolík 1899*, tab. I/10 → *Katz 1935*, č. 60 → *Cach 1970*, č. 52 → *Šmerda 1996*, č. 8r (reverz č. 1)

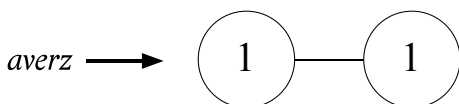
REVERZ

Obr. 31. a) *Smolík 1899*, tab. I/10 (reverz); b) *Talvio 1980*, obr. 2 (reverz).

- 1.**
Popis: Ve středu mincovního písmeno E pod lomenicí.
Opis: $\sim \wedge \curvearrowright \wedge \pm \square +$
Krešbná vyobrazení a exempláře:
1. (Nousiaien) *Talvio 1980*, obr. 2 (averz č. 1)
2. *Hanka 1855*, tab. II/11 → *Smolík 1899*, tab. I/10 → *Katz 1935*, č. 60 → *Cach 1970*, č. 52
→ *Šmerda 1996*, č. 8r (averz č. 1)

Provázanost ražebních kolků:

C 56

existující, nebo popsané kusy

Exempláře z nálezů (vyobrazené):

1. Čistěves, Česká republika (1896)

Uložen: po 995

Lit.: *Fiala 1896*, č. 1 = *Polanský – Tomková 2006*, 89, č. B4.

Sbírka: Muzeum východních Čech Hradec Králové, inv. č. 3.315.

1,195 g, 20,3 mm

2. Ołobok, Polsko (1889)

Uložen: po 1000

Lit.: *Friedensburg 1890*, č. 33 → *Fiala 1890*, č. 2 → *Fiala 1891*, č. 76 → *Fiala 1895*, č. 7.

Sbírka: NM Praha, inv. č. H5-7.

1,67 g, 21,4 mm

3. Polsko (tzv. „Katzův nález“, před 1930)

Uložen: na počátku 11. století

Lit.: *Katz 1935*, 5, pozn. 1.

Sbírka: NM Praha, inv. č. H5-6.447 (Katzova sbírka).

1,35 g, 20,7/20,8 mm

4. Jarocin, Polsko (1878)

Uložen: po 1004

Lit.: *Jażdzewski 1879*, 21, č. 8, tab. I/6 → *Smolík 1899*, č. 31, tab. I/17 → *Katz 1935*, č. 64 → *Šmerda 1996*, č. 8w.

1,40 g

5. Miasko (Rummelsburg), Polsko (1861)

Uložen: po 1011

Lit.: *Fiala 1891*, č. 78 → *Fiala 1895*, č. 9 → *Smolík 1899*, č. 32, tab. I/18.

Sbírka: NM Praha, inv. č. H5-5.123 (Chaurova sbírka)

1,22 g; 21,0/20,8 mm

Exempláře z veřejných a soukromých sbírek:

6. *Hanka 1855*, tab. II/12 → *Fiala 1891*, č. 86 → *Fiala 1895*, č. 17, tab. I/9 → *Smolík 1899*, č. 30 → *Cach 1970*, č. 56

Poznámka: *Fiala 1891*, č. 86 je totožné s *Fiala 1891*, č. 77, tab. I/20 a *Fiala 1895*, č. 8

Sbírka: Münzkabinett, Staatliche Museen zu Berlin

1,09 g, 20,2 mm

Velikost střížku: 20,2–21,4 mm

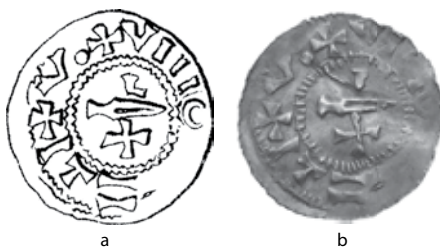
Průměrná váha (6 ks): 1,32 g (1,09–1,67 g)

Obr. 32. Münzkabinett, Staatliche Museen zu Berlin.

razidla

AVERZ

Obr. 33. a) *Smolík 1899*, tab. I/17 (avertz); b) NM Praha, inv. č. H5-6.447 (avertz).

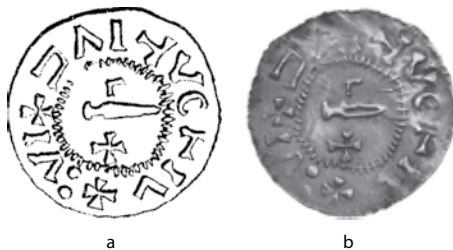
1.

Popis: Ve středu mincovního písmeno meč, kříž a „kovadlina“. Vnitřní obvod sekany.

Opis: VIII O // = ⊥ I + V • +

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. (Čistěves) *Polanský – Tomková 2006*, č. B4 = Muzeum východních Čech Hradec Králové, inv. č. 3.315 (reverz č. 1)
2. (Polsko) NM Praha, inv. č. H5-6.447 (reverz č. 1)
3. (Jarocin) *Jażdzewski 1879*, tab. I/6 → *Smolík 1899*, tab. I/17 → *Katz 1935*, č. 64 → *Šmerda 1996*, č. 8w (reverz č. 1)

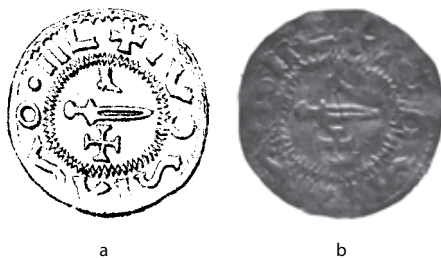
Obr. 34. a) *Smolík 1899*, tab. I/18 (avertz); b) NM Praha, inv. č. H5-5.123 (avertz).

2.
Popis: Ve středu mincovního písmeno meč, kříž a „kovadlina“. Vnitřní obvoděk sekaný.

Opis: + ∩ Λ I H V O H I V + ∙ V I

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. (Míastko) *Smolík 1899*, tab. I/18 = NM Praha, inv. č. H5-5.123 (reverz č. 2)

Obr. 35. a) *Fiala 1895*, č. 17, tab. I/9 (avertz); b) Münzkabinett, Staatliche Museen zu Berlin (avertz).

3.
Popis: Ve středu mincovního písmeno meč, kříž a „kovadlina“. Vnitřní obvoděk sekaný.

Opis: + ~ O ~ // ∟ O • I I V

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. *Hanka 1855*, tab. II/12 → *Fiala 1895*, č. 17, tab. I/9 → *Cach 1970*, č. 56 = Münzkabinett, Staatliche Museen zu Berlin (reverz č. 3)

Obr. 36. NM Praha, inv. č. H5-7 (avertz).

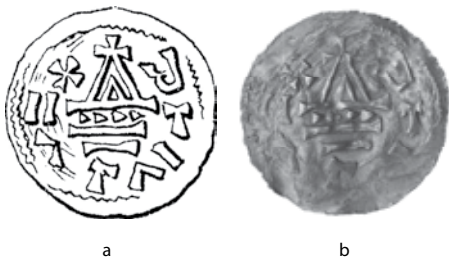
4.
Popis: Ve středu mincovního písmeno meč, kříž a „kovadlina“. Vnitřní obvoděk sekaný.

Opis: + V ∙ + V I H // ∟ I

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. (Oľobok) NM Praha, inv. č. H5-7 (reverz č. 4)

REVERZ

Obr. 37. a) *Smolík 1899*, tab. I/17 (reverz); b) NM Praha, inv. č. H5-6.447 (reverz).

1.

Popis: Ve středu mincovního pole kaplice se čtyřmi trojúhelníčky (hroty vpravo).

Opis: $\square \vdash \sim \perp \vee \equiv +$

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. (Čistěves) *Polanský – Tomková 2006*, č. B4 = Muzeum východních Čech Hradec Králové, inv. č. 3.315 (averz č. 1)
2. (Polsko) NM Praha, inv. č. H5-6.447 (averz č. 1)
3. (Jarocin) *Jażdżewski 1879*, tab. I/6 → *Smolík 1899*, tab. I/17 → *Katz 1935*, č. 64 → *Šmerda 1996*, č. 8w (averz č. 1)

Obr. 38. a) *Smolík 1899*, tab. I/18 (reverz); b) NM Praha, inv. č. H5-5.123 (reverz).

2.

Popis: Ve středu mincovního pole kaplice s pěti trojúhelníčky (hroty vlevo).

Opis: $\vee \equiv + \square \vee - \neg \vee$

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. (Míastko) *Smolík 1899*, tab. I/18 = NM Praha, inv. č. H5-5.123 (averz č. 2).

a

b

Obr. 39. a) *Fiala 1895*, č. 17, tab. I/9 (reverz); b) Münzkabinett, Staatliche Museen zu Berlin (reverz).

3.

Popis: Ve středu mincovního pole kaplice s pěti trojúhelníčky (hroty vlevo).

Opis: + O Γ T V m +

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. *Hanka 1855*, tab. II/12 → *Fiala 1895*, č. 17, tab. I/9 → *Cach 1970*, č. 56 = Münzkabinett, Staatliche Museen zu Berlin (averz č. 3)

Obr. 40. NM Praha, inv. č. H5-7 (reverz).

4.

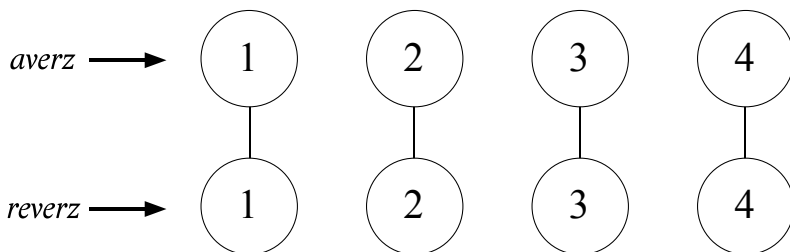
Popis: Ve středu mincovního pole kaplice se čtyřmi trojúhelníčky (hroty vpravo).

Opis: □ T I V //

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. (Oloбок) NM Praha, inv. č. H5-7 (averz č. 4)

Provázanost ražebních kolků denárů C 56:

C 57

existující, nebo popsané kusy

Exempláře z nálezů (bez vyobrazení):

1. Jarocin, Polsko (1878)

Uložen: po 1004

Literatura: *Jązdzewski 1879*, 22, č. 10 („*polówka denara*“).

Exempláře z veřejných a soukromých sbírek:

2. *Fiala 1891*, č. 79 → *Fiala 1895*, č. 14, tab. I/7 → *Fiala 1895a*, 189, č. 2976, tab. II/1 → *Smolík 1899*, č. 27, tab. I/14 → *Katz 1935*, č. 67 → *Cach 1970*, č. 57 → *Šmerda 1996*, č. 8y = Aukce Lanz Graz XIII, listopad 1979, č. 10 → soukromá sbírka – Čechy.

1,28 g, 21,0 mm

3. NM Praha, inv. č. H5-5 (Fialova sbírka)

1,21 g, 21,1 mm

4. NM Praha, inv. č. H5-5.119 (Chaurova sbírka)

1,33 g, 20,5/21,0 mm (mince je perforována)

5. *Skalský 1932*, 166–167, tab. XIII/6 (Chaurova sbírka)

Velikost střížku: 20,5–21,1 mm

Průměrná váha (3 ks): 1,27 g (1,21–1,33 g)

Obr. 41. a) NM Praha, inv. č. H5-5; b) NM Praha, inv. č. H5-5.119; c) *Smolík 1899*, tab. I/14; d) soukromá sbírka – Čechy.

Razidla

AVERZ

Obr. 42. a) *Smolík 1899*, tab. I/14 (avertz); b) soukromá sbírka – Čechy (avertz).

1.

Popis: Ve středu mincovního pole meč s křížkem a „kovadlinou“. Obvodky sekané.

Opis: +VOEZVOV∩:

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. *Fiala 1895*, tab. I/7 → *Fiala 1895a*, tab. II/1 → *Smolík 1899*, tab. I/14 → *Katz 1935*, č. 67 → *Cach 1970*, č. 57 → *Šmerda 1996*, č. 8y = Aukce Lanz Graz XIII, listopad 1979, č. 10 → soukromá sbírka – Čechy (reverz č. 1)
2. NM Praha, inv. č. H5-5 (reverz č. 1)
3. NM Praha, inv. č. H5-5.119 (reverz č. 2)
4. *Skalský 1932*, tab. XIII/6 (reverz č. 2)

Poznámka:

Ražební kolek denárů C 57 – avertz č. 1 je identický s ražebním kolekem denárů C 50 – avertz č. 1.

REVERZ

Obr. 43. a) *Smolík 1899*, tab. I/14 (reverz) b) soukromá sbírka – Čechy (reverz).

1.

Popis: Ve středu mincovního pole lomenice s třemi obloučky otevřenými vzhůru, pod ní zrcadlově obrácené písmeno ∩. Vnější obvodky sekaný.

Opis: +OYV V O ~

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. *Fiala 1895*, tab. I/7 → *Fiala, 1895a*, tab. II/1 → *Smolík 1899*, tab. I/14 → *Katz 1935*, č. 67 → *Cach 1970*, č. 57 → *Šmerda 1996*, č. 8y = Aukce Lanz Graz XIII, listopad 1979, č. 10 → soukromá sbírka – Čechy (avertz č. 1)
2. NM Praha, inv. č. H5-5 (avertz č. 1)

Obr. 44. NM Praha, inv. č. H5-5.119 (reverz).

2.

Popis: Ve středu mincovního pole lomenice s třemi obloučky otevřenými vzhůru, pod ní zrcadlově obrácené písmeno E. Vnější obodek sekaný.

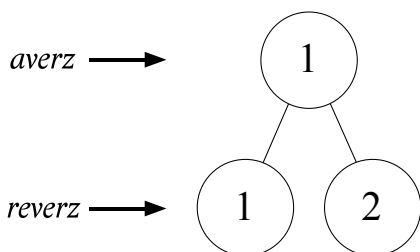
Opis: X O V Δ O ~

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. NM Praha, inv. č. H5-5.119 (averz č. 1)

2. *Skalský 1932*, tab. XIII/6 (averz č. 1)

Provázanost ražebních kolků denárů C 57:

C 58

existující, nebo popsané kusy

Exempláře z nálezů (vyobrazené):

1. Talings, Gotland, Švédsko (1868)

Uložen: po 995

Lit.: *Hatz – Hatz 1975*, č. 11.

Sbírka: Statens Historiska Museum Stockholm, inv. č. 3.954.

2. Ołobok, Polsko (1889)

Uložen: po 1000

Lit.: *Friedensburg 1890*, č. 33a → *Fiala 1890*, č. 1 → *Fiala 1891*, č. 83, tab. I/22 → *Fiala 1895*, č. 12, tab. I/5 → *Smolík 1899*, č. 36 → *Šmerda 1996*, č. 8aa

Sbírka: NM Praha, inv. č. H5-8

1,35 g, 21,0 mm

3. Jarocin, Polsko (1878)

Uložen: po 1004

Lit.: *Jażdżewski 1879*, 21, č. 7, tab. I/5 → *Smolík 1880*, 415, č. 16, tab. XVIII/16 → *Fiala 1891*, č. 81, tab. I/23 → *Fiala 1895*, č. 10, tab. I/4 → *Smolík 1899*, č. 35, tab. I/19 → *Katz 1935*, č. 68 → *Cach 1970*, č. 58 → *Šmerda 1996*, č. 8ab.

1,30 g

4. Stary Dworek (Althöfchen), Polsko (1872)

Uložen: po 1025

Lit.: *Friedländer 1873*, 283, č. 97.

Sbírka: Münzkabinett, Staatliche Museen zu Berlin, př. č. 556/1872.

1,266 g, 20,7 mm

5. Bjärby, Gotland, Švédsko (1869)

Uložen: po 1027

Lit.: *Hatz – Hatz 1975*, č. 36.

Poznámka: Jedná se polovinu mince (zlomek) a není zcela jisté, zda se jedná o denár C 58.

Sbírka: Statens Historiska Museum Stockholm, inv. č. 4.236.

Exempláře z nálezů (bez vyobrazení):

6. Kowale (Kawallen), Polsko (1867)

Uložen: po 1002

Lit.: *Luchs 1869; Friedländer 1869; Fiala 1891*, č. 82 → *Fiala 1895*, č. 11.

1,45 g

7. Lisówek (Leissower Mühle), Polsko (1894)

Uložen: po 1011

Lit.: *Bahrfeldt 1896*, č. 50.

Exempláře z veřejných a soukromých sbírek:

8. *Smolík 1880*, 415, č. 17, tab. XVIII/17 → *Fiala 1891*, č. 80, tab. I/21 → *Fiala 1895*, č. 13, tab. I/6 → *Smolík 1899*, č. 37, tab. I/20 → *Katz 1935*, č. 66 → *Šmerda 1996*, č. 8z.

1,35 g

9. NM Praha, inv. č. H5-6.448 (Katzova sbírka)

Lit.: *Skalský 1932*, tab. XIII/3

1,32 g; 19,2/20,0 mm

10. Jihomoravské muzeum Znojmo (Květoňova sbírka)

Lit.: *Šmerda 2004*, 72, č. 6

1,38 g, 21,4 mm

11. Münzkabinett, Staatliche Museen zu Berlin

1,39 g; 20,1 mm

12. Aukce Lanz 152, 8/2011, č. 690

1,20 g

13. Soukromá sbírka – Čechy

1,28 g, 21,1 mm

14. Soukromá sbírka – Čechy

1,33 g, 21,4 mm

15. *Petráň 1998*, 195

Velikost střížku: 19,2–21,4 mm

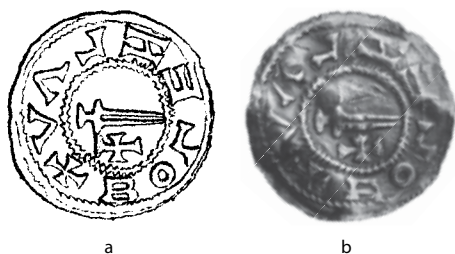
Průměrná váha (11 ks): 1,328 g (1,20–1,45 g)

Obr. 45. a) *Smolík 1880*, tab. XVIII/17; b) NM Praha, inv. č. H5-6.448; c) Jihomoravské muzeum Znojmo; d) Münzkabinett Staatliche Museen zu Berlin; e) Aukce Lanz 152, 8/2011, č. 690; f-g) Soukromá sbírka – Čechy.

Razidla

AVERZ

Obr. 46. a) *Fiala 1895*, tab. I/5 (avers); b) NM Praha inv. č. H5-8 (avers).

1.

Popis: Ve středu mincovního pole meč s křížkem. Obvodky sekané.

Opis: √∧┘ΣΕ┘ΟΒ+

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. (Olóbok) *Fiala 1891*, tab. I/22 → *Fiala 1895*, tab. I/5 → *Šmerda 1996*, č. 8aa = NM Praha inv. č. H5-8 (reverz č. 2)
2. NM Praha inv. č. H5-6.448 (reverz č. 3)
3. Soukromá sbírka – Čechy (reverz č. 2)

Obr. 47. Statens Historiska Museum Stockholm, inv. č. 3.954 (averz).

2.

Popis: Ve středu mincovního pole meč s křížkem. Obvodky sekané.

Opis: •√∧┘ΣΕ┘ΟΒ+

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. *Šmerda 2004*, 73, č. 6 (reverz č. 5)
2. Münzkabinett, Staatliche Museen zu Berlin /Dannenberg 1892/ (reverz č. 4)
3. (Talings) Statens Historiska Museum Stockholm, inv. č. 3.954 (reverz č. 5)

Poznámka: Kresebná vyobrazení ražebních kolků č. 1 a 2 (jedná se o stejný, ale upravený, ražební kolk) nevystihují přesně drobné úpravy, ke kterým při úpravě razidla došlo:

Smolík 1880, tab. XVIII/17 → *Fiala 1891*, tab. I/21 → *Fiala 1895*, tab. I/6 → *Smolík 1899*, tab. I/20 → *Katz 1935*, č. 66 → *Šmerda 1996*, č. 8z

Obr. 48. a) *Smolík 1899*, tab. I/19 (averz); b) Aukce Lanz 152, 8/2011, č. 690 (averz).

3.

Popis: Ve středu mincovního pole meč s křížkem. Obvodky sekané.

Opis: √∧┘ΣΕ┘ΟΒ+

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. (Jarocin) *Jażdżewski 1879*, tab. I/5 → *Smolík 1880*, tab. XVIII/16 → *Fiala 1891*, tab. I/23 → *Fiala 1895*, tab. I/4 → *Smolík 1899*, tab. I/19 → *Katz 1935*, č. 68 → *Cach 1970*, č. 58 → *Šmerda 1996*, č. 8ab (reverz č. 1)
2. Aukce Lanz 152, 8/2011, č. 690 (reverz č. 1)
3. Soukromá sbírka – Čechy (reverz č. 1)

Obr. 49. Münzkabinett, Staatliche Museen zu Berlin, př. č. 556/1872 (avers).

4.

Popis: Ve středu mincovního pole meč s křížkem. Obvodky sekané.

Opis: V Λ I Z E I O B +

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. (Stary Dworek) Münzkabinett, Staatliche Museen zu Berlin, př. č. 556/1872 (reverz č. 1).

REVERZ

a

b

Obr. 50. a) *Smolík 1899*, tab. I/19 (reverz); b) *Aukce Lanz 152, 8/2011*, č. 690 (reverz).

1.

Popis: Uprostřed mincovního pole v kaplici trojice obloučků: CCC. Vnější obvod sekaný.

Opis: V R A T Z V O +

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. (Jarocin) *Jażdzewski 1879*, tab. I/5 → *Smolík 1880*, tab. XVIII/16 → *Fiala 1891*, tab. I/23 → *Fiala 1895*, tab. I/4 → *Smolík 1899*, tab. I/19 → *Katz 1935*, č. 68 → *Cach 1970*, č. 58 → *Šmerda 1996*, č. 8ab (avers č. 3)

2. (Stary Dworek) Münzkabinett, Staatliche Museen zu Berlin, př. č. 556/1872 (avers č. 4)

3. *Aukce Lanz 152, 8/2011*, č. 690 (avers č. 3)

4. Soukromá sbírka – Čechy (avers č. 3)

a

b

Obr. 51. a) *Fiala 1895*, tab. I/5 (reverz); b) NM Praha inv. č. H5-8 (reverz).

2.

Popis: Uprostřed mincovního pole v kaplici trojice obloučků: CCC. Vnější obvod sekáný.

Opis: V ∩ Λ T S V O +

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. (Olobok) *Fiala 1891*, tab. I/22 → *Fiala 1895*, tab. I/5 → *Šmerda 1996*, č. 8aa = NM Praha inv. č. H5-8 (averz č. 1)

2. Soukromá sbírka – Čechy (averz č. 1)

Obr. 52. NM Praha inv. č. H5-6.448 (reverz).

3.

Popis: Uprostřed mincovního pole v kaplici trojice obloučků: CCC. Vnější obvod sekáný.

Opis: V ∩ Λ T S V O +

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. NM Praha inv. č. H5-6.448 (averz č. 1)

Obr. 53. Münzkabinett, Staatliche Museen zu Berlin /Dannenberg 1892/ (reverz).

4.

Popis: Uprostřed mincovního pole v kaplici trojice obloučků: CCC. Vnější obvod sekáný.

Opis: R V O V ∩ O ~

Kresebná vyobrazení a exempláře:

1. Münzkabinett, Staatliche Museen zu Berlin /Dannenberg 1892 / (averz č. 2)

a

b

Obr. 54. a) *Smolík 1899*, tab. I/20 (reverz); b) Statens Historiska Museum Stockholm, inv. č. 3.954 (reverz).

5.

Popis: Uprostřed mincovního pole v kaplici trojice obloučků: CCC. Vnější obvod sekáný.

Opis: + √ ∩ ≡ ✎ ○ ⊤ ~

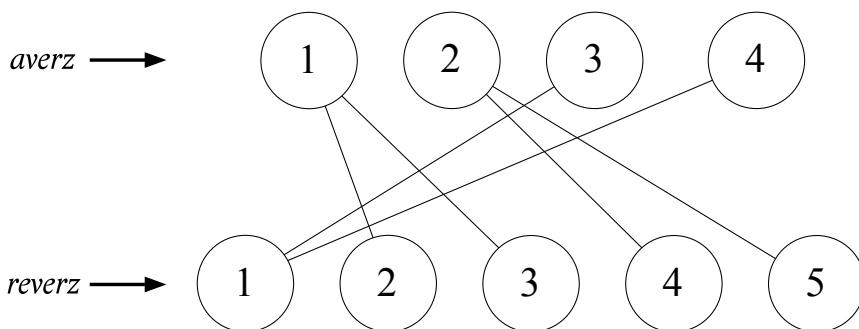
Krešbná vyobrazení a exempláře:

1. *Smolík 1880*, tab. XVIII/17 → *Fiala 1891*, tab. I/21 → *Fiala 1895*, tab. I/6 → *Smolík 1899*, tab. I/20 → *Katz 1935*, č. 66 → *Šmerda 1996*, č. 8z (averz č. 1 nebo č. 2)

2. (Talings) Statens Historiska Museum Stockholm, inv. č. 3.954 (averz č. 2)

3. *Šmerda 2004*, 73, č. 6 (averz č. 2)

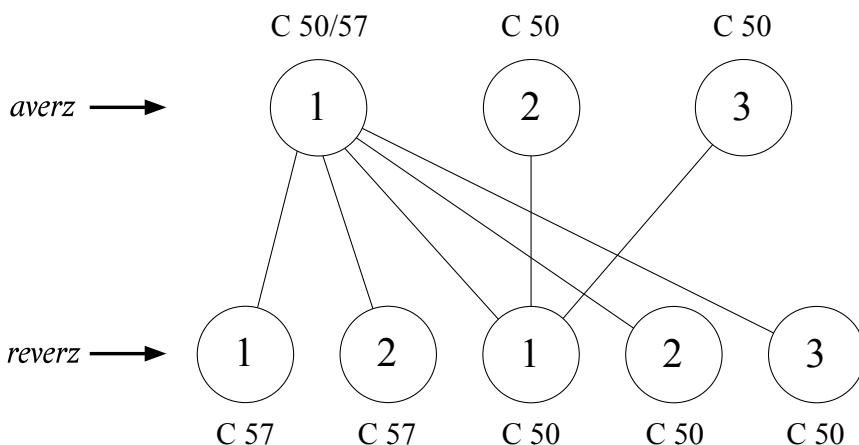
Provázanost ražebních kolků denárů C 58:

Provázanost ražebních kolků

Provázanost ražebních kolků je doložena u exemplářů uvnitř variant denárů mečového typu C 50 a 57–58. Mimořádně zajímavá je pak vzájemná provázanost exemplářů variant denárů C 50 a 57, dokazující, že denáry obou variant mohly být raženy ve stejném časovém úseku, nebo v těsné časové návaznosti (tab. 4). Denáry obou variant se objevují v nálezech, uložených do země až po roce 1000 (C 50 – Oľobok, C 57 – Jarocin).

Tab. 4. Provázanost ražebních kolků variant denárů mečového typu C 50 a C 57.

Zajímavá je rovněž možná, ale neprokázaná provázanost ražebních kolků variant denárů mečového typu C 50 a 52, založená na popisu (bez vyobrazení) jednoho z denárů mečového typu z nálezů Gdaňsk – okolí, odkrytého v roce 1849 (*Cappe 1850*, 96, č. 1).¹⁰ Zatímco u lící strany Cappem popisovaného denáru se jedná zjevně o lící stranu denáru C 52, může být popisovaná rubní strana, s písmenem E s trojicí kuliček umístěných pod sebou: ≡, jednou z možných variant rubní strany denáru C 50. Je však třeba při-

¹⁰ Srovnej poznámku 3.

hlédnout k závažné okolnosti. Všechny v této studii popisované varianty rubních stran denárů mečového typu C 50 mají zcela nečitelné legendy, složené z písmen, znaků a křížků bez vnitřní obsahové vazby (to se týká rovněž všech variant rubních stran denárů C 51–52 a 56–57), ale opisová legenda na rubní straně Cappem popisovaného exempláře je jasně čitelná a zní: PPAGA<>+.

Metrologie denárů mečového typu C 50–52, 56–58

Průměrná váha denárů C 50–52, 56–58 (1,296 g / 32 ks, tab. 5) je výrazně vyšší než průměrná váha nejstarších variant denárů mečového typu C 47 a 49 (0,97 g / 100ks; *Lukas 2012*, 256) a je rovněž vyšší než průměrná váha denárů s vyobrazením meče (mečů) na obou stranách mincí C 90–92 (1,165 g / 32ks; *Lukas 2013*, 217).

Tab. 5. Metrologie variant denárů mečového typu C 50–52, 56–58.

Cach (1970)	ks	hm. (g)	od (g)	do (g)	Ø (g)
č. 50	8	10,99	1,28	1,58	1,374
č. 51	3	3,85	1,25	1,30	1,283
č. 52	2	1,64	0,77	0,87	0,820
č. 56	6	7,92	1,09	1,67	1,320
č. 57	3	3,82	1,21	1,33	1,273
č. 58	11	14,61	1,20	1,45	1,328
Celkem	33	42,83			1,297

Přitom je třeba vzít v úvahu, že mince vedené jako C 52 jsou vzhledem ke své průměrné hmotnosti (0,820 g / 2 ks) pravděpodobně oboly a nikoli plnohodnotnými denáry.¹¹ Při jejich odečtu činí průměrná váha této skupiny denárů mečového typu 1,328 g (31 ks) a je shodná s průměrnou vahou denárů ethelredského typu, ražených v průběhu první poloviny 90. let 10. století (tab. 6).¹²

Tab. 6. Srovnání průměrné váhy typů českých denárů, ražených od konce 80. do poloviny 90. let 10. století.¹³

Typ	Cach (1970)	Ø hm. (g)	ks
ruka – kaplice	č. 120	1,02	14
meč (meče) – meč	č. 90–92	1,16	32
ruka – kříž	č. 102–109, 112–119	1,28	495
meč – kaplice	č. 50–51, 56–58	1,33	29
ruka – poprsí	č. 123	1,33	385

Popisy variant denárů mečového typu C 50–52, 56–58

Na lících stranách skupiny denárů C 50–52 a 56–58 je, podobně jako u ostatních variant denárů mečového typu (C 47, 49, 53–55, 90–92) vyobrazen meč, doplněný křížem a v některých případech tzv. kovadlinou. Vnitřní i vnější obvodky jsou sekané, což je zvláště zřetelné u lících stran variant denárů C 56. Jméno panovníka je zřetelně vypuncováno pouze na lících stranách denárů C 58, na denárech C 50 (C 57) a 51–52 je opisová legenda méně čitelná¹⁴ a u variant denárů C 56 jsou opisové legendy na lících stranách zcela degradovány na sestavy písmen, znaků, kuliček a křížků.

11 Tomu ostatně odpovídá i jejich početně nepatrný výskyt v mincovních nálezích.

12 Vzestup průměrných vah českých denárů, ražených od poloviny 80. let do poloviny 90. let 10. století, odpovídá vzestupu průměrných vah variant bavorských denárů, ražených v řezenské mincovně v témže období: Jindřich III. (983–985) 0,95 g / 13 ks, Jindřich II. (druhá vláda, 985–995) 1,57 g / 63 ks. Konec 10. století je v řezenské mincovně spojen naopak se snížením průměrné váhy mincí: Jindřich IV. (995–1002): 1,19 g / 32 ks (*Hahn 1976*, 47).

13 Uvedené průměrné váhy denárů vycházejí z údajů F. Cacha (1970, 25–27), S. Suchodolského (1971, 76) a J. Lukase (2013, 217).

14 Některé připomínají svým charakterem opisové legendy denárů frízkého, nebo ethelredského typu.

Nejcharakterističtějším ikonografickým znakem skupiny denárů C 50–52 a 56–58, odlišujícím ji od ostatních variant denárů mečového typu, je umístění sestavy trojúhelníčků či obloučků pod lomenicí na rubních stranách mincí. Písmeno E, umístěné pod lomenicí, či kaplicí na rubních stranách denárů C 50 a 57 a doplněné u varianty C 50 trojicí svíse umístěných kulíček napodobuje nejstarší varianty denárů tohoto typu C 47 a 49. Opisové legendy na rubních stranách všech variant denárů této skupiny jsou (podobně jako u denárů C 90–92) zcela degradovány a není z nich možno vyčíst jméno mincovny.¹⁵ Podobně jako u lícních stran jsou opisy na lícních stranách denárů C 56 pouze sestavou grafémů bez jakékoli vnitřní souvislosti. Denár C 56 se nejen opisovými legendami na lícních a rubních stranách, ale i ryteckou prací a celkovým, téměř „barbarským“ charakterem (fabrikou) vyčleňují ze sledované skupiny a je zřejmé, že zhotovitel jejich ražebních kolků nebyl ve své práci dostatečně zručný.¹⁶

Tvary písmen a ostatních grafémů, zastoupených v opisových legendách denárů C 50–52 a 56–58 odpovídají v naprosté většině tvarům písmen a ostatních grafémů, se kterými se setkáváme v opisových legendách denárů tzv. frížského a ethelredského typu. Pozoruhodné jsou grafémy: σ ρ ϑ na rubních stranách některých variant denárů C 50 a znak: ✠ použitý na jedné z rubních stran denáru C 58. U opisů na denárech sledované skupiny se nesetkáváme s unciální formou písmene E (\in \ni) a s tvarem písmene A s horním břevnem (A), které jsou považovány za významnou pomůcku při datování ražby denárů tzv. frížského a ethelredského typu.

Časové zařazení ražby denárů mečového typu C 50–52, 56–58 podle mincovních nálezů

Z uvedených přehledů je zřejmé, že skupina denárů s mečem a křížem na lícních stranách a kaplicí se sestavou trojúhelníčků či obloučků pod lomenicí na stranách rubních (C 50–52 a 56–58) je sice vnitřně propojena formálními ikonografickými znaky, ale zároveň je jen málo početná (v nálezových souborech je zastoupeno pouhých 27 kusů). Proto její výlučnost dlouho unikala pozornosti badatelů. Nedotkl se jí ani spor probíhající od konce 20. let 20. století mezi Gustavem Skalským a Viktorem Katzem o správné stanovení chronologie nejstarších českých denárových typů na základě mincovních nálezů, ani jejich spor o chronologické rozdělení denárů mečového typu do dvou základních skupin na základě jejich rozdílné metrologie (podrobněji: *Lukas 2012*, 214–215; *Lukas 2013*, 198).

Jako samostatnou skupinu v rámci mečového typu vyčlenil denáry C 50–52, 56–58 teprve v roce 1971 polský badatel Stanisław Suchodolski. Ve své souborné práci o počátcích mincovnictví ve středoevropském prostoru rozdělil denáry mečového typu do třech skupin, lišících se nejen ikonografickými znaky, ale rovněž velikostí střížku a rozdílnou průměrnou vahou (*Suchodolski 1971*, 45–46). Denáry typu I (C 47–49) byly podle autora raženy souběžně s nejstaršími variantami denárů mladšího bavorsko-švábského typu a denáry typu karolinského a šipového v letech 976–985. Denáry typů II (C 50–52, 56–58) a III (C 90–92) pak souběžně s mladšími variantami denárů mladšího bavorsko-švábského typu a denáry byzantizujícími v letech 985–995 (*Suchodolski 1971*, 76–79, tab. 14a–b; srovnej: *Lukas 1012*, 216).

Na základě rozboru jednotlivých variant denárů mečového typu, jejich ikonografie a metrologie, se i já přikláním k rozdělení denárů tohoto typu do třech skupin (*Lukas 2012*, 237). Časovou následnost

15 Od konce 70. let 19. století byla po dlouhá desetiletí mezi předními německými, polskými a později i českými badateli vedena diskuze o místu ražby denárů C 58, nesoucích na rubní straně některých variant opisovou legendu: VRATSAO+. Za místo jejich ražby byla považována slezská Vratislav (*Menadier 1887*, 167–168; *Friedensburg 1887*, 151, 318; *týž 1902*; *týž 1919*; *týž 1931*, 5, č. 1; *Seger 1928*, 155, poz. 2), Praha (*Jażdżewski 1879*, 21, č. 7; *Bahrfeldt 1896*, 9) nebo hradiště Vraclav u Vysokého Mýta (*Smolík 1880*, 415, pozn. 4; *týž 1899*, 46; *Fiala 1895*, 70; *týž 1921*, 101; *Skalský 1929*, 44, pozn. 158; *týž 1932*, 168–170, 173–175; *týž 1936*, 49, pozn. 67). Od 30. let 20. století převládá mezi odborníky postupně názor, že místem ražby denárů C 58 byla Praha, a že opisová legenda VRATSAO+ je pouze zkomoleninou opisu PRAGA CIVITAS (*Katz 1935*, 76). Slezskou Vratislav, jako místo ražby denárů C 58 naposledy jednoznačně odmítl přední polský badatel S. Suchodolski (*Suchodolski 1971*, 90; *týž 1996*, 121) – proti umístění ražby denárů C 58 na hradiště Vraclav hovoří dosavadní výsledky archeologického bádání (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 346) včetně nálezů mincí (*Ječný 1933*; *Sláma – Hrdlička 1968*; *Mašek 2006*; *Mašek 2014*; *Lukas 2014*).

16 Je zajímavé srovnat „fabriku“ denárů C 56 s rubními stranami některých variant denárů tzv. karolinského typu C 42, raženými však o více než deset let dříve (*Lukas 2012*, 42).

jejich ražby nám naznačuje chronologická tabulka mincovních nálezů (tab. 7).¹⁷ Nejen z ní, ale i z rozboru metrologických údajů (tab. 5–6), z pojetí opisových legend a charakteru rytecké práce vyplývá, že k ražbě variant denárů mečového typu C 50–52, 56–58 došlo nejpravděpodobněji až v polovině 90. let 10. století a že tak tvoří nejmladší skupinu denárů tohoto typu.¹⁸

Tab. 7. Časové řazení ražby jednotlivých skupin denárů mečového typu podle mincovních nálezů (literatura k jednotlivým nálezům: *Lukas 2012, 216–236*).

Nález	Uložen	47	49	53	54	55	90	91	92	50	51	52	56	57	58
Vaalse	okolo 985		1												
Nový Dvůr	po 985	.	.		.										
Gębice	po 985	21	12	2	1	2									
Kąpiel	po 985	1	3		1										
Föhlhagen	po 989	2	1												
Choustník	okolo 990	4						1							
Slupsk I.	po 990	1	1	1											
Kulhusgaarden	po 991						1								
Kvarna	po 994	1													
Mierzeszyn	po 994		1												
Ostroměř	před 995						4	1							
Poděbrady	po 995	11	12			1	8	2	1						
Čistěves	po 995	2	1				2						1		
Mančice	po 995							3							
Talings	po 995														1
Gralewo	po 996	1													
Wicimice	po 996		2					1							
Gleminge	po 996	1													
Alexanderhof	po 996	1													
Smiss	po 999		1												
Ołobok	po 1000	3	4	1		1				1	1		1		1
Věs II.	po 1000	1													
Polsko	po 1002	2	3				1			1			1		
Eskilstuna	po 1002		1												
Munkegaard	po 1002									1					
Kowale	po 1002														3
Sturkö	po 1002						1								
Assatorp	po 1002		1												
Bystrzyca	po 1003	4	2				3	2			1				
Jarocin	po 1004	2	4				1						1	1	1
Pomorsko	po 1006	1	2								1				
Gdaňsk okolí	po 1010	2						1				1			
Lisówek	po 1011	1								1					1
Kamieniec	po 1011	1													
Miastko	po 1011	1	3				1			1			1		

- 17 Zde je třeba zdůraznit, že kromě Čistěvsi (C 56) nejsou denáry nejmladší skupiny variant mečového typu zastoupeny ve velkých nálezech z poloviny 90. let v Čechách (Ostroměř, Mančice, Poděbrady). V roce 2006 byl při dohledávce nálezu Zalesie (pow. Słupski, woj. wielkopolskie), objeveného v roce 1922 a uloženého do země v letech 980–985 (*Dekówna – Reyman – Suchodolski 1974*), nalezen fragment jednostranně ražené mince (0,13 g), označené autorem popisu dohledávky nálezu za napodobeninu českého denáru typu meč-kaplice, *Šmerda 1996*, č. 8aa–8ab (*Frącowiak 2009*, 231, 243, č. 37, obr. 262:37). Ve skutečnosti se pravděpodobně jedná o jednostrannou ražbu některé z nejstarších variant denáru mladšího bavorsko-švábského typu s vyobrazením kaplice a sestavy písmen ...CC pod lomenicí a nebo ještě spíše o česko-bavorskou imitativní ražbu ze 70. či 80. let 10. století, jak je známe ze studie W. Hahna (*1986*).
- 18 Za poskytnutí studijního materiálu fotografií reprodukováných mincí děkuji následujícím kolegyním a kolegům: Prof. Dr. Bernd Kluge, Münzkabinett der Staatliche Museen zu Berlin; Ulrika Bornestaf, Kungl. Myntkabinettet Stockholm; Tuukka Talvio, Finské národní muzeum, Helsinky; Maxymilian Frącowiak, Instytut Prahistorii Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, Poznań; PhDr. Luboš Polanský, Numismatické odd. Národní muzeum, Praha; PhDr. Jiří Kacel, Jihomoravské muzeum Znojmo; ing. Pavel Šťastný, Letohrad.

Literatura

- Andralojć, M. – Andralojć, M. – Silska, P. – Szyngiera, P. 2011:* Odkrycia skarbów wczesnośredniowiecznych z terenu Wielkopolski. Kontekst archeologiczny znalezisk. Poznań.
- Bahrfeldt, E. 1887:* Der Paisterwitzer Denarfund. Schlesiens Vorzeit 4, 613–617.
- 1888: Nachträge zum Aufsätze von Dr. Menadier: „Funde deutscher Münzen aus dem Mittelalter.“. Zeitschrift für Numismatik 16, 93–98.
- 1896: Der Silberfund von Leissower Mühle. Berlin.
- Butent-Stefaniak, B. – Malarczyk, D. 2009:* Obieg pieniężny na Śląsku we wczesnym średniowieczu (od X do połowy XII wieku). Wrocław.
- Cach, F. 1970:* Nejstarší české mince I. České denáry do mincovní reformy Břetislava I. Praha.
- 1982: Nejstarší české mince IV. (Dodatky). Praha.
- Cappe, H. P. 1846:* Die ältesten Münzen Böhmens, insbesondere diejenigen der ersten christlichen Herzöge und Könige von Böhmen von Boleslaw I. bis Wenzel II. Mittheilungen der numismatischen Gesellschaft in Berlin 1, 29–74.
- 1850: Nachtrag zu der Beschreibung der ältesten Münzen Böhmen's. Mittheilungen der numismatischen Gesellschaft in Berlin 2, 96–104.
- Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L. 2003:* Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha
- Dannenberg, H. 1863:* Der Münzfund von Rummelsburg. Berliner Blätter für Münz- Siegel- und Wappenkunde 1, 13–43.
- 1876–1905: Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit I–IV. Berlin.
- 1880: Der Denarfund von Jarocin. Zeitschrift für Numismatik 7, 146–159.
- 1906–1910: Der Hacksilber-Fund von Mgowo. Berliner Münzblätter 27–30, 335–340, 165, 322–327.
- Dekowna, M. – Reyman, J. – Suchodolski, S. 1974:* Wczesnośredniowieczny skarb srebrny z Zalesia powiat Słupca. Tom II. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk.
- Fiala, E. 1888:* Beschreibung der Sammlung böhmischer Münzen und Medaillen des Max Donebauer. Prag.
- 1890: Nález Olobocký. Památky archeologické a místopisné 15, 47–56, 113–122, 175–180.
- 1891: Beschreibung Böhmischer Münzen und Medaillen. Prag.
- 1895: České denáry. Praha.
- 1895a: Collection Ernst Prinz zu Windisch-Grätz. I. Band: Münzen und Medaillen des Österr. Kaiserstaates, Prag.
- 1896: Nález Čistěveský. Památky archeologické a místopisné 17, 255–258, 337–346.
- Frañcowiak, M. 2009:* Wczesnośredniowieczny skarb z Zalesia, pow. Słupecki, woj. wielkopolskie. Fontes Archeologici Posnanienses 45, 227–262.
- Friedensburg, F. 1887:* Schlesiens Münzgeschichte im Mittelalter I., Breslau
- 1890: Zwei Denarfunden aus dem X und XI Jahrhundert. Zeitschrift für Numismatik 17, 202–212.
- 1902: Schlesiens ältestes Münzdenkmal. Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift NF 2, 55–58.
- 1919: Die älteste schlesische Münze. Schlesischer Geschichtsblätter, 1.
- 1931: Die schlesischen Münzen des Mittelalters. Breslau.
- Friedländer, J. 1869:* Der Kawallener Silberfund. Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift 1, 171–176.
- 1873: Der Münzfund von Althöfchen. Münzstudien 8, 267–300.
- Galster, G. 1980:* Vikingetids møntfund fra Bornholm. Nordisk numismatisk årsskrift 1977–1978. Oslo.
- Hahn, W. 1976:* Moneta Radasponensis. Bayerns Münzprägung im 9., 10. und 11. Jahrhundert. Braunschweig.
- 1986: Imitativprägungen nach frühen bayerischen Münztypen in böhmischen und polnischen Schatzfunden. In: Sejbal, J. (ed.): Denárová měna na Moravě. Sborník prací z III. numismatického symposia 1979 Ekonomicko-peněžní situace na Moravě v období vzniku a rozvoje feudalismu (8.–12. století). Brno, 285–299.
- Hanka, V. 1855:* Popsání a vyobrazení českých mincí, Památky archeologické a místopisné 1, 282–283.
- Hatz, G. 1974:* Handel und Verkehr zwischen dem Deutschen Reich und Schweden in der späten Wikingerzeit. Lund.

- 2002: Der Fund von Pommerzig / Pomorsko. In: *Moneta mediaevalis. Studia numizmatyczne i historyczne ofiarowane Profesorowi Stanisławowi Suchodolskiemu w 65. Rocznice urodzin*. Warszawa, 67–80.
- Hatz, V. – Hatz, G. 1975: Böhmische Münzen des 10. und 11. Jahrhunderts in schwedischen Funden. Numismatický sborník 13, 85–100.*
- Jażdżewski, W. 1879: Wykopalisko Jarocińskie a mianowicie monety Bolesławów Czeskich. Poznań.*
- Joachim, J. F. 1750: Des neueröfneten Groschen-Cabinets zweytes Supplement, enthält Königlich-Ungarische und Böhmisches alte und neue Groschen, in Kupfer gestochen, beschrieben und kürztlich erkläret. Leipzig.*
- Katz, V. 1935: O chronologii denárů Boleslava I. a Boleslava II., Praha.*
- Luchs, H. 1869: Ueber den Kawallener Münzfund. Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift 1, 44.*
- Lukas, J. 2012: Denáry mečového typu (I). Nejstarší varianty a jejich časové zařazení. Numismatický sborník 26/2, 211–270.*
- 2013: Denáry mečového typu (II) Varianty s meči na obou stranách (C 90–92) a jejich časové zařazení. Numismatický sborník 27/2, 53–77.
- 2014: Nález denárů z roku 1903 ve Vraclavi (okr. Ústí nad Orlicí). Numismatický sborník 28/1, 124–127.
- Mašek, M. 2006: Nález denáru Vratislava II. z hradiště Vraclav (okr. Ústí nad Orlicí). Numismatický sborník 21, 208.*
- 2014: Nález denáru knížete Vratislava II. z raně středověkého hradiště Vraclav (okr. Ústí nad Orlicí), Numismatický sborník 27/2, 100–101.
- Menadier, J. 1887: Funde deutscher Münzen aus dem Mittelalter. Zeitschrift für Numismatik 15, 119–164.*
- 1898: Deutsche Münzen IV. Berlin, 103–111.
- Nálezy II/1: Radoměřský, P. 1956: České, moravské a slezské nálezy mincí údobí denárového (10.–12. století). In: Nohejlová-Prátová, E.: Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl II/1. Praha, 7–73.*
- Petráň, Z. 1998: První české mince. Praha.*
- Polanský, L. – Tomková, K. 2006: Hromadný nález denárů a šperků z Čištěvsi. Numismatický sborník 21, 83–124.*
- PSW I: Slaski, J. – Tabaczyński, S. 1959: Wczesnośredniowieczne skarby srebrne*
- PSW II: Kiersnowscy, T. i R. 1959: Wczesnośredniowieczne skarby srebrne z Pomorza. Warszawa – Wrocław.*
- PSW IV: Hasig, M. – Kiersnowski, R. – Reyman J. 1966: Wczesnośredniowieczne skarby srebrne z Małopolski, Śląska, Warmii i Mazur. Warszawa – Wrocław.*
- Seger, H. 1928: Die Schlesischen Silberfunde der spät-slavischen Zeit. Altschesien 2, 129–161.*
- Skalský, G. 1929: Denár knížete Václava Svatého a počátky českého mincovnictví. Praha.*
- 1932: Zwei Berichtigungen zu Friedensburg: „Die schlesischen Münzen des Mittelalters“, Altschlesien – Mitteilungen des Schlesischen Altertumsvereins, Band 4, 166–179.
- 1936: Nejstarší české mince. (Poznámky ke spisu Viktora Katze O chronologii denárů Boleslava I. a Boleslava II.), Numismatický časopis československý 11–12, 31–57.
- Sláma, J. – Hrdlička L. 1968: Nález denárů na vraclavském hradišti, okr. Ústí n. Orlicí. Numismatický sborník 10, 213.*
- Smolík, J. 1880: Popsání a vyobrazení českých mincí, Památky archeologické 11, 416.*
- 1881: Nálezy českých denárů mimo zemi českou. Památky archeologické 11, 474.
- 1899: Denáry Boleslava I., Boleslava II., Boleslava III. a Vladivoje. Praha.
- Suchodolski, S. 1971: Początki mennictwa w Europie Środkowej, Wschodniej i Północnej. Wrocław–Warszawa–Kraków.*
- 1996: Początki mennictwa we Wrocławiu. In: Kurnatowska, Z. (ed.): Słowiańszczyzna w Europie średniowiecznej 2. Wrocław, 121–126.
- Šimek, E. 1982: České denáry v dánských nálezech 10.–12. století. Numismatické listy 37, 65–72.*
- Šmerda, J. 1996: Denáry české a moravské. Katalog mincí českého státu od X. do počátku XIII. století, Brno.*
- 2004: Mince zemi Koruny české. Numismatická sbírka Josefa Květoně. Znojmo.
- Talvio, T. 1980: České mince ve finských nálezech z doby Vikingů. Numismatické listy 35, 33–35.*

Thomsen, Ch. J. 1866: Der Munkegaard-Fund. (Brief an den Wirklichen Staatsrath Freiherrn von Koehne). Berliner Blätter für Münz-, Siegel- und Wappenkunde 3, 31–40.

Voigt, A. 1771: Beschreibung der bisher bekanten Böhmischen Münzen nach chronologische Ordnung. Prag.

Summary

Jiří Lukas, Deniers of the sword type (III). Later varieties of deniers of the sword-chapel type (C 50–52, 56–58).

The latest group of deniers of the sword type is represented by the deniers with sword and cross on obverse and chapel accompanied by set of triangles and crescents under roof on reverse (*Cach 1970*, nos. 50–52, 56–58). Iconography of the coins, analysis of dies, die engraving fabric and character of marginal legends, interconnection of dies of the particular varieties (Tab. 4), metrological data (Tabs. 5–6) and mainly appearance of these deniers in coin hoards (Tabs. 3 and 7), all that show that they were struck as late as in the first half of the 990s. It is clear now, that parallelly with the deniers of the so-called Ethelred type (struck in huge quantity in the first half of the 990s), also the deniers of the sword type were produced (in significantly smaller quantity) at the same time – the groups with sword image on both sides (*Cach 1970*, nos. 90–92; *Lukas 2013*) and the groups with sets of triangles and crescents under roof on reverse (*Cach 1970*, nos. 50–52, 56–58). These facts slightly change the recently accepted concept of the Bohemian coinage in the 990s.

English summary by V. Novák

ZLOMEK SÁMÁNOVSKÉ MINCE OBJEVENÝ NA HRADIŠTI DŘEVÍČ (OKR. RAKOVNÍK) V KONTEXTU RANĚ STŘEDOVĚKÝCH ČESKÝCH A MORAVSKO-SLEZSKÝCH NÁLEZŮ ISLÁMSKÉHO STŘÍBRA

Kateřina BLAŽKOVÁ – Vlastimil NOVÁK – Kamil SMÍŠEK – Zdeněk ŠÁMAL

Abstract – Fragment of the Samanid coin found at the Dřevíč hill fort (Rakovník district) in context of early medieval Bohemian and Moravian-Silesian finds of Islamic silver.

In 2013, a fragment of the Samanid dirham dated back to the beginning of the second half of the 10th century was found after ploughing in the territory of the early medieval hill fort in Dřevíč (Rakovník district). Unfortunately, the fragment bears no relevant information (mint, date, caliph's name, ruler's name). Composition of legends, calligraphy and character of letters point at the Samanid provenance of the coin fragment. Regular and massive lettering, as well as grainy character of metal with its decreasing quality, refer to the breaking Samanid period beginning with the rule of Mansur I b. Nuh (AH 350–365/AD 961–976). In that way, it is possible to speculate successfully about dating of the original coin to the third quarter of the 10th century. In real, the coin/fragment was buried at the mentioned locality sometime around the break of the 10th and 11th century. It was evidently not a part of any hacksilver hoard, it was probably accidentally lost at the locality. History of the site is attached.

There are several hoards of the 10th–early 11th centuries containing silver used as weighed metal registered in the territory of Bohemia, Moravia and Silesia. The Bohemian hoards differ by their composition from those ones of Moravia and Silesia. In Bohemia, very few fragments of Islamic coins appeared in hoards or as single finds. It is one of the typical features for the specific Bohemian silver circulation of that period. Besides pure coin hoards, also untypical hacksilver hoards – better “hoards of silver circulated by weight” (i.e. cumulative hoards of coins and jewelry related to the noble milieu) are found there. Islamic fragments were present in all Moravian and Silesian hoards (typical hacksilver hoards) of the mentioned period and their appearance was a result of the ties of this territory with southern segment of the Oder-Vistula trade basin, its southernmost section. Both territories (Bohemia and Moravia-Silesia) accepted practice of weighed metal (hoards mixing coins, their fragments, jewelry, and their fragments), and the situation there was typical by a relatively small amount of silver metal in local circulation. The hoards in Moravia and Silesia represent the peak demand for Islamic silver before start of the local central European coinage. The Islamic element in the hoards shows great territorial and chronological diversity. The Samanid fragments represent largest part in the Islamic section, mostly dated back to the peak period of the silver supply (circa AD 940–950).

 Dřevíč, hill fort, Bohemia, Moravia, Silesia, Islamic coin fragments, hacksilver, the 10th–early 11th centuries, the Samanids

Při jednodenním povrchovém průzkumu s pěti detektory kovů byl 13. dubna 2013 po hluboké orbě na ploše raně středověkého hradiště (10.–13. století) nalezen zlomek sámánovského dirhamu datovatelný do začátku druhé poloviny 10. století.¹ Od roku 2011 jsou prováděny pravidelné průzkumy této orbou narušované plochy na jaře nebo na podzim s různým počtem detektorů, kterými operují profesionální archeologové nebo studenti archeologie. Inkriminovaný nález získala skupina vedená K. Blažkovou a K. Smíškem v souřadnicích N 50°14'44.3", E 13°49'31.7" (s odchylkou 4 m). Nálezcem byl Z. Šámal,

1 Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2013/38, 00023272). Poděkování za cenné rady a podnětné připomínky patří PhDr. J. Lukasovi.

dlouholetý spolupracovník muzea v Rakovníku a badatel, jehož zásluhy o archeologické poznání regionu jsou obecně známy. Z tohoto průzkumu pochází rovněž čtyři olověná kolečka se středovým otvorem, jejichž funkce zatím zůstává nejasná, dále několik olověných slitků a drobné kování zřejmě staromadarského původu (podle určení N. Profantové). U zlomku sámánovské mince nelze jednoznačně určit, zdali se na místo nálezu dostal již ve fragmentární podobě či byl v rámci nějakých aktivit nalámán na místě. Souvislost s dalšími nálezy z lokality je nejistá. Zlomek mince byl podroben jednoduché očiště v lázni destilované vody.

Sámánovci, neidentifikovaný panovník, neidentifikovaný chalífa

Mincovna: mimo zachovaný zlomek, AR dirham

Datec: ročník mimo zachovaný zlomek – dle duktu, tlustých liter a zrnitosti kovu nejspíše okolo AH 350 /AD 961

Av.: v poli: nápis nečitelný, prostý kruh, 1. opis: ... الدرھ ... [... *tento dirh...*], 2. opis: ... يومئذ يفرح ... [... *v onen den se budou radovat ...*], prostý kruh

Rv.: nápisy v poli i na okraji zcela setřeny (stopy jedné linie nápisu na okraji), prostý vnější kruh
0,381 g; 12/ 13,6 mm

Pro srovnání jaká část mince se zachovala, zde uvádíme rozvržení legend na celé minci v ideálním stavu zachovalosti:

Av.: v poli, v prostém kruhu: لا شريك له / الله وحده / لا اله الا (Kalima: *Není boha kromě/ Alláha jediného/ který nemá druhu*), 1. opis: ... سنة ... بسم الله ضرب هذا الدرهم ... (*Vě jménu Božím tento dirham byl ražen v ... v roce ...*), 2. opis: ... لله الامر من قبل و من بعد و يومئذ يفرح المؤمنون بنصر الله (Kor. XXX, 3, 4 – *Bohu přísluší rozhodnutí jak dřívější, tak i pozdější. V ten den se pak zaradují věřící z vítězné pomoci Boží.*), prostý kruh;

Rv.: v poli, v prostém kruhu: رسول الله / محمد / jméno chalífy/ jméno panovníka
(*Bohu/ Muhammad/ je Posel Boží / jméno chalífy/ jméno panovníka*),

opis: محمد رسول الله ارسله بالهدى و دين الحق ليظهره على الدين كله و لو كره المشركون (Kor. IX, 33 – *Muhammad je Posel Boží. On je ten, jenž vyslal posla svého se správným vedením a náboženstvím pravdivým, aby zvítězilo nad všemi náboženstvími jinými, i když se to nelíbí modloslužebníkům.*), prostý kruh.

Nalezený zlomek na sobě nenese žádnou relevantní faktografickou informaci (mincovna, datum ražby, jméno chalífy či panovníka). Uspořádání legend, kaligrafie a charakter písma ovšem nedávají pochybovat o sámánovské provenienci mincovního fragmentu. Pravidelný masivní duktus s tlustými literami, jakož i zrnitý charakter kvalitativně se zhoršujícího kovu odkazují na zlomové období počínající vládou sámánovského panovníka Mansúra I. b. Núha (AH 350–365/ AD 961–976), kdy došlo k viditelné degradaci kvality ražeb importovaných do Evropy (silně plochá ražební hloubka, zvětšující se a ztenčující střížek, roztržené okraje mince způsobené nižší plastičností kovu). Lze tedy s úspěchem spekulovat o dataci produkce původní mince do třetí čtvrtiny desátého století. K takto čistě teoretickému *terminus post quem* je nutno připočíst čas cesty mince/zlomku do Evropy a Evropou v rádech desetiletí. Reálně lze tedy hovořit o uložení do země v období přelomu 10. a 11. století. Vzhledem k tomu, že vyjma jednoho byzantského solidu a dvou bavorských denárů jednotlivě nalezených na nejrůznějších místech hradistě (*Profantová – Stolz – Videman 2012, 29–36*), nejsou z místa nálezu registrovány žádné další islámské mince/zlomky či jiné mincovní a šperkované zlomky, nešlo v tomto případě o depot zlomkového stříbra, ale spíše o náhodnou ztrátu zlomku mince.

Hradiště na Dřevíči

Exponovaná poloha hradiště, která je součástí opukového masivu Džbán v severovýchodní části Rakovnícka, se nachází cca 2 km jihovýchodně od Kozojed na ostrožně tvořené trojúhelníkovou plošinou o rozloze 11 ha se základnou orientovanou k severu, přičemž k jihu se postupně zužuje a je zde oddělena táhlým úzkým sedlem od Pšanské vyvýšeniny. Tady se nachází nejvýše položený bod plochy s nadmořskou výškou 497 m n. m. Na západě je plocha chráněna značně erodovanými vysokými a strmými stržemi spadajícími do údolí Pochválovského potoka, zatímco na severu a východě kopíruje hrany svahů údolí Vinařického potoka dochované valové opevnění neznámého stáří.

Přestože hradiště bylo dosud odborně zkoumáno jen ve velmi malé míře, v rámci rešerše dosavadních archeologických aktivit na lokalitě evidujeme četné doklady archeologického zájmu od 2. poloviny 19. století, které přinesly řadu nálezů z různých období pravěku a středověku, dokládajících téměř plynulé osídlení polohy. Roku 1868 se J. E. Wocel zabýval raně středověkými kosterními pozůstatky z plochy hradiště a zbraněmi z úpatí (*Wocel 1868*, 429). Při stavbě sakristie kaple sv. Václava v roce 1883 J. N. Woldřich uvádí rovněž kostrové hroby s kamennými náhrobky (jeden údajně s vytesaným křížem) a v jižní části plošiny evidoval také výskyt strusky (*Woldřich 1889*, 104). Pohřebiště u kostela popsal v roce 1906 také J. L. Píč (*Píč 1909*, 266). Počátkem 20. století se začala Dřevíči zabývat řada badatelů (např. *Prokop 1911*, 26), ale případné nálezy jsou dnes neznámé (např. bronzový enkolpion). V roce 1920 v blízkosti kostela hajný obory našel další 4 kostrové pozůstatky datované do období unětické kultury, přičemž jedna kostra ležící ve skrčené poloze měla patrně dva otvory v lebce, snad stopy po trepanaci. Unětické kultuře pak zřejmě patřilo i dnes neznámé bronzové kopí (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*). V roce 1950 provedl A. Knor v severní části hradiště 40 m jižně od kostela sondu napříč plošinou, vedoucí od východu k západu, kterou ověřil existenci pozdně hradištního a středověkého hřbitova, o němž hovoří už níže uvedené zprávy z 19. století (*Bubeník 1988*, 186). V 70. letech 20. století se na Dřevíči zaměřil regionální badatel V. Sábl a z povrchových sběrů evidoval velké množství keramických zlomků převážně z pozdní doby bronzové, mezi nimiž vynikají zlomky popelnic a misek zřejmě z pohřbů knovízské kultury, a z doby halštatské. Výsledky svého amatérského bádání shrnul do populární knihy Daliborovy Kozojedy a hradiště Dřevíči (*Sábl 1973*). V knize mimo jiné zmiňuje také ojedinělé nálezy štípané křemencové industrie, pazourků (snad z období neolitu) a bylanské nádoby učiněné v průběhu 20. století kozojedskými občany.

V roce 1972 zde prováděl záchranný výzkum J. Bubeník, který se zasloužil o první odborné zhodnocení lokality (*Bubeník 1975*, 81). Kromě letecké prospekce Z. Smrže z 90. let 20. století nebyla hradišti věnována další odborná pozornost, přičemž charakteru a dataci valového opevnění se za celou dobu nevěnoval vůbec nikdo (*Smrž 1991*, 63–87). Z dob schwarzenberského zúrodnování v 19. století pochází pouze záznamy o zuhelnatělých dřevěch nalezených při odbourávání horní a střední části valů, z čehož předpokládáme, že valy měly hlinitý základ zpevněný dřevem, pravděpodobně byly obloženy čelní vápencovou kamennou plentou a zevnitř opět dřevem (*Wocel 1868*, 429).

Archeologické oddělení Muzea T. G. M. Rakovník provádí od roku 2001 pravidelný monitoring a fotodokumentaci stavu kulturní památky v intervalu jednou až dvakrát ročně, přičemž před jarním setím a po podzimní orbě jsou na orné půdě rovněž sbírány povrchové nálezy především četných keramických zlomků. Jejich datace spadá převážně do středohradištního až mladohradištního období 10. a 11. století. Vzhledem k evidenci nových nálezů učiněných pomocí detektorů kovů amatérskými hledači v posledních 15 letech, mezi nimiž vynikají 2 mosazné spony z počátku 7. století (*Droberjar – Stolz 2005*, 523–530), relikviařový křížek (*Profantová – Stolz 2009*, 199–210) nebo jeden byzantský solidus a dva bavorské denáry (*Profantová – Stolz – Videman 2012*, 29–36), muzeum od roku 2011 zapojilo do svých průzkumů rovněž detektory kovů pod odborným dohledem. Kromě dokladu dosud chybějící etapy osídlení v době římské nálezem bronzové spony, ale i potvrzení pohybu na hradišti ve starších obdobích zemědělského pravěku (bronzová šipka, nůž a jehlice), se podařilo při těchto průzkumech doložit významnou úlohu sídla v raném středověku, o čemž vypovídají např. drobná pozlacená kování, bronzové kování staromaďarské proveniencí a bronzové záušnice. V severní části hradiště se pak vyskytují také blíže nedatované olovené slitky a kolečka se středovým otvorem. Na jaře 2014 byl učiněn při průzkumu západního svahu hradiště unikátní nález měděné pozdně eneolitické dýčky kultury zvoncovitých pohárů, ze kterého dále pochází rovněž bronzová sekera se středovými laloky z mladší doby bronzové (*nepublikováno*). Soubor bude zpracován po vyčištění a konzervaci.

Hradiště Dřevíč je zajímavé také z numismatického hlediska. Pochází odtud především pro české prostředí ojedinělý a velmi významný bavorský denár vévody Arnulfa (911–914, 917–937) ražený v neznámé mincovně (Veselý 2005; Profantová – Stolz – Videman 2012). Z lokality pocházejí i další dosud nepublikované jednotlivě nalezené denáry, především z 12. století – bohužel jen část nálezového fondu je dnes možné identifikovat v soukromých sbírkách.²

Z hlediska písemných pramenů existuje o středověké Dřevíči několik zajímavých zpráv. Nejstarším dokladem je Kosmova zmínka o velmi pevném hradu Dřevíči v souvislosti s boji Přemyslovců o vládu v Čechách z roku 1002, takže hradiště lze zřejmě považovat v tomto období za hradecké správní centrum kraje (Kosmas, 59). Z tohoto důvodu se také předpokládá, že na místě dnešní barokní kaple původně stál raně středověký kostel, na což ukazuje i Sáblův nález prosté opukové dlažby před vchodem do kaple v hloubce asi 60 cm. O konci Dřevíče jako přemyslovského správního hradu se mluví už v roce 1135 a v roce 1239 papež Řehoř IX. plně potvrzuje vlastnictví statků v oblastech Žatecka a Slánska kladrubskému klášteru. Touto listinou přechází správa župy z Dřevíče na slánský hrad. Další zprávy jsou až ze 14. století, kdy na Dřevíči existovalo proboštství sázavského kláštera. Po husitských válkách byl kostel nejspíš vyrabován a v 17. století byl zbořen, aby na jeho místě byl vybudován nový renesanční kostel sv. Václava. Po něm dodnes zbyla jen kaple jako pozůstatek presbytáře kostela, jehož loď byla v roce 1893 ubourána (Ševětínský 1905, 5–7).

Raně středověké české a moravsko-slezské nálezy islámského stříbra

V Čechách, na Moravě a ve Slezsku jsou registrovány smíšené nálezy stříbrných mincí a stříbrných šperků datované do přelomu 10. a 11. století. Situace v Čechách se liší od té na Moravě a ve Slezsku. V Čechách nejde o klasické depoty zlomkového stříbra ve funkci váženého kovu („Hacksilberfunden“). Mince i šperky jsou většinou kompletní, a jestliže jsou ve fragmentární podobě, jde o výsledek historicky následujících aktivit (forma uložení, mechanické poškození vlivem vnějších aktivit, způsob nalezání, apod.). Způsob uložení a složení těchto depotů (i přes absenci úmyslně fragmentovaného kovu) by mohly podporovat jejich klasifikaci jako akumulovaného váženého kovu. Až na dvě okrajové netypické výjimky (Litoměřice, Praha) neobsahují tyto depoty žádné zlomky islámských mincí. Na druhé straně na Moravě a ve Slezsku mají všechny registrované nálezy charakter depotů typu „Hacksilberfunden“ s obsaženými fragmenty islámských mincí. Jsou velmi podobné nálezům z přilehlého polského teritoria (oblast horní Odry). Ve srovnání s Bavorskem (jediný hromadný nález pouze bavorských mincí, plus jednotlivé nálezy jiných evropských mincí) pak Čechy evidentně představují přechodový prostor mezi západními zeměmi a polsko-slezsko-moravským obchodním koridorem.³ Srovnání obou odlišných teritorií vznáší otázku původního vlastnictví onoho kovu v nálezech, vezmeme-li v potaz jejich charakter: v Čechách patřil zjevně nově vznikající nobilitě, která měla přístup k luxusním šperkům a denárům vysoké ražební kvality; na Moravě a ve Slezsku šlo zřejmě o osoby spojené s obchodními aktivitami, které měly přístup k primárně fragmentovaným islámským mincím a fragmentovaným šperkům.

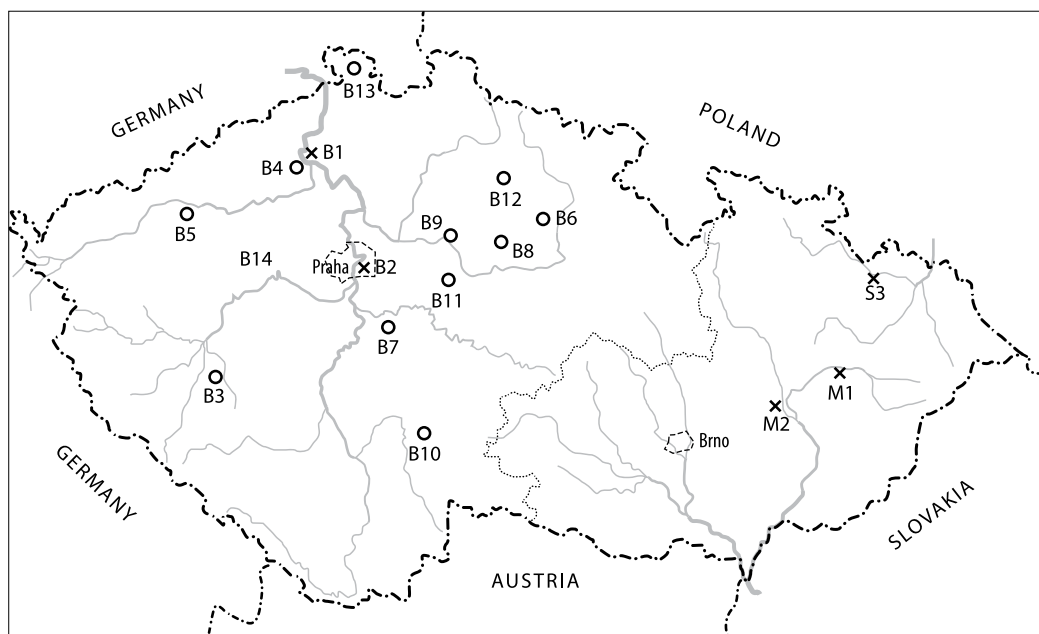
Smíšené nálezy stříbra (mince a šperky) z 10. a raného 11. století z Čech, Moravy a Slezska byly systematicky zkoumány a klasifikovány v 50. a 60. letech minulého století (Štěpková 1956; táž 1957; táž

2 Za informaci děkujeme PhDr. J. Militkému, Ph.D.

3 Na území Bavorska bylo do poloviny 7. let minulého století registrováno 33 mincovních nálezů pokrývajících periodu od konce 8. do začátku 11. století (Hahn 1976, 49–56). Šest z nich obsahovalo mezi 3 a 16 mincemi, ale pouze jediný může být klasifikován jako hromadný (Saulburg 1853). V ostatních případech jde o jednotlivé nálezy – buď náhodné ztráty, nebo hrobové mince jako součásti pohřebních rituálů. V Bavorsku jsou v nálezech exkluzivně západoevropské mince, jen výjimečně se objevují severoitalské kusy. V jednom případě se vyskytla arabská mince (Münchberg-Oberfranken – náhodně ztracený dirham ražený za Hárúna ar-Rašída – *Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte* 23, 1973, 138). V Dolním Rakousku byly v hrobech nalezeny české denáry (Boleslav II.) a uherské denáry (Štefan, Ondřej), což evidentně ukazuje na severojižní obchodní cestu přes Moravu. Nález ze Saulburgu (1853) je velmi zajímavý z kvantitativního hlediska (okolo 3000 kusů), ale také vzhledem k jeho složení. Než byl roztaven, bylo zachráněno asi 900 mincí a z nich 469 bylo klasifikováno (Sedlmair 1854). Depot byl ukryt po roce 1040 a kusy ražené okolo roku 990 byly ty nejstarší. Všechny mince se zachovaly ve výtečné kvalitě. Otázkou zůstává, zda šlo o majetek šlechtické rodiny (mince musely být schraňovány alespoň po 50 let – evidentní je zde souvislost s jiným českým hromadným depotem z Poděbrad, 1936 – *Nálezy II/1*, č. 1434) nebo o vlastnictví obchodníka směřujícího do severoevropského prostoru. České smíšené hromadné nálezy mincí jsou typické svým složením. Pouze v jednom případě čistě mincovního nálezů (Nový Dvůr u Duchcova, *terminus post quem* 985, *Nálezy II/1*, č. 1422; Lukas – Polanský 2007, 79) převažovaly počtem cizí mince nad českými. V převážné většině ostatních případů mincovních či smíšených nálezů – snad jen s výjimkou nálezů žateckého (Radomský 1993) – české mince dominují nad cizími (vesměs bavorskými) ražbami.

1964; táž 1968). Intenzivní aktivity s detektory kovů na konci 20. století a na začátku století následujícího vyvolaly nutnost nálezy revidovat a doplnit (Novák 1996; týž 2010; Polanský – Tomková 2006; Michnová – Polanský – Tomková – Tymonová 2010).

Následující mapa (obr. 1) ukazuje rozmištění smíšených nálezů stříbra (Čechy) a nálezů typu „Hacksilberfunden“ (Morava, Slezsko) z 10. a raného 11. století na území České republiky registrovaných do roku 2013.

Obr. 1: Smíšené nálezy stříbra (Čechy) a nálezy typu „Hacksilberfunden“ (Morava, Slezsko) z 10. a raného 11. století na území České republiky (2013). Legenda: o = smíšené nálezy bez zloмок islámských stříbrných mincí; x = depoty typu „Hacksilberfunden“ se zlomkou islámských mincí; bez značky = jednotlivý nálezy islámského zlomkou; B = Čechy; M = Morava; S = Slezsko; B1. Litoměřice; B2. Praha; B3. Želčany; B4. Chodovlice; B5. Žatec; B6. Čistěves; B7. Mančice; B8. Zdražany; B9. Poděbrady; B10. Choustník; B11. Chrástany; B12. Ostroměř; B13. Sluknov; B14. Dřevíč; M1. Kelč; M2. Kojetín-Popůvky; S3. Komárov.

Přehled islámského mincovního stříbra v nálezech 10. a raného 11. století

ČECHY

Na území Čech jsou registrovány pouze tři nálezy stříbra se zlomkou islámských mincí:

1) Litoměřice

Nálezy před rokem 1892 – severní Čechy (*Nálezy II/1*, č. 1437; Štěpková 1964).

Depot byl rozchvácen a údajně obsahoval nespécifikované množství zloмок islámských mincí a zloмок stříbrných šperků (10.–11. století). Informační hodnota nálezu je sporná.

2) Praha 2, Kanálská zahrada

Nálezy v roce 1894 – centrální Čechy (*Nálezy II/1*, č. 1473; Štěpková 1964).

Mezi více jak třemi tisíci českých a západoevropských denárů byl registrován jeden zloмок sámánovské mince (rané 10. století dle osobního určení J. Štěpkové) spolu s neraženými střížky a zlomkou stříbrných šperků (uloženo do země okolo roku 1050). Nálezy byly rozchváceny a jeho část byla uložena v Národním muzeu v Praze (sámánovský zloмок nebyl nalezen). Zbytky nálezu vyžadují revizi. Tento nálezy je typologicky blízký dvěma nálezům typu „Hacksilberfunden“ na Moravě a ve Slezsku (mince a stříbrná perla s fragmentem náušnice, šperky deformované nejspíše v čase uložení). Je otázkou spekulace, zda předměty nemohly dosáhnout pražského relativně velkého a známého trhu skrze polsko-slezsko-moravský obchodní koridor.

3) **Dřevíč** (k. ú. Kozojedy; okr. Rakovník)

Nález v areálu hradiště z roku 2013 – centrální Čechy (uloženo v Muzeu T. G. M. v Rakovníku).

Zlomek stříbrného dirhamu (Sámánovci, neidentifikovaný panovník, neidentifikovaný chalífa) bez udání letopočtu a mincovny, ražený v 60. či 70. letech 10. století a uložený do země pravděpodobně na přelomu 10. a 11. století (popis a komentář viz výše).

MORAVA

Na území Moravy jsou registrovány dva typické depoty typu „Hacksilberfunden“, které obsahují zlomky islámských mincí:

1) **Kelč** (okr. Vsetín)

Nalezen v roce 1938; nový materiál na lokalitě získán v letech 1989–1998; informace veřejně známa v roce 2008; revidováno v roce 2010) – centrální Morava (*Katz 1939; Skutil 1946–1947; Nálezy II/1*, č. 1652; *Turek 1962; Štěpková 1957; táž 1964; Kučerovská 1986; táž 1986a; táž 1996; Novák 2010*).

Uložen *post quem*: první dekáda 11. století

V současné době (2008) známo (asi polovina ústně hlášeného materiálu v roce 1938):

- 535 (známo do roku 1996) + 260 + 3 (známo v roce 2008) = 798 celých evropských mincí a jejich zlomků;
- 52 (1996) + 6 (2008) = 58 neurčených mincovních zlomků;
- 876 (1996) + 345 + 1 (2008) = 1222 zlomků islámských stříbrných mincí a jeden celý dirham;
- 245 (1996) + 61 (2008) = 306 zlomků stříbrných šperků.

Historická klasifikace mincí a šperků:

- 98–117, Řím (1 fragment denáru);
- 969–976, Byzanc (4 fragmenty);
- přelom 60. a 70. let 10. století–1002, Čechy (16 denárů a jejich zlomků) + nespecifikovaný počet kusů registrovaných v roce 2008;
- 901–1016, západní Evropa – Lotrinsko, Porýní, Frísko, Sasko, Franky, Švábsko, Bavorsko, Provence, Lombardie, Anglie (106 denáry a jejich zlomky) + nespecifikovaný počet kusů registrovaných v roce 2008;
- 997–1038, Uhry (1 denár);⁴
- konec 10. století, tzv. „otto-adelheidské“ a „křížové“ denáry (342 denáry a jejich zlomky) + nespecifikovaný počet kusů registrovaných v roce 2008;
- 717–997, zlomky islámských mincí (1 dirham a 876+346 zlomků);
- 10. století, stříbrné šperky (246+61 zlomků).

Historická distribuce zlomků islámských mincí (7. století až 997) – nově určené (revidované) zlomky potvrzeny:

- zlomky sásánovských či arabo-sásánovských mincí (1 kus/známý v r. 2008);
- zlomky umajjovských mincí (1 kus/známý do r. 1996);
- zlomky abbásovských či sámánovských mincí (116 kusů/1996 + 45 kusů/2008);
- zlomky abbásovských mincí (51 kusů+1 celá mince/1996 + 10 kusů/2008);
- zlomky sámánovských mincí (224 kusů/1996 + 198+1 kus/2008);
- zlomky bújovských mincí (45 kusů/1996 + 20 kusů/2008);
- zlomky hamdánovských mincí (1 kus/2008);
- zlomky mincí z Churásánu (1 kus/1996 + 1 kus/2008);
- zlomky saffárovských mincí (1 kus/2008);
- zlomky mincí kopírujících sámánovské prototypy (7 kusů/1996 + 5 kusů/2008).

Geografická distribuce původních míst produkce islámských mincí, které se ve zlomkové podobě objevují v kelčském nálezu: al-Ahwáz, Balch, Buchárá, Isbahán, Madínat as-Salám, al-Mawsil, al-Muhammadíja, Nísábúr, Sábúr, Samarqand, aš-Šáš.

4 Tento nález může pomoci v historické chronologii ražeb Štěpána I. – obecně se předpokládá, že jeho denáry byly raženy na konci jeho vlády, leč jejich přítomnost v tomto nálezu může dataci jejich produkce posunout na začátek jeho vlády.

2) **Kojetín-Popůvky** (okr. Přerov)

Nalezen v letech 2009–2013 – centrální Morava (*Kouřil – Novák – Videman, v přípravě*).

Uložen *post quem*: 991.⁵

V současné době zachováno (2013):

- 48 celých stříbrných západoevropských denárů;
- 68 zlomků stříbrných západoevropských denárů;
- 134 zlomků stříbrných islámských mincí a 1 celá mince;
- 9 zlomků stříbrných šperků a jeden drobný slitek.

Historická distribuce zlomků islámských mincí (718–814/982):

- zlomky abbásovských či sámánovských mincí (6 kusů);
- zlomky abbásovských mincí (9 kusů);
- zlomky sámánovských mincí (110 kusů);
- zlomky bújovských mincí (2 kusy);
- zlomky zijárovských mincí (2 kusy);
- zlomky mincí kopírujících sámánovské prototypy (3 kusy);
- zlomky islámské neurčené (2 kusy)

Geografická distribuce původních míst produkce islámských mincí, které se ve zlomkové podobě objevují v kojetínském nálezu: Ámul, Buchárá, Džurdžán, Fárwán, Isbahán, Madinat as-Salám, al-Muhammadija, Samarqand, aš-Šáš.

SLEZSKO

Na území Slezska (ČR) byl registrován pouze jediný nález se zlomky islámských mincí:

1) **Komárov** (okr. Opava)

Nalezen v roce 1881; revidován v roce 2010 – Slezsko (*Nálezy II/1*, č. 1653; *Radoměřský 1956*; *Michnová – Polanský – Tomková – Tymonová 2010*).

Uložen *post quem*: 1002.

Oznámeno v roce 1881:

- nespecifikované množství denárů a jejich zlomků;
- nespecifikované množství zlomků stříbrných islámských mincí;
- nespecifikované množství stříbrných šperků a jejich zlomků.

V současné době **vedeno v evidenci** muzeí (2010):

- 12 celých stříbrných českých a západoevropských denárů;
- 1 stříbrná animální skulptura se závěsy.

Shrnutí

Nálezy v **Čechách** nejsou typickými příklady depotů zlomkového stříbra ve funkci váženého kovu („Hacksilberfunden“). Ve většině případů se v nich nenalézá fragmentární stříbrný kov. Mince a šperky jsou v nich kompletní, a jestliže se vyskytují ve zlomkové podobě, pak je to výsledek historicky pozdějších aktivit (forma uložení, mechanická poškození pozdějšího data skrze vnější aktivity, způsob nálezů, atd.). Způsoby uložení a složení stříbrných depotů v Čechách jasně potvrzují fakt, že sloužily v dobovém oběhu jako vážený kov. Až na dvě netypické výjimky (Litoměřice, Praha) neobsahují tyto nálezy zlomky islámských mincí. Pro situaci na přelomu 10. a 11. století je ve středoevropském prostoru ostatně obecně typic-

5 Částečně dochované stříbrné nálezy z Kojetína (okr. Nový Jičín, *Nálezy II/1*, č. 1651) a Němetic (okr. Vsetín, *Nálezy III/1*, č. 1657) – relativně blízko výše zmíněnému nálezu – obsahovaly doložené denáry z druhé poloviny 10. a začátku 11. století. Lokalizace a fragmentární zachovalost obou nálezů, včetně výskytu zmíněných denárů, by mohly ukazovat na potenciální přítomnost zlomků islámských mincí a zlomků stříbrných šperků.

ká zanedbatelná míra monetarizace lokální směny. Teritoriální rozmístění českých nálezů bez islámských mincí a jejich zlomků je pravidelné a zjevně opět odkazuje spíše ke globálně akceptované praxi transakcí ve váženém kovu s tím, že šlo zřejmě o kumulativní nálezy stříbra svázané s nově vznikající nobilitou. České nálezy se zlomky islámských mincí jsou okrajovým fenoménem v kontextu cirkulace stříbra v 10. a raném 11. století na tomto teritoriu. Je tak téměř vyloučena možnost, že by importované islámské mince (zlomky) mohly být v masivním množství použity jako pagament pro ražbu českých denárů ve druhé polovině 10. a na počátku 11. století. Ve srovnání s Bavorskem – kde je znám pouze jediný hromadný nález výlučně bavorských mincí a ještě další nálezy jednotlivé – představují Čechy pouze přechodovou oblast mezi Západem a polsko-slezsko-moravským obchodním koridorem. V Čechách to byla zřejmě nově vznikající nobilita, která měla přístup k luxusním šperkům a ražbám denárů vysoké kvality. Svým charakterem a obsahem zapadají české hromadné nálezy do kontextu nálezů v geografické linii: Bavorsko – Čechy – Slezsko – Polsko – Pobaltí. Obsah těchto nálezů evidentně ukazuje na transfer mincí z Bavorska přes Čechy do Slezska, nikoli naopak. Přicházely-li některé německé mince (nikoli bavorské, leč saské, otto-adelheidského a křížového typu) do Čech, bylo to zřejmě údolím Labe či krušnohorskými průsmyky (*Kotyza – Lukas 2013*).

Na jedné straně, podobně jako Čechy, také **Morava a Slezsko** zjevně praktikovaly transakce ve váženém kovu, v oběhu i zde bylo relativně malé množství raženého kovu v rámci lokální směny. Na druhé straně, všechny moravské a slezské registrované nálezy obsahují ve velkém množství zlomky islámských mincí a jsou velmi podobné těm, které se nalézají na přilehlém polském teritoriu (oblast horní Odry, jižní segment odersko-viselské obchodní oblasti, tab. 1.).

Tab. 1. Typologicky podobné nálezy v oblasti horní Odry v 10. a raném 11. století (podle: *Butent-Stefaniak – Malarczyk 2009*).

Lokalita	Islámské mince a jejich zlomky	Zlomky stříbrných šperků, ingoty	Západoevropské mince a jejich zlomky	České mince a jejich zlomky	Uložen po
Bystrzyca	+	+	+	+	1003
Gębice	+	+	+	+	985
Gniechowice	+	+	+		985?
Gostyń	+	+	+	+	konec 10. stol.
Karwiany	+	+	+	+	985
Kotowice	+	+	+	+	995–1010
Kowale	+	+	+	+	1002
Lasowice	+	+	+	+	983
Małkowice	+	+	+		995?
Niemcza, hrob 91	+	+	+	+	978
Obiszów	+	+	+		970–975
Radzików I	+	+	+		996
Radzików II	+	+	+	+	1003
Śląsk VIII	+	+	+		985–995

Zlomky islámských mincí v těchto nálezech dokumentují vrcholnou poptávku po islámském stříbre před počátkem lokálního středoevropského mincování. Takováto poptávka byla způsobena několika příčinami: typově garantovanou kvalitou islámského stříbra (epigrafický arabský typ), malým množstvím domácího raženého stříbra v oběhu a neexistencí lokálního drobného oběživa. Tyto islámské fragmenty vykazují velkou teritoriální i chronologickou rozrůzněnost. Proces fragmentace zřejmě probíhal během celé doby cirkulace, dle potřeby aktuálního lokálního trhu a tamního množství stříbra v oběhu. Zajímavým, leč logickým, se zdá být v tomto ohledu jev v polském severo-j jižním směru (řeky): čím více na jih, tím méně objemu islámského stříbra v nálezech a téměř výlučně ve fragmentární podobě, směrem severním pak přibývá islámská složka na objemu a častěji se objevují celé mince. Fenomén oběhu fragmentů starých islámských mincí (vysoká hodnota stříbra, malé množství kovu v oběhu) je zde konfrontován s výraznou teritoriální a dynastickou variabilitou nejmladších zlomků. Fragmenty sámánovských mincí představují největší část mezi islámskými mincovními zlomky a jsou většinou datovány do období vrcholného přílivu stříbra (940–950). Urputná snaha středoevropských obchodníků o kompenzaci objemo-

vého úpadku stříbrného importu na konci 10. století byla zjevnou příčinou přítomnosti zlomků mincí nových dynastií v těchto nálezech (Bújovci, Hamdánovci, Saffárovci, Zijárovci), často ve formě raritních exemplářů. Ony dva vcelku nedochované nálezy ze střední Moravy (Kojetín, Němetice), které jsou potenciálně nazírány jako „Hacksilberfunden“ se zlomky islámských mincí (hypoteticky obsahovaly denáry, zlomky islámských mincí a zlomky šperků), by mohly ještě výrazněji potvrdovat relativně masivní příliv raně středověkého zlomkového stříbra ze sousedního polského teritoria. Na Moravě a ve Slezsku to byli zřejmě lidé spojení s obchodními aktivitami, kteří měli přístup k primárně fragmentovaným islámským mincím a zlomkům šperků.

Literatura

- Adamczyk, T. 2002:* Orientalno-baltycki system handlowy a proces kształtowania się Europy Wschodniej w IX i X wieku. *Sredniowiecze polskie i powszechne* 2, 63–88.
- 2003: Silberströme und die Einbeziehung Osteuropas in das islamische Handelssystem. In: *Die Welt querdenken. Festschrift für Hans-Heinrich Nolte*. Frankfurt am Main, 107–123.
- 2006: Silver, Markets and States: The Impact of Islamic Trade on Eastern Europe in the Ninth through Eleventh Centuries. *World History Bulletin* 22/2, 47–49.
- Abram, M. – Hahn, W. 1993:* Außergewöhnliche Streufundmünzen der Spätantike und des Mittelalters aus Österreich. *Mitteilungen der Österreichischen Numismatischen Gesellschaft* 33, 77–87.
- Barthold, W. 1958:* *Turkestan Down to the Mongol Invasion*. London.
- Blackburn, M. 1995:* Money and Coinage. In: McKitterick, R. (ed.): *The New Cambridge Medieval History*, Vol. II. Cambridge, 538–559, 984–987.
- Bosworth, C. E. 1996:* *The New Islamic Dynasties*. Edinburgh.
- Brather, S. 1999:* Frühmittelalterliche Dirham-Schatz und Einzelfunde im südlichen Ostseeraum. In: Brather, S. – Bücker, Ch. – Hoepfer, M. (eds.): *Archäologie als Sozialgeschichte. Festschrift für H. Steuer zum 60. Geburtstag*. Rahden, 179–197.
- Bravermanová, M. – Charvát, P. – Novák, V. – Tomková, K. 2000:* Der Handel zwischen West und Ost. In: Wiczorek, A. – Hinz, H.-M. (eds.). *Europas Mitte um 1000. Beiträge zur Geschichte, Kunst und Archäologie*. Band II. Stuttgart, 136–138.
- Bubeník, J. 1975:* Kozojedy, okr. Rakovník, Výzkumy v Čechách 1972. Praha.
- 1988: Slované osídlení středního Poohří. Praha.
- Butent-Stefaniak, B. – Malarczyk, D. 2009:* Obieg pieniędzy na Śląsku we wczesnym średniowieczu (od X do połowy XII wieku). Wrocław.
- CNS 1975:* Malmer, B. (ed.): *Corpus Nummorum Saeculorum IX–IX qui in Suecia reperti sunt. Catalogue of Coins from the Viking Age found in Sweden*. Stockholm. (8 volumes)
- Čtverák, L. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L. 2003: *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha.
- Charvát, P. 2000:* Bohemia, Moravia, and long-distance trade in the 10th–11th centuries. *Questiones Medii Aevi* 5, 255–266.
- Curta, F. (ed.) 2005:* *East Central and Eastern Europe in the Early Middle Ages*. University of Michigan.
- Davidovich, E. A. 1966:* Denezhnoe obrashchenie v Meverannakhre pri Samanidakh. *Numizmatika i epigrafika* 6, 103–134.
- Dekówna, M. 1992:* Zausznice koszyckowate – przyczynek do badań nad pochodzeniem wczesnośredniowiecznych ozdób srebrnych występujących na terenie Polski / “Basket” zausznice – A Contribution to Studies on the Origins of the Early Medieval Silver Ornaments in Poland. *Archeologia Polski* 37, 89–122.
- Dostál, B. 1965:* Das Vordringen der Grossmährischen materiellen Kultur in die Nachbarländer. *Magna Moravia*. Praha.
- Droberjar, E. – Stolz, D. 2005:* Nové nálezy germánských a slovanských spon z 5. a 7. století. 523–530.
- Fomin, A. V. – Kovács, L. 1987:* *The Tenth Century Máramaros County (Huszt) Dirham Hoard*. Budapest.
- Frenzel, W. 1932:* *Land und Volk, insbesondere die Wenden*. Lagensalza.
- Gajewski, L. et al. 1982:* *Skarby wczesnośredniowieczne srebrne z obszaru Polski: Atlas/ Early Mediaeval Hoards in Poland: Atlas*. Warszawa.

- Granberg, R. 1966:* Förteckning Över Kufiska Myntfynd i Finland. Helsinki.
- Gumowski, M. 1953:* Polskie skarby monet X–XI wieku (Materiały). Warszawa.
- 1958–1959: Moneta arabska w Polsce IX i X wieku. *Zapiski Historyczne* 24, 8–24.
- Gupieniec, A. – Kiersnowscy, T. – Kiersnowscy, R. 1965:* Wczesnośredniowieczne skarby srebrne z Polski środkowej, Mazowsza i Podlasia. Tom III. Warszawa–Wrocław–Kraków.
- Hahn, W. 1976:* Moneta Radasponensis. Bayerns Münzprägung im 9., 10. und 11. Jahrhundert. Braunschweig.
- 1991: Fundmünzen des 10. Und 11. Jahrhunderts aus Österreich. *Mitteilungen der Österreichischen Numismatischen Gesellschaft* 31, 50–58.
- Haisig, M. – Kiernosowski, R. – Reyman, J. 1966:* Wczesnośredniowieczne skarby srebrne z Małopolski, Śląska, Warmii i Mazur. Tom IV. Warszawa–Wrocław–Kraków.
- Herrmann, J. 1978:* Polabskie i il' menské Slaviane v ranne srednevekovoi baltiyiskoi trgovle. In: Herrmann, J.: *Drevniaia Rus' i Slaviane*. Moscow, 191–196.
- Ilisch, L. 1990:* Whole and Fragmented Dirhams in Near Eastern Hoards. In: Jonsson, K. – Malmer, B. (eds.): *Sigtuna Papers – Proceedings of the Sigtuna Symposium on Viking-Age Coinage*. 1–4 June, 1989. *Commentationes de Nummis Saeculorum IX–XI in Suecia Repertis*. Nova series 6. Stockholm, 121–128.
- Ilisch, L. – Schwarz, F. 2003:* Die Analyse der islamischen Münzen. In: Ilisch, L. – Lorenz, S. – Stern, W. B. – Steuer, H. (eds.): *Dirham und Rappenpfennig*. Mittelalterliche Münzprägung in Bergbauregionen. Bonn, 51–126.
- Jakimowicz, R. 1933:* O pochodzeniu ozdób srebrnych znajdujących w skarbach wczesnohistorycznych. *Wiadomości archeologiczne*, XII. Warszawa.
- Katz, V. 1939:* Nález mincí a sekaného stříbra ze začátku 11. století u Kelče na Moravě. *Numismatický časopis československý* 15, 10–22.
- Kiersnowscy, T. – Kiersnowscy, R. 1965:* Wczesnośredniowieczne skarby srebrne z Pomorza. Tom II. Warszawa–Wrocław.
- Kiersnowski, R. 1964:* Wczesnośredniowieczne skarby srebrne z Połabia. Warszawa–Wrocław–Kraków.
- Kóčka-Krenz, H. 1993:* Bižuteria północno-zachodnio-słowiańska we wczesnym średniowieczu / The North-Western Slavonic Jewellery in the early Middle Ages. Poznań.
- Kosmas:* Kosmova kronika česká. Praha 1972.
- Kotyza, O. – Lukas, J. 2013:* Nález otto-adelheidského denáru v Doksanech (okr. Litoměřice). *Numismatický sborník* 27/2, 227–232.
- Kouřil, P. – Novák, V. – Videman, J., v přípravě:* Depot mincí a zlomkového stříbra z konce 10. století nalezený u Kojetína (okr. Přešov). místní části Popůvky.
- Kovalev, R. K. 2001:* Mint Output in Tenth-Century Bukhara: A Case Study of Dirham Production and Monetary Circulation in Northern Europe. *Russian History / Histoire Russe (Pittsburgh)* 28/1–4, 245–271.
- 2000–2001: The Infrastructure of the Northern Part of the “Fur Road” between the Middle Volga and the East during the Middle Ages. *Archivum Eurasiae Medii Aevi* 11, 25–64.
- 2002: Dirham Mint Output of Samanid Samarqand and its Connection to the Beginnings of Trade with Northern Europe (10th century). *Histoire et mesure (Monnaie et espace)*, 17/3–4, 197–216. (<http://histoiremesure.revues.org/document892.html>).
- 2002–2003: The Mint of al-Shash: The Vehicle for the Origins and Continuation of Trade Relations between Viking-Age Northern Europe and Samanid Central Asia. *Archivum Eurasiae Medii Aevi* 12, 47–79.
- Krachkovskii, I. J. 1939:* Puteshestvie Ibn Fadlana na Volgu. Moscow – Leningrad.
- Kropotkin, V. 1990:* Bulgarian Tenth-Century Coins in Eastern Europe and around the Baltic. In: Jonsson, K. – Malmer, B. (eds.), *Sigtuna Papers – Proceedings of the Sigtuna Symposium on Viking-Age Coinage*, 1–4 June, 1989. *Commentationes de Nummis Saeculorum IX–XI in Suecia Repertis*. Nova series 6. Stockholm, 197–200.
- Kučerovská, T. 1986:* Nález zlomkového stříbra z Kelče. In: Sejbal, J. (ed.): *Denárová měna na Moravě*. Sborník prací z III. numismatického symposia 1979. Ekonomicko-peněžní situace na Moravě v období vzniku a rozvoje feudalismu (8.–12. století). *Numismatica Moravica* VI. Brno, 235–248.
- 1986a: Ke struktuře raně středověkého oběživa v kelčském nálezu. *Folia numismatica* 1. Supplementum ad Acta Musei Moraviae. *Scientiae sociales* 71, 9–12.

- 1996: Kelčský nález. *Folia numismatica* 8–9. Supplementum ad Acta Musei Moraviae. Scientiae sociales 78–79 (1993–1994), 63–187.
- Leimus, I. 2007*: Sylloge of Islamic Coins. Estonian Public Collections. Tallinn.
- Lewicki, T. 1956–1988*: Zrodla arabskie do dziejow Slowianszczyzny. Vols. 1–4. Kraków.
- 1974: Le commerce des Samanides avec l'Europe orientale et centrale à la lumière des trésors de monnaies coufiques. In: Kouymjian, D. K. (ed.): *Near Eastern Numismatics, Iconography, Epigraphy and History. Studies in Honor of G. C. Miles*. Beirut, 219–234.
- Lewicki, T. – Czapkiewicz, M. – Kubiak, W. 1958*: Niektore wiadomosci o monetach kufickich z VIII–XI w. znajdowanych na ziemiach polskich. *Zapiski archeologiczne* (Kraków) 8, 1–124.
- Lieber, A. E. 1990*: Did a 'Silver Crisis' in Central Asia Affect the Flow of Islamic Coins into Scandinavia and Eastern Europe? In: Jonsson, K. – Malmer, B. (eds.), *Sigtuna Papers – Proceedings of the Sigtuna Symposium on Viking-Age Coinage, 1–4 June, 1989*. Commentationes de Nummis Saeculorum IX–XI in Suecia Repertis. Nova series 6. Stockholm, 207–212.
- Lukas, J. – Polanský, L. 2007*: Přeražby českých denárů z poděbradského nálezu. K otázce vnitřní chronologie nejstarších variant mladšího bavorsko-švábského typu a denárů se širokou rukou. *Numismatický sborník* 22, 39–90.
- Martínez, A. P. 1982*: Gardizi's Two Chapters on the Turks. *Archivum Eurasiae Medii Aevi* 2, 109–217.
- Michnová, V. – Polanský, L. – Tomková, K. – Tymonová, M. 2010*: Komárovský poklad. Revize dochované části torza depotu. *Numismatické listy* 65/3, 98–126.
- McKeithen, J. E. (tr. and ed.) 1979*: *The Risālah of Ibn Faḍlān: An Annotated Translation with Introduction*. Indiana University (Ph.D. Dissertation).
- Miles, G. C. 1938*: *The Numismatic History of Rayy*. New York.
- Nálezy II/1: Radoměřský, P. 1956*: České, moravské a slezské nálezy mincí údobí denárového (10. –12. století). In: Nohejlová-Prátová, E.: *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl II/1*. Praha, 7–73.
- Němeček, K. 1941*: Nález mincí a sekaného stříbra u Kelče na Moravě. *Časopis Vlasteneckého musejního spolku v Olomouci* 54, 121–122.
- Noonan, T. S. 1985*: Khazaria as an Intermediary between Islam and Eastern Europe in the Second Half of the Ninth Century: The Numismatic Perspective. *Archivum Eurasiae Medii Aevi* 5, 179–204.
- 1987–1991: The Onset of the Silver Crisis in Central Asia. *Archivum Eurasiae Medii Aevi* 7, 221–248.
- 1990: Dirham Exports to the Baltic in the Viking Age: Some Preliminary Observations. In: Jonsson, K. – Malmer, B. (eds.): *Sigtuna Papers – Proceedings of the Sigtuna Symposium on Viking-Age Coinage, 1–4 June, 1989*, *Commentationes de Nummis Saeculorum IX–XI in Suecia Repertis*, Nova series 6. Stockholm, 251–257.
- 1992: Fluctuations in Islamic Trade with Eastern Europe during the Viking Age. *Harvard Ukrainian Studies* 16/3–4, 237–260.
- 1998: The Islamic World, Russia and the Vikings, 750–900: The Numismatic Evidence. Aldershot.
- 2001: Volga Bulgharia's Tenth-Century Trade with Samanid Central Asia. *Archivum Eurasiae medii aevi* 11, 140–218.
- Noonan, T. S. – Kovalev, R. K. 2002*: The Dirham Output and Monetary Circulation of a Secondary Samanid Mint: A Case Study of Balkh. In: Kiersnowski, R. et al. (eds.): *Moneta Mediaevalis: Studia numizmatyczne i historyczne ofiarowane Profesorowi Stanislawowi Suchodolskiemu w 65. rocznici urodzin*. Warszawa, 163–174.
- Novák, V. 1996*: Evidence of the Islamic Coins in Early Medieval Middle and North Eastern Europe. In: Charvát, P. – Prosecký, J. (eds.): *Ibrahim ibn Yaquub at-Turtushi: Christianity, Islam and Judaism Meet in East-Central Europe, Proceedings of the International Colloquy, 25–29 April 1994*. Praha, 74–77.
- 2010: The Kelč Hoard revised: Fragments of Islamic Silver Coins. Prague.
- Piž, J. L. 1909*: *Starožitnosti země české III, 1*. Praha.
- Polanský, L. – Tomková, K. 2006*: Hromadný nález denárů a šperků z Čistěvsí. Revize popisu a dochované části depotu. *Numismatický sborník* 21, 83–124.
- Preidel, H. 1940*: *Der Silberschatz von Saatz*. *Mannus* 31, 546–589.
- Profantová, N. – Stolz, D. – Videman, J. 2012*: Kovové ozdoby a mince z hradiště Dřevíč, okr. Rakovník. *Archeologie západních Čech* 4, 29–36.

- Profantová, N. – Stolz, D. 2009:* Nový relikviářový křížek z hradiště Dřevíč (ob. Kozojedy). In: Maříková, J. – Vičková, P. – Mynářová, J. – Tomášek, M. (eds.): *My Things Changed Things. Social development and Cultural Exchange in Prehistory, Antiquity, and the Middle Ages*. Prague, 199–210.
- Prokop, K. 1911:* Archeologické potulky po lounském Podlesí. *Obzor* 2, 14–30.
- Radoměřský, P. 1956:* Poklad komárovský. *Časopis Slezského muzea* 5, série B, 1–10.
- Radoměřský, D. 1993:* Der Silberschatz von Saaz. Der deutsche Anteil der Prägungen. *Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et historica I. Z pomocných věd historických – Numismatica* 11, 19–34.
- Rispling, G. 1990:* The Volga Bulgarian imitative coinage of al-Amir Yaltawar (“Barman”) and Mikail b. Jafar. In: Jonsson, K. – Malmer, B. (eds.), *Sigtuna Papers – Proceedings of the Sigtuna Symposium on Viking-Age Coinage*, 1–4 June, 1989. *Commentationes de Nummis Saeculorum IX–XI in Suecia Repertis, Nova series* 6. Stockholm, 275–282.
- 2005: Osteuropäische Nachahmungen islamischer Münzen. In: Mayer, T.: *Orientalisches Münzkabinett Jena 1. Sylloge der Münzen des Kaukasus und Osteuropas*. Wiesbaden.
- Sábl, V. 1973:* Daliborovy Kozojedy a hradiště Dřevíč. *Nové Strašecí*.
- Sedlmaier, C. 1854:* Beschreibung des Münzenfundes bei Saulburg. *Verhandlungen des Hist. Vereins für Niederbayern III. Landshut*.
- Skutil, J. 1946–1947:* Význam kelčského hromadného nálezu mincí. *Záhorská kronika (Hranice)* 24, 13–15, 34–38.
- Smrž, Z. 1991:* Výšinné lokality mladší doby kamenné až raného středověku v severozápadních Čechách. Pokus o sídelně historické hodnocení. *Archeologické rozhledy* 43, 63–89.
- Steuer, H. 1978:* Geldgeschäfte und Hoheitsrechte zwischen Ostseeländern und islamischer Welt. *Zeitschrift für Archäologie* 12, 255–260.
- 2003: Schatzfunde mit Münzen und/oder Hacksilber aus dem Ostseeraum. In: Ilisch, L. – Lorenz, S. – Stern, W.B. – Steuer, H. (eds.): *Dirham und Rappenpfennig. Mittelalterliche Münzprägung in Bergbauregionen*. Bonn, 127–150.
- Suchodolski, S. 1989–1990:* Nálezy mincí z 10. století ve Slezsku. *Folia Numismatica* 4–5, 17–21.
- Ševětinský, J. E. Ch. 1905:* Dřevíč – bývalý župní hrad na Lounsku. *Písek*.
- Štěpková, J. 1956:* Über das Wesen und die Funktion der Dirhamenbruchstücke. *Charisteria Orientalia Ioanni Rypka*. Praha, 329–337.
- 1957: Islámské stříbro z nálezu v Kelči na Moravě. *Numismatický sborník* 4, 73–95.
- 1964: The Structure of the Finds of the Islamic Silver Coins in the Territory of Czechoslovakia. *Annals of the Náprstek Museum* 3, 113–128.
- 1968: Agio stříbra v obchodních stycích islámského Východu a zemí severovýchodní Evropy v 9.–11. stol. *Acta I. Miedzynarodowy kongres Archeologii Slowianskiej*. Vol. III. Warszawa, 154–159.
- Śląski, J. – Tabaczyński, S. 1959:* Wczesnośredniowieczne skarby srebrne Wielkopolski. Tom I. Warszawa – Wrocław.
- Tiesenhausen, V. 1853:* O monetakh Samanidov. *Zapiski Imperatorskogo Archeologicheskogo Obshchestva* 6, 1–237.
- 1873: Monety vostochnogo khalifata. *St. Petersburg*.
- Tornberg, C. J. 1848:* Numi Cufici Regii numophylacii Holmiensis. Uppsala.
- Treadwell, L. 2001:* Buyid Coinage. A die corpus (322–445 A.H.). Oxford.
- Turek, R. 1948:* České hradištní nálezy, datované mincemi. *Slavia antiqua (Poznań)* 1, 485–535.
- 1962: Zlomkové stříbro z Kelčského nálezu. *Numismatický sborník* 7, 83–113.
- 1966: Zur Herkunft der böhmisch-mährischen Hacksilberfunden. *Vznik a počátky Slovanů* 6, 223–245.
- Veselý, P. 2005:* Arnulf, vévoda Bavorský, v Čechách. *Numismatické listy* 55, 141–142. Praha.
- Wocel, J. N. 1868:* *Pravěk země české*. Praha.
- Woldřich, J. 1889:* Beiträge zur Untergeschichte Böhmens, Vierter teil. *Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft* 19, 71–76.
- Zoll-Adamikowa, H. – Dekówna, M. – Nosek, E. M. 1999:* The Early Medieval Hoard from Zawada Lanckorońska (Upper Vistula River). Warszawa.
- Žak, J. 1963–1967:* “Importy” skandynawskie ziemiach zachodniosłowiańskich od IX do XI w. Cz. 1–3. Poznań.

Summary

Kateřina Blažková – Vlastimil Novák – Kamil Smíšek – Zdeněk Šámal, Fragment of the Samanid coin found at the Dřevíč hill fort (Rakovník district) in context of early medieval Bohemian and Moravian-Silesian finds of Islamic silver.

In 2013, a fragment of the Samanid dirham dated back to the beginning of the second half of the 10th century was found after ploughing in the territory of the early medieval hill fort in Dřevíč (Rakovník district). Unfortunately, the fragment bears no relevant information (mint, date, caliph's name, ruler's name). Composition of legends, calligraphy and character of letters point at the Samanid provenance of the coin fragment. Regular and massive lettering, as well as grainy character of metal with its decreasing quality, refer to the breaking Samanid period beginning with the rule of Mansur I b. Nuh (AH 350–365/AD 961–976). In that way, it is possible to speculate successfully about dating of the original coin to the third quarter of the 10th century. In real, the coin/fragment was buried at the mentioned locality sometime around the break of the 10th and 11th centuries. It was evidently not a part of any hacksilver hoard, it was probably accidentally lost at the locality.

The Dřevíč hill fort

The location is a part of the marlite massive called Džbán in the north-eastern section of the Rakovník district, some 2 km from Kozojedy (497 m above the sea level). The oldest information about the Dřevíč castle comes from the chronicler Kosmas in the connection with the struggle of the Přemyslids for power in Bohemia in 1002. In this way, the hill fort could be regarded as an administrative center of that time (*Kosmas*, 59). In 1135, reports about the end of the Přemyslid castle are known, and in 1239, the Pope Gregor IX fully confirmed ownership of the estates in the Žatec and Slaný districts to the Kladruby monastery. Administration of the region was transferred from Dřevíč to Slaný via that document. More information about Dřevíč comes from the 14th century, when there was a provostry of the Sázava monastery.

The hill fort has not been examined frequently, but the archaeological activities since the second half of the 19th century brought significant objects covering the period since the pre-historical times up to the Middle Ages and documented continuous settlement of the locality (*Wocel 1868; Woldřich 1889; Pič 1909; Prokop 1911*). Archaeological examinations at the end of the 20th century opened completely new spheres for understanding history of the site (*Bubeník 1988; Šabl 1973; Bubeník 1975, 81; Smrž 1991*). Since 2001, the archaeological department of the Rakovník museum started regular monitoring and photo documentation of the locality. Surface examinations have been regularly organized after spring and autumn ploughing. Objects found there are dated to the period of the 10th and 11th centuries. The following objects have been found via activities with metal detectors during the last 15 years: two brass clasps dated back to the early 7th century (*Droberjar – Stolz 2005, 523–530*), a reliquary cross (*Profantová – Stolz 2009, 199–210*), two Bavarian deniers and one Byzantine solidus (*Profantová – Stolz – Videman 2012, 29–36*). The following objects found between 2011 and 2014 remained unpublished: a Roman bronze clasp, early medieval arrow, knife and needle, plus small pieces of metalwork, bronze fitting of the old Hungarian provenance and bronze S-shaped earrings. Some undated lead ingots and holed round objects have been found in the northern part of the hill fort. In 2014, a unique small copper late chalcolithic dagger and a bronze axe dated back to the period of the Culture of the bell-shaped cups were discovered there.

Early medieval Bohemian and Moravian-Silesian finds of Islamic silver

The Bohemian hoards are not of the typical hacksilver sort (no fragmentary silver in the significant majority of cases). The coins and jewelry are complete there, and if they are in fragments, it is a result of the historically following activities (form of burial, mechanical damages via external activities, way of discovery, etc.). The way of burial and composition of the hoards in Bohemia clearly confirms the fact that silver in these hoards played a role of the weighed metal in contemporary circulation. With three untypical exceptions (Litoměřice, Prague, Dřevíč), there are no fragments of Islamic coins found there. The situation at the break of the 10th and 11th centuries is typical by relatively small amount of metal in local circulation. The territorial distribution of hacksilver hoards without Islamic coins or fragments is even, which could again point to the globally accepted transactions in weighed metal – cumulative silver hoards related to the new nobility. The Bohemian untypical hacksilver hoards with Islamic coins and

fragments (or single finds) seem to be a peripheral phenomenon in context of the silver circulation of the 10th and early 11th centuries in this territory. Compared to Bavaria (only one hoard of Bavarian coins exclusively, plus numerous single finds), Bohemia represents a transitive space between the West and the Polish-Silesian-Moravian trade corridor. In Bohemia, representatives of the new nobility seem to be the subjects who had access to the luxurious jewelry and high-quality stamped heavier deniers. The character of the Bohemian silver hoards with coins is not only geographically, but also by their content, somewhere between Bavaria and Silesia, Poland and the Baltics respectively. The content of these group-finds evidently points to the transfer of coins from Bavaria via Bohemia to Silesia, and not vice versa. When some German coins (not Bavarian, but Saxon of the Otto-Adelheid or cross type) came to Bohemia, it had been via the Elbe River valley or via passes of the Ore Mountains.

Compared to Bohemia, in Moravia and Silesia on one hand, practice of transactions in weighed metal was similarly accepted, and again, there was also relatively small amount of metal in local circulation. On the other hand, all registered hoards in Moravia and Silesia represent the typical hacksilver with fragments of Islamic coins, very similar to the hoards in the related Polish territory (the Upper Oder region, the southern segment of the Oder-Vistula trade basin).

Fragments of Islamic coins in these hoards document the peak demand for Islamic silver before start of the local central European coinage. Such a demand was caused by the following reasons: guaranteed quality of the Islamic silver, small amount of coined metal in circulation and non-existence of the local small change. These Islamic coin fragments show great territorial and chronological diversity, and the fragmentation of the coins probably continued in the whole process of circulation. Phenomenon of circulation of the fragments made of old Islamic coins (high value of silver, small amount of coins in circulation) is compared to the significant territorial and dynastic variability of the latest fragments in the mentioned hoards. The Samanid fragments represent the largest part in the Islamic section, mostly dated back to the peak period of the silver supply (circa AD 940–950). Desperate effort of central Asian traders in compensating radical fall of silver import at the end of the 10th century possibly implied bringing coins of new dynasties (Buyids, Hamdanids, Saffarids, Ziyarids) represented by rare pieces. In Silesia and Moravia, people connected with the trading activities seem to be the subjects who had access to the primarily fragmented Islamic silver and fragmented jewelry.

English summary by V. Novák

NÁLEZY DENÁRŮ Z 11. A 12. ŠTOLETÍ OBJEVENÉ POMOCÍ DETEKTORŮ KOVŮ (I)

Jiří LUKAS

Abstract – Deniers of the 11th and 12th century found with use of metal detectors (I).

Advancing and detailed list of coins of the 11th and 12th century found via activities of amateur metal detectorists in Bohemia in 2006–2013 with special respect to the region of the lower part of the Cidlina River; the broader background of the important Slavonic hill fort in Libice nad Cidlinou. The historical classification and finding characteristics of the Bohemian deniers found there can serve – in connection with the oldest written sources – as evidence for an extraordinary density of settlement, and also can point at the contemporary level of monetarization of the agricultural society in this region in the 11th and 12th century.

 early medieval times, Bohemia, denier

Vyhledávání archeologických artefaktů pomocí detektorů kovů se stává v posledních letech běžnou záležitostí. Vedle nálezů z odborníky řízených akcí na archeologicky zkoumaných lokalitách se však ve velké míře setkáváme s nálezem nejrůznějších historických předmětů odkrytých pomocí detektorů kovů amatéry a je smutnou skutečností, že před odborníky, archeology a historiky, mají tyto amatérští „hledáči“ již dlouhou dobu náskok. Většina, z často jedinečných archeologických artefaktů, končí v soukromých sbírkách a je tak, až na šťastné výjimky, pro odborné zkoumání a hledání širších historických souvislostí nenávratně ztracena. Stále více se ukazuje, že vzhledem k zastaralosti a nedokonalosti památkového zákona je s touto skutečností třeba počítat a najít způsob, jak tyto nálezy alespoň podchytit a náležitě zdokumentovat. Jednou z cest je vytváření podmínek pro užší spolupráci amatérských „hledáčů“ s odbornými institucemi, především sítí oblastních muzeí, a případné odborné vedení jejich činnosti.

Jedním z nejvýznamnějších pramenů poznání historického vývoje v období raného středověku jsou mince, resp. kvalitně zdokumentované nálezy mincí. Při archeologickém výzkumu je s jejich pomocí možno přesněji určit stáří sídlišť, staveb, hrobů, nebo jednotlivých vrstev odkrytých archeologických profilů. Nálezy jednotlivých mincí z období raného středověku nám pak pomáhají určit a přesněji datovat rozsah osídlení a určit jeho charakter, rekonstruovat trasy cest, naznačit míru dosaženého stupně hospodářského rozvoje společnosti a v neposlední řadě i dosažené míry vnitřního oběhu ražené mince. Mince, zejména ty nejstarší, jsou však rovněž předmětem zvýšeného zájmu amatérských „hledáčů“, a jen výjimečně se jednotlivé nalezené kusy dostanou do muzeí k odbornému zpracování. Následující přehled je pokusem o zachycení alespoň některých kamínků pestré mozaiky nálezů mincí odkrytých amatérskými „hledáči“ pomocí detektoru kovů v posledních letech.¹

1 Detailní lokalizace všech zde prezentovaných mincí včetně GPS jsou uloženy v archívech autora a J. Militkého.

I. Denáry z 11. a 12. století nalezené jednotlivě na dolním toku řeky Cidliny v letech 2010–2013

LIBICE NAD CIDLINOU (okr. Nymburk)

A. LOK.: Na poli, cca 700 m severozápadně od hřbitova v obci Libice nad Cidlinou. Jde o jednotlivý nálezní mince bez dalších archeologických artefaktů. Poblíž místa nálezů se nenacházejí žádné archeologicky doložitelné lokality z 11. a 12. století.

ČECHY, Břetislav I. (1037–1055)

AR denár, z let 1050–1055

Av.: silně schematizované poprsí panovníka čelně, vnitřní obvodok sekaný, BRACIZLAVSDVX

Rv.: poprsí světce s křížem v ruce zprava, vnitřní obvodok perličkový, nebo sekaný, SCSVVENCEZLAVS

Lit.: *Cach 1972*, 18, č. 322.

1. 0,98 g; 14,6 mm

OPOLÁNKY (okr. Nymburk)

B. LOK.: Na poli cca 300 m západně od obce Opolánky, na břehu dnes již zaniklého ramene řeky Cidliny.
KOM.: Ve vzdálenosti cca 20 m od nalezené volně ležící mince byl na ploše přibližně 5 × 10 m odkryt soubor 59 kusů menších neražených denárových střížků (38 ks celých + 21 ks zlomků) o celkové váze více než 30 g. Po provedení chemických analýz bude celý soubor prezentován samostatně na jiném místě.

ČECHY, Bořivoj II. (1100–1120)

AR denár

Av.: poprsí panovníka zleva, vnitřní obvodok perličkový + BORIVVOI

Rv.: postava jezdce s helmicí a štítem na koni zleva, vnitřní obvodok hladký, + WENCEZLAVS

Lit.: *Cach 1972*, 27, č. 414.

2. Metrologie neznámá

C. LOK.: Na pravém břehu Cidliny, mezi obcemi Opolánky a Sány, na místě zaniklé osady Staré Badry a v jejím bezprostředním okolí (k lokalitě: *Princová-Justová 2004; Mařík 2009, 149*).

Svatopluk (1107–1109)

AR denár

Av.: postava knížete, klečícího před oltářem zprava, vnitřní obodek perličkový, opis nečitelný

Rv.: poprsí světce s mečem v pravé ruce čelně, vnitřní obodek perličkový, opis nečitelný

Lit.: *Cach 1972, 31, č. 461*

3. 0,28 g; 12,7/14,0 mm

Kom.: Vzhledem k velmi špatné kvalitě raženého kovu (s převahou mědi) a nepřítomnosti opisových legend, nebo jejich fragmentů, se může jednat rovněž o denár *Cach (1972) č. 629* knížete Bedřicha (1173–1189) se stejnou ikonografickou výbavou lící i rubní strany.

Bedřich (1173–1189)

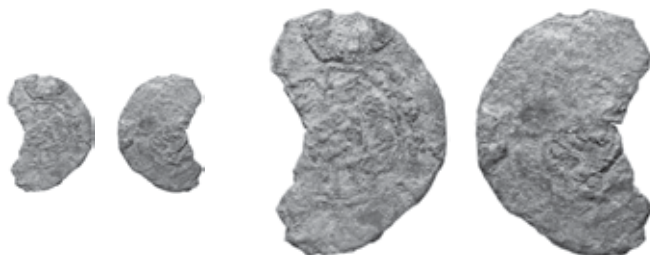
AR denár

Av.: postava sedícího panovníka s praporem v rukou, vnitřní obodek perličkový, opis nečitelný

Rv.: velmi nezřetelný, vnitřní obodek perličkový, opis nečitelný

Lit.: *Cach 1972, 46, č. 623*.

4. 0,615 g; 17,0 mm; mince je perforována

Bedřich (1173–1189)

AR denár

Av.: postava sedícího panovníka s praporem v ruce, opis nečitelný

Rv.: velmi nezřetelný, opis nečitelný

Lit.: *Cach 1972, 46, č. 626*.

5. 0,55 g; 16 mm; mince je částečně vylomena

Přemysl I., jako král (1198–1230)

AR denár

Av.: vyobrazení panovníka s insigniemi, sedícího na trůnu čelně, opis nečitelný

Rv.: postava sv. Václava s praporem v pravé ruce, sedícího na trůnu čelně, vnitřní obvodok perličkový, opis nečitelný

Lit.: *Cach 1972*, 59, č. 661.

6. 1,11 g; 18,0/18,2 mm

UHRY, Koloman (1095–1114)

AR obol

Av.: rovnoramenný křížek mezi čtveřicí obloučků a kuliček, CALMANRE+

Rv.: rovnoramenný křížek, obvodky hladké, nápodoba opisové legendy, složená ze značek a grafémů

Lit.: *Réthy – Probszt 1958*, č. 49; *Huszár 1979*, 37, č. 43.

7. 0,33 g; 10,9 mm; mince je částečně vylomena

Kom.: Nálezy uherských denárů jsou na území Čech velmi vzácné. Objevují se ojediněle v rámci mincovních depotů (souhrnně: *Hásková 1989*, 216),² či jako jednotlivé exempláře (nejúplnější přehled nálezů uherských mincí v Čechách: *Militký 2013b*, xxx).³

OPOLANY (okr. Nymburk)

D. LOK.: Na poli, cca 200 m severně od obce Opolany. Jde o nález jednotlivé mince bez dalších archeologických artefaktů. Poblíž místa nálezů se nenacházejí žádné archeologicky doložitelné lokality z 11. a 12. století.

2 Uherské denáry byly zastoupeny v hromadných nálezích: Hradec Králové, před 1931 (*Nálezy III/1*, 19, č. 1464), Praha 2, Kanálská zahrada, 1894 (*Nálezy II/1*, 21, č. 1473), Otruby, Lidický dvůr, 1883 (*Nálezy II/1*, č. 1532), Praha 6, Bílá Hora, 1885 (*Nálezy II/1*, č. 1545), Čáslav, 1878 (*Nálezy III/1*, č. 1554), Mělník – okolí, před 1941 (*Nálezy III/1*, č. 1585).

3 Je příznačné, že se uherské denáry nevyskytují v Čechách, na rozdíl od Moravy, jako tzv. obolus mrtvých (naposled: *Marethová 2008*).

ČECHY, Bedřich (1173–1189)

AR denár

Av.: poprsí panovníka čelně, opis nečitelný

Rv.: nezřetelný (silně korodovaný), opis nečitelný

Lit.: *Cach 1972*, 46, č. 629.

8. 0,635 g; 15,5 mm

SÁNY (okr. Nymburk)

E. LOK.: Na poli, 2,4 km jihozápadně od obce Sány. Jde o jednotlivý nález mince bez dalších archeologických artefaktů. Poblíž místa nálezu se nenacházejí žádné archeologicky doložitelné lokality z 11. a 12. století.

ČECHY, Břetislav I. (1037–1055)

AR denár, asi 1050–1055

Av.: silně schematizované poprsí panovníka čelně, vnitřní obvodok sekaný, BRACIZ[...] DVX

Rv.: poprsí svěťce s křížem v rukou zprava, vnitřní obvodok perličkový, nebo sekaný, VVENCEZLAVS [...]

Lit.: *Cach 1972*, 18, č. 322.

9. 0,50 g; 14,5/13,0 mm; část mince je odlomena

ŽEHUŇ (okr. Kolín)

F. LOK.: Asi 300–400 m severovýchodně od obce Žehuň na levém břehu Žehuňského rybníka.

ČECHY, Vratislav II., jako kníže (1061–1086)

AR denár

Av.: hlava panovníka s ozdobnou pokrývkou čelně, vnitřní obvodok hladký, vnější perličkový, WRA-TIZ[.]AS

Rv.: hlava svěťce čelně, vnitřní obvodok perličkový, WE[.]EZLAS

Lit.: *Cach 1972*, 21, č. 352.

10. 0,30 g, 15,0/16,0 mm; část mince odlomena

Vratislav II., jako král (1086–1092)

AR denár

Av.: poprsí panovníka se širokou korunou zprava, vnitřní obvodek hladký, VVRATIZLAS

Rv.: ruka s praporem vyčnívající z chrámu, vnitřní obvodek hladký, vnější perličkový, VVENCEZLAS

Lit.: *Cach 1972*, 21, č. 354.

11. 0,50 g 17,2 mm

G. LOK.: Na levém břehu Žehuňského rybníka, cca 200 m severovýchodně od obce Žehuň.

ČECHY, Soběslav I. (1125–1140)

AR denár

Av.: jezdec s praporem na koni zprava, vnitřní obvodek perličkový, opis nečitelný

Rv.: postava sedícího panovníka s křížem v ruce zleva, před ním klečící muž zprava, scéna je orámována a na levé straně od rámečku je umístěn křížek, vnitřní obvodek perličkový, SCSVVE[...]

Lit.: *Cach 1972*, 42, č. 583.

12. 0,42 g, 16,4/14,6 mm; část mince odlomena)

Kom.: Denár byl nalezen ve vzdálenosti cca 15 m od mince č. 13.

Soběslav I. (1125–1140)

AR denár

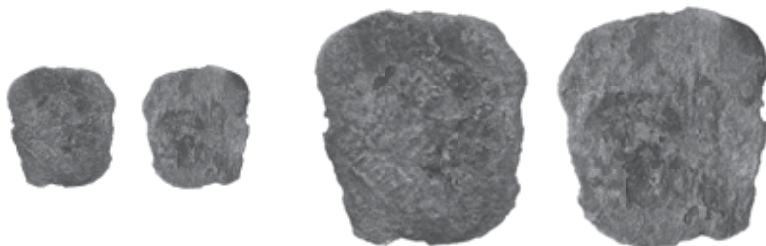
Av.: jezdec s praporem na koni zprava, vnitřní obvodek perličkový, opis nečitelný

Rv.: postava sedícího panovníka s křížem v ruce zleva, před ním klečící muž zprava, scéna je orámována a na levé straně od rámečku je umístěn křížek, vnitřní obvodek perličkový, opis nečitelný

Lit.: *Cach 1972*, 42, č. 583.

13. 0,53 g; 18,2/16,6 mm; mince je při okraji ohnuta

Kom.: Denár byl nalezen ve vzdálenosti cca 15 m od mince č. 12.

Přemysl I., jako král (1198–1230)

AR denár

Av.: dvě polopostavy proti sobě nad náznakem architektonického prvku, opis nečitelný

Rv.: nezřetelný (silně korodovaný), opis nečitelný

Lit.: *Cach 1972*, 50, č. 668.

14. 0,41 g; 16,3/14,9 mm; mince je částečně olámaná

Kom.: Denár byl nalezen ve vzdálenosti cca 50 m od mincí č. 12 a 13.

H. LOK.: Na pravém břehu Žehuňského rybníka.

ČECHY, Vladislav II., jako král (1158–1174)

AR denár

Av.: polopostava panovníka s korunou, žezlem a jablkem čelně, opis nečitelný

Rv.: jezdec na koni zprava, za zády jezdce písmeno R, opis nečitelný

Lit.: *Cach 1972*, 44, č. 607.

15. 0,797 g; 14,5 mm

I. LOK.: Na ploše vypuštěného Žehuňského rybníka, na pravém břehu původního koryta řeky Cidliny cca 1.500 m severovýchodně od obce Žehuň. Jde o jednotlivý nález mince bez dalších archeologických artefaktů. Poblíž místa nálezů se nenacházejí žádné archeologicky doložitelné lokality z 11. a 12. století.

ČECHY, Vladislav I., 2. vláda (1120–1125)

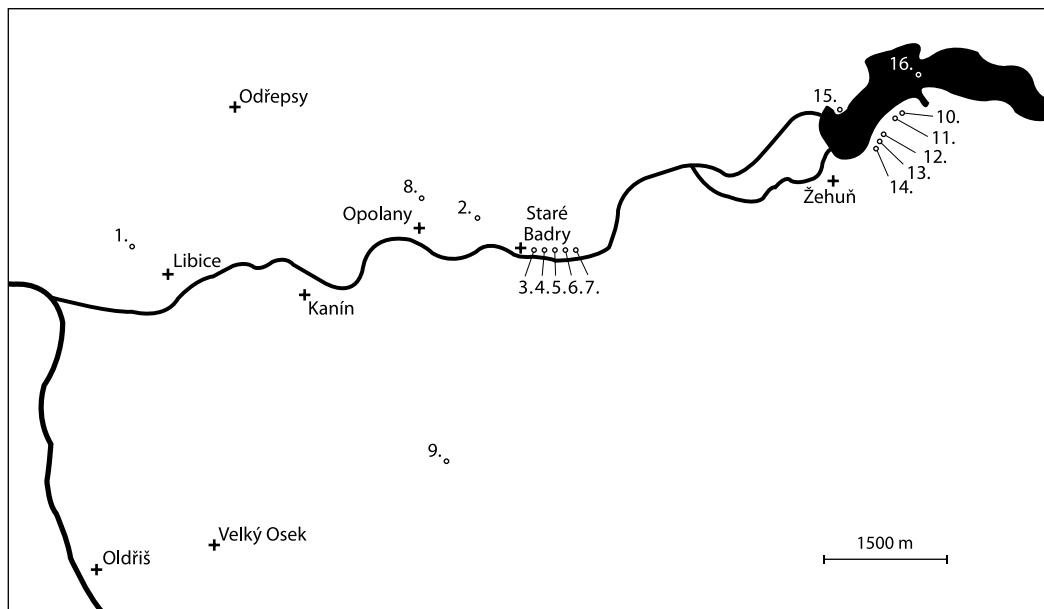
AR denár

Av.: postava panovníka s praporem v pravé a se štítem v levé ruce, sedícího na trůnu čelně, opis nečitelný

Rv.: polopostava zehňajícího světce mezi dvojicí věží čelně, opis nečitelný

Lit.: *Cach 1972*, 39, č. 558.

16. 0,59 g; 16,5/16,4 mm

Obr. 1. Dolní tok řeky Cidliny s vyznačením míst nálezů českých denárů v letech 2010–2013 a lokalit uvedených v písemných pramenech 11.–12. století. Čísla odpovídají katalogu.

Soubor mincí, odřutý v letech 2010–2013 pomocí detektorů kovů na dolním toku řeky Cidliny, odpovídá svým prostorovým rozložením, hustotou a časovým zařazením výsledkům dosavadního archeologického zkoumání sledované oblasti (Mařík 2009, 147–152, obr. 64). Ze souboru lze vyčlenit dvě početnější skupiny mincí, vázané na konkrétní místa.

První z nich tvoří české denáry knížat Svatopluka a Bedřicha a krále Přemysla I. (Cach 1972, č. 461, 623, 626 a 661) z 12. století a obol uherského krále Kolomana z přelomu 11. a 12. století (Réthy – Probszt 1958, č. 49; Huszár 1979, 37, č. 43), nalezené na ploše zaniklé osady v poloze Staré Badry (Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 226–227). V letech 1965–1966 a 1969–1973 probíhal na této lokalitě systematický terénní výzkum (Princová-Justová 2004; Mařík 2009, 149).⁴ Sídlištní nálezy, pokrývající dobu od starohradištního období po vrcholný středověk byly odkryty na obou březích Cidliny. Pravobřežní část sídliště byla v druhé polovině 10. století opevněna palisádou.

Druhým místem se zvýšenou hustotou nálezů českých denárů z období od druhé poloviny 11. do přelomu 12. a 13. století představuje území ležící severovýchodně od vesnice Žehuň na obou březích Žehuňského rybníka (Cach 1972, č. 352, 354, 583, 607 a 668). Rozprostření nálezů „ztrátových“ mincí souvisí pravděpodobně s blízkostí brodu přes řeku Cidlinu, která meandrovala údolím, zaplaveným dnes vodami rybníka. O jeho významu v období raného středověku svědčí archeologickými výzkumy doložená existence dvojice opevněných bodů (tvrzí), ležících na protilehlých březích Cidliny v polohách „Na Zámečku“ (na pravém břehu Cidliny severně od Žehuně) a „Na Hradě“ (na levém břehu Cidliny, v intravilánu obce Choťovice), datovaných archeologickými nálezy období 11.–13. století.⁵

Rozsah raně středověkého osídlení na dolním toku řeky Cidliny v 11. a 12. století dokumentují vedle archeologických nálezů i písemné prameny a to zejména diplomatické povahy (souhrnně až do poloviny 15. století: Kalhous 2010). Mezi majetky kláštera sv. Jiří na Pražském hradě jsou jmenovány vsi Libice, Kanín, Opolany,

4 Nálezová zpráva tohoto výzkumu je uložena v Polabském muzeu v Poděbradech.

5 V poloze „Na Zámečku“ (k. ú. Žehuň) byly v roce 1953 po vypuštění Žehuňského rybníka objeveny při jeho severozápadním okraji, tedy na pravém břehu Cidliny, ve vzdálenosti více než 1 km od obce pozůstatky tvrže – jde o plochý ostrůvek o průměru 28 m a výšce cca 80 cm, vzdálený 20 m od původního toku řeky. A. Hejna zde provedl záchranný výzkum, který odhalil dvě zděné stavby z opuky a příkop široký 8 m a hluboký 160 cm ve směru k řece. Z archeologických nálezů převládala keramika od přelomu 10. a 11. století do 13. století (Hejna 1957, 218–219; týž 1976, 279–280; týž 1985, 84). Poloha „Na Hradě“ (k. ú. Choťovice) leží na zahradě domu č. p. 15. V roce 1891 bylo ještě možno pozorovat dobře zachovalý příkop a valy, které byly začátkem 20. století zničeny při těžbě hlíny (Pič 1891, 362, pozn. 6; Hejna 1985, 84). V prostoru tvrže nikdy neproběhl oficiální archeologický výzkum, ale bývalý majitel pozemku p. Slaviček provedl na místě výkop a získal bohatý střepový materiál. Většinu tvoří keramika z doby hradištní (11.–13. stol.), takže je možno existenci tvrže rámcově datovat do stejného období, jako na druhém břehu Cidliny zachycené základy tvrže v poloze „Na Zámečku“, vzdálené vzdušnou čarou přibližně 1300 m (Lamprecht 2013). Za informace o obou popisovaných lokalitách děkuji pracovníku Polabského muzea v Poděbradech Mgr. Andreji Lamprechtovi.

Velký Osek, Oldřiš, Odřepsy a Vinařice,⁶ v majetku kapituly vyšehradské bylo sedm lánů a čtyři vinaři ve Starých Badrech,⁷ les poblíž Libice⁸ a desátý díl z tributu odváděného z libického hradiště do knížecí komory.⁹ Klášteru opatovickému, založenému Vratislavem II. v letech 1186–1187, pak náležela ves Žehuň.¹⁰ Není bez zajímavosti, že z příjmů východněji položené vsi Žizelice, ležící na levém břehu řeky Cidlina, byla pro kanovníky kapituly ve Staré Boleslavi každoročně pořádána zádušní hostina (*harmue*) na paměť Boženy, matky knížete Břetislava I.¹¹

II. Nové nálezy denárů 11. a 12. století z různých českých lokalit

Na tomto místě je zveřejněno dalších osm jednotlivě nalezených mincí. Tyto nálezy je nutné vnímat jako drobný příspěvek k průběžné dokumentaci nálezového fondu přemyslovských denárů.

STARÉ SMRKOVICE (okr. Jičín)

V květnu roku 2013 byl pomocí detektoru kovů západně od obce Staré Smrkovice nalezen jeden český denár. Místo nálezů leží na okraji lesa, cca 600 m západně od obce Staré Smrkovice. Jde o jednotlivý nález mince bez dalších archeologických artefaktů a poblíž místa nálezů nebyly zachyceny žádné archeologické lokality z 11. a 12. století.

ČECHY, Vratislav II., jako kníže (1061–1086)

AR denár

Av.: polopostava panovníka s praporem v pravé ruce čelně, vnitřní obvodek hladký, VRATIZLAVDV

Rv.: poprsí svěťce s křížem v rukou zleva, oba obvodky hladké, SCSVVECLSVS

Lit.: *Cach* 1972, 20, č. 345.

17. Metrologie neznámá

- 6 *CDB III*, č. 40: „*In prouvincia Gauransko: Lubici, Kanin, Opoleli, Osek, Lodrisi, Odreps, Winarci ...*“, *CDB II*, č. 378: „*In provincia Gawranski: Libici, Kanin, Opoleli, Oscek, Oldrisi, Odrepsi, Winarci ...*“ O celkovém stavu majetku kláštera sv. Jiří, založeného okolo roku 970 se dovidáme poměrně pozdě a to jednak z privilegia papeže Řehoře IX. z roku 1233 (*CDB III*, č. 40) a jednak z listiny, hlásící se k roku 1227, která je však falzem ze 70. let 13. století (*CDB II*, č. 378). Je proto velmi složité určit v jakém časovém sledu získal klášter majetek ve více než 160 jmenovaných lokalitách. Je velmi pravděpodobné, že celkový seznam vycházel ze starších, nedochovaných privilegií, jak o tom svědčí údaje v Kosmově kronice (*Kosmas*, I/22) a zmínky o donační listině Vladislava II., potvrzené roku 1145 papežem Eugeniem III. (*CDB I*, č. 142) a z nedochovaných aktových záznamů (*Nový 1991*, 126–128). Převážná většina jmenovaných lokalit leží v oblastech staré sídelní oikumeny.
- 7 *CDB I*, č. 387A: „*Badreh de vinitoribus, quorum nomina sunt ista: Radon, Nuzek, Csasca, Lubgozt.*“, *CDB II*, č. 229: „*Badreh de terra VII manses cum vinitoribus III*“: Kapitulu vyšehradskou založil okolo roku 1070 český král Vratislav II. (*Kosmas*, Dodatky II). První z uvedených dokumentů je tzv. zakládací listina Kapituly vyšehradské, hlásící se k roku 1088. Její podrobný diplomatický rozbor provedla Jiřina Psíková, která položila vznik tohoto falza do let 1142–1178 a prokázala její závislost na starších aktových záznamech, jak o tom v našem případě svědčí jmenovitý seznam vinařů (*Psíková 1973; Nový 1991*, 133–136). Majetky kapituly uvedené v listině leží podobně jako majetky kláštera sv. Jiří na starém sídelním území a v některých případech se dokonce kryjí (*Nový 1972*, 126–130). Druhým z dokumentů je konfirmační listina Přemysla Otakara I. z roku 1222, potvrzující majetky kapituly.
- 8 *CDB I*, č. 387A: „*Silvas etiam addidi Lubicsa ...*“, *CDB II*, č. 229: „*Silvas etiam addidi: Lybicam ...*“.
- 9 *CDB I*, č. 111: „*Et cum secundum predecessorum meorum instituta decimam marcam de annuo tributo idem fratres in his civitatibus habeant, videlicet ... Lubici ...*“. Údaj je obsažen v listině Soběslava I. z roku 1130, kterou zřizuje tři nová kanovnícká místa v kapitule vyšehradské a rozšiřuje její nadání (srovnej: *FRB II*, 206–207).
- 10 *FRB II*, 396: „*Eodem anno [1137] dedicata est ecclesia in Segun.*“ Údaj pochází z tzv. Análů Hradištsko-Opatovických, vydaných Josefem Emlerem v roce 1875. O založení a původním obnovení kláštera se zmiňuje tzv. zakládací listina, datovaná k roku 1073, ve které však není Žehuň mezi majetky kláštera uvedena (*CDB I*, č. 386; *Nový 1991*, 136–137).
- 11 *CDB I*, č. 382: „*Institimus etiam eiusdem ecclesiae canonicis de villa Zuzelic annuatim refectioem, quod vulgo dicitur harmue in memoriali matris meae Bozene.*“ Tzv. zakládací listina kapituly ve Staré Boleslavi, založené Břetislavem I. před rokem 1046 (*Kosmas*, II/7, 13), je považována za falsum z 12. století, sepsané na základě staršího aktového materiálu nediplomatické povahy (*Lalík 1971*, 407–414; *Nový 1991*, 131–132). Božena, matka knížete Břetislava I., zemřela v roce 1052 (*Kosmas*, II/13).

TÝNEC NAD LABEM (okr. Kolín)

V září roku 2013 a v srpnu 2012 a byly pomocí detektoru kovů severozápadně od obce Týnec n. Labem nalezeny nezávisle na sobě dva denáry. Obě pocházejí z pole v prostoru cca 150 až 600 m severozápadně od hřbitova v Týnci nad Labem. Jde o jednotlivé nálezy mincí bez dalších archeologických artefaktů a poblíž místa nálezu nebyly zachyceny žádné další archeologické lokality z 11. a 12. století.

ČECHY, Břetislav I. (1037–1055)

AR denár, 1050–1055

Av.: silně schematizované poprsí panovníka čelně, vnitřní obvodok perličkový, nebo sekaný, BRACIZLAVSDVX

Rv.: poprsí světce s křížem v rukou zprava, vnitřní obvodok sekaný, SCSVVENCEZLAVS

Lit.: *Cach* 1972, 18, č. 322.

18. 0,98 g; 15,8 mm

Vratislav II., jako kníže (1061–1086)

AR denár, 1061–1086

Av.: stylizované vyobrazení panovníka sedícího na trůnu čelně, vnitřní obvodok hladký, vnější perličkový, [.]RATIZLA[...]

Rv.: polopostava muže s žerdí zprava, vnitřní obvodok hladký, vnější perličkový, S [.]EZLA[...]

Lit.: *Cach* 1972, 20, č. 350.

19. 0,53 g; 14,5/10,8 mm; mince je částečně vylomena.

Nejstarší písemnou zmínku o Týnci nad Labem (Týnec na Hůrkách) je zpráva kronikáře Kosmy o setkání českého knížete Vladislava I. s úředním knížetem olomouckým Otou II. v Týnci dne 1. května 1110, kterého se osobně zúčastnil (*Kosmas*, III/33).¹² V roce 1186 věnovala Alžběta, manželka českého knížete Bedřicha (1173–1189) ves Týnec a les při Labi nově založenému špitálu křižovníků, Strážců Božího hrobu v Praze na Zderaze (*CDB I*, č. 312).¹³

SVATÝ MIKULÁŠ (okr. Kutná Hora)

V průběhu roku 2006 byl od obce Svatý Mikuláš nalezen jeden denár. Místo nálezu

Leží na poli v trati „U studánky“, S od Nového rybníka, jižně od zámku Kačina, jihozápadně od silnice z obce do Svatého Mikuláše. V místě se nachází sídliště s doklady osídlení v neolitu, době bronzové, hal-

12 *Kosmas*, III/33: „Post pascha vero in Kal. Maii ad tertiam vocationem Otto, suorum militum munitus praesidiis, venit ad fratrem suum Wladizlaum in conductam villam, que dicitur Tinec super monticulos.“

13 *CDB I*, č. 312: „... villam, que vocatur Teinéz cum silva, que super Albiam iacet, ...“

štatské, laténské, římské a patrně i v raném středověku. Z lokality pochází také několik římských mincí,¹⁴ z nichž zatím dvě byly publikovány (*Militký 2010; týž 2013a*, 172, č. 226).

ČECHY, Vratislav II., jako kníže (1061–1086)

AR denár

Av.: stylizované vyobrazení panovníka sedícího na trůnu čelně, vnitřní obvodek hladký, vnější perličkový, VVRATIZLAS

Rv.: ruka v ozdobném rukávci držící kopí, vnitřní obvodek hladký, vnější perličkový, SVVENCEZLA

Lit.: *Cach 1972*, 20, č. 351.

20. 0,772 g, 16,2/15,9 mm

LIBČANY (okr. Hradec Králové)

V průběhu roku 2009 byl pomocí detektoru kovů nedaleko obce Libčany na poli v blízkosti sušárny nalezen jeden denár. Jde o jednotlivý nález mince bez dalších archeologických artefaktů. Poblíž místa nálezů zatím nebyly zachyceny žádné další archeologické lokality z 11. a 12. století.

ČECHY, Vladislav II., jako král (1158–1174)

AR denár

Av.: postava panovníka s korunou a žezlem sedícího na trůnu zleva, před ním postava stojícího muže s mečem, vnitřní obvodek perličkový, opis nečitelný

Rv.: poprsí prostovlasého muže, zarámované v náznaku architektury, vnitřní obvodek perličkový, opis nečitelný

Lit.: *Cach 1972*, 45, č. 614.

21. 0,623 g; 17,0 mm

HRADIŠTKO, osada Kersko (okr. Nymburk)

V průběhu roku 2013 byl pomocí detektoru kovů nedaleko obce Hradištko, osada Kersko nalezen jeden denár. Místo nálezů leží na pravém břehu Labe v lese zvaném „*Mydlovarský luh*“, cca 1200 m severozápadně od obce Hradištko. Jde o jednotlivý nález mince bez dalších archeologických artefaktů. Poblíž místa nálezů zatím nebyly zachyceny žádné archeologicky doložitelné lokality z 11. a 12. století. Na levém břehu Labe proti místu nálezů denáru leží v poloze „*Na Vohrádkách*“ dosud blíže neprozkoumané a nedatované rané středověké hradiště (*Kurdnác 1963*, 199; *Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 95).

14 Za informaci děkuji PhDr. J. Militkému, Ph.D.

ČECHY, Vladislav II., jako král (1158–1174)

AR denár

Av.: postava ženy ležící na loži, nad ní vznášející se postava anděla, vnitřní obvodok perličkový, opis nečitelný

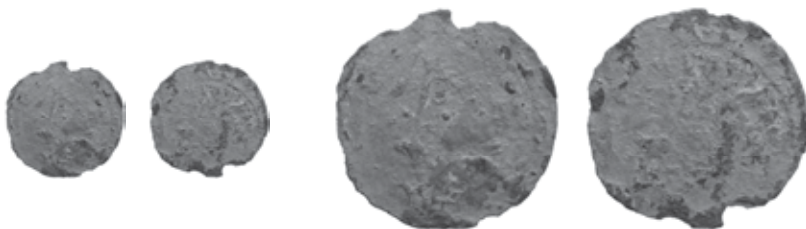
Rv.: postava knížete se štítem a praporem, sedící na trůnu čelně, vnitřní obvodok perličkový, opis nečitelný

Lit.: *Cach 1972*, 45, č. 617.

22. 0,666 g; 16,8 mm

BĚLEČ (okr. Kladno)

V průběhu roku 2010 byly pomocí detektoru kovů v blízkém okolí zříceniny hradu Jenčov (k. ú. Běleč)¹⁵ na Křivoklátsku nalezeny následující dva denáry. Jde o jednotlivé nálezy mincí bez dalších archeologických artefaktů. Poblíž míst nálezů zatím nebyly zachyceny žádné další archeologické lokality z 11. a 12. století.

MORAVA, bližie nepřiděleno (asi 1130–1150)

AR denár

Av.: nezřetelný (silně korodovaný), opis nečitelný

Rv.: nezřetelný (silně korodovaný), opis nečitelný

Lit.: *Cach 1972*, 37, č. 529; *Videman – Paukert 2009*, 359, č. 266.

23. 0,495 g; 16,0 mm

Kom.: F. Cach (1972) považoval minci za ražbu Vladislava I. z období jeho vlády na Olomoucku v letech 1110–1113.

15 Hrad Jenčov byl postaven východně od Křivoklátska, v rozšířeném údolí Bělčského polesí na skalce, obtékané potokem Vůznicí, vytvářejícím kolem hradu přirozený vodní příkop. Hrad se skládal ze dvou částí a polohou, rozsahem a vybavením se podobá spíše lovecké tvrzi. V písemných pramenech se objevuje teprve v roce 1686 v listině o převodu křivoklátského panství na hraběte Arnošta Josefa z Valdštejna, kde je popsán jako „starý a pustý“. Předpokládá se, že k jeho vybudování došlo na počátku 14. století (*Durdík 2000*, 224–225; *tyž 2011*, 45).

ČECHY, Vladislav II., jako král (1158–1174)

AR denár

Av.: nezřetelný (silně korodovaný), opis nečitelný

Rv.: nezřetelný (silně korodovaný), opis nečitelný

Lit.: *Cach* 1972, 45, č. 616.

24. 0,508 g; 17,1 mm¹⁶

Literatura

CDB: Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae, I. 805–1197 (ed. G. Friedrich). Praha 1907; II. 1198–1230 (ed. G. Friedrich). Praha 1912; III. 1230–1240 (ed. G. Friedrich – Z. Kristen). Praha 1943, 1962.

Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L. 2003: Encyklopedie hradíšť v Čechách. Praha.

Durdík, T. 2000: Ilustrovná encyklopedie českých hradů. Praha.

– 2011: Ilustrovná encyklopedie českých hradů. Dodatky 4. Praha.

FRB II: Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých II. (ed. J. Emler). Praha 1874.

Hásková, J. 1989: K obchodním stykům Čech s Uhrami v období raného feudalismu. Nálezy uherských mincí v Čechách. *Slovenská numizmatika* 10, 213–222.

Hejna, A. 1957: Příspěvek k otázce původu a významu kruhového blatného hrádku v Čechách. *Památky archeologické* 48, 218–237.

– 1976: Venkovská opevněná sídla 10.–13. století v Čechách. Problematika jejich studia a výsledky dosavadního výzkumu. *Archeologické rozhledy* 28, 279–290.

– 1985: Drobná opevněná sídla doby přemyslovské v okolí Libice n. C. a v českém středním Polabí. *Sborník Národního muzea v Praze, řada A – historie* 39/1–2, 79–91.

Kalhous, D. 2010: Od Libice ke Kolínu. Dějiny jedné oblasti do husitství I–II. *Mediaevalia Historica Bohemica* 13/2, 7–58; 14/1, 7–70.

Huszar, L. 1979: Münzkatalog Ungarn von 1000 bis Heute. Budapest.

Kosmas: *Cosmae Pragensis Chronica Boemorum* (ed. B. Bretholz). Berlin 1923.

Kudrnáč, J. 1963: Vývoj slovanského osídlení mezi pražským Povltavím, Labem, Sázavou a Výrovkou. *Památky archeologické* 54, 173–223.

Lalik, T. 1971: Włosc kanoników staroboleslawskich w pierwszej połowie XI. wieku. *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej* 20, 399–429.

Lamprecht, A. 2013: Zapomenutá tvrz v Choťovicích. *Vlastivědný zpravodaj Polabí* 44, v tisku.

Marethová, B. 2008: Příspěvek k poznání raně středověkých pohřebišť (zvyk vkládání mincí do hrobů). *Studia mediaevalia Pragensia* 8, 7–44.

Mařík, J. 2009: Libická sídelní aglomerace a její zázemí v raném středověku. *Dissertationes archaeologicae Brunenses/Pragensesque* 7.

16 Za zhotovení fotografií děkuji Janu Vrabčovi a Janu Divišovi, za poskytnutí informací o pěti exemplářích popisovaných mincích, jejich fotografie a přesnější určení děkuji ing. Janu Videmanovi.

- Militký, J. 2010: Nález mince Otacilie Severy na sídlišti z doby římské v obci Jakub (okr. Kutná Hora). Numismatický sborník 24, 323–324.*
- *2013a: Nálezy řeckých, římských a raně byzantských mincí v Čechách (5. století před Kristem až 7. století po Kristu). Komentovaný katalog nálezového fondu. Praha.*
- *2013b: Nález denáru uherského krále Štěpána I. z Opočna (okr. Rychnov nad Kněžnou). Numismatický sborník 27/2, 236–239.*
- Nálezy II/1: Radoměský, P. 1956: České, moravské a slezské nálezy mincí údobí denárového (10.–12. století). In: Nohejlová-Prátová, E.: Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl II/1. Praha, 7–73.*
- Nový, R. 1972: Přemyslovský stát 11. a 12. století. Praha.*
- *1991: Diplomatické poznámky k donačním listinám českých klášterů a kapitul do konce 12. století. Studia mediaevalia Pragensia 2, 125–146.*
- Piř, J. L. 1891: Archeologický výzkum ve středních Čechách. Stará hradiště na středním Polabí. Archeologické památky 15, 353–382.*
- Princová-Justová, J. 2004: Sídliště ze 7. až počátku 9. století v poloze „Staré Badry“ u Opolánek, okr. Nymburk. Památky archeologické 95, 107–174.*
- Psíková, J. 1973: Příspěvky k diplomatice vyšehradských listin 12. století. Archivum Trebonense 2, 1–43.*
- Radoměský, P. 1955: Románská Praha ve světle nálezů mincí. Nálezy přemyslovských denárů v Praze. Časopis národního muzea 134, oddíl věd společenských, 12–38.*
- Réthy, L. – Probszt, G. 1958: Corpus nummorum Hungariae. Graz.*
- Videman, J. – Paukert, J. 2009: Moravské denáry 11. a 12. století. Kroměříž.*

Summary

Jiří Lukas, Deniers of the 11th and 12th century found with use of metal detectors (I).

Advancing and detailed list of coins of the 11th and 12th century found via activities of amateur metal detectorists seems to become a necessity, and which cannot be neglected by archaeologists and historians in process of searching for context of the early medieval settlement and social-economic relations in the society. This study should represent an attempt for registration of the so-called lost coins in broader geographic and historical scope. Parallely, it is an attempt for interpretation of such finds in a particular case – the region of the lower part of the Cidlina River, the broader background of the important Slavonic hill fort in Libice nad Cidlinou. The historical classification and finding characteristics of the Bohemian deniers found there can serve – in connection with the oldest written sources – as evidence for an extraordinary density of settlement, and also can point at the contemporary level of monetarization of the agricultural society in this region in the 11th and 12th century.

English summary by V. Novák

NEZNÁMÝ ČESKÝ DENÁR S OBRAZEM SV. KRYŠTOFA Z MONTMUSARD, 'AKKO (IZRAEL)

Robert KOOL – Borys PASZKIEWICZ – Edna J. STERN

Abstract – Robert Kool – Borys Paszkiewicz – Edna J. Stern, An Unknown Bohemian Saint Christopher Penny from Montmusard, Acre (Israel).

A hitherto unpublished Bohemian penny was unearthed during rescue excavations in 'Akko's Crusader-period Montmusard quarter. A detailed analysis of the coin's inscriptions, iconography and weight suggests that it was minted by the Bohemian King Přemysl-Ottokar II in 1248 or later. The coin represents the earliest use of the title of rex Boemorum and a previously unobserved contemporaneous veneration of Saint Christopher in Bohemia. It is an important historical document both of Otokar II's intentions to create an unified Bohemian state and of the multiple contacts between Bohemia and the Latin East in the thirteenth century.

 Přemysl-Ottokar II, coin, Crusader-period, Saint Christopher, 'Akko, Týn nad Vltavou

Středověké předměstí Montmusard, které se nachází severně od osmanských hradeb obklopujících současně staré centrum 'Akka, hrálo klíčovou roli v růstu a expanzi města.¹ Jeho vývoj z venkovského suburbia 12. století do hustě osídlené městské části v hradbách ze 13. století je postupně rekonstruován z listin a středověkých map (*Jacoby 1979, 39–45; týž 1982, 205–217*). V současné době pak výzkumy a archeologické vykopávky dále prohloubily naše vědomosti o tomto středověkém předměstí. K tomu přislouží i nové zhodnocení vnějších i vnitřních zdí v Montmusardu, jakož i oblasti, kam se předměstí rozšířilo (*Kedar 1997, 160–164; Pringle 2009, 7–24*). Byl prozkoumán trh křížáckého období s řadou obchodů, objevený díky letecké fotografii z počátku 20. století (*Boas 1997, 182–186*).² Výzkumy byly vedeny také v oblasti zásadních křížáckých ruin na jih směrem k montmusardským jižním vnitřním hradbám, které zahrnovaly zbytky lázni ze 13. století a jedné monumentální stavby (*Smithline – Stern – Stern 2012; Vitto 2005*). Na posledně zmíněné lokalitě bylo objeveno několik francouzských denárů a jeden ajjúbovský fal.³

V roce 2009 byly v těžce lokalitě vedeny záchranné archeologické výzkumy zaměřené na další rozlehlou budovu ze 13. století.⁴ Pod její podlahou výzkum odhalil skvělý nález v podobě několika stovek mramorových *spolií*, které zjevně ukrýl majitel objektu před pádem 'Akka do mamlúckých rukou v květnu 1291 (*Stern 2010, 154–159; týž 2011*).⁵ Spolu se *spolií* se objevil mnohem vzácnější nález. V zásypu mezi podlahou objektu a *spolií* se skrýval záhadný denár spolu keramickými zlomky ze 13. století. Mince je neidentifikována a nenalézá se v žádné referenční literatuře či katalogu. Popis mince je následující (obr. 1):

- 1 'Akko ('Akkon) bylo nazýváno též 'Acco či 'Accon francským (evropským křesťanským) obyvatelstvem v průběhu křížácké okupace města jak to dokazují dobové dokumenty, mince, pečeti a další nápisy. V tomto článku je v anglické verzi používána forma Acre – Akra (dle středověkého 'St. Jean d'Acre' či 'Acri'), což je běžná praxe pro badatele píšící o městě v křížáckém období.
- 2 Snad ztotožněno se čtvrtí pod názvem *ruga Betleemitana* (*Vitto 2005*).
- 3 Denár z Dijonu datovaný okolo roku 1230; denár z Hurielu, Berry datovaný okolo 1200–1220; fal ajjúbovského vládce al-'Ádila datovaný rokem 1210/11 (IAA 106366–106368).
- 4 Záchranný výzkum vedený Ednou J. Stern pod hlavičkou Izraelské památkové správy (IAA) předcházal výstavbu nové školní budovy ve vzdálenosti asi 100 m severně od osmanských hradeb obklopujících současně staré centrum 'Akka. Vykopávky odhalily tři hlavní období stavebních aktivit: osmanské, křížácké (12. a 13. století) a helénistické. Památky z křížáckého období zahrnují zbytky velmi dobře vystavěné masivní budovy (odkrytá část o roz. 6 × 11 m) s několika poschodími. Její stratigrafie a předměty zde nalezené v průběhu vykopávek ukazují na stavbu ze 13. století. Rozvrácené stavební kameny a ohořelé trámy prokazují fakt, že budova byla násilně zničena ohněm, než došlo ke zřícení stěn, evidentně v roce 1291, v době mamlúckého dobývání 'Akka (*Stern – Syon, v tisku*). D. Syon jako první identifikoval zde traktovanou minci coby českou. Laskavě učinil vše, aby našel odborníka, který by minci prostudoval (nakonec to byl B. Paszkiewicz) a předal ji kolegovi R. Koolovi.
- 5 Onen „mramorový poklad“ byl záměrně ukrýl před pádem 'Akka do mamlúckých rukou v květnu 1291. Původní majitel snad *spolia* sbíral a použil je na stavbě v 'Akku, nebo je zde zakopal s úmyslem prodat je třetí straně.

Obr. 1. Český denár krále Přemysla Otakara II. z let 1248 nebo 1262(?) nalezený v Hilmi Shafi Educational Campus v'Akku (foto Clara Amit).

Av.: [- - -Z]L·REX·BOEMO (kapitály), mužské poprsí ze tří čtvrtin vlevo, se špičatou korunou a pláštěm, s liliovitým žezlem v pravé ruce, dva kroužky po jeho stranách, levý okraj částečně mimo střížek, povrch poněkud otřelý, pokrytý černým matným povlakem či korozí

Rv.: [- - -] – S·CRISTOPHORV[S], vousatá mužská hlava en face, dva kroužky po stranách, horní okraj částečně mimo střížek, v prostředku protlačená linie od žezla z aversu, povrch pokryt tmavou patinou 0,73 g; 18 mm (ev. č. IAA 106546).

Nápisy na lící straně

Není pochyb o tom, že lící latinský nápis odkazuje na „krále Čechů“ (*Rex Boemorum*). Bohužel, královo jméno je téměř celé mimo střížek, a ani poslední dvě písmena nemohou být čtena s určitostí. Je zde možný dvojitý výklad: [- - -]CL nebo [- - -]ZL. Archeologický kontext, jakož i fabrika mince, odkazují na období před pádem 'Akka v roce 1291, což vnaší do hry jména pěti českých králů, kteří by připadali v úvahu jako panovníci zmiňovaní na minci:

- Vratislav, král (1085/6–1092),
- Ladislav II., král (1158–1172),
- Přemysl Otakar I., král (1198–1230),
- Václav I., král (1228–1253),
- Přemysl Otakar II., *contrarex*, vzdorokrál (1248–1249), král (1253–1278).

Žádné ze zmíněných jmen v latinské verzi neobsahuje skupiny písmen CL, ale všechny tam mají ZL. Zdá se, že pozůstatky písmen viditelných na minci byly lehce deformovány, a proto se písmena jeví jako ZL (srovnej na mincích: VRATIZL[VS], WLADIZL[AVS], PREMIZL[VS] nebo WENCEZL[AVS]). Pokud je známo, na existujících typech mincí oněch pěti panovníků se nikdy neobjevuje plný titul *rex Bohemorum*, ale pouze *rex*. Označení „Čechy“ se objevuje jen jako součást královského titulu, ne však dříve než v roce 1300 na pražských groších, kde stojí WENCEZLAVS SECVNDVS DEI GRATIA REX BOEMIE. Zmíněný titul *rex Bohemorum* se však před rokem 1300 často objevuje na královských pečetích a byl zřejmě odvozen od jména českého patrona – *Sanctus Wenceslaus Dux Bohemorum*.

Styl písma je vybroušený, lehce vykroužený, s výraznými kapitálami (epigrafická kapitála) a vypadá relativně mladý. Zcela se liší od nápisů na mincích Vratislava z 11. století, což jej jako možného vydavatele mince z 'Akka vylučuje. Mincovní legenda je velmi dobře vyražená – jev naprosto neobvyklý u českých a moravských denárů. Nápisy na českých denárech 12. století – častěji u Přemysla Otakara I. a Václava I. – jsou čitelné pouze v některých jejich malých částech. Moravské denáry Přemysla Otakara I., Václava I. a Přemysla Otakara II. jsou menší, mají jinou fabriku a části legend chybějí (*Sejbal 2008*, 11–170). Pouze jeden český denár s nápisy PREMIZL REX a SANCTVS WENCEZLAVS okolo hlavy na minci má velmi podobné písmo (*Cach 1974*, č. 700; viz níže, obr. 4). Písmeno M však zde má jinou formu majuskulní kapitály. Čeští numismatikové se neshodují na určení této mince. Cach tuto ražbu uvádí ve svém katalogu mezi mincemi Přemysla Otakara I., zatímco Skalský (*1935*, 35) dává přednost Přemyslu Otakaru II.⁶

6 S díky L. Polanskému za tuto užitečnou referenci.

Typ obrazu na lící straně

Typ líce zmiňované mince není zřetelný ve všech detailech. Mužské poprsí ze tří čtvrtin vlevo, se špičatou korunou a pláštěm, s liliovitým žezlem v pravé ruce – tento typ nemá přímou analogii mezi českými a moravskými denáry, ale řada jednotlivých rysů, které se na minci objevují, mají k nim jasnou vazbu. Stejně tak jako v případě pečetí a mincí výše zmíněných českých králů, ražba z ‘Akka má v obraze liliovité žezlo. Obraz koruny na minci z ‘Akka se skládá z diadému, který má v horní části tři malé lilie. Ty jsou přemostěny dvěma nebo třemi perlovými pruhy s nejasným objektem nahoře (perla, kříž, nebo i lilie). Tento šperk se liší od obrazu koruny na hlavě prvního krále Čechů Vratislava II. (1061–1092, korunován v roce 1085 nebo 1086) ve znojenské rotundě okolo roku 1134, nebo na jeho mincích či zpodobnění v soudobém Vyšehradském kodexu (*Codex Vyssegradensis*).⁷ Podobnou špičatou korunu užíval král Ladislav⁸ (1140/58–1172). Na jeho pečetích je král vypodobněn s plochou na tři části členěnou korunou zakončenou nahoře i po stranách třemi liliiemi. Ve známé scéně řezenské Ladislavovy korunovace císařem Fridrichem Barbarossou v roce 1158, zobrazené na českém denáru, je král vyobrazen se špičatou korunou (není jasné zdali přemostěnou či plochou) s velkým křížem nahoře. Tento styl obrazu koruny je podobný tomu na pečetí, ale v detailech se liší (*Sommer – Třeštík – Žemlička 2009*, 308; *Cach 1972*, č. 600). Přemysl Otakar I. (1198–1230) a Václav I. (1228–1253) měli přemostěnou lukovitou korunu (*corona clausa*) na svých pečetích a na svých oboustranných mincích (*Cach 1974*, č. 703). Mince z ‘Akka připomíná denár se jmény dvou králů (REX PREMISL a REX VVENCEZLAVS) na obou svých stranách. Přemyslovo jméno obkružuje korunované mužské poprsí vlevo, s vertikálně umístěným velkým žezlem s liliiemi (bez jasně viditelné ruky na něm). Tvar koruny je nejasný, ale daný typ opakuje v zrcadlové a zjednodušené podobě rysy podobné těm, které jsou vidět na obraze mince z ‘Akka. Oni dva králové byli Václav I. a Přemysl II, kteří vládli spolu mezi léty 1248 a 1249.⁹ Analogie, i když není dostatečná, v případě mince z ‘Akka dovoluje toto určení.

Typ obrazu na rubní straně

Rubní strana mince z ‘Akka je velmi dobře vyražena a zachována, snad až na protlačenou linii z líce. Propracovaná vousatá hlava má více či méně blízké analogie k moravským mincím. Obraz vousatého muže se objevuje od konce 11. století na denárech knížete Oty I. Sličného ražených v Olomouci v letech 1061–1087 (*Šmerda 1996*, č. 333; *Videman – Paukert 2009*, č. 37), dále na olomouckých mincích knížete Svatopluka z let 1095–1107 (*Šmerda 1996*, č. 358, 369 a zejména č. 376), jakož i na anonymním denáru datovaném do 20. let 12. století (*Videman – Paukert 2009*, č. 205). Na mincích Oty I. a Svatopluka hlava jednoznačně zobrazuje svatého Václava, patrona Čech, a stejně tak tomu je v případě mince olomouckého Oty II. Černého (1113–1125; *Šmerda 1996*, č. 401–402). Není však jasné, či hlava se objevuje na denáru Břetislava II. (okolo 1092–1110) z neznámé mincovny (*Šmerda 1996*, č. 454; *Videman – Paukert 2009*, č. 59) – snad je to kníže sám – a stejně tak tomu je v případě dalšího denáru Oty II. raženého spolu se Spytihněvem v neznámé moravské mincovně v letech 1123–1125. Ve všech případech se jedná o mince z Olomouce či neznámých mincoven. Avšak hlava s legendou indikující, že jde o sv. Václava, se dále objevuje na moravském denáru Břetislava II. a Vratislava II. raženém okolo roku 1092 v Podivíně či Brně (obr. 2; *Šmerda 1996*, č. 452; *Videman – Paukert 2009*, č. 57). Podobnou hlavu je také možno vidět na řadě mincí z konce 11. století a začátku 12. století, které nejsou přisouzeny žádnému panovníku, vzhledem k jejich nečitelným legendám (*Šmerda 1996*, č. 486, 491, 494, 496). Dvě z nich mají chybný nápis okolo hlavy (*Šmerda 1996*, č. 486; *Videman – Paukert 2009*, č. 73; *Šmerda 1996*, č. 491; *Videman – Paukert 2009*, č. 201), který by mohl obsahovat jméno neurčitého svatého.

7 Wihoda 2004:741–742; citace podle Mischkeho 2004 (2006 “Pre-print”):21.

8 Např. *Cach (1972)*, č. 615. Pro pečet’ Ladislava srovnej http://images.wikia.com/historica/cs/images/9/97/Kr%C3%A1lovsk%C3%A1_pe%C4%8De%C5%A5_Vladislava_II.JPG (23. června 2013).

9 *Cach (1974, 32)*, č. 701 přisuzuje tuto minci společně vládě Přemysla I. a Václava I. (1228–1230) bez ohledu na fakt, že Skalský (1939, 23–40) přesvědčivě klade její původ až do 30. let 13. století. R. Zaoral v současné době definitivně podpořil Skalského hypotézu, v tom že klade vznik mince do doby 1247–1249 na základě nálezů ražby tohoto typu v křižácké Caesari (Caesarea Maritima). Viz *Zaoral 2006a*, 73–79, viz též níže.

Obr. 2. Moravský denár Vratislava II. a Břetislava II., Brno, okolo 1092 (Aurea Numismatika s.r.o., Aukce 33 [22. 5. 2010], č. 954).

České mince s podobnými motivy jsou velmi řídké. Propracovaná vousatá hlava se jménem sv. Václava se vyskytuje na mincích Vratislava II. z průběhu jeho knížecí vlády (1061–1085/6; Šmerda 1996, č. 163), i o něco později za Břetislava II. (1092–1100; Šmerda 1996, č. 166). Obecně je vousatá hlava spojovaná se sv. Václavem. V Čechách i na Moravě se vyskytuje okolo roku 1086, ale častěji je používána jen na Moravě přibližně do roku 1125. Ve většině případů vousatá hlava reprezentuje sv. Václava, jakkoli je občas spojována s jinými svatými či případně s podobou knížete.

Vousatá hlava, když byla poprvé použita na mincích, byla modelována podle byzantského poprsí Krista (Hásková 1992, 59–68). Zdá se, že lícový obraz mince z 'Akka oživuje starou moravskou tradici a dokonce zjevně odkazuje přímo na byzantské vzory. Existuje několik mincovních typů, které jsou velmi blízké – jako například *tetarteron* císaře Nicefora III. (1078–1081), nebo *2/3miliarense* Romana IV. (1068–1071; obr. 3; Grierson 1982, Pls. 53:948, 55:967). Zjevná je rovněž silná shoda s Kristovou hlavou z mozaiky císařovny Zoe z 11. století v chrámu Hagia Sofia v Konstantinopoli (Lacam 1974, 305, Pl. LXXXIIIB). Podobné portréty vousatých svatých se objevují v byzantském umění 13. století – například sv. Teodor z Tyru (Talbot Rice 1958, obr. 197) – či dokonce kolem roku 1300 jako sv. Petr z Novgorodu (Fleischer – Hjort – Rasmussen 1996, 159, obr. 169). Zejména poslední jmenovaný příklad ukazuje jasně starý obličej svatého jako na zde zmiňované minci. Obraz na minci z 'Akka a na jiných českých a moravských mincovních typech se od východních vzorů liší středním nahoru vyčesaným pramenem vlasů, který je širší. Některé další analogie se dají najít na moravské malbě okolo roku 1134 ze znojenské rotundy, která je vyzdobena freskami zobrazujícími členy přemyslovské dynastie. Jsou tam vyobrazení stojící en face, s vlasy vyčesanými nahoru jako na traktované minci. Jejich tváře jsou však mladé.¹⁰

Obr. 3. Byzanc, Romanos IV., *2/3miliarense*, 1,30g, 18mm (Pecunem Online, Auction 5 [7. 7. 2013], Lot 426).

Nápis na rubní straně

Nápis na okraji jasně dokazuje, že tvář zobrazená na minci je sv. Kryštof. Avšak tento svatý se nikdy neobjevil na některé jiné moravské či české středověké minci. Na českých vrcholně středověkých mincích je nejčastěji obrazově zmiňován sv. Václav. Objevuje se na téměř každém rubním mincovním obraze z Čech od ranného 11. století dále. Občas bývá doprovázen sv. Vojtěchem, dalším patronem této země. Obraz sv. Václava se také často vyskytuje na Moravě. V pozdním 11. století se jména sv. Petra a Jana

10 Přesná identita popisovaných osob je však neznámá. Viz např. Merhautová-Livorová 1983, 18–26. Ohledně názorů moravských patriotů, kteří jsou spíše nadšeni než kritičti viz <http://www.znojemskarotunda.cz/> (23. června 2013). Pro krátké shrnutí bádání viz Wihoda 2010, 278–282.

často objevovaly na denárech přisuzovaných biskupu Janovi I. (1063–1085) z brněnské nebo podivínské mincovny (*Videman – Paukert 2009*, č. 64–72). Poprsí nebo hlavy, které doprovázely jména spíše zobrazovaly biskupa nebo knížete než svaté.¹¹ Sv. Petr se objevuje na rubu denárů knížete Oldřicha Brněnského (1092–1097, 1099–1113), snad jako patron farního chrámu v Brně (*Videman – Paukert 2009*, č. 80–85, 87; *Černý 2004*, 163). Také moravské biskupství, obnovené v roce 1092, mělo svou katedrálu v kostele sv. Petra v Olomouci až do roku 1131, kdy byla přemístěna do kostela sv. Václava na olomouckém hradě (*Žemlička 1997*, 245). Kníže Lutold Znojemský (1092–1097, 1099–1112) a Konrád II. Znojemský (1123–1128, 1134–1161) zobrazovali na svých mincích sv. Mikuláše, patrona znojemského farního kostela (*Šmerda 1996*, č. 446–500; *Videman – Paukert 2009*, č. 92–95, 218–219; *Černý 2004*, 163). Jak bylo výše zmíněno, jméno svatého na českých a moravských mincích ve většině případů odkazovalo na patrona vládnoucí dynastie a jejich doménu, jejich mincovní město, nebo také řídicí, na patrona mincovního biskupa.

Žádný kníže nebo biskup v Čechách nebo na Moravě ve středověku nenesl jméno Kryštof. Stejně tak bylo tomuto světcovi zasvěceno velmi málo kostelů. Ze středověkého období je znám pouze jediný příklad – kostel v Týně nad Vltavou, v malém městě v jižních Čechách v držení pražského biskupa, který byl postaven někdy po roce 1251 (*Sudová 2001*). V Týně však nikdy nebyla mincovna. Na Moravě také neexistují v mincovních městech (Olomouc, Brno, Znojmo, Jihlava, Jemnice a Podivín) žádné kostely zasvěcené sv. Kryštofu.¹² Snad tedy zde zmiňovaná mince a onen kostel představují krátký ohlas oblíbenosti sv. Kryštofa v českých zemích v polovině 13. století, nebo může znamenat osobní příklon k tomuto svatému u panovníka, který minci nechal razit. Je však jasné, že jméno sv. Kryštofa není vázáno na žádné mincovní místo.

Metrologie

Jakkoli zde není známka, že by váha mince (0,73 g) byla nějak významně snížena, a jakkoli jde o unikátní nález, neznamená to, že by váha naznačovala existenci nějakého nového nominálu (*Grierson 1975*, 146). Přesto však váha mince leccos naznačuje o její dataci. Složení kovu ražby ještě nebylo zkoumáno. Je známo, že váha i rysové kovu u českých a moravských mincí 12. století kolísala a často se objevovala i nějaká snížení (*Radoměřský 1952*, 137–138). Ohledně hodnoty i názvu mince se jedná o denár (latinsky *denarius* a česky *peníz*). České denáry z konce 12. století měly váhu mezi 0,70 a 1,2 g, se zvyšující se tendencí okolo roku 1200. Anonymní moravské denáry datované rámcovým intervalem mezi 70. až 90. léty 12. století (tedy nejmladší moravské mince knížecí periody) vážily 0,52 g a 0,78 g (*Videman – Paukert 2009*, 416–417). České denáry z první poloviny 13. století vážily v průměru mezi 0,74 g a 0,88 g a měly vysoký obsah stříbra 925–960/1000.¹³ Soudobé moravské dvoustranné mince měly hmotnost v průměru okolo 0,65 g, ale oscilovaly ve velmi širokém intervalu.

Diskuse

Souhrnně řečeno, mince z 'Akka vykazuje rysy, které mají analogie s českými a moravskými mincemi raženými od 80. let 11. století do asi roku 1300. Neexistuje žádná indicie pro mincovnu, ale je k dispozici seznam potencionálních vydavatelů. Rubní typ s vousatou tváří snad může být spojován s Moravou, ale hmotnost mince spíše naznačuje vztah k Čechám.

Avšak výše uvedené úvahy opravňují k omezenému množství potenciálních adeptů, kteří mohli minci razit. Nejprve je třeba zdůraznit, že existuje jen malá vazba na „vypracovanou hlavu“ na konci 11. a počátku 12. století. Z toho důvodu lze konstatovat, že mince bude asi pozdější, což potvrzuje tvar koruny a způsob vypořádání nápisu. Z výše zmíněných důvodů může být vyloučen Ladislav II., přestože pasáž legendy „ZL“ by mohla být součástí jeho jména. Avšak ikonografie mince vylučuje jakoukoli souvislost s tímto králem. Zbývají tedy tři králové vládnoucí mezi lety 1198 a 1278. Ono poslední datum asi snižuje

11 Propracované poprsí en face snad představuje sv. Jana na minci interpretované jako typ IV biskupa Jana; viz *Bobek 1986*, 43.

12 Zde patří být vysloven dík R. Zaoralovi za jeho rady a odkazy na literaturu.

13 *Cach 1974*, č. 700–701; *Skalský 1939*, 24–25. Pro dataci viz *Zaoral 2006b*, 310–313. Dvě mince se jménem sv. Václava, nejpravděpodobněji krále Václava I. (*Cach 1974*, č. 702–703), 0,91 g (ryzost 550/1000) a asi 0,70 g (nekompletní; ryzost 940/1000), viz *Skalský 1939*, 25, 31.

pravděpodobnost výlučně moravského původu mince, neboť obraz vousatých svatých zmizel z tamních mincovních obrazů již o mnoho dříve (okolo roku 1125). Odkaz na starší motiv je stejně pravděpodobný v obou oblastech a navíc onen motiv byl revidován vzhledem k jeho východnímu stylu.

Obr. 4. Český denár krále Přemysla Otakara I. či II., Cach (1974) č. 700, nález Nové Hradky, Česká republika. 0,92 g, 20 mm (Numismatik Lanz München, Auction 124 [30. 5. 2005], č. 1145).

Je třeba se vrátit k denáru nejistého krále Přemysla (Cach 1974, č. 700; obr. 4). Denár z ‘Akka se liší jak v motivech, tak v obsahu jeho nápisů. Na druhé straně, v případě denáru z ‘Akka neexistují žádné analogie v tvaru písmen u mincí z českých zemí. Jeho fabrika se jasně liší od českých a moravských denárů. Kroužky v případě obou zobrazení tváří na minci z ‘Akka se vyskytují i na denáru „nejistého Přemysla“, což oba typy spojuje. Je zřejmé, že oba typy se nemohou lišit v čase a místě ražby, protože král v legendě z ‘Akka zpodobněný jako [- -]ZL je jasně *Premisl*. Jednotlivě nalezený denár Cach (1974) č. 700 v Nových Hradech v jižních Čechách (obr. 4) naznačuje, že obě mince byly raženy v Čechách.¹⁴ Je-li tomu tak, je na výběr mezi posledními léty vlády krále Přemysla I., okolo roku 1230 nebo rannými léty vlády Přemysla II., který byl prohlášen králem roku 1248. Mince z ‘Akka se tedy zdá – pokud se týče obrazu – nejvzrálější ze všech mincí „krále Přemysla“, analyzovaných Skalským a Zaoralem. Přesto však se zdá pravděpodobnější, že mince byla ražena za krále Přemysla Otakara II., někdy mezi roky 1248 a 1249, či po roce 1253. Když by tomu tak bylo, ražba z ‘Akka pak představuje nejstarší a jediný příklad užití titulu *rex Boemorum* na minci. Navíc, jde o reálný důkaz dobového uctívání sv. Kryštofa v Čechách, což dříve badatelům unikalo.¹⁵

Ony dva výjimečné prvky na minci z ‘Akka by mohly evokovat vzestup Přemysla Otakara II. k moci.¹⁶ Jeho otec, král Václav I., ho jmenoval markrabětem moravským, když mu bylo čtrnáct let, na jaře 1247. Brzy poté, povstavši čeští a moravští pánové okupovali Pražský hrad a některé části země. Král nerezignoval, ale nebyl schopen obnovit svou vládu. O rok později, 31. července, rebelové prohlásili Přemysla králem. V zimě roku 1248/9, starý král získal zpět vládu v části země a prohlásil svého syna „mladým králem“. Toto je zřejmé pozadí, na jakém byla ražena mince dvou králů (Cach 1974, č. 701), tedy období, které vytvářelo rovnováhu mezi vládou otce a syna v první polovině roku 1249. Dne 15. srpna 1249 Václav oslavoval svou opětnou korunovaci v Praze. Posléze byl Přemysl donucen vzdát se a rezignovat na královský titul s tím, že mu bude ponecháno pouze moravské markrabství.¹⁷ Po smrti svého otce se Přemysl Otakar II. vrátil k moci v roce 1253. Tentokrát však nespěchal s tím, stát se znovu králem, ale vystupoval poměrně dlouhou dobu jako „heres“ či jako „*dominus regni Bohemie*“, až se posléze o vánocích roku 1261 dal formálně korunovat (Žemlička 2011, 181–186). Kdy tedy byla mince z ‘Akka tedy vlastně ražena? Existují dvě možnosti: v první polovině roku 1248, když se Přemysl prohlásil „vzdorokrálem“, či počátkem roku 1262, kdy byl arcibiskupem moravským řádně korunován v pražské katedrále. Jak nezvyklý titul, tak nezvyklý patron, hovoří pro dřívější variantu. Ovšem východní styl reversního obrazu by mohl ukazovat na opačnou možnost, také v souvislosti s Přemyslovou ženou,

14 Tato mince nebyla dosud z nálezů známa, dokud se neobjevila na mnichovské aukci 30. května 2005. Mince byla dražena s poznámkou „aus dem Fund von Nové Hradky“, tedy z locality v jižních Čechách, blízko dolnorakouských hranic. Tento nález z Nových Hradů není nikde jinde citován a podobná citace se neobjevuje u žádných jiných mincí v aukci, což naznačuje, že jde spíše o jednotlivý nález než o depot. Viz Lanz München, auction 124, Lot 1145, 0,92 g, 20 mm; <http://www.mcsearch.info/record.html?id=9610> (23. června 2013).

15 Tato mince poskytuje kontext pro založení kostela v Týně nad Vltavou. O minci bylo referováno na Třetí numismatické konferenci v Českém Krumlově v září 2012. Za diskusí jsme vděční všem účastníkům, zejména R. Zaoralovi.

16 Přemysl Otakar užíval první ze svých jmen – Přemysl – zejména pokud šlo o slovanské země. Užití jména Otakar odkazuje na jeho rakouské dědictví a směřovalo spíše k německy mluvícím subjektům.

17 Některé z těchto událostí jsou předmětem diskuse. Viz Žemlička 2002, 169–174.

královnou Kunhutou, kterou si vzal krátce po své korunovaci roku 1261 a která byla dcerou Rostislava, uchazeče o haličský trůn.

Numismatické a historické doklady kontaktů mezi Čechami a latinským Východem

Denár z 'Akka není prvním nálezem českých mincí 13. století na území Jeruzalémského království. Na konci 90. let 20. století byl v Cesarei, jižně od 'Akka, nalezen malý mincovní depot. Mince byly údajně objeveny v oblasti původního vnitřního římského přístavu, který byl ve středověku částečně zasypan a zastavěn obytnými domy.¹⁸ Nález se sestával z pěti mincí, tři moravských denárů Přemysla Otakara II. jako markraběte moravského (od roku 1247), dále českého denáru a půldenáru stejného panovníka jako vzdorokrále z let 1248–1249.¹⁹ Jiné nálezy středověkých českých a moravských denárů z území křižáckého království nejsou známy.²⁰ To není nic udivujícího, neboť obecně se středověké mince z německých zemí a od jejich východních sousedů dostávaly na území latinského Východu zřídka.²¹ M. Metcalf uvádí pět zbloudilých mincí následující provenience: Cáchy ('Akko, Bejrút), Alsasko (Caesarea), Brabantsko ('Akko) a Worms ('Akko). Jeho závěr zněl, že v regionu „německé mince zcela chyběly“ oproti jiným evropským ražbám, zejména po třetí křížové výpravě (*Metcalf 1995*, 175). Pro toto následující období mohou být zmíněny pouze dvě další mince. Jedna z konce 11. století ražená za Egberta II., míšeňského markraběte (1060–1090), ve fríském Bolswardu (severní Nizozemí) byla nalezena ve středověkém přístavu Arsur, asi 85 km jižně od 'Akka v kontextu 12. století.²² Druhou mincí je feník ze 13. století z Friesachu (Korutany, Rakousko), kde tyto stříbrné mince dominovaly v oblasti od východních Alp na jih směrem Benátkám a na východ k Uhrám. Mince byla objevena v 'Akku, nedaleko od místa nálezu zde zmiňovaného denáru, v obytné oblasti východně od areálu Špitálníků.²³

Vzhledem k téměř kompletní absenci německých a středoevropských mincí v oblasti, je přítomnost českých ražeb v Jeruzalémském království ve 13. století udivující. Znamená to snad zvláště silný vliv české šlechty, církevních činitelů i nešlechtických subjektů v křižáckých výpravách a osídlování latinského Východu? Na takovou otázku je těžké odpovědět. Soudě podle několika písemných pramenů, které jsou k dispozici, se zdá, že počínaje první křižáckou výpravou panoval relativně malý, ale průběžný příliv hlavně šlechty a kleriků do Svaté země. Češi, stejně jako jejich západní soupeřníci, tento zbožný zvyk udržovali jako poutníci nebo křižáci. V první polovině 12. století se vydal olomoucký biskup Jindřich Zdík (1126–1150) dvakrát na pouť do Svaté země doprovázen šlechtici a sloužícími. Po svém návratu biskup zřídil ve své katedrále kapitolu Svatého hrobu jeruzalémského, která pečovala o fragment Sv. kříže (*Wihoda 2010*, 181–182). V průběhu druhé křížové výpravy (1147–1149) bojovala řada prominentních českých šlechticů po boku německého krále Konráda III. u Dorylae.²⁴ V 60. letech 12. století byl Jindřich, bratr knížete (později českého krále) Ladislava II. (1140–1172) hostem u Špitálníků v Jeruzalémě. V průběhu 13. století tlak vnitřních událostí uvnitř království zjevně silně ovlivňoval křižácké aktivity. Avšak lidé z Čech a Moravy nadále okolo poloviny 13. století putovali na Východ nebo se účastnili křížových výprav. Tato fakta jasně vyplývají z právních dokumentů v messinském přístavu. V červenci 1250 – tedy zhruba v období, kdy mohla být ražena zde sledovaná mince – vznikl seznam cestujících

18 *Zaoral – Lampinen 2002*, 207–209; *Zaoral 2006*. V případě vykopávek v oblasti vnitřního přístavu viz *Holum – Stabler – Reinhardt 2008*.

19 Pro další podrobnosti o těchto mincích datovaných do konce 40. let 13. století viz *Zaoral 2006*, 73–79. Podobné mincovní typy jsou známy z českých nálezů společně obsahujících české a moravské denáry. Onen zmíněný půldenár byl původně považován za unikátní, ale další exemplář byl nalezen při vykopávkách ve Starém Městě v Praze v roce 2003, viz *Zaoral 2006*, 73, č. 3.

20 Data čerpána z budované výzkumné databáze o vykopávkových a lokovaných středověkých mincích (10. – 13. století) dle R. Koola.

21 Velký nález se 7700 mincemi byl objeven v Turecku v 80. letech 20. století. Obsahoval téměř výlučně německé mince (s výjimkou 41 kusů). Nejmladší mince byla datována do roku 1190 a zjevně souvisí s nezdařeným tažením Fridricha Barbarossy v rámci třetí křižácké výpravy. Ingoty a fragmenty seldžúckých šperků svědčí o tom, že kov směřoval pouze do Malé Asie. Viz *Klein 1986*, 205–218; *Klein 1987*, 193–197.

22 Mince (IAA 117288) byla v rámci vykopávek nalezena v rámci obytných struktur, které mimo jiné zahrnovaly i lis na olivy; díky patří O. Talovi, který umožnil citaci nálezu.

23 Pro nález (IAA 66485) viz *Syon*, v *tisku*. Pro oběh friesacherských feníků viz *Spufford 1988*, 133–134.

24 Český knížecí maršálek byl zabit a jeho kancléř se dostal do zajetí. České oddíly vedené knížetem Ladislavem II. přešly do Nikaie, kde se po porážce setkaly s Konrádem. Do Čech se vojáci vrátili v létě 1148. Viz *Žemlička 1997*, 233–234.

na lodi „Sv. Viktor“, která přepravovala křížáky z Messiny do ‘Akka.²⁵ Na něm mezi 453 cestujícími figuroval *suppanus Marcualdus de Bohemia*, český rytíř se 36 jeho *socii*, což byla největší individuální skupina na lodi.²⁶ Tento příklad ukazuje, jak se české mince mohly v tomto období dostat prostřednictvím křížáků a poutníků z Českého království na území Jeruzalémského království.

Není pochyb o tom, že výskyt českých stříbrných mincí na Východě v 50. letech 13. století musel být spojen s tehdejší dramatickým zvýšením množství ražených českých mincí v důsledku otevření bohatých stříbrných dolů na hraničním teritoriu mezi Čechami a Moravou. Tyto doly – jako například ty v Jihlavě (Iglau) otevřené někdy v letech 1220/30 – podle odhadů produkovaly kolem čtyř tun stříbra ročně (*Spufford 1988*, 119). Přemysl Otakar II. sám v období, kdy zde zmiňovaná mince mohla být ražena, dostával roční podíl z těchto dolů ve výši přibližně 2000 marek ve stříbre.²⁷

Lze předpokládat, že značné množství tohoto stříbra ve formě slitků nebo mincí – jako zde popisovaná mince – šla po obchodní cestě vedoucí z Prahy přes území českého krále v Rakousku až do Friulska, pak do Benátek a dále na východ lodí.²⁸ Zjevným důkazem takovýchto obchodních kontaktů se jeví vzácný nález dobové francké mince ražené v ‘Akku (přibližně v letech 1253–1259) v depotu nalezeném v Horních Rakousích, kolem Freistadtu, tedy na výše zmiňované obchodní cestě spojující Benátky s Prahou (uložen do země po roce 1276).²⁹ Navíc v polovině 13. století řada vojenských řádů aktivních na latinském Východě, jako Špitálníci, Templáři, Řád německých rytířů nebo Kanovníci (Rytíři) Božího hrobu, vlastnili rozsáhlé statky v Čechách a na Moravě, což muselo způsobit masivní pohyb peněz, zboží a lidí z těchto oblastí směrem na Východ.

Závěr

Tento dosud neznámý, zde prezentovaný, denár mohl být ražen za Přemysla Otakara II. (1248–1278) v průběhu jeho dlouhé vlády jako českého krále. Není pochyb o tom, že nejnápadnější rys této mince tkví v použití titulu *rex Boemorum*, a to zjevně na minci vůbec poprvé. Vysvětlení pro tento neobvyklý jev může spočívat v úplných počátcích Otakarovy vlády či v období jeho vzrůstajícího politického úspěchu v 50. a 60. letech 13. století. To jasně odráží Otakarův obraz jako jednoho z nejmocnějších panovníků Svaté říše římské a odpovídá to jeho aspiracím na vytvoření velkého sjednoceného Českého království rozkládajícího se od Sudet na severu po Jaderské moře na jihu. V souvislosti s rubním obrazem – rovněž zjevně neznámou podobou vousatého sv. Kryštofa – je možno jeho použití interpretovat jako výraz královny osobní oddanosti tomuto svatému, či jako krátkodobý kult onoho svatého v Čechách 13. století. Všechny zmíněné rysy této mince z ní dělají historický dokument prvního řádu.³⁰

Literatura

Agram, M. – Emmerig, H. – Prokisch, B. – Winter, H. 2004: Der numismatische Anteil des Schatzfundes von Fuchsenhof. In Prokisch, B. – Kührtreiber, T. /eds./: Der Schatzfund von Fuchsenhof. Linz, 43–93.

Bobek, J. 1986: Mincovníctví olomouckých biskupů ve středověku. Brno.

- 25 Nejprve se document objevil v publikaci *Huillard-Bréholles 1861*, 784–790. Jeho detailní analýza byla později provedena v díle *Laborde 1875*, 103a–106a; posléze byl publikován ve svazku *Kedar 1972*, 267–279 a znovu otištěn jako *Kedar 1993*, Study XVI. Původně loď mířila do Damietty v egyptské deltě, aby se připojila k oddílům vedeným francouzským králem Ludvíkem IX. Když však došlo k porážce a Ludvík se vypravil do ‘Akka, cestující na lodi náležali na francouzského majitele, aby tam také zamířil. Viz *Kedar 1972*, 267–269.
- 26 Český magnát *Marcualdus*, tedy Markwart, Markwald, byl *suppanus* (župan). Zdá se, že patřil do severočeské šlechtické rodiny Markvarticů (*Zaoral 2006a*, 75–76).
- 27 Standardní kolínská marka měla 231 gramů vysoce kvalitního stříbra (925/1000). Ročně tak měl král k dispozici více než 460 000 gramů čistého stříbra.
- 28 Pro popis této obchodní cesty a širokých kontaktů s Benátkami viz *Zaoral 2004*, 126–128.
- 29 Nález obsahoval velké množství mincí (6000), stříbrné ingoty, plátové zlato a šperky. Mezi mincemi dominovalo několik tisíc vídeňských feniků, dále se tam vyskytovalo několik stovek českých mincí, několik desítek jihoněmeckých, uherských a moravských denárů a brakterátů, jakož i jednotlivé mince z Anglie, Francie, severní Itálie a antického Říma. Celý nález byl publikován jako *Prokisch – Kührtreiber 2004*; pro mince viz tentýž svazek, dále *Agram – Emmerig – Prokisch – Winter 2004*; *Zaoral 2004*, 95–132. Pro další materiál a písemné prameny ohledně obchodních kontaktů Čech, Benátek a latinského Východu viz *Zaoral 2006a*, 77–79.
- 30 Tento příspěvek je upravenou českou verzí textu zveřejněného v Izraeli (*Kool – Paszkiewicz – Stern 2013*). K jeho publikaci v češtině bylo přistoupeno především z důvodu většího zpřístupnění tohoto zajímavého nálezu badatelské obci v českých zemích.

- Cach, F. 1972: Nejstarší české mince II. České a moravské denáry od mincovní reformy Břetislava I. do doby brakteátové. Praha.*
- 1974: Nejstarší české mince III. České a moravské mince doby brakteátové. Praha.
- Černý, P. 2004: Některé zvláštnosti ikonografie denárových ražeb na Moravě. Moravica 2, 159–174.*
- Fleischer, J. – Hjort, Ø. – Bøgh Rasmussen, M. 1996: Byzantium. Late Antique and Byzantine Art in Scandinavian Collections. Carlsberg.*
- Grierson, P. 1975: Numismatics. London–Oxford–New York.*
- 1982: Byzantine Coins. London–Berkeley–Los Angeles.
- Hásková, J. 1992: K ikonografii českých mincí Vratislava II. In: Huber, J. /ed./: Královský Vyšehrad: sborník příspěvků k 900. výročí úmrtí prvního českého krále Vratislava II. (1061–1092). Praha, 59–68.*
- Holum, K. G. – Stabler, J. A. – Reinhardt, E. G. 2008: Caesarea Reports and Studies: Excavations 1995–2007 within the Old City and the Ancient Harbor (BAR Int. Series 1784). Oxford.*
- Huillard-Bréholles, J. L. A. /ed./ 1861: Historia Diplomatica Friderici Secundi VI. Paris, 784–790.*
- Jacoby, D. 1979: Crusader Acre in the Thirteenth Century: Urban Layout and Topography. Studi Medievali (3rd series) 20, 1–41.*
- 1982: Montmusard, Suburb of Crusader Acre: The First Stage of Its Development. In: Kedar, B. Z. – Mayer, H. E. – Smail, R. C. /eds./: Outremer: Studies in the History of the Crusading Kingdom of Jerusalem Presented to Joshua Prawer. Jerusalem, 205–217.
- 1998: The Trade of Crusader Acre in the Levantine Context: an Overview. Archivio Storico del Sannio 1–2, 103–120.
- Kedar, B. Z. 1972: The Passenger List of a Crusader Ship, 1250: Towards the History of the Popular Element on the Seventh Crusade. Studi Medievali (3rd series) 13, 267–279.*
- 1993: The Franks in the Levant. 11th to 14th Centuries. Aldershot.
- 1997: The Outer Walls of Frankish Acre. ‘Atiqot 31, 157–180.
- Klein, U. 1986: Die deutsche Münzprägung gegen Ende des 12. Jahrhunderts und der „Barbarossa-Fund“. Schweizerische Numismatische Rundschau 65, 205–210.*
- 1987: Die nichtdeutschen Münzen des „Barbarossa-Funds“. Schweizerische Numismatische Rundschau 66, 193–204.
- Kool, R. – Paszkiewicz, B. – Stern, E. J. 2013: An Unrecorded Bohemian Saint Christopher Penny from Montmusard, Acre. Israel Numismatic Research 8/2013, 143–158.*
- Laborde J. de /ed./ 1875: Layettes du Trésors des Chartres III. Paris, 103a–106a.*
- Lacam, G. 1974: Civilisation et monnaies byzantines. Paris.*
- Merhautová-Livorová, A. 1983: Ikonografie znojemského přemyslovského cyklu. Umění 31/1, 18–26.*
- Mischke, W. 2004: Polska korona królów czeskich. Review of M. Wihoda. Polská koruna českých králů. Český časopis historický 102, 721–744. Kraków (“Pre-print”, copyright 2006), <http://www.historycy.org/index.php?act=Attach&type=post&id=14712> (23 června 2013).*
- Pringle, D. 2009: The Churches of the Crusader Kingdom of Jerusalem. A Corpus. IV. The Cities of Acre and Tyre. Cambridge.*
- Prokisch, B. – Kühnreiter, T. /eds./ 2004: Der Schatzfund von Fuchsenhof. Linz.*
- Radoměřský, P. 1952: Penize Kosmova věku. Numismatický časopis československý 21, 7–138.*
- Sejbal, J. 2008: Moravské mincovnictví 13. století. Vývoj peněžně ekonomických vztahů na Moravě 13. století. Ed. by D. Grossmannová and T. Krejčík. Plzeň.*
- Skalský, G. 1939: Ražba dvoustranných denárů v Čechách v době brakteátové. Nález v Dolním Městě n. Sázavou. Numismatický časopis československý 15, 23–40.*
- Šmerda, J. 1996: Denáry české a moravské: katalog mincí českého státu od X. do počátku XIII. století. Brno.*
- Smithline, H. – Stern, E. J. – Stern, E. 2013: A Crusader-Period Bathhouse in ‘Akko. ‘Atiqot 73, 71–108.*
- Sommer, P. – Třeštík, D. – Žemlička, J. 2009: Přemyslovci. Budování českého státu. Praha.*
- Stern, E. J. 2010: A Thirteenth Century Hoard of Marble Spolia at Acre (Israel). Marmora. An International Journal for Archaeology, History and Archaeometry of Marbles and Stones 6, 151–161.*

- 2011: ‘Akko, Educational Campus. Hadashot Arkheologiyot—Excavations and Surveys in Israel 123. http://www.hadashot-esi.org.il/report_detail_eng.asp?id=1667&mag_id=118 (23. června 2013).
- Stern, E. – Syon, D., v tisku: ‘Akko, the Excavations of 1991–1998 II: The Late Periods (IAA Reports) Jerusalem.
- Sudová, M. 2001: Týn nad Vltavou a Vltavotýnsko. <http://www.tnv.cz/cz/tyn-nad-vltavou/historie-mesta/> (23. června 2013).
- Syon, D. – Tatcher, A. 1998: ‘Akko, Ha-Abirim Parking Lot. Excavations and Surveys in Israel 20:11*–16*.
- Syon, D., v tisku: The Early Islamic, Medieval and Ottoman Coins. In Excavations in Akko. (‘Atiqot).
- Spufford, P. 1988: Money and its Use in Medieval Europe. Cambridge.
- Talbot Rice, D. 1958: Masterpieces of Byzantine Art. Edinburgh-London.
- Videman J. – Paukert, J. 2009: Moravské denáry 11.–12. století. Kroměříž.
- Vitto, F. 2005: Hellenistic and Crusader Remains at Montmusard, Acre (‘Akko). ‘Atiqot 50, 151–179.
- Wihoda, M. 2004: Polská koruna českých králů. Český časopis historický 102:721–744.
- 2010: Morava v době knížecí 906–1197. Praha.
- Zaoral, R. 2004: Die böhmischen und mährischen Münzen des Schatzfundes von Fuchsenhof / Bohemian and Moravian Coinage in the Fuchsenhof Hoard / České a moravské mince v pokladu Fuchsenhof. In: Prokisch, B. – Kührtreiber, T. /eds./: Der Schatzfund von Fuchsenhof. Linz, 95–132.
- Zaoral, R. 2006a: A Numismatic Evidence on Czech Pilgrims in 13th Century Caesarea. In: Doležal, D. – Kühne, H. /eds./: Wallfahrten in der europäischen Kultur/Pilgrimage in European Culture Proceedings of the Symposium Příbram, May 26th–29th, 2004. Frankfurt am Main, 73–79.
- 2006b: Nález českých a moravských mincí 13. století z přístavního města Cesarea [Kaisareia] (Izrael). Numismatický sborník 21, 310–313.
- Zaoral, R. – Lampinen, P. 2002: Unikátní nález českých a moravských ražeb 13. století ve středověké Palestině. In: Štefan, J. T. /ed./: Peníze v proměnách času III. Ostrava, 207–209.
- Žemlička, J. 1997: Čechy v době knížecí. Praha.
- 2002: Počátky Čech královských 1198–1253. Proměna státu a společnosti. Praha.
- 2011: Přemysl Otakar II. Král na rozhraní věků. Praha.

Summary

Robert Kool – Borys Paszkiewicz – Edna J. Stern, An Unknown Bohemian Saint Christopher Penny from Montmusard, Acre (Israel).

The medieval suburb of Montmusard, located north of the Ottoman wall enclosing ‘Akko’s present-day Old City, played a key role in the growth and urban expansion of Crusader Acre. It developed from a rural *suburbium* to a densely populated urban area, enclosed by a wall. In 2009, a rescue excavation exposed in the same area a massive building dated to the thirteenth century. Below its floor, excavations yielded a hoard of several hundred marble *spolia* which seemed to have been buried prior to the fall of Acre to the Mamlūks in May 1291. In the soil wedged between the building’s floor and the *spolia*, a single penny was unearthed accompanied by thirteenth century pottery. The coin is unknown and does not appear in any reference work: *Obv.* [- - -Z]L·REX·BOEMO. Male bust three-quarters to left, wearing a pointed crown and a cloak, raising a lily-shaped scepter in his right hand; two annulets at its sides. *Rev.*: [- - -]S·CRISTOPHORV[S]. A bearded male head facing, two annulets at its sides.

An analysis of the coin’s style, iconography and inscriptions suggests that the coin was issued in Bohemia by the King Přemysl-Ottokar II either at the time of his rebellion against his father in 1248–1249, or immediately after his coronation in 1261. Its most prominent feature is its enigmatic use of the *rex Boemorum* title – apparently the first and only on a Bohemian coin although it was used more frequently on royal seals. An explanation for its unusual appearance on the coin could be connected either to the tortuous start of Ottokar’s rule or his rising political star in the 1250s–1260s. It clearly reflects Ottokar’s image as one of the most powerful rulers within the Holy Roman Empire and fits his aspirations to create a large unified Bohemian kingdom stretching from the Sudetes in the north to the Adriatic in the south. Its association with another largely unknown reverse type, the bearded Saint Christopher, perhaps the ex-

pression of the king's personal devotion to that saint, or a short-lived adoration of this saint in thirteenth-century Bohemia, makes this coin an historical document of the first class.

This is not the first find of thirteenth century Bohemian coins in the Kingdom of Jerusalem's territory. A small hoard of coins was found in Caesarea, south of Acre at the end of 1990s. That hoard consisted of five coins of Přemysl-Ottokar II as the Margrave of Moravia (from 1247), and as the Bohemian *anti-king* during the years 1248–9. Further finds of medieval Bohemian and Moravian pennies from the Crusader kingdom have not been reported so far but other coins from central Europe are almost completely absent from the Kingdom of Jerusalem's territory. The presence of Bohemian coins dated to the mid-thirteenth century thus seems outstanding. Documentary evidence suggests that Bohemian money reached the shores of the Kingdom of Jerusalem in the purses of Crusaders and pilgrims originating from the Bohemian Kingdom during this period. No doubt, the appearance of Bohemian silver money around the 1250s in the East also must have been connected to the prosperity of Bohemian silver mining in the mid-thirteenth century.

The full text of this article was published in English in the *Israel Numismatic Research*, vol. 8, 2013, pp. 143–158 (*Kool – Paszkiewicz – Stern 2013*).

English summary by B. Paszkiewicz

K ČESKÉ ČÁSTI NÁLEZU FUCHSENHOF (1997)

Jan T. ŠTEFAN

Abstract – Contribution to the Bohemian part of the Fuchsenhof hoard (1997).

Metrological-statistical processing of the most numerous group of the Bohemian bracteates of the Fuchsendorf hoard produced correction of the average weight of that type stated by Cach, confirmation of existence of two weight categories in the hoard (previously mentioned in written sources) and confirmation of weight of the Prague grivna. Many of the described problems will surely require proper solution in the future.

 hoard, Fuchsenhof, Bohemia, bracteate, two weight categories

Úvod

Velký nález mincí z Fuchsenhofu (*Prokisch – Kührtreiber /ed./ 2004*) má nepochybně zásadní význam mimo jiné pro rakouské, české a moravské mincovnictví druhé poloviny 13. století. Když laskavostí Dr. Bernharda Prokische ze Zemského muzea v Linci¹ nám byla poskytnuta data jednotlivých hmotností nejpočetnější a tedy nejvýznamnější české složky nálezu, kterou je brakteát Cach (*1974*) č. 820 (obr. 1), mohla být provedena následující metrologická analýza této části nálezu.

Obr. 1. Brakteát typu Cach (*1974*) č. 820.

Jednotlivé datové soubory hmotností odpovídaly variantám razidel označených *a* až *j*. Jejich sloučením byl získán soubor dat 188 hmotností zachovaných kusů v nálezu, když pro poškození Dr. B. Prokisch dva brakteáty již předem vyloučil. Tyto soubory a jejich velikost jsou přehledně znázorněny v prvních dvou sloupcích tabulky (tab. 1). Tuto tabulku budeme následně doplňovat statistickými výpočty.

¹ E-mail ze dne 23.1.2012.

Tab. 1. Nález Fuchsenhof, č. 161 (Cach 1974, č. 820).

Varianta	Počet kusů	Průměr a směrodatná odchylka [g]	Špičatost	Šikmost	Medián [g]	Modus [g]
a	59	0,692±0,101	0,056	-0,755	0,68	0,690
b	9	0,720±0,072	–	–	0,71	–
c	3	0,620±0,053	–	–	0,60	–
d	3	0,653±0,083	–	–	0,68	–
e	1	0,75 g±0,00	–	–	0,75	–
f	86	0,721±0,094	0,051	-0,652	0,720	0,744
g	5	0,780±0,085	–	–	0,80	–
h	12	0,735±0,119	–	–	0,750	–
i	2	0,540±0,099	–	–	0,540	–
j	8	0,659±0,069	–	–	0,665	–
celkem	188	0,707±0,098	0,049	-0,426	0,710	0,713

Metrologické zpracování souborů

Hlavní pozornost budeme věnovat nejpočetnějším souborům varianty *a* a *f* a především pak *celému* souboru dat. U těchto dvou podsouborů určíme průměr hmotností spolu se směrodatnou odchylkou, dále jejich špičatost a šikmost. Špičatost je parametr, který ukazuje na to, jestli je soubor špičatější, než odpovídající normální rozdělení reprezentované tzv. Gaussovou křivkou, což bude znázorněno v následujících grafech. Šikmost ukazuje na míru a směr odchýlení oproti zmíněné Gaussově křivce. Tato data byla zachycena ve třetím až pátém sloupci tabulky 1.²

Nyní bylo možné zhodnotit dosavadní výsledky shrnuté v tabulce. Sledované soubory *a* a *f* se liší v průměrné hmotnosti o cca 4,3 %, podobně v hodnotě mediánu (střední hodnota hmotností v uspořádané řadě hodnot hmotností) v šestém sloupci tabulky 1 (tab. 1) a modální hodnotě (nejčastěji se vyskytující hodnota) hmotnosti (sedmý sloupec tabulky 1 (tab. 1)). Špičatost celého souboru je menší, než špičatost obou větších souborů *a* a *f*. Je zřejmé, že hodnotu špičatosti ovlivňují hmotnosti ze zbývajících samostatně neuvažovaných variant kolků mincí, které pro jejich malý počet nebyly samostatně zpracované. Podobně je tomu i u šikmosti, která pro svoji zápornou hodnotu ukazuje na větší počet vyšších hodnot (měřeno od střední hodnoty). Dále můžeme konstatovat, že průměrná hodnota hmotnosti tohoto souboru je 0,707±0,098 g. Porovnáme-li tuto hodnotu s Cachovým údajem, který průměrnou hodnotu 0,64 g stanovil ze sedmi kusů,³ pak můžeme doporučit revidovat jeho údaj z fuchsenhofských 188 kusů na uvedenou hodnotu.

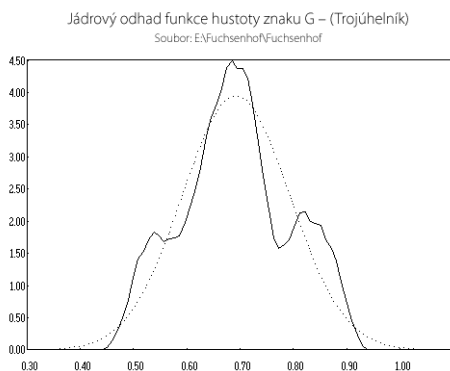
Další informace o těchto souborech hodnot hmotností můžeme získat pohledem na rozdělení, nebo přesněji, na hustotu pravděpodobnosti rozdělení hmotností. Ta se nejčastěji získává pomocí histogramu, ale jak již bylo dříve ukázáno, histogram není zcela spolehlivý ukazatel rozdělení hodnot v souboru (Štefan 2000, 972–975). Proto s pomocí programu COSMAS+⁴ byly nejdříve získány v tabulce 2 (tab. 2) uvedené parametry průměrné a modální hmotnosti (sloupec druhý a třetí), dále byly z dat vygenerovány grafy hustoty pravděpodobnosti našich tří nejčetnějších datových souborů: *a*, *f* a *celkem*. Učiníme tak pomocí tzv. jádrového odhadu, blíže např. (Antoch – Vorlíčková 1992, 148–152).⁵ Bylo zde použito trojúhelníkové jádro, které zdůrazňuje nehomogenitu v souboru. Konkrétní výsledky výpočtů jsou znázorněny graficky (obr. 2–4). Uvedené grafy vznikly za stejných podmínek, tj. bylo použito trojúhelníkové jádro a všechny grafy byly vyneseny do stejné souřadné sítě.

2 Tučně jsou vyznačeny hodnoty s vyšší vypovídací hodnotou, tj. s větším počtem kusů, znakem (–) jsou označeny nepočítané parametry.

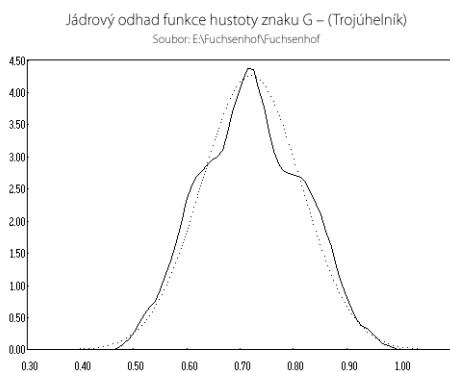
3 Hmotnostní rozpětí Cach (1974) určil 0,48–0,75 g, což bohužel nepřináší mnoho informací.

4 Program byl v konečné verzi realizován jako projekt FRVŠ Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. 499/1997.

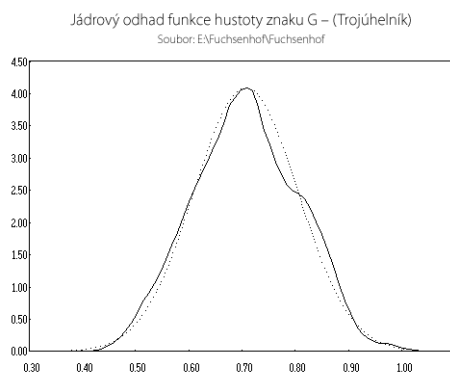
5 „Jádro“ můžeme zvolit: pokud chceme průběh křivky více vyhladit, použijeme některé spojitě jádro, pokud chceme zdůraznit anomálie souboru, zvolíme spíše nespojitě jádro. Parametry jádra nastaví počítač na základě odhadu „optimální“ šířky třídy jednoduchého histogramu. Následné experimentování s těmito parametry je jednoduché.

Obr. 2. Hustota pravděpodobnosti hmotnosti brakteátu typu Cach (1974) č. 820, varianta kolku *a*.

Obr. 3. Hustota pravděpodobnosti hmotnosti brakteátu typu Cach (1974) č. 820, varianta kolku *f*.

Obr. 4. Hustota pravděpodobnosti hmotnosti brakteátu typu Cach (1974) č. 820, celý soubor.

Poznámky k jednotlivým grafům

Na obr. 2 (59 ks) mimo hlavní vrchol křivky vidíme dva další, které signalizují skupinu hodnot velmi blízkých hmotností; k hodnocení tohoto jevu bychom potřebovali dostatečně větší další soubor této varianty brakteátu, abychom mohli tuto okolnost objektivně analyzovat.

Na obr. 3 (86 ks) je soubor řádově stejné velikosti (větší o 46%), který též naznačuje existenci další dvou skupin hodnot. Zdá se, jakoby dvě skupiny mincí odlišné střední hmotnosti byly spojeny s početnější. V takovém případě by bylo možné uvažovat např. o tom, že brakteáty byly vybijeny různými minciřmi, kteří mohli mít k dispozici např. různě silný plech z mincovní slitiny.⁶

Na obr. 4 (188 ks) je situace jednodušší, dostatek dat nám vyhladil graf, ovšem zůstává jedna anomálie směrem k těžším mincím, která naznačuje skupinu těžších mincí, narušující homogenitu celého souboru.

Analýza možného výskytu dvou hmotnostních skupin brakteátů

Tuto nehomogenitu řešil R. Zaoral ve svém článku (*Zaoral 2005*, 89–91) na základě rozdělení hmotností 164 kusů fuchsenhofských brakteátů typu Cach (1974) č. 820 do tří hmotnostních skupin. Za předpokladu, že pražská hřivna měla podle propočtů 253,17 g⁷ a bylo z ní raženo v jednom období 364 a v druhém 316 kusů, určil průměrné hmotnosti těchto dvou skupin mincí jako 0,695 g a 0,801 g.

Když nám dr. B. Prokisch poskytl hmotnosti všech brakteátů (188 ks) tohoto typu, byla zjištěna nová průměrná hmotnost tohoto doplněného souboru, která činí 0,707 g. Na grafu hustoty pravděpodobnosti (obr. 4) byla určena modální hodnota⁸ hlavního vrcholu 0,713 g. Tento rozdíl (0,06 g) lze přičíst na vrub toho, že těžší složka nálezů nepatrně posunula vrchol směrem k vyšší hodnotě. Hodnota vrcholu vedlejšího hrbolu na křivce byla určena⁹ jako 0,812 g. I tato hodnota je poněkud vyšší, neboť se na ní podílí i od průměru vzdálenější hodnoty souboru s nižší hmotností. Pokud od této hodnoty bude poněkud mechanicky odečtena zjištěná odchylka, korekce o velikosti 0,06 g, dostaneme výsledek 0,806 g. Porovnáme znovu všechny tyto hodnoty v tabulce 2 (tab. 2).

Tab. 2. Nález Fuchsenhof, č. 161 (*Cach 1974*, č. 820).

Hmotnost	Průměrná	Modální	Korekce	dle Zaoral	rozdíl průměrné a Zaoralovy hodnoty	Vyjádřeno v %
lehčí složka	0,707 g ²⁵	0,713 g	-0,06 g	0,695 g	0,012 g	1,73
těžší složka	0,806 g ²⁶	0,812 g	dtto	0,801 g	0,005 g	0,62

Provedené elementární statistiky a aplikace jádrového odhadu hustoty pravděpodobnosti ukázaly s nezvykle velkou přesností na správnost Zaoralovy metrologické víceméně intuitivní analýzy českého brakteátu typu Cach (1974) č. 820 z fuchsenhofského pokladu.

Základem Zaoralových úvah byla informace z formulářové sbírky Národní knihovny v Praze, o níž píše ve své knize L. Jan (*Jan 2006*, 93). Informace ve formuláři se dotýká Plzně: Pokud by potřebný počet pražských denárů potřebných pro nákup vojenské výstroje nebyl v Plzni k dispozici (část platby za nájem mincovny), mohl mincmistr (pravděpodobně pražský Eberlin) razit do jistého svátku z jedné hřivny 26 širokých solidů a čtyři denáry, po tomto svátku z hřivny 30 širokých solidů a čtyři denáry. Počty ražených mincí z toho vyplývající odpovídají Zaoralovu výpočtu (*Zaoral 2005*, 90).

V referátu skryté problémy

Je ale nutné si zde uvědomit, že z tohoto článku se odvíjí důležité a zásadní otázky, které by měly být zodpovězeny:

- Jakou úlohu zde hraje Plzeň?
- Proč mají být denáry, v té době jednostranné denáry, tj. brakteáty, raženy ve dvou hmotnostech?¹²
- Byly tyto mince nějakým způsobem odlišeny, aby takto mohly být užity? Nabízí se myšlenka, zda nebyly tyto mince odlišeny – moderní mluvou sděleno – typem?

6 Toto nelze nijak ověřovat, neboť nemáme k dispozici údaje o středním průměru mince (střížku).

7 Takto přesné určení hmotnosti české hřivny s ohledem na přesnost výchozích hodnot je velmi neobvyklé. Zápis této veličiny na tři desetinná místa představuje poměrně vysokou přesnost výpočtu z poměrně vágních údajů.

8 Nejčastěji se vyskytující hodnota v souboru.

9 Za pomoci funkčního vybavení programu COSMAS+.

10 Reprezentovaná průměrnou hmotností celého souboru, ve kterém je evidentně těžších kusů méně.

11 Hodnota určená z modální hodnoty po korekci.

12 Význam by to mohlo mít, jestli denáry různých hmotností byly použity k různým účelům.

- Jakou roli zde hraje okolnost, že dělítkem mezi oběma hmotnostmi má být jistý svátek?¹³
- V jakém početním poměru měly být raženy mince lehčí a těžší?
- Byly tyto mince skutečně fyzicky použity na onu platbu za výstroj, nešly tyto peníze ve skutečnosti jiným kanálem jinam?¹⁴
- Uložení nálezu z Fuchsenhofu do země je kladeno do třetí čtvrtiny 13. století, tato Václavova listina spadá do poslední čtvrtiny 13. století. Jsou její údaje zcela nové pro platby nájmu z mincoven, nebo jde o starší praxi platnou za Přemysla Otakara II.?
- A samotné formulářové sbírky: šlo o vzory důležitých písemností nebo o autentické opisy učiněných rozhodnutí? Nebo šlo o písářskou zkoušku adepta na písáře, nebo jenom o písářovo cvičení?

Závěry

Z provedených statistických výpočtů byla potvrzena správnost Zaoralovy metrologické analýzy českého brakteátu typu Cach (1974) č. 820 z fuchsenhofskeho pokladu a je potřeba přijmout tvrzení o dvou hmotnostních skupinách brakteátů z tohoto nálezu. Jestliže paradigma předchozích úvah bylo správné, pak je takto znovu potvrzena hmotnost pražské hřivny rovnající se přibližně 253,17 g.

Další zkoumání v budoucnu by se mohlo zaměřit na případné ztotožnění některých variant kolku s těmito dvěma skupinami hmotnostně odlišených kusů. Z tabulky 1 (tab. 1) můžeme odhadnout, že do kategorie těžších kusů by pravděpodobně mohly patřit varianty *e* a *g*. V příspěvku uvedené otázky mají širší dopad. A tak pokud nepoznáme lépe zvyklosti a mentalitu našich předků ve druhé polovině 13. století, nedokážeme pravděpodobně na tyto otázky dobře odpovědět a zaujmout jiné stanovisko, než v prvních dvou větách tohoto závěru.

Literatura

Antoch, J. – Vorlíčková, D. 1992: Vybrané metody statistické analýzy dat. Praha.

Cach, F. 1974: Nejstarší české mince III. České a moravské mince doby brakteátové. Praha.

Jan, L. 2006: Václav II. a struktury panovnické moci. Brno.

Prokisch B. – Kührtreiber, Th. (ed.) 2004: Der Schatzfund von Fuchsenhof / The Fuchsenhof Hoard / Poklad Fuchsenhof (Studien zur Kulturgeschichte von Oberösterreich, Folge 15), Linz.

Štefan, J. T. 2000: Metrological and technological aspects of czech and moravian denarii searching. In: Kluge, B. – Weisser, B. /Hrsg./: Akten-Proceedings-Actes II. XII. Internationaler Numismatischer Kongress Berlin 1997. Berlin, 972–977.

Zaoral, R. 2005: České a moravské ražby z pokladu Fuchsenhof. Numismatický sborník 20, 89–91.

Summary

Jan T. Štefan, Contribution to the Bohemian part of the Fuchsenhof hoard (1997).

Based on the new metrological-statistical analysis of a larger group of weights of the most numerous type of the Bohemian bracteates (Cach 1974, no. 820), new results have been acquired, which can confirm considerations of R. Zaoral concerning two weight categories of that type. Parallely, the weight of the Prague *grivna* has been confirmed, i.e. 253.17 g. Because of the higher number of the coins, the average (middle) weight of that type has been precised. In the future, it is possible to expect answering some of the questions mentioned in the end of the article.

English summary by V. Novák

13 Souvisí to snad se způsobem platby za nájem mincovny. Ve formuláři se píše, že o suchých dnech má mincmistr vyplatit sumu nájmu v hřivnách stříbra.

14 Lze si představit, že těžší mince mohla realizovat obchodní platby do zahraničí.

DOCHOVANÁ ČÁST BRAKTEÁTOVÉHO DEPOTU ZE SMRŽOVA U ČESKÉHO DUBU (OKR. LIBEREC)

Petr SCHNEIDER

Abstract – Preserved part of the bracteate hoard from Smržov near Český Dub (Liberec district).

The bracteate hoard found near Smržov in a basalt rock wall called Čertova zed' at the beginning of 1912 used to consist reportedly of more than 300 coins. Only 34 of them have been saved up to date, and they could be attributed to the region of Upper Lusatia. The majority of the preserved coins represent production of the margravian Ascanian mints in Bautzen [Budyšín] and Görlitz [Žhořelec] (32 pieces, type nos. 1–4); only two typologically different specimens can be attributed to Zittau [Žitava] (type nos. 5–6). The Smržov hoard was buried at the end of the 1270s, or, more likely, at the beginning of the 1280s.

 Upper Lusatia, the 13th century, Český Dub, hoard, bracteate

Nálezové okolnosti a stav zachování depotu

Ve sbírkách Podještědského muzea Český Dub se nachází část brakteátového depotu, který je v literatuře sice registrován, ale dosud nedošlo k jeho numismatickému zpracování.¹ Podle stručné zprávy v lokálních německých novinách Reichenberger Zeitung došlo k odkrytí nálezu v prvním lednovém týdnu roku 1912 (Anonym 1912a, 4) a v podstatě totožné údaje se dozvídáme také z Časopisu Společnosti přátel starožitností (Anonym 1912b, 83): „U Smržova (okr. českodubský) v t. zv. Čertově zdi při lámání čediče našli dělníci hliněnou nádobu, naplněnou asi 300 brakteaty. O nálezu zpraveno museum král. Českého.“ Toto sdělení si dal do souvislosti s konkrétními mincemi až dlouholetý ředitel českodubského muzea Tomáš Edel (3. 10. 1951–26. 4. 2010), jemuž se navíc podařilo zjistit více informací od pamětníka Oldřicha Lhoty (Edel 1988, 14): „Skupina dělníků lámala podpovrchové vrstvy čediče a po pravé straně bývalého průlomu stěny cesty ze Zábrdí do Smržova – tedy na jihozápadní straně – narazili na hliněnou nádobu přikrytou kusem čediče ze stěny. V nádobě bylo asi 300 lehoučkových miskovitých mincí, které působily na nálezce bezcenným dojmem a tak si je dělníci i s přítomnými dětmi mezi sebou rozdělili. Střepy nádoby ponechali na místě. O nález projevila brzy zájem dcera českodubského textilního průmyslníka Helena Schmittová, přijela do Smržova a jednotlivé mince směňovala za „čtvrťák žitný“. Chtěla získat i střepy nádoby, ty ovšem již nebyly k dispozici.“ Nález byl tedy zřejmě objeven v těsné blízkosti cesty směřující z obce Zábrdí a přetínající čedičový lineární geologický útvar Čertova zed', táhnoucí se ve směru jihozápad-severovýchod v prostoru západně od obce Smržov u Českého Dubu (obr. 1). Místo nálezu zřejmě leželo na straně přivrácené ke vsi Smržov a to při západní hranici k. ú. této obce.

Obr. 1. Průlom v Čertově zdi ve směru ze Smržova do Zábrdí na dobovém romantickém vyobrazení (podle: Lukeš 1991).

1 Příspěvek byl zpracován v rámci interního grantu FF UJEP č. 63244/16001401.

Záměrem Tomáše Edela bylo docílit odborného zhodnocení dochovaných brakteátů. Za tímto účelem mince zapůjčil vedoucí numismatického oddělení Národního muzea v Praze Jarmile Háskové, ale k avizovanému zpracování nikdy nedošlo. Za povšimnutí stojí, že Edel nejprve píše o „*kolekci 45 smržovských brakteátů, která se v roce 1946 dostala do sbírek českodubského Podještědského muzea Karoliny Světlé*“ (Edel 1988, 14), později ale uvádí pouze 33 kusů (Edel 2006, 134). Tento rozpor mě dovedl k domněnce, zda zbývajících 12 mincí nezůstalo v numismatickém oddělení NM, což se však zatím nepotvrdilo. Jeden brakteát, bezpečně pocházející ze smržovského nálezů, se nyní nachází v soukromé sbírce v Českém Dubu, ovšem s muzejními exempláři nijak nesouvisí.² Tři kusy byly prý také darovány turnovskému muzeu (Šimák 1921, 32), kde byly uloženy ještě v polovině 50. let 20. století (srov. *Nálezy II/2*, 97, č. 1862), ale z neznámých příčin se v tamější sbírce již nenacházejí.³ Do současnosti se tedy dochovalo z depotu ze Smržova celkem 34 exemplářů, což podle zpráv a očitého svědectví představuje pouhý zlomek původního počtu objevených mincí. Nelze předpokládat, že by se soubor ražeb do budoucna ještě rozšířil; mnoho kusů bylo patrně rozdáno dětem na hraní a následně poztráceno nebo z nevědomosti rovnou zničeno; některé se ale stále mohou bez uvedení nálezové lokality vyskytovat v dalších soukromých sbírkách.

Katalog mincí⁴

HORNÍ LUŽICE, Budyšínsko, braniborská markrabata (regenti), **Ota IV.** (1266–1308), **Jan II.** (1266–1281), **Konrád I.** (1266–1304) nebo **Zhořelecko** (od roku 1268), **Albrecht III.** (1267–1284),⁵ **Ota V.** (1267–1298)

mincovna: *Budyšín* nebo *Zhořelec* (?)

Typ 1. AR brakteát

Av.: stylizovaná přilba se sedmi pery mezi dvěma kuličkami, na širokém okraji nečitelný opis **U H O M O V I**; dvě varianty – 22 ex. bez kuliček a 5 ex. s kuličkami mezi literami opisu⁶

Lit.: *Olding 2010*, 13, č. 5

U.: Podještědské muzeum Český Dub (dále MČD), př. č. 1452/89, č. 1–27.

Naleziště a doba odkrytí	Doba ukrytí	Ks	Hmotnost (g)	Průměr (mm)
Smržov (1912)	80. léta 13. století	?/27	0,40/37,0; 0,53/37,5; 0,57/37,1; 0,66/37,6; 0,54/39,0; 0,78/37,5; 0,58/37,0; 0,52/37,0; 0,54/37,2; 0,60/37,5; 0,60/37,4; 0,63/37,5; 0,56/37,8; 0,64/39,0; 0,56/38,0; 0,65/38,5; 0,63/39,0; 0,53/37,0; 0,72/37,5; 0,46/37,0; 0,51/37,2; 0,71/38,0; 0,60/37,5; 0,50/37,0; 0,46/37,2; 0,54/38,8; 0,22/28,0 (zlomek)	
Cvikov (před 1914)	cca 1280–1285	21	0,61–0,89; Ø 0,72	neuveden

2 Za možnost studia dochované části brakteátového depotu ze Smržova děkuji ředitelce Podještědského muzea Český Dub Haně Spěšné; taktéž děkuji soukromému sběrateli, který ochotně poskytl fotografii a metrologické údaje svého exempláře ke zveřejnění.

3 Za ověření informace, bohužel s negativním výsledkem, děkuji kurátorovi numismatické sbírky Muzea Českého ráje v Turnově Davidu Markovi.

4 Autoři fotografií v katalogu: typ č. 1–5 P. Schneider; č. 6 R. Provazník.

5 Albrechtu III. jako regentu hornolužické oblasti bývají připisovány brakteáty s písmeny AV na širokém okraji střížku a typ s vyobrazením gotického písmene A v mincovním poli (Müller 2006, 17–18; tyž 2011, 1–3).

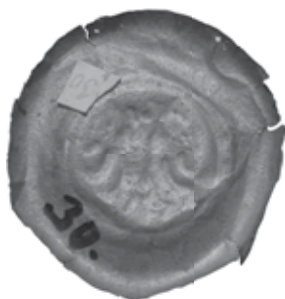
6 Rozlišení obou variant je vzhledem k nečetelnému obrazu většiny exemplářů obtížné.

Typ 2. AR brakteát

Av.: braniborský jednohlavý orel

Lit.: *Skalský 1932*, 60–61, tab. 5/46; *Haupt 1954*, 547, č. 2, tab. 10/107; *Olding 2010*, 11, č. 1.

U.: MČD, př. č. 1452/89, č. 30–31.

Naleziště a doba odkrytí	Doba ukrytí	Ks	Hmotnost (g)	Průměr (mm)
Smržov (1912)	80. léta 13. století	?/2	0,60/38,5; 0,71/37,5	
Liberec (1912)	80. léta 13. století	?	0,64/38,0	
Cvikov (před 1914)	cca 1280–1285	3	0,70–0,78; Ø 0,73	neuveđen

Typ 3. AR brakteát

Av.: hvězda nad obloukem, pod ním srpeček dorůstajícího měsíce, na širokém okraji čtyři kroužky (nebo písmena O?)

Lit.: *Schwinkowski 1931*, č. 994; *Olding 2010*, 12, č. 4.

U.: MČD, př. č. 1452/89, č. 29.

Naleziště a doba odkrytí	Doba ukrytí	Ks	Hmotnost (g)	Průměr (mm)
Smržov (1912)	80. léta 13. století	?/1	0,62/37,0	
Cvikov (před 1914)	cca 1280–1285	9	0,60–0,79; Ø 0,68	neuveđen

Typ 4. AR brakteát

Av.: vlevo klíč, vpravo ptačí (orlí?) křídlo

Lit.: *Haupt 1954*, 547, č. 1, tab. 10/105; *Olding 2010*, 12, č. 3.

U.: MČD, př. č. 1452/89, č. 32–33.

Naleziště a doba odkrytí	Doba ukrytí	Ks	Hmotnost (g)	Průměr (mm)
Smržov (1912)	80. léta 13. století	?/2	0,56/38,0; 0,63/37,0	
Liberec (1912)	80. léta 13. století	?	0,70/37,0	
Cvikov (před 1914)	cca 1280–1285	34	0,56–0,78; Ø 0,64	neuveđen

HORNÍ LUŽICE, Žitavsko, čeští králové

Přemysl II. Otakar (1253–1278) nebo **Václav II.** (1278/1283–1305)

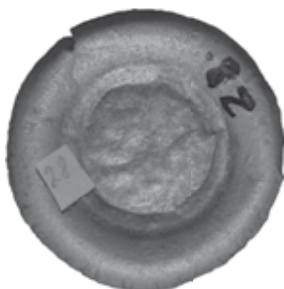
mincovna: *Žitava*

Typ 5. AR brakteát

Av.: nekorunovaný dvouocasý lev zleva

Lit.: *Olding 2010*, 15, č. 10.3.

U.: MČD, př. č. 1452/89, č. 28.

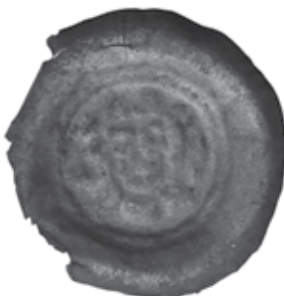
Naleziště a doba odkrytí	Doba ukrytí	Ks	Hmotnost (g)	Průměr (mm)
Smržov (1912)	80. léta 13. století	?/1	0,62/37,6	
Cvikov (před 1914)	cca 1280–1285	28	0,52–0,80; Ø 0,62 ⁷	neuveđen

Typ 6. AR brakteát

Av.: korunovaná hlava s loknami zředu, na širokém okraji O V O V

Lit.: *Skalský 1932*, 60, tab. 5/44; *Haupt 1954*, 547, č. 4, tab. 10/108; *Olding 2010*, 14, č. 9.

U.: Soukromá sbírka, Český Dub.

Naleziště a doba odkrytí	Doba ukrytí	Ks	Hmotnost (g)	Průměr (mm)
Smržov (1912)	80. léta 13. století	?/1	0,78/37,0	
Liberec (1912)	80. léta 13. století	?	0,60/35,0	
Cvikov (před 1914)	cca 1280–1285	27	0,59–0,81; Ø 0,69	neuveđen

7 Uvedené hmotnostní údaje se vztahují celkem k 185 brakteátům typu *Olding 2010*, 15, č. 10, mezi nimiž byla varianta č. 10.3 zastoupena v počtu 28 exemplářů.

Zhodnocení depotu

Všechny popisované brakteáty pocházejí z oblasti, pro kterou se od 16. století užívá označení Horní Lužice. Na jejím historickém území fungovaly ve 2. polovině 13. století tři mincovny: askánské v Budyšině a Zhořelci a přemyslovská v Žitavě (*Haupt 1933*; *tyž 1954*, 505, 508–513). Spolehlivé rozlišení hornolužických brakteátů braniborských markrabat a českých králů, které se jak fabrikou, tak metrologickými parametry shodují, lze učinit v některých případech jen na základě ikonografie mincovního obrazu, neboť ani vzácně se vyskytující opisy určení většinou neusnadňují. Pomocnou indicií pro stanovení provenience také není výskyt jednotlivých mincovních typů v nálezových lokalitách, poněvadž hornolužické území bylo navzdory politickému členění poměrně jednotnou valutární oblastí (viz *Skalský 1932*, 61; *Haupt 1933*, 34–38). Stylizovaná braniborská přilba nebo orlice pak umožňují přidělení do askánských mincoven v Budyšině a Zhořelci, ale jejich ražby nedokážeme od sebe prozatím oddělit.⁸ Naopak české královské motivy, jako dvouocasý lev či poprsí korunovaného panovníka, identifikují nominály z přemyslovské mincovny v Žitavě. Při užití obecně křesťanské a heraldické symboliky, ve středověku společné pro všechny mincovní pány, nelze ale ani ikonografii mincovního obrazu brát jako rozlišovací kritérium v potaz.

Výraznou většinu z 34 dochovaných brakteátů ze Smržova zaujímá produkce mincoven v Budyšině nebo Zhořelci – celkem 32 kusů (typ č. 1–4); na Žitavu tudíž připadají jen dva typologicky odlišné exempláře (typ č. 5–6). Markantní je výskyt mincovního typu s vyobrazením stylizované rytířské přilby (typ č. 1), který – byť máme k dispozici pouhé torzo depotu – patrně tvořil nálezový kmen. Jak askánské tak přemyslovské brakteáty vykazují relativní shodu v metrologických parametrech: hmotnost nejčastěji v rozpětí 0,50–0,70 g, průměr střížku cca 37,0 mm; nepochybně tedy pocházejí z poměrně úzkého časového rozpětí.

Pro datování torza smržovského depotu je klíčové zastoupení dochovaných mincovních typů v nálezových lokalitách Cvikov a Liberec. K uložení nedávno publikovaného nálezu z Cvikova, který kromě jiných ražeb obsahoval všechny smržovské mincovní typy, došlo koncem 70. nebo pravděpodobněji až v první polovině 80. let 13. století (*Olding 2010*, 10). Z tohoto pohledu nevyhovuje datace depotu z Liberce, jenž starší literatura klade do doby kolem roku 1270 (*Haupt 1954*, 547); k jeho ukrytí muselo zřejmě dojít přibližně o desetiletí později. Hornolužické brakteáty zastoupené v těchto třech lokalitách pocházejí nejspíš až z přelomu 70. a 80. let 13. století; v případě žitavských ražeb se proto jeví pravděpodobnější přidělení Václavu II. (1278/1283–1305) než Přemyslu II. Otakarovi (1253–1278; srov. *Buchenau 1928*, 242).

S ohledem na skladbu dochovaných exemplářů ze Smržova, které všechny pocházejí ze stejné valutární oblasti a jsou prakticky soudobé – navíc s naprostou převahou jednoho mincovního typu, lze nálezh označit jako kumulativní depot, resp. aktuální hotovost zámožnějšího jednotlivce. Této interpretaci by lépe vyhovoval jako vlastník kupec než kolonista (srov. *Edel 1988*, 16), u něhož by se daly očekávat dlouhodobější úspory v podobě typologicky odlišných nominálů. Závěry plynoucí ze zpracování marginální části z původního počtu více než 300 mincí je ovšem nutné přijímat s opatrností.

Nálež brakteátů od Smržova má rovněž v souvislosti s regionálními dějinami význam obecně historický, který není na samotném numismatickém obsahu přímo závislý. Někteří badatelé se totiž domnívali, že právě podél Čertovy zdi vedla ve středověku jedna z větví Žitavské cesty (např. *Šimák 1938*, 747; srov. *Vávra 1974*, 30–31). Objev brakteátů učiněný přímo v Čertově zdi tuto tezi podporuje. Nalezené mince jsou tak ojedinělým hmotným svědectvím o frekventovanosti této trasy v poslední třetině 13. století.

Literatura

Anonym 1912a: Münzenfund. Reichenberger Zeitung 53/7, 4.

– *1912b*: Opravy a nálezy. Časopis Společnosti přátel starožitností českých v Praze 20, 83.

Buchenau, H. 1928: Mitteilungen zur Brakteatenkunde. Oberlausitzer Brakteat mit dem Stadtwappen von Lauban. Blätter für Münzfreunde 63, 241–242.

Edel, T. 1988: Nálež brakteátů u Čertovy zdi. Zpravodaj Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé 21, 14–17.

– *2006*: Českosudsko v památkách 12.–20. století. Český Dub.

Haupt, W. 1933: Zur Münzkunde des Landes Zittau im Mittelalter. Der Münzensammler 6, 3–49.

8 K rozdělení hornolužického území mezi dvě rodinné větve braniborských Askánců došlo roku 1268; patrně až poté byla ve Zhořelci zřízena mincovna (viz *Haupt 1954*, 507–508).

- 1954: Oberlausitzer Brakteatenfunde des 13. Jahrhunderts. Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege 4, 505–581.
- Lukeš, J. 1991: Vážný i veselý průvodce po kraji Karoliny Světlé. Liberec.
- Müller, J. 2006: Askanische Brakteaten in der Oberlausitz während der brandenburgischen Episode 1253 bis 1319. Beiträge zur brandenburgisch/preußischen Numismatik 14, 15–24.
- 2011: Ein Oberlausitzer Brakteat des 13. Jahrhunderts von Albrecht III. von Brandenburg. Freiburger Münzblätter 20, 1–3.
- Nálezy II/2: Radoměřský, P. 1956: České, moravské a slezské nálezy mincí údobí brakteátového. In: Nohejlová-Prátová, E.: Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl II. Praha, 77–111.
- Olding, M. 2010: Der Brakteaten-Fund von Zwickau in Böhmen. Ein Beitrag zur Münzgeschichte der Oberlausitz. Dresdner Numismatische Hefte 6, 3–23.
- Skalský, G. 1932: Studie o českých a moravských brakteátech II. Numismatický časopis československý 8, 28–62.
- Šimák, J. V. 1921: Zpráva o činnosti musejního výboru za l. 1907–1920 a zatímního kuratoria musejního spolku v l. 1914–1918 (s doplňkem za rok 1919). In: Osmá zpráva Musea turnovského za l. 1907–1920. Turnov, 1–58 (zvl. stránkování).
- 1938: České dějiny 1/5. Středověká kolonizace v zemích českých. Praha.
- Vávra, I. 1974: Žitavská cesta. Historická geografie 12, 27–91.

Summary

Petr Schneider, Preserved part of the bracteate hoard from Smržov near Český Dub (Liberec district).

There is a part of the bracteate hoard preserved in the Podještědské Museum in Český Dub. The hoard was found near Smržov in a basalt rock wall called *Čertova zed'* at the beginning of 1912. Although the hoard used to consist reportedly of more than 300 coins, only 34 of them have been saved up to date – but they have never been relevantly published.

These bracteates come from Upper Lusatia. There, during the second half of the 13th century, three mints were in function: the margravian Ascanian ones in Bautzen [Budyšín] and Görlitz [Zhořelec] and the royal Přemyslid one in Zittau [Žitava]. The territory of Upper Lusatia, in spite of the contemporary political structure, represented a relatively monetary unified region (same fabric and metrological parameters of coins), so it is difficult to distinguish among products of all three mints. Reliable classification of the bracteates of the Brandenburg margraves and the Bohemian kings from Upper Lusatia can come only in the particular cases based on iconography of these coins: the stylized Brandenburg helmet or eagle can attribute the coins to the Ascanian mints in Bautzen and Görlitz; the royal Bohemian motives such as two-tailed lion or crowned bust of ruler can identify the pieces from the Přemyslid mint in Žitava. In time of use of the general Christian and heraldic symbols – common for all noblemen with minting rights in medieval times – it is impossible to take in mind the iconography as the distinguishing criterion.

The majority of the 34 preserved bracteates from the Smržov hoard belong to the production of the mints in Bautzen and Görlitz (32 pieces, type nos. 1–4); only two typologically different specimens can be attributed to Zittau (type nos. 5–6). Appearance of the coin type with stylized helmet (type no. 1) is noticeable – even if only a fragment of the hoard is at the disposal – these coins represent the basic part of the hoard very likely. The Ascanian coins as well as the Přemyslid bracteates in this hoard show a relative correspondence in metrological parameters: the weight mostly oscillates between 0.50 g and 0.70 g, the diameter is normally circa 37.0 mm. The coins evidently come from the very narrow time span. For more precise dating of the fragment of the bracteate Smržov hoard, appearance of the key coin types in hoards of Cvikov [Zwickau in Böhmen] and Liberec [Reichenberg] is significant – they were buried at the end of the 1270s or at the beginning of the 1280s. In the case of the Zittau hoard, attribution of the coins to Wenceslas II (1278/1283–1305) seems to be more likely than their attribution to Přemysl II Otakar (1253–1278).

In connection with regional history, the Smržov bracteate hoard has also its general historical importance. Some scholars thought that one section of the Zittau Road went along the *Čertova zed'*. Discovery of the bracteates exactly in the *Čertova zed'* can confirm this theory. The coins found there represent a clear evidence for frequency of use of this road in the last third of the 13th century.

English summary by V. Novák

NÁLEZY MEDAILÍ?

Daniel HAAS KIANIČKA

Abstract – Finds of medals?

Finds of medals in Slovakia are dealt. Their number in archaeologically discovered hoards is really very small. Some 850 numismatic finds are registered in Slovakia in 1968–1994 (Nálezy mincí na Slovensku II–IV) during the so-called thaler period. Only 23 medals were discovered during that time, the majority of them represented by the so-called religious medals. The rest is represented by normal medals. The article tries to answer the question why so little medals are found in hoards and why the religious medals prevail there.

 medals, religious medals, finds, Slovakia

Úvod

Predkladaný príspevok si nenárokujú byť úplným výpočtom všetkých doteraz na území Slovenska objavených medailí. Ide skôr o diskusný text, ktorého cieľom je začať dialóg o tom, či je vôbec možné hovoriť o samostatnej kategórii nálezov medailí. A ak áno, aké má táto kategória charakteristiky. Pri koncipovaní príspevku boli použité základné známe prehľady o numizmatických nálezoch na Slovensku a parciálne i ďalšia odborná literatúra.

Nálezy medailí

Začnime stručným prehľadom jednotlivých nálezov. Hneď na úvod treba konštatovať, že nálezov medailí je vskutku veľmi málo. Z 850 numizmatických nálezov tzv. toliarového obdobia (kedy vzniklo a rozvinulo sa medailérske umenie), zaznamenaných v súborných monografiách *Nálezy mincí na Slovensku II–IV* z rokov 1968 až 1994, tvoria objavy medailí iba nepatrnú čiastku. Ide o 23 medailí a sviatostiek (*Hlinka – Kraskovská – Novák /ed./ 1968, 86–170; Hlinka – Kolníková – Kraskovská – Novák /ed./ 1978, 58–79; Kolníková – Hunka /ed. / 1994, 147–234*).

Najznámejšie a zároveň najvzácnejšie medaily sa našli v slávnom Košickom zlatom poklade. Ten bol objavený na Hlavnej ulici v Košiciach v roku 1935 a jeho súčasťou bolo 2920 zlatých mincí z celej Európy, zlatá renesančná reťaz a 3 zlaté kremnické renesančné medaily. Ide vskutku o veľmi vzácne kusy a všetky pochádzajú z obdobia, keď sa rodilo kremnické, a tým pádom i uhorské (či slovenské) medailérske. Prvou je medaila kráľa Ľudovíta II. z roku 1525 od neznámeho medailéra z Kremnice. Ďalšie dve vytvoril medailér kremnickej mincovne Krištof Füssel. Prvá sa viaže ku korunovácii maloletého Ľudovíta II. na uhorského kráľa v Budíne v roku 1508, pričom je to Füsslova dorazba z roku 1544, druhá je jazdeckou medailou uhorského kráľa Ferdinanda I. z roku 1541. V prípade tejto medaily ide o jediný známy zlatý kus na svete (*Hlinka – Kraskovská – Novák 1968, 126, č. 334; Budaj 2007, 32*).

Ďalší nález pochádza z roku 1937 a nájdený bol na pozemku J. Patakyho v Soľníčke pri Trebišove. Medzi 16 striebornými mincami z konca 18. až 19. storočia bola tiež uhorská strieborná medaila k výstave Hospodárskeho spolku Zemplínskej stolice z roku 1869 (*Hlinka – Kraskovská – Novák 1968, 169, č. 513; Kraskovská 1950, 238*).

V Nitre – Na vršku sa zas v roku 1984 našla popri 2 minciach francúzska olovená medaila (68 mm) Napoleona III. (1852–1870) a jeho manželky Beatrix (*Kolníková – Hunka 1994, 222, č. 647; Kolníková – Hunka 1985, 135*).

Vo Veľkom Záluží (okres Nitra) boli v rokoch 1975 – 1978, 1985 a 1989 na rôznych miestach objavené 3 medailičky zo 17.–18. storočia, jedna z nich s témou sv. Juraja (*Kolníková – Hunka 1994, 224, č. 655*). Svätoturajovská medaila sa našla v roku 1964 aj v jednej záhrade v Nových Sadoch (*Kolníková*

– *Hunka 1994*, 234, č. 682). Pod podlahou pivnice v jednom z domov bratislavského Podhradia (archeologický výskum v rokoch 1960–1970) sa okrem 21 kusov mincí z 19. a 20. storočia nachádzala i medaila Štefana Moyzesa z 19. stor. (*Kolníková – Hunka 1994*, 237, č. 692).

V náleze z Boroviec (okres Piešťany) z roku 1988, v polohe Chríb, sa v novovekom hrobe okrem dvoch mincí nachádzala takisto neidentifikovaná medená medaila (*Kolníková – Hunka 1994*, 227, č. 667; *Hunka 1992*, 125).

V roku 1997 bola na Hrádku Brezovica (okres Sabinov), v lokalite Pod Domkovu, nájdená pozlátená strieborná medaila (36 mm) benátskeho dóžu Aloysia Moceniga IV. (1763–1779) z roku 1774.¹ V roku 2004 bola na Mostnej ulici v Nitre pri výskume stavebnej parcely objavená bronzová medaila (31 mm) k 25. výročiu vlády cisára Františka Jozefa I. z roku 1873 (*Březinová – Samuel 2007*, 77). Takisto v Nitre, ale na hrade, bola v roku 1984 náhodne nájdená (stratená alebo votívne darovaná) medaila pápeža Pavla VI. (1963–1978; *Kolníková – Hunka 1985*, 135).

Súčasťou viacerých nálezov boli medaily s cirkevnou tematikou, tzv. sviatostky. Dve barokové medailičky so sv. Benediktom a Pannou Máriou sa našli napríklad v roku 1975 v Kežmarku pri rekonštrukcii rímsko-katolíckeho kostola (*Kolníková – Hunka 1994*, 158, č. 415). Dve benediktínske medaily zo 17.–18. storočia boli objavené v sondách a hrobch na pohrebisku v Pincinej (okres Lučenec) v roku 1981 (*Kolníková – Hunka 1994*, 159, č. 420). V Nitre – Dražovciach to na pohrebisku pri kostole sv. Michala boli opäť dve benediktínske sviatostky z rovnakého obdobia (*Kolníková – Hunka 1994*, 190–191, č. 530). Pri archeologických výskumoch v rokoch 1979 a 1980 bola pri farskom kostole v Chrasti nad Hornádom (okres Spišská Nová Ves) objavená mosadzná medailička so sv. Vincentom (*Kolníková – Hunka 1994*, 217, č. 634). V Košiciach – Krásnej pri výskume okolo kostola a kláštora v rokoch 1971–1981 to boli medaily s Jánom Nepomuckým (1), sv. Benediktom (2) a Pannou Máriou (1; *Kolníková – Hunka 1994*, 217, č. 635). V Smoleniciach (okres Trnava) sa na stredovekom pohrebisku našla okrem mincí zo 14.–19. storočia i bronzová sviatostka s Pannou Máriou z Lorety zo 17. storočia pochádzajúca z Mikulova (*Kolníková – Hunka 1994*, 250, č. D26).

Okrem nálezov zaznamenaných v príručkách *Nálezy mincí na Slovensku* je zachytených niekoľko objavov medailí aj v inej odbornej literatúre. Zo sviatostiek možno uviesť nález na Trenčianskom hrade. Vo vonkajšej južnej hradobnej priekope boli v hrobch odkryté okrem jednoduchých šperkov, dvojramenných krížikov a ružencov i razené a liate medailičky s postavami svätcov, a to sv. Benediktom (3), sv. Štefanom, Pannou Máriou (po 4) a neidentifikovaným svätcom/biskupom a svätcom s Ježiškom. Okrem nich boli súčasťou nálezov aj sviatostky so sv. Trojicou, Kristom na kríži a výjavom Poslednej večere. Ďalšie sviatostky sa našli na cintorínoch v Martine, Starej Haliči, Skalici, Liptovskej Mare či Liptovskej Sielnici (*Nešporová 1994*, 135).

V Mestskom múzeu v Pezinku sa nachádzajú uložené dve zaujímavé nálezné medaily. Korunovačná bratislavská medaila Maximiliána II. z roku 1563 (35 mm) bola objavená A. Hanúskom vo vinohrade na pezińskiej lokalite Cajla – Lúky pod Starým zámkom I. Medailu vytvoril kremnický medailér Lukáš Richter. Nie je vylúčené, že niektorý z Pezinčanov sa zúčastnil priamo korunovačnej slávnosti v Bratislave, medailu si potom priniesol do Pezinka, kde sa za neznámych okolností dostala do zeme (*Hunka – Budaj 2005*, 38). Druhým medailérsym kusom je medaila cisára Rudolfa II. (1576–1612) k ríšskemu snemu v Regensburgu v roku 1594 (38 mm). Autorom tejto medaily je Valentín Maler z Norimbergu. Do múzea bola kúpená v roku 2009, nájdená bola údajne rok predtým v záhrade na Šancovej ulici v Pezinku.²

Jeden z nálezov sa dotýka Kremnice. V roku 1974 objavili žiaci základnej školy na Mestskom hrade v múre tzv. Baníckej bašty zlatý poklad skladajúci sa z 27 mincí Františka Jozefa I., tabatierky, zubných korúnok, šperkov, retiazky so zlatou svätourajovskou medailou z 19. storočia a 10 kusov medailí loženie kremnického baníctva z roku 1934 od medailéra Antona Háma.³

V nálezoch sa občas popri minciach, prípadne medailách nachádzajú aj rôzne žetóny, najmä počítaacie. Tie sa nezaraďujú priamo do kategórie medailí, pretože majú bližšie k platobným prostriedkom a aj ich výtvarné spracovanie býva jednoduchšie. Napriek tomu aspoň na okraj uvedme, že v roku 1999 bol na hrade Muráň objavený pri minciach a jednej olovej plombe počítačiaci žetón kremnického komorského podgrófa Wolfganga Rolla z roku 1560. V Uhorsku sa k razbe týchto žetónov pristúpilo až od druhej

1 Informácie o medaile boli získané od PhDr. Jána Hunku, CSc. z Archeologického ústavu SAV v Nitre, medaila by fyzicky mala byť uložená v múzeu v Prešove.

2 Mestské múzeum Pezinok, príř. č. 1/2010.

3 NBS–Múzeum mincí a medailí Kremnica, fond mincí, príř. č. 184–187/74 a 208/74.

polovice 16. storočia. Niekoľko z nich malo kombinovanú počítaciu a pamätnú funkciu a práve k takým sa ráta i Rollov žetón. Ako v iných podobných prípadoch aj tu ide o súkromnú razbu predstaviteľa erárnej banskej a mincovej správy. Žetón bol vyrazený z meďi a postriežený, priemer má 25 mm (na averze má erb a kruhopsis, na reverze štít s textom a kruhopsis). Čo je zaujímavé, v literatúre sa zvykne pripisovať slávnemu kremnickému renesančnému medailérovi Lukášovi Richterovi, dokázať to s istotou však nie je možné (Hunka 2002, 195–196, 198).

Popisy medailí

Na nasledujúcich riadkoch si krátko popíšeme najzaujímavejšie z uvedených medailí. Súčasťou košického zlatého pokladu, ako bolo spomenuté, sú aj tri kremnické renesančné medaily. Prvá z nich je venovaná uhorskému kráľovi Ludovítovi II. a pochádza z roku 1525. Na jej averze je doprava otočený jazdec v brnení sediaci na koni a kruhopsis: LVDOVIC · HVN · · REX ·, v exergu je letopočet · 1 · 5 · 2 · 5 ·. Na reverze je Madona s Ježiškom a kruhopsis: · PATRONA · VNGARIE · (ukončuje ho hviezdička). Medaila má priemer 20 mm a hmotnosť 7,66 g. Druhou je medaila ku korunovácii Ludovíta II. na uhorského kráľa v Budíne v roku 1508 (variant z roku 1544). Na jej líci je na vankúši sediaci panovník zobrazený v detstvom veku (pod ktorým je text: CORONATVS) a kruhopsis: LVDOVICVS FILIVS R VNGA F BOHEMI 1508 (písmeno F je zrkadlovo obrátené a slová delia hviezdičky). Na rube je dole prilba (po stranách ktorej sú písmená V G) a v ploche osemriadkový text: 1544/BVDA/POTENS ET/PANNONY GENS/MARTIA REGNI/QVOD FVIT ESSET/SI VIVERET ISTE/PVER (deliace znamienka tvoria kvietky a bodky). Medaila má priemer 29 mm a hmotnosť 10,42 g. Na averze tretej z medailí, venovanej tentokrát kráľovi Ferdinandovi I. (1541), je jazdec v brnení sediaci na doľava otočenom koni so zbrojou a zdobenou čabakou. V exergu je hviezdičkami ohraničený letopočet: · 1 · 5 · 4 · 1 · a na obvode kruhopsis: FERDINANDVS D G ROM HVNG BOEM DALMA CROA REX (deliace znamienka tvoria kvietky s bodkami, arabeska a krížik). Na reverze sa nachádza orlica s korunou, ktorá má na prsiach korunovaný štít s rakúskym znakom olemovaný reťazou. Kruhopsis znie: INFANS HISPANIEN ARCHIDVX AVSTRIAE DVX BVRGUNDIE ETC (deliace znamienka tvoria hviezdičky). Medaila má priemer 52 mm a hmotnosť 69,35 g (Huszár – Procopius 1932, 55 /č. 12/, 55 a 56 /č. 24/ a 58 /č. 40/; Budaj 2007, 25).

Ďalšou renesančnou medailou z popisovaného súboru je strieborná medaila cisára Rudolfa II. (1576–1612) k ríšskemu snemu v Regensburgu v roku 1594, ktorej autorom je norimberský medailér Valentin Maler. Na averznej strane medaily je orlica s cisárskou korunou (po jej stranách je delený letopočet: 15/94) a 5 medailónov s poprsiami rímskonemeckých cisárov z rodu Habsburgovcov – Rudolfa I., Albrechta I., Friedricha III., Albrechta II. a Friedricha IV. Na obvode je kruhopsis: RVDO · ROM · IMP · EX SERENI · AVSTRIACA DOMO INVICTISS ·. Na reverznej strane je korunované písmeno R ležiace na prekríženom žezle a meči a 5 medailónov s poprsiami cisárov z rodu Habsburgovcov – Maximiliána I., Karla V., Ferdinanda I., Maximiliána II. a Rudolfa II. Kruhopsis znie: C · PRIVILE · (RVDOL)PHI II · EIVSDEM Q · DOM9 HONOREM · NORI · F(EC) · V · M ·. Posledným renesančným kusom je medaila ku korunovácii Maximiliána II. na uhorského kráľa v roku 1563. Autor medaily Lukáš Richter umiestnil na averz doprava otočené poprsie Ferdinanda I. s bradou, v zbroji a s Rádcom zlatého rúna na prsiach, kruhopsis znie: FER · D · G · EL · RO · IM · S · AV · GE · HV · BO · R · 1563 (delia ho dva kvietky). Na reverze je doľava otočené dvojpoprsie Maximiliána II. v zbroji a s korunou na hlave a jeho manželky Márie, kruhopsis znie: MAXIMILIAN · D · G · RO · HVN · BO · REX · 1563 (delia ho dva kvietky).⁴

Z barokového (resp. barkovo-klasicistického) obdobia si popíšeme jednu medailu a dve sviatostky. Na líci medaily benátskeho dóžu Aloysia Moceniga IV. a jeho štyroch familiárov z roku 1774 (36 mm, 9,78 g) je znak s rozetami, aliančné znaky (s guľou a tromi kvietkami) a kohút. V ploche sú pri znakoch texty: ANTO. MOTTA C./ANTO. BARBARO P., na obvode je šípkou delený kruhopsis: ALOY. MOCE-NICO. DVX. V./MVNVS COMMVNIT. MVRIANI *. Na rubovej strane sú štyri znaky, jeden s vtákom a krížom, druhý s vladárskym jablkom v podobe zemegule, tretí s vtákom a dvoma prilbami a posledný s postavou s korunou a žezlom. V ploche je nápis: DEP a letopočet 1774 a na obvode kruhopsis: G. B. MARCERETTO B GIA: /diera/ (O)NGARO. – LOREN: BIGAGIA * ALV: MORELLI *.⁵

4 Mestské múzeum Pezinok, príř. č. 1/2010 a príř. č. 1507/2005, ev.č. num. 2.
5 confer pozn. č. 7.

Na averze prvej zo sviatostiek (50 mm, liata, bronz) je sv. Štefan podávajúci korunu Madone, na reverze Panna Mária s Ježiškom. Na odevoch sú ornamenty. Na averznej strane druhej (33 mm, razená, bronz) je výjav Poslednej večere, na reverznej strane procesia Panny Márie na čele s biskupom, nad scénou sú anjeli v nebi. Obe sviatostky patria po umeleckej stránke medzi kvalitnejšie dielka (*Nešporová 1994*, 132, 134).

Zo spomenutých 10 zlatých medailí k oživeniu kremnického baníctva v roku 1934 sú štyri jednodukátové (20 mm), jedna dvojdukátová (25 mm), jedna päťdukátová (34 mm) a štyri desaťdukátové (42 mm). Vyobrazenia sú na všetkých rovnaké. Na líčnej strane je replika kremnickej šesťuholnikovej pečate z roku 1331 so sv. Katarínou a kruhopisom: S · CIVITATIS · REGIS · CAROLI · DE · CREMNICIA. Na rubovej strane je v šesťuholníku pohľad na kremnický banský revír, postavy starého a moderného baníka a tabuľa s kladivkami, slnkom a textom: ZDAR/BOH! Kruhopic, ktorý je delený československým štátnym znakom, znie: OŽIVENIE · KREMICKÉHO · BANÍCTVA · 1934 (*Horák 1968*, 101–102).

Teoretické uzávery

V súvislosti s medailami neprekvapuje skutočnosť, že ich počet v nálezoch je oproti minciam znateľne menší, zaráža však to, že ich bolo nájdených vskutku mizivé množstvo. V porovnaní s desiatkami tisícov mincí z nálezov na Slovensku sme si vyššie popísali ani nie 30 medailí a sviatostiek. Prítom sme o numizmatických nálezoch pomerne dobre informovaní. Dost' sa vie aj o starších nálezoch zo 16. – 19. storočia. Uved'me dva príklady. V Suchej nad Parnou (okres Trnava) bol v roku 1575 v dome K. Masara objavený poklad mincí, ktorého časť odovzdaná zemepánovi mala hodnotu 180 zlatých (*Hlinka – Kolníková – Kraskovská – Novák*, 82, č. 292.) Podľa údajů z pozostalostného inventáru Jána Gofrieda Ertla z Kremnice (polovica 18. storočia) našiel jeho pôvodca počas pôsobenia na evanjelickej fare v Ožďanoch v zemi 2 poľské groše kráľa Žigmunda III. (1587–1632), pričom píše, že „*ich do zeme pri prechode zakopali Poliaci chcějuci obsadiť Viedeň*“.⁶ V týchto ani v žiadnej ďalšej správe o historických numizmatických nálezoch sa však doteraz neobjavila zmienka o tom, že by boli objavené v pokladoch medaily.

Pokúsme sa na záver odpovedať si na otázku, prečo je tak málo nálezových medailí. Medaily z nálezov môžeme rozdeliť na dve základné skupiny, a to na klasické medaily a na skupinu cirkevných sviatostiek, pričom s medailami druhej kategórie sa pri objavoch stretávame pomerne pravidelnejšie. Sviatostky, majúce významný devocionálny charakter, sa začali vyrábať od konca 15. storočia, vo veľkom sa potom rozšírili od 17. storočia. Mali funkciu ochranných amuletov a vo veľkom sa používali počas vojen, neúrod a epidémií. Takisto sa veľmi často nosievali pri cirkevných púťach (*Nešporová 1994*, 131). Keďže boli vyrábané väčšinou z obecných kovov, ich výtvarné prevedenie bývalo jednoduchšie a bol o ne záujem, mohli byť produkované vo väčšom množstve. Keďže boli lacnejšie, zadovážiť si ich mohli širšie vrstvy obyvateľstva. Sviatostky ľudia zanechávali na posvätných miestach, z času na čas strácali a často vkladali do hrobov s ružencami a krížikmi. To vysvetľuje skutočnosť, prečo sa s nimi relatívne často stretávame v archeologických nálezoch, čo dokladajú nielen nálezy zo Slovenska, ale aj zo zahraničia. Jedným z typických príkladov je aj popísaná skupina sviatostiek z hrobov na Trenčianskom hrade. Doba, keď boli vkladané do týchto hrobov, patrila k tým menej pokojným. Uhorsko trpelo v tom čase morovými epidémiami a dôsledkami stavovských povstaní. Medailové amulety sa teda tešili veľkej obľube. To, že sa ich v Trenčíne našlo relatívne väčšie množstvo, súvisí iste aj s ďalšou skutočnosťou. Neďaleko mesta sa totiž nachádzalo známe pútnické miesto Skalka, prostredníctvom ktorého sa pravdepodobne sviatostky distribuovali (*Nešporová 1994*, 134).

Vysvetliť, prečo sa v nálezoch vyslovne fragmentárne vyskytujú medaily z prvej kategórie, je oveľa komplikovanejšie. Tieto klasické medaily boli, aspoň spočiatku, razené (či liate) výlučne z drahých kovov, zlata a striebra. Prirôdzené, aj ich umelecká kvalita bola na vyššej úrovni. Ľudia si v minulosti plne uvedomovali ich hodnotu. Napríklad v už spomenutom inventári majetku Jána Gofrieda Ertla z Kremnice sa pri viacerých medailách uvádza, že sú veľmi raritné. Bolo tomu tak napríklad pri medaile Františka II. Rákociho od Daniela Waroua (1703/1711), ktorá bola ocenená na 9 zlatých,⁷ čo zahŕňalo výlučne hodnotu drahého kovu (bez zohľadnenia umeleckej či zberateľskej hodnoty). Popri pamätnej a dekoratívnej hodnote mali medaily teda aj nezanedbateľnú funkciu prostriedku na tezaurovanie drahého kovu. Skús-

6 Štátny archív Banská Bystrica – pobočka Kremnica (ďalej Archív Kremnica), fond Archív rodiny Ertl, Inventárny súpis pozostalosti Jána Gofrieda Ertla, cca polovica 18. storočia.

7 Archív Kremnica, fond Archív rodiny Ertl, Inventárny súpis pozostalosti Jána Gofrieda Ertla, cca polovica 18. storočia.

me si predstaviť, koľko bolo uvedených 9 zlatých. V roku 1700 zarábala tesársky tovariš denne 14 grajciarov (1 zlatý = 60 grajciarov), murársky majster 22 grajciarov. V roku 1751 dostával kováčsky majster kremnickej mincovne týždennú mzdu vo výške 1 zlatého a 30 grajciarov. V roku 1667 stála kopa vajec 15 grajciarov, v roku 1689 krava 6–10 zlatých a v roku 1706 topánky 48 grajciarov (*Sejbal 1997*, 258–259; *Kazimír – Hlinka /ed./ 1978*, 80). To znamená, že na hodnotu striebra v Rákociho medaile musel tesársky tovariš pracovať circa 38 a pol dňa, teda takmer 2 pracovné mesiace, pričom by na to musel bezozbytku vynaložiť celý svoj plat. Za uvedené striebro z medaily si bolo možné kúpiť približne 11 párov topánok. Nebolo to teda málo. Zmieniť sa treba aj o tom, že popri uvedených funkciách mali medaily, takisto ako sviatostky, svoj magický rozmer. Slúžili ako talizmany a amulety, a to najmä medaily na priateľstvo, biblické a svätoturajovské medaily.

Suma sumárum klasické medaily sa nevyrábali v takom množstve ako sviatostky, keďže ich vyhotovenie bolo pomerne náročnou a drahou záležitosťou. Ľudia ich teda vlastnili oveľa zriedkavejšie. To by mohlo byť jedným z dôvodov, prečo sa ich v nálezoch vyskytuje malé množstvo. Ďalšiu príčinu by mohla predstavovať skutočnosť, že ako talizmany a amulety si ich majitelia uchovávali, strážili a nosili pravidelne so sebou, a to na krku, odeve (tu aj ako symbol spoločenskej prestíže) či medzi cennosťami. Otvorenou otázkou zostáva, prečo ich ako nositeľov istej finančnej hodnoty neprikladali k ukrývaným pokladom mincí. Zdá sa, že sa ich ľudia zdráhali ako osobných komemoratívnych predmetov a ochraných prostriedkov zbaviť. Nové bádanie však môže priniesť ďalšie hypotézy. Veď problematika nálezov medailí je preskúmaná iba parciálne. Budúci výskum a podrobná inventarizácia nájdených medailí by mohli dokonca zvýšiť percento objavov medailí v pomere k ostatným numizmatickým nálezom, čo by opäť zmenilo náš pohľad na túto problematiku.

Odpoveď na položenú otázku, či existuje samostatná kategória nálezov medailí (a ak áno, aké má charakteristiky), podľa všetkého kladnú hodnotu. Problematika nálezov medailí je totiž zaujímavá a doteraz málo prebádaná. Ďalšie výskumy môžu rozhojniť naše vedomosti a významne rozšíriť počet objavených medailí. Zároveň bude treba za pomoci komparácie so zahraničnými nálezmi overiť predložené hypotézy a prípadne ich korigovať.

Literatura

- Březinová, G. – Samuel, M. 2007*: Tak čo, našli ste niečo? Svedectvo archeológie o minulosti Mostnej ulice v Nitre. Kapitola Mince, autor Ján Hunka. Nitra.
- Budaj, M. 2007*: Košický zlatý poklad. Bratislava.
- Hlinka, J. – Kolníková, E. – Kraskovská, L. – Novák, J. /ed./1978*: Nálezy mincí na Slovensku III. Bratislava.
- Hlinka, J. – Kraskovská, L. – Novák, J. /ed./1968*: Nálezy mincí na Slovensku II. Nálezy stredovekých a novovekých mincí na Slovensku. Bratislava.
- Horák, J. 1968*: Kremnické dukáty. Bratislava.
- Hunka, J. 1992*: Neevidované nálezy mincí z okolia Piešťan. Balneologický spravodajca 31, 125 – 128.
- Hunka, J. 2002*: Nález vzácného žetónu kremnického komorského podgrófa Wolfganga Rolla. Slovenská numizmatika 16, 195–199.
- Hunka, J. – Budaj, M. 2005*: Poklady mincí z Pezinka a okolia.
- Huszár, L. – Procopius, B. von 1932*: Medaillen- und Plakettenkunst in Ungarn. Budapest.
- Kazimír, Š. – Hlinka, J. /ed./*. Kremnická mincovňa 1328–1978. Martin.
- Kolníková, E. – Hunka, J. /ed./*. 1994: Nálezy mincí na Slovensku IV. Nitra.
- Kolníková, E. – Hunka, J. 1985*: Prírastky mincí v Archeologickom ústave SAV v roku 1984. AVANS – Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1984. Nitra, 130–136.
- Kraskovská, L. 1950*: Nález zo Solníčky (okres Kráľovský Chlumec). Numismatický časopis československý 19, 238.
- Nešporová, T. 1994*: Príspevok k drobnému barokovému medailérstvu. Slovenská numizmatika 13, 131–136.
- Sejbal, J. 1997*: Základy peněžního vývoje. Brno.

Summary

Daniel Haas Kianička, Finds of medals?

Finds of medals represent a very special category among numismatic finds. Their number is really very small. Compared to dozens of thousands of coins found in Slovakia in 1968–1994, only 23 medals were discovered during that time. And information about the numismatic finds is very solid. The medals in finds could be classified in two groups. The first one is represented by the so-called religious medals, and the other one by normal medals.

The ecclesiastical religious medals served as protective amulets, and they have been widely used during wars, famines and epidemics. They have been also often worn during the religious pilgrimages. Because they have been mostly produced of non-precious metals, their artistic fabric was quite simple, they were in really huge demand and they were offered in huge quantities accepted by general public. The religious medals were left by people on various sacred places, they were sometimes lost, and people often put them in graves together with rosaries and crosses. This is an explanation for the fact that they are often found in archaeological localities, more frequently than medals.

Medals have been made (struck or cast) – at least at the beginning – exclusively of precious metals, gold and silver. Naturally, their artistic quality was higher, and people fully realized their value. Besides their commemorative and decorative value, the medals had also their not negligible function as a medium of thesaurization of precious metal. Compared to the religious medals, they have never been struck in similar numerous series, because their production was a relatively demanding and expensive job. That is why people owned them very much more rarely. It could be one of the reasons why medals appear less frequently in hoards. There could be another reason – people saved them and wore them everywhere regularly because of their role as talismans and amulets. The question is why they did not add them to the coin hoards as a medium of a certain financial value. People seemed not to leave them go because of their characteristics as commemorative objects or protective instruments. The following research could bring more information.

English summary by V. Novák

NÁLEZY MINCÍ NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY

NIEKOĽKO ZAUJÍMAVÝCH KELTSKÝCH MINCÍ Z OPPIDA HRADIŠTĚ U STRADONIC

Július FRÖHLICH

Abstract – Some interesting Celtic coins from the oppidum of Hradiště near Stradonice.

The obol of the Nauheim type is one of these rare Celtic coins found at the Stradonice oppidum. It is the second known specimen. The obol of the Nauheim type with 'bird man' on reverse belongs to the group of quinars of the Nauheim type appearing in the Hessen region in Germany most frequently. The obol of the Karlstein type represents another small coin from Stradonice. This type differs from the general series of this type by size of the flan (some 11 mm) and a specific image of horse. An obol with wreathed head to right on obverse and horse rider to left on reverse is another interesting coin in this group. There is no analogy for this coin in literature.

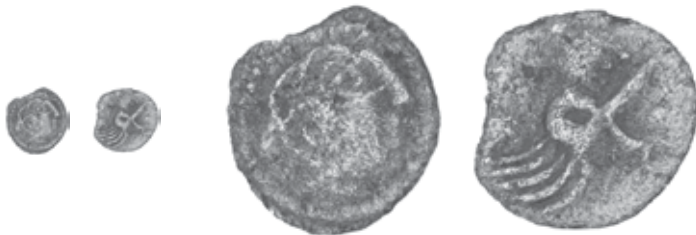
 the Celts, coin finds, import, oppidum, Stradonice

Keltské oppidum na vrchu Hradiště pri obci Stradonice (okr. Beroun) vydalo od čias „zlatej horúčky“, ktorá prepukla v 19. storočí a mala pokračovanie i v dvoch nasledujúcich storočiach, veľké množstvo mincí. Širokú škálu antických, predovšetkým keltských mincí, tvoria nálezy domáceho pôvodu, razené a používané bójskym obyvateľstvom, ale i cudzie razby, ktoré sa na územie oppida dostali v dôsledku intenzívnych kontaktov s inými keltskými centrami európskeho kontinentu.

Bohatstvo miestneho obyvateľstva a obchodný význam stradonického oppida dokumentujú nálezy zlatých bójskych statérov a ich nižších – tretinových a osminových jednotiek. Sú to však predovšetkým drobné strieborné mince s koníkom, ktoré sú tu nachádzané najčastejšie a ukazujú, že práve tieto boli najbežnejšími platidlami používanými v každodennom živote Keltov žijúcich v tomto laténskom centre. Ako dokumentuje množstvo nálezov, tak strieborné oboly museli byť razené v mnohotisícových emisiách. Napriek množstvu mincí a významu oppida však stále neexistuje práca, v ktorej by sa verejnost mohla oboznámiť so širokou škálou mincí pochádzajúcich z tejto lokality. Jedinou publikáciou, ktorá s celým spektrom mincí vyskytujúcich sa na oppide oboznamuje, je kniha J. L. Piča venovaná archeologickým nálezom zo Stradonic a jeho historickému významu (*Píč 1903*, 9–31, tab. II). Poznatky o nálezoch mincí zo Stradonic naposledy zosumarizoval J. Militký (*2010*, 27–64), ktorý v rámci riešenia projektu „*Mincovníctví na českých oppidech doby laténské*“, podporovanom Grantovou agentúrou Českej republiky, pripravuje i celkové spracovanie stradonického mincového súboru. Publikovaním výsledkov tejto práce by mohol byť splatený dlh numizmatiky voči mincovníctvu tohto významného keltského centra.

Nadregionálny význam stradonického oppida dokladajú predovšetkým nálezy keltských, ale i nekeltských antických mincí, ktoré sú výsledkom obchodných kontaktov, alebo iných aktivít domácich Bójov (napr. suveníry z ciest, príjmy za žoldnierske služby v cudzích armádach a podobne). Z územia oppida poznáme predovšetkým nálezy keltských mincí razených v oblastiach západnej Európy jednotlivými galskými kmeňmi, švajčiarskymi Helvétmi, juhonemeckými Vindelikmi a kmeňmi z nemeckých oblastí Porýnia. Zo stredo- a východoeurópskej oblasti sú v stradonických nálezoch zastúpené razby Norikov, Skordiskov, moravských, juhoslovenských ako i východoeurópskych Keltov. Do spektra nekeltských mincí môžeme zaradiť v prvom rade razby z obdobia Rímskej republiky, ilýrskych vládcov, numídskeho kráľov a mauretánskych kráľov.

V množstve pomerne bežne sa vyskytujúcich keltských razieb sa v nálezovom súbore nachádzajú keltské mince, ktorých výskyt je vzácný a to nielen na stradonickom oppide, ale v keltskom prostredí vôbec. Medzi vzácne nálezové mince z vrchu Hradiště u Stradonic, ktoré si zasluhujú zvláštnu pozornosť, patrí i niekoľko nasledujúcich keltských razieb.

HESSENSKO, AR obol, typ **Nauheim**

Av.: hlava sprava, okolo perlovec z drobných bodiek

Rv.: vtáči muž sprava, v jednej, pred sebou natiahnutej ruke drží torques, v druhej rovnú tyč smerujúcu šikmo hore, v spodnej časti postavy je 5 oblúkovitých línií, ktoré môžu znázorňovať splyvajúce rúcho

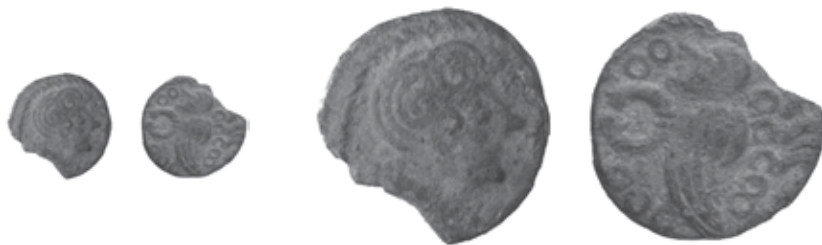
Lit.: *Wendling 2004*, 109–110, obr. 87; *Nick 2006*, Tab. 73:15a.

1. 0,371 g; 8,8/8,2 mm; 5 h (súkromná zbierka, ev. č. PČ 7034)

Tento mimoriadne vzácny obol je pravdepodobne najmenším nominálom, blízkym skupine quinárov typu Nauheim. V literatúre bol zatiaľ známy iba jeden exemplár tohto obolu, ktorý bol nájdený na laténskom sídlisku v polohe Kirchzarten-Zarten „Rotacker“ (okres Breisgau-Hochschwarzwald), v susedstve oppida **Tarodunum**, ležiacom východne od mesta Freiburg v západonemeckom Bádensku-Württenbersku. Tento obol má na reverze postavu vtáčieho muža otočenú doprava, čím sa odlišuje od postáv nachádzajúcich sa na reverzoch quinárov typu Nauheim. Tie bývajú na quinároch otočené na opačnú stranu-dol'ava.

Quináre typu Nauheim (*Nick 2006*, Taf. 6:6) patria medzi bežne sa vyskytujúce keltské mince a sú považované za lokálne platidlá. Ich najčastejší výskyt je v Hessensku, v kraji Wetterau, ohraničenom riekami Rýn zo západu a Mohan z juhu. Z oppida **Heidetränke**, ležiacom pri obci Oberursel, cca 16 km severozápadne od mesta Frankfurt nad Mohanom, je známy najväčší počet quinárov typu Nauheim, ktorý presahuje 500 kusov (*Nick 2006*, Tab. 73:24, Karte 27). Druhým významným miestom, s nálezmi 28 quinárov, je severohessenské oppidum **Dünsberg** (*Nick 2006*, Tab. 73:8, Karte 27), ležiace 10 km severozápadne od mesta Giessen.

Päť quinárov typu Nauheim, objavených na stradonickom oppide, uvádza vo svojej práci už L. Pič (*Pič 1903*, 27, č. 10, tab. II:34 /hm. 1,17 g/, č. 11, tab. II:44 /hm. 1,05 g, 1,40 g, 1,55 g a 1,60 g/). Ďalšie dva quináre tohto typu, pochádzajúce z neskorších nálezov, sa nachádzajú v súkromnej zbierke.

HESSENSKO, AR quinár, typ **Nauheim**

Av.: hlava s kučeravými vlasmi sprava, okolo pri okraji tordovaný kruh

Rv.: vtáči muž zľava, pred sebou drží torques. Okolo nepravidelne umiestnené malé krúžky, vonkajšie ohraničenie z oblúčikov

Lit.: *Castelin 1975*, Taf. 1:3.

2. 1,01 g; 14,5/12,7 mm; 4 h; vylomený okraj (súkromná zbierka, ev. č. PČ 3862).

–, Av.: hlava s kučeravými vlasmi sprava, okolo pri okraji tordovaný kruh
 Rv.: vtáči muž s vrkočom zľava, pred sebou drží torques s krúžkom v strede, nepravidelne okolo malú krúžku, vonkajšie ohraničenie zo symbolov v podobe Σ.

Lit.: *Pič 1903*, č.11, Tab. II:44 – to isté razidlo.

3. 1,15 g; 14,1/12,1 mm; 3 h; vylomený okraj (súkromná zbierka, ev. č. PČ 5681)

Hmotnosti bežných quinárov typu Nauheim sa pohybujú od 1,2g do 1,8g. Existuje však variant s hmotnosťou cca 2,5g (*Castelin 1975*, 14, č. 18–20, Taf. 1:18–20). Tento ťažší variant má na averze hlavu Romy a na reverze zvyšky, resp. stopy barbarizovanej legendy napovedajúcej, že predlohou pre quináre typu Nauheim bol rímsky republikánsky denár s legendou M.SERVEILI C.F (*RRC*, č. 327/1).¹

Vychádzajúc z datovania rímsko-republikánskeho denára typu *RRC* 327/1 ako termínu post quem a na základe kvantitatívno-kvalitatívnej analýzy spôn vyskytujúcich sa na hessenských oppidách **Heide-tränke** a **Dünsberg**, je razenie mincí typu Nauheim možné zaradiť do neskorolaténskeho stupňa LT D1, t.j. do prvej polovice 1. storočia pred n. l. (*Nick 2006*, 68–70). Karel Castelin na základe metrologického porovnania s inými typmi quinárov, vyskytujúcimi sa v strednej Európe, dotoval quinár typu Nauheim do 2. tretiny 1. storočia pred n. l. (*Castelin 1975*, 15, Tab.).

Spomedzi množstva obolov typu Karlstein, nájdených na stradonickom oppide, si zvláštnu pozornosť zaslúži aj nasledujúci exemplár.

Stredná Európa, AR obol, typ Karlstein

Av.: konvexný, hladký povrch

Rv.: konkávny, štylizovaný koník klusajúci doľava, nad vrcholom prednej časti trupu kvapkovitého tvaru je puklička, znázorňujúca hlavu, pred ňou je menšia puklička-papuľa, zo spodnej časti trupu vyčnievajú dva trňovité výbežky (znázornenie nôh jazdca?), zadná časť trupu, s náznakom krátkeho chvosta, je s prednou časťou spojená krátkou čiarkou, nohy koňa sú z jemných čiar, niektoré kolená a kopytá tvoria výrazné pukličky

Lit.: –

4. 0,37 g; 11,1/10,6 mm (súkromná zbierka, ev. č. PČ 7029).

Vyššie popísaná a vyobrazená drobná strieborná minca s koníkom (ďalej len DSMK) – obol typu Karlstein, je zvláštna veľkosťou mincového kotúčiku – 11,0 mm (priemer DSMK bežných mincí typu Karlstein sa pohybuje okolo 9 mm) a predovšetkým charakteristickým obrazom koníka, odlišujúcim sa od typov známych z iných lokalít. Obol typu Karlstein dostal názov podľa hromadného nálezu na neskorolaténskom sídlisku Karlstein, nachádzajúcom sa na bavorsko-rakúskom pohraničí (*Koblitz 1910*,

¹ Denár *RRC* datuje do roku 100 pred n. l.

33–36; *Kellner 1990*, č. 2002–2052). Podľa množstva exemplárov, nájdených v poslednom období na viacerých laténskych lokalitách je najpravdepodobnejšie, že typ Karlstein patrí k bójskemu mincovníctvu. Bol razený vo viacerých centrách približne v 2.–3. štvrtine prvého storočia pred n. l. Známe sú exempláre z oppíd Hradišťa u Stradonic, zo Starého Hradiska na Morave, z Bratislavy (*Kolníková 1996*, 34–38, obr. 79–57; *Kolníková – Kovár 2010*, 69–73, č. 5–10, obr. 1), z Trenčianskych Bohuslavíc (*Kolníková 1998*, 18, obr. 4), z Plaveckého Podhradia (*Fröhlich 2012*, 67, tab. II:5), z dolnorakúskeho oppida Oberleiserberg (*Militký 2011*), ale i z vindelického Manchingu v Bavorsku (*Kellner 1990*, Taf. 6:104, 29:763, 765–771, 773–774, 779) a z viacerých nemeckých a rakúskych sídlisk.

Bez ohľadu na to, že numizmatika nie je v súčasnosti schopná určiť provenienciu DSMK typu Karlstein, môžeme konštatovať, že tieto oboly boli razené v závere keltského mincovníctva, t.j. približne v priebehu 1. a 2. tretiny 1. storočia pred n. l. (*Militký 2008*, 127; *týž 2010*, 51), alebo dokonca až v 2.–3. štvrtine 1. storočia pred n. l. (*Kolníková 2010*, 16; *Kolníková – Kovár 2010*, 71). Vyššie popísaný obol nájdený na území stradonického oppida tak rozširuje pramennú základňu DSMK typu Karlstein o doposiaľ neznámy typ.

AR obol neznámeho typu

Av.: hlava s diadémom alebo vencom sprava, okolo stopy perlovca z drobných bodiek

Rv.: realisticky zobrazený koník klusajúci doľava, hriva koňa je znázornená oblúkovitou líniou, nad ktorou je ucho koňa, z jazdca sediaceho na koni sú viditeľné iba stopy spodnej, sediacej časti trupu, potvrdením prítomnosti jazdca je zreteľná uzda vedúca z konskej papule.

Lit.: –.

5. 0,43 g; 9,3/8,6 mm (súkromná zbierka, ev. č. PČ 7040).

Poslednou zaujímavou mincou z oppida Hradišťa u Stradonic je obol zatiaľ neidentifikovateľného typu. O tomto obole s koníkom je zatiaľ možné iba predpokladať, že sa jedná o čiastkový nominál, ktorý môže patriť ku skupine východokeltských imitácií napodobujúcich tetradrachmy Filipa II., alebo ku skupine západonorických tetradrachmiem, a to predovšetkým preto, že obe skupiny mincí majú na svojich reverzných stranách jazdcov na koňoch. Pri dnešnom stupni poznania vyplývajúcom z deficitu publikovaných nálezov malých nominálov, je potrebné počkať na objavenie ďalších exemplárov, ktoré pomôžu bližšie určenie tohto typu obolu upresniť.

Nálezy obolu typu Nauheim (č. 1) i obolu karlsteinského (č. 4) typu sú svedectvom toho, že stradonické oppidum bolo s najväčšou pravdepodobnosťou v polovici 1. storočia pred n. l. stále centrom s vlastnou produkciou mincí, alebo prinajmenšom významným obchodným centrom nadregionálneho významu, udržiavajúcim obchodné kontakty s inými oblasťami keltskej Európy.

Literatura

Castelin, K. 1975: Zu den keltischen Silbermünzen vom „Nauheimeer typus“. *Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte* 25, 7–15.

Fröhlich, J. 2012: Keltské mince z oppida Pohanská v Plaveckom Podhradi v systéme „peňažnej dohody“ stredo-európskych Keltov v mladšej dobe laténskej. *Numismatický zborník* 26/1 (2011), 59–80.

Kellner, H.-J. 1990: Die Münzfunde vom Manching und die Keltischen Fundmünzen aus Südbayern. Stuttgart.

Koblitz, H. 1910: Funde keltischer Münzen in Karlstein bei Reichenhall und kronlande Salzburg. *Numismatische Zeitschrift* 3, 33–36.

- Kolníková, E. 1996:* Norische Münzen im Oppidum Bratislava und in seinen Hinterland. *Slovenská numizmatika* 14, 9–57.
- 1998: Výpoveď náleзов o keltskom hradisku v Trenčianskych Bohuslaviciach. *Slovenská numizmatika* 15, 11–44.
- 2010: Bójske mince v centre a v kontaktných zónach. Ku konfrontácii numizmatickej a archeologickej chronológie doby laténskej. *Numismatický sborník* 24, 5–26.
- Kolníková, E. – Kovár, B. 2010:* Laténske mince v bratislavskom podhradí. *Zborník Slovenského národného múzea* 104 / *Archeológia* 20, 69–73.
- Militký, J. 2008:* Mincovníctví v době laténské. In: Venclová, N. (ed.): *Archeologie pravěkých Čech / 7. Doba laténská*. Praha, 122–128.
- 2010: Keltské a antické mince z oppida Hradiště u Stradonic v bývalé fürstenberské sbírce na hradě Křivoklát a v Donaueschingen. *Numismatický sborník* 24, 27–64.
- 2011: Die keltischen Münzen vom Oberleiserberg (Niederösterreich). In: Holmes, N. (Ed.): *Proceedings of the XIVth International Numismatic Congress, Glasgow 2009, II, Glasgow*, 1198–1206.
- Nick, M. 2006:* Gabe, Opfer, Zahlungsmittel. Strukturen keltischen Münzgebrauchs im westlichen mitteleuropa. Band 1. Text und Karten. Band 2. Katalog und Tafeln. *Freiburger Beiträge zur Archäologie und Geschichte des ersten Jahrtausends*. Rahden/Westf.
- Píř, J. L. 1903:* Čechy na úsvitě dějin. Starozitnosti země České. Díl II, svazek 2. Hradiště u Stradonic jako historické Marobudum. Praha, 9–31.
- RRC:* Crawford, M. H. 1974: *Roman Republican Coinage I–II*. Cambridge.
- Wendling, H. 2004:* Neues aus Tarodunum. Ausgrabungen in der mittel- und spätláténezeitlichen Grossiedlung von Kirchgarten-Zarten „Rotacker“, Kreis Breisgau-Hochschwarzwald. *Archäologische Ausgrabungen in Baden-Württemberg*, 107–110.

Summary

Julius Fröhlich, Some interesting Celtic coins from the oppidum of Hradiště near Stradonice.

New recently unpublished coin types – or present rarely in coin finds – can be detected among common Celtic coins found in the territory of the oppidum of Hradiště near Stradonice.

The obol of the Nauheim type (No. 1) is one of these rare Celtic coins found at the Stradonice oppidum. The first one comes from the La Tène settlement in the locality called Kirchgarten-Zarten ‘Rotacker’ (Breisgau-Hochschwarzwald district), near the oppidum of Tarodunum located to the east of Freiburg (Baden-Württemberg, Germany). The obol of the Nauheim type with ‘bird man’ on reverse belongs to the group of quinars of the Nauheim type appearing in the Hessen region in Germany most frequently (Wetterau area between the Rhein River in the west and the Main River in the south). The largest number of quinars of the Nauheim type (some 500 pieces) is known from the Heidetränk oppidum near the Oberursel village, some 16 kilometers from Frankfurt am Main. The other place with 28 quinars is represented by the oppidum of Dünsberg (south Hessen region), located some 10 kilometers to the north-west of Giessen. The obol of the Karlstein type (No. 4) represents another small coin from Stradonice. This type differs from the general series of this type by size of the flan (some 11 mm) and a specific image of horse. An obol (No. 5) with wreathed head to right on obverse and horse rider to left on reverse is another interesting coin in this group. There is no analogy for this coin in literature. It is possible to anticipate that this coin represents a small coin related to some of the east Celtic types, or to the west Noric tetradrachms respectively, copying the tetradrachms of the Macedonian King Philip II. Primarily, appearance of the obols of the Nauheim type and the Karlstein type confirms assumption that the coinage – or at least life – of the Celts at the oppidum of Stradonice survived at least up to the mid-1st century BC.

English summary by V. Novák

DOPLNĚK K NÁLEZU ŘÍMSKÝCH ZLATÝCH MINCÍ Z DOBRONIC (OKR. TÁBOR) Z ROKU 1878 (M Č. 738)

Jiří MILITKÝ

Abstract – Addition to the find of gold Roman coins from Dobronice (Tábor district) found in 1878.

The group hoard from Dobronice in south Bohemia belongs to important hoards of the Roman coins found in the Czech territory – it is the only find of aurei of the first half of the first century in the territory of the central European Barbaricum (Militký 2013, 266–267, no. 738). In August 1878, an aureus of Tiberius was discovered in the same place (Hraše 1879, XCII, no. 23), and the coin was sold to the National Museum in Prague. Recently, the author of the article went through an aureus exactly matching the description of J. K. Hraše – identification of the coin with the Dobronice hoard will remain hypothetical forever, but it is very likely.

 Tiberius, aureus, group hoard, Barbaricum

Pátrání po starých mincovních nálezech je obvykle velmi komplikované a často s nejistým výsledkem. Do této kategorie rozhodně patří nález z Dobronic v jižních Čechách. Jeho obsahu a dalšímu osudu již byla věnována v literatuře značná pozornost. Dosavadní stav poznání byl shrnut v posledním souhrnném soupisu nálezu antických mincí z českého území (Militký 2013, 266–267, č. 738).¹

Z publikovaných zpráv je zřejmé, že kdesi na stráni pod kostelem P. Marie v Dobronicích, tedy v prostoru severně od obce, byly někdy před rokem 1878 objeveny blíže nepopsané a dnes již neznámé římské zlaté mince. V srpnu 1878 zde byl nalezen aureus císaře Tiberia.² Jeho popis publikoval J. K. Hraše (1879, XCII, č. 23) a tato mince byla prodána do Národního muzea v Praze.³ Zde jeho stopa ovšem zmizela – jeho osud nebyl znám ani dlouholetému správci tamní mincovní sbírky K. Kurzovi. V roce 1995 se ve sbírce nacházel pouze jediný aureus Tiberia, šlo však o zcela jiný typ a jeho hypotetické spojení s nálezem se ukázalo jako omyl (Militký 1995, 43, č. 30/1, obr. 2:4).

Zcela nová situace nastala v roce 2011, kdy byl přestěhován celý depozitář numismatického oddělení z Prahy do Terezína. Po stěhování bylo přistoupeno také ke zcela novému uspořádání antické sbírky. V jejím rámci je nově vytvářena rovněž systematická sbírka římských mincí. Při jejím pořádání se autorovi tohoto příspěvku dostal do rukou také aureus přesně odpovídající popisu J. K. Hrašeho.

Řím-císařství, **Tiberius** (14–37), mincovna: *Lugdunum*, AV aureus, 36–37

Av.: TI CAESAR DIVI-AVG F AVGVSTVS, ověčená hlava Tiberia doprava

Rv.: PONTIF-MAXIM, sedící ženská postava doprava drží v pravé ruce žezlo a v levé ratolest

Lit.: *RIC I²*, 95, č. 25, Pl. 11:25; *BMC RE I*, 124, č. 30; *Calicó 2003*, 74, č. 305a.

7,70 g; 19,2/18,9 mm; 9,5 h

Mince byla součástí tzv. staré sbírky, tedy fondu který se do NM dostal postupně v době před 2. světovou válkou. Zde se stopa jejího dalšího původu ztrácí. Bohužel již mnohokrát bylo konstatováno, že

1 Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2014/25, 00023272).

2 Vztah těchto nálezů k nedochovanému aureu Augusta, objeveného roku 1906, je nejasný a proto je registrován jako samostatný nález (Militký 2013, 267, č. 739).

3 V přírůstkové knize numismatického oddělení NM se bohužel nákup nepodařilo dohledat.

zpětná provazba mincí ze starých fondů numismatického oddělení NM je slušně řečeno značně komplikovaná. Evidenčně zpracována byla mince až v roce 2009 (inv. č. H5-251.911) – zřejmě proto nebyl tento exemplář K. Kurzovi vůbec znám či povědomý.

Shoda ražby s publikovaným popisem (*Hraše 1879*, XCII, č. 23) samozřejmě otevírá otázku, jestli mince skutečně nepochází z Dobronického nálezu. Přestože tuto skutečnost již nelze jednoznačně prokázat, je zde několik indicií naznačujících tento předpoklad. Především jde o jedinou ražbu svého druhu s původem ve staré sbírce NM⁴ a je zjevné, že zde má i velmi starý původ. S hmotností 7,70 g se sledovaný aureus značně blíží hmotnosti 7,78 g, kterou zveřejnil J. K. Hraše – rozdíl může být dán nepřesností při vážení v roce 1878. Ražba je velmi dobře zachována, ale na lící straně je ale řada výrazných vrypů prokazující s vysokou pravděpodobností, že jde o jednotlivě nalezený exemplář. Lze tedy shrnout, že ztotožnění mince s nálezem bude navždy pouze hypotetické, ale je značně pravděpodobné.

Pokud jde skutečně o Dobronický náleзовý exemplář, pak máme v rukou jedinečnou numismatickou památku. Je velmi zajímavé, že mince je prakticky neotřelá a musela se tedy dostat do země relativně nedlouho po svém vyražení, tedy možná ještě před polovinou 1. století. Tato skutečnost dosud nebyla známa. O hromadném nález z Dobronic bohužel víme velice málo (*Militký 2013*, 21), jde však o jediný nález zlatých mincí z 1. poloviny 1. století na území celého středoevropského barbarika. O to cennější je zde prezentovaná pravděpodobná identifikace náleзовého exempláře.

Literatura

BMC RE I: Mattingly, H. 1923: Coins of the Roman Empire in the British Museum. Volume I. Augustus to Vitellius. London.

Calico, X. 2003: The Roman Aurei Catalogue. Volume one. From the Republic to Pertinax 196 B.C.–193 A.D. Barcelona.

Hraše, J. K. 1879: Notizen. Mitteilungen der k. k. Central-kommission. Neue Folge 5, XCII.

Militký, J. 1995: Nálezy keltských a antických mincí v jižních Čechách. Zlatá Stezka 2. Sborník Prachatického muzea, 34–67.

– 2013: Nálezy řeckých, římských a raně byzantských mincí v Čechách (5. století před Kristem až 7. století po Kristu). Komentovaný katalog náleзовého fondu. Monumenta Numismatica, svazek 2. Praha.

RIC I²: Sutherland, C. H. V. 1984: The Roman Imperial Coinage. Volume I. Revised Edition. From 31 BC to AD 69. London.

Summary

Jiří Militký, Addition to the find of gold Roman coins from Dobronice (Tábor district) found in 1878.

The group hoard from Dobronice in south Bohemia belongs to important hoards of the Roman coins found in the Czech territory, but it is the only find of *aurei* of the first half of the first century in the territory of the central European Barbaricum. The summary of actual knowledge was presented in the list of finds of ancient coins in the Czech territory (*Militký 2013*, 266–267, no. 738). It is known from published information, that some imprecisely described gold Roman coins were found somewhere in the slope below the Church of Virgin Mary in the village sometime before 1878. In August 1878, an *aureus* of Tiberius was discovered in the same place. Its description was published by J. K. Hraše (*1879*, XCII, no. 23), and the coin was sold to the National Museum in Prague. But the specimen disappeared – even the long-term curator of the collection K. Kurz did not know about it. Via re-systemization of the ancient collection and after the moving of the numismatic department in 2011, the author of the article went through an *aureus* exactly matching the description of J. K. Hraše. The coin comes from the so-called *old collection*, but other traces of its origin are missing there. Correspondence of the coin with the description by J. K. Hraše evidently opens a question, if the piece does not come from the Dobronice hoard. Although this fact cannot be clearly proven recently, there is some evidence pointing at that assumption. First of

4 Stejný typ aureu je zde zastoupen pouze v rámci sbírky Zinke, která se do NM dostala v roce 1945 – tato mince z Dobronic s naprostou jistotou pocházet nemůže.

all, it is the only coin of that type which comes from the so-called *old collection* in the National Museum, and it is also evident, that it is of a very old origin. With its weight of 7.70 g, the described *aureus* is very close to the weight of 7.78 g published by J. K. Hraše – the difference could be caused by inaccuracy in weighing in 1878. The piece is very well preserved, but there are some significant scratches on obverse pointing with high probability at its single finding. It is only possible to summarize, that identification of the coin with the Dobronice hoard will remain hypothetical forever, but it is very likely.

English summary by V. Novák

„ZNOVUOBJEVENÝ“ AUREUS ALEXANDRA SEVERA Z ČERNILOVA (OKR. HRADEC KRÁLOVÉ)

Vojtěch BRÁDLE – Jiří MILITKÝ

Abstract – A ‘re-discovered’ aureus of Alexander Severus from Černilov (Hradec Králové district).

There is a gold aureus struck under Alexander Severus preserved in the numismatic collection of the Museum of East Bohemia in Hradec Králové. The coin was published as a specimen without any verified finding provenance (Nemeškalová – Šůla 1965, 13; Militký 2005). New research in archives can point at the fact, that the coin could have its finding provenance. The described aureus could be regarded as a piece found in a closely unlocalized field near the Černilov village, before April 17, 1887. The coin enriches the selection of the gold pieces struck in the first half of the 3rd century.

 Bohemia, Alexander Severus, aureus

V numismatické sbírce Muzea východních Čech v Hradci Králové je uložen zlatý aureus Alexandra Severa.¹ Na existenci této ražby upozornili již Z. Nemeškalová a J. Šůla – domnívali se však, že jde o minci bez známé nálezné lokality (Nemeškalová – Šůla 1965, 13). Takto ji také samostatně publikoval J. Militký (2005).

V současné době je prováděn důkladný průzkum archivních materiálů spojených s královéhradeckou mincovní sbírkou. Tato činnost přinesla nové poznatky týkající se sledované mince. V původním muzejním inventáři numismatické sbírky² je pod č. 50 zapsána zlatá mince Alexandra Severa, kterou muzeum získalo koupí, s odkazem na protokol č. 354. Toto číslo představuje záznam v materiálu, který lze označit za prvotní přírůstkový seznam muzea.³ U záznamu s datem 25. 4. 1887 je uvedeno, že od J. Slezáčka a J. Karla z Černilova byla zakoupena zlatá mince Alexandra Severa, a to za 7 zlatých, které byly vyplaceny 17. 4. 1887. Prakticky stejné údaje poskytují také pozdější rukopisné poznámky L. Domečky,⁴ který v muzeu působil od roku 1895. Minci lze s jistotou identifikovat, jde o již dříve zveřejněný exemplář, znovu tak přinášíme její popis a vyobrazení:

1 Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2014/25, 00023272).

2 Inventář mincí „Historického musea“ v Hradci Králové, Muzeum východních Čech v Hradci Králové.

3 Jednací protokol musea kralohradeckého 1880/1894, Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Archiv muzea, kniha č. 1.

4 Rukopisné poznámky bez datace a autora (napsáno L. Domečkou), Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Archiv muzea, sign. LI/LA-6468: „Od Karla Jindry a Jana Slezáka v Černilově koupena zlatá mince Alexandra Severa řím. 1886.“ Zpráva, zřejmě omylem, uvádí jiný rok koupě a jméno Slezák místo Slezáček.

Řím-císařství, **Alexander Severus** (222–235), *Roma*, AV aureus, 222, 1. emise

Av.: IMP C M AVR SEV ALEXAND A[V]G, ověncené oděné poprsí Alexandra Severa doprava

Rv.: P [M] TR P-COS P P, stojící Libertas doleva drží roh hojnosti a *pileus*

Lit.: *RIC* 4/2, 72, č. 10; *BMC RE* 6, 117, č. 20, Pl. 1:20.

6,1821 g; 20,6/20,2 mm; 11,5 h; při okraji (5 h) díрка o průměru 3 mm

Otázkou je prokázání nálezového původu této mince, neboť předchází publikace se s tímto problémem nedokázaly vyrovnat (*Nemeškalová – Šůla 1965*, 13; *Militký 2005*). Z výše uvedeného záznamu nálezový původ však přímo nevyplývá, proto se je nutné podrobně podívat na další literární údaje o nálezech římských mincí z Černilova.

V soupisu nálezů z pera E. Pochitonova jsou z Černilova uváděny nálezy dva (*Pochitonov 1955*, 156–157, č. 585 a 196, č. 770). Zatímco první je dochován a jednoznačně identifikovatelný, druhý se jeví jako nejasný – odkazuje pouze k nálezu blíže nepopsané zlaté římské mince s poukazem na Soupis památek (*Cechner 1904*, 4). Tato zcela nejasná informace způsobila, že v nejnovějších soupisech antických mincí z českého území byly oba nálezy sloučeny v jeden (*Militký 2010*, 38, č. 428; *týž 2013*, 210, č. 428). Jak se však ukazuje, jde zřejmě skutečně o dva samostatné nálezy a údaj o zlaté minci by se mohl vztahovat ke sledovanému aureu Alexandra Severa.

O minci zřejmě přinesl informaci Ratibor ze dne 25. 6. 1887 (*Anonym 1887*, 455), údaje jsou zde ale velice zmatené: „V Černilově nalezen byl v posledních dnech také peníz, o kterém roznesla se pověst, že jest to dukát Alexandra Velikého. Po znaleckém ohledání se však ukázalo, že jest to mosazná mince Alexandra Manga z r. 1601, kterýžto pán sídlil v Kravině u Prahy.“ Těžko vysvětlitelný nesoulad ve zprávě způsobil, že Z. Nemeškalová a J. Šůla považovali nález za omyl (*Nemeškalová – Šůla 1965*, 8–9), který ovšem do své práce převzal A. Cechner (*1904*, 4). Právě Cechnerův údaj o nálezu zlaté mince na poli u Černilova však může odpovídat skutečnosti.

Pro určení původu aureu Alexandra Severa je nejdůležitější výše uvedená poznámka v inventáři mincí, která odkazuje na koupi a souhrnný muzejní přírůstkový seznam – záznam 354. Tato prvotní přírůstková kniha muzea zaznamenává pod daným číslem, že mince byla do sbírek zapsána koncem dubna 1887 poté, co byla za 7 zlatých koupěna od dvojice obyvatel z nedalekého Černilova. Tento pramen v muzejním archivu zjevně neznal ani J. Šůla, takže při publikaci římských mincí z muzejních sbírek byla mince sice poprvé zmíněna, ale uvádí, že záznamy o jejím získání neexistují (*Nemeškalová – Šůla 1965*, 13). Přitom však J. Šůla znal zprávu o údajném nálezu zlaté antické mince v Černilově, kterou otiskl Ratibor (*Anonym 1887*, 455). Ta ovšem podle něčího znaleckého posudku⁵ nebyla mincí zlatou a římskou, ale mosaznou a raně novověkou, čemuž zjevně věřil. Pokud je aureus Alexandra Severa totožný s mincí, kterou hodnotil onen neznámý znalec, je otázkou, proč ji datoval do roku 1601. Přirozeně onen „znalec“ nemusel být jako numismatik vůbec zorientovaný. Je třeba říci, že ani v původní přírůstkové knize muzea není žádná zmínka o tom, že by aureus měl být nálezového původu. Z logiky věci však nelze předpokládat, že by místní občané získali na konci 19. století podobně vzácnou minci jinak než nálezem. Shoda původu sledované mince v královéhradecké muzejní sbírce s citovanou zprávou v Ratiboru je až příliš nápadná, aby se nevnucovala domněnka, že se skutečně jedná o onen v tisku zmíněný „dukát Alexandra Velikého“ (*Anonym 1887*, 455).⁶

5 Není uvedeno, kdo byl onen znalec, ale J. Šůla předpokládal, že jím byl J. Duška (*Nemeškalová – Šůla 1965*, 8–9).

6 Bohužel v kronikách a jiných archivních záznamech o Černilově se zatím nepodařilo zachytit žádnou další zmínku o tomto nálezu.

Lze tedy shrnout, že se značnou dávkou pravděpodobnosti představuje popisovaný aureus nálezo-
vý exemplář objevený na blíže nelokalizovaném poli u obce Černilov, a to před 17. 4. 1887, jehož nálezcí
byli pravděpodobně J. Slezáček a J. Karel z Černilova. Podařilo se tak zřejmě identifikovat významný
přírůstek ke zlatým římským ražbám z českého území. Mince rozhojňuje dosavadní nečetné nálezy zla-
tých ražeb 1. poloviny 3. století (*Militký 2013, 73*). Probitý otvor dokládá, že na území barbarika sloužil
aureus jako ozdoba a předmět reprezentující jejího dávného germánského majitele. Právě pro mince do
3. století je u zlatých ražeb prorážení otvorů typické (*Militký 2013, 84, tab. 49*).

Literatura

Anonym 1887: Nalezené poklady. Ratibor 4, č. 40, 25. 6. 1887, 455.

BMC RE 6: Carson, R. A. G. 1962: Coins of the Roman Empire in the British Museum. Volume VI. Severus Alexander
to Balbinus and Pupienus. London.

Čechner, A. 1904: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Královéhradeckém. Svazek 19. Praha.

Militký, J. 2005: Aureus Alexandra Severa z Muzea východních Čech v Hradci Králové a otázka jeho případného
nálezo-
vého původu z českého území. Numismatik 8/2003. Brno, 10–14.

– 2010: Finds of Greek, Roman and early Byzantine Coins in the Territory of the Czech Republic. I. Bohemia (Volume
2). Collection Moneta 108. Wetteren – Warsaw.

– 2013: Nálezy řeckých, římských a raně byzantských mincí v Čechách (5. století před Kristem až 7. století po Kristu).
Komentovaný katalog nálezo-
vého fondu. Monumenta Numismatica, svazek 2. Praha.

Nemeškalová, Z. – Šůla, J. 1965: Nálezy římských mincí v královéhradeckém museu. Fontes musei Reginaehradecensis
1. Hradec Králové.

Pochitonov, E. 1955: Nálezy antických mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. In: Nohejlová-Prátová, E.: Nálezy
mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl I/2. Praha, 87–314.

RIC 4/2: Mattingly, H. – Sydenham, E. A. 1938: The Roman Imperial Coinage. Volume IV, Part 2. Macrinus to
Pupienus. London.

Summary

**Vojtěch Brádle – Jiří Militký, A ‘re-discovered’ aureus of Alexander Severus from Černilov (Hradec
Králové district).**

There is a gold *aureus* struck under Alexander Severus preserved in the numismatic collection of the
Museum of East Bohemia in Hradec Králové. The coin was published as a specimen without any verified
finding provenance (*Nemeškalová – Šůla 1965, 13; Militký 2005*). New research in archives can point at
the fact, that the coin could have its finding provenance. With a significant portion of probability, the de-
scribed *aureus* could be regarded as a piece found in a closely unlocalized field near the Černilov village,
before April 17, 1887. It was probably discovered by J. Slezáček and J. Karel, both from Černilov. In
this way, evidently, an important addition to the group of the gold Roman coins from the Czech territory
happened to be identified. The coin enriches the selection of the gold pieces struck in the first half of the
3rd century (*Militký 2013, 73*). The coin is pierced, which can point at the fact, that the *aureus* served as
a decoration in the territory of Barbaricum, and the object used to represent its former Germanic owner.
Especially in the case of the coins dated back to the 3rd century, the piercing of the gold pieces is typical
(*Militký 2013, 84, Tab. 49*).

English summary by V. Novák

NÁLEZ VÝCHODOŘÍMSKÉHO SOLIDU LEA I. Z LOUKOVCE (OKR. MLADÁ BOLESLAV)

Filip KRÁSNÝ – Jiří MILITKÝ

Abstract – An Eastern Roman solidus struck under Leo I found in Loukovec (Mladá Boleslav district). In 2011, a solidus struck under Leo I (RIC 10, no. 630) in Constantinople in 471 or 473 was found in the territory of the land register of the Loukovec Village. It is the very first gold coin of this ruler registered in the territory of the Czech Republic. The specimen is noticeable especially because of its secondary adjustment – two oval holes. It is very difficult to say when these changes were made. It is impossible to exclude the Migration Period, but hypothetically, the adjustment could be made even in the early medieval times.

 Eastern Roman Empire, Leo I, solidus

Dne 9. 3. 2011 byl při průzkumu s detektorem kovů na katastru obce Loukovec objeven pozdně římský solidus.¹ Mince byla nalezena ve svažitém terénu v poloze „*Na ladech*“ na levém břehu řeky Jizery, v blízkosti raně středověkého hradiště Hradec nad Jizerou.² Od akropole hradiště je místo nálezů vzdáleno asi 250 m SZS směrem (ZM 03-34-01: 156/ 358; GPS – 50°33'28.938“ N, 15°0'36.694“ E). Mince byla objevena pomocí detektoru kovů v hloubce 5–10 cm. Žádné další artefakty nebyly zde ani v blízkém okolí učiněny, přestože nálezce věnoval dotčené lokalitě zvýšenou pozornost po dobu několika týdnů. Místo nálezů lze charakterizovat jako lesní kamenitou stráň, při jejíž patě vede úvozová cesta. Ta navazuje na mělký brod přes řeku Jizeru. Existenci úvozové cesty i brodu lze vzhledem ke konfiguraci terénu předpokládat pro dobu fungování hradiště (9. a 10. století) i období přechozí. Předmětná mince, resp. její ztráta, má zřejmě souvislost právě s využíváním této komunikace. Ražba je uložena v soukromé sbírce.³

Východořímská říše, **Leo I.** (457–474)

mincovna: *Constantinopolis*, AV solidus, 471 nebo 473 (?)

Av.: D N LEO PE-RPET AVG, poprsí Lea I. ve zbroji čelně s přilbou, kopím a štítem

Rv.: VICTORI-AAVGGG (Z), vpravo v poli ✪, v ex. CONOB, stojící Viktorie doleva drží vlevo dlouhý svislý kříž

Lit.: *RIC 10*, 288, č. 630/Z, Pl. 24:630.

4,33 g; 20/19 mm; v ploše dva oválné symetrické sekundární otvory

Z regionu Mladoboleslavská je v rámci „starého fondu“ podchycen jen poměrně nevelký počet nálezů antických mincí (*Militký 2013*, č. 246–254). Z posledních let však i z této oblasti přibyla cela řada dosud nepublikovaných nálezů.⁴ Mezi ně patří i zde prezentovaný solidus východořímského císaře Lea I. Na území České republiky jde o první registrovaný nález solidu tohoto panovníka, a proto je vhodné mu věnovat více pozornosti.

1 Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2014/25, 00023272).

2 Ostrožné hradiště Hradec o rozloze 0, 6 ha (event. 1, 5 ha v závislosti na existenci druhého, vnějšího opevnění) vymezuje od severu prudký skalnatý sráz nad řekou Jizerou, od západu pak hluboký úvoz se sezónní vodotečí. Od jihovýchodu plochu hradiště oddělují dvě (?) valová opevnění. Lokalitu zkoumal J. Kaván v letech 1959–1966, a datoval ji do období od konce 9. do 2. pol. 10. století (*Kaván 1967; Lutovský 2001*, 87; *Waldhauser 2001*).

3 V evidenci detektorových nálezů vedené autorem tohoto příspěvku je mince zapsána pod evidenčním číslem ev. č. PS 334/2011:1.

4 Jejich zveřejnění připravují autoři tohoto příspěvku.

Produkce mincí Leona I. byla zatím nejpodrobněji zpracována v rámci X. svazku edice RIC (*RIC 10*, 284–296), přičemž zlaté ražby (multipla, solidy, semissy a tramissy) byly produkovány v mincovnách Constantinopolis a Thessalonica. Přesnější chronologie zlatých mincí je však stále spíše nejistá (*RIC 10*, 284–289). To platí také o exempláři z Loukovce, který byl ražen v Constantinopoli snad v letech 471 nebo 473.

Období nejvyšší nálezové koncentrace zlatých mincí v Čechách představuje 5. století – většina z nich však patří do průběhu 1. poloviny 5. století (*Militký 2013*, 74–77, tab. 44). Do 2. poloviny 5. století patří solidus Anthemia s ouškem z kostrového hrobu ze Záluží (*Militký 2013*, č. 345) a solidus Zenona z Bezdězu (*Militký 2013*, č. 508). Kamsi na počátek 2. poloviny 5. století lze zřejmě datovat hromadný nález z Ploužnice zakončený solidem Licinie Eudoxie z let 450–455 (*Militký 2013*, č. 512). Ze stejné lokality pochází také hromadný nález tří solidů Glyceria (*Militký 2013*, č. 513), který je chronologicky exempláři z Loukovce nejbliže.

Mince ze 2. poloviny 5. století známe také z moravských nálezů. Depot ze Slavkova (*Nálezy I/2*, 295, č. 1323; *Nemeškalová-Jiroučková 1962*, 6, č. 2; *Militký 2004*, 516, tab. 5:M20/1–2; tab. 44) obsahoval neznámé množství mincí, mj. i solidy Theodosia II. a Maioriana. Byl ukryt do země nejdříve v 60. letech 5. století.

V letech 476–491 byl v Constantinopoli ražen solidus císaře Zenona objevený v Mušově (*Nemeškalová-Jiroučková 1962*, 7, č. 5, obr. 2; *Militký 2004*, 516, tab. 5:M2; tab. 44). Další nejméně dva solidy tohoto panovníka byly zastoupeny v depotu ze Zašovic na Moravě (*Militký 2004*, 519, tab. 6:M23/1–2; tab. 45). V tomto pokladu však Zenonovy mince tvořily pouze starší složku, neboť depot byl ukryt až v 6. století.

V nedávné době byly souhrnně zpracovány nálezy solidů Lea I. na Slovensku a v Karpatské kotlině (*Budaj – Prohazska 2012*). Jde o deset exemplářů jednotlivých mincí a dva nálezy hromadné – Karancské-szi /2ks/ a Naháč /4ks/ (*Budaj – Prohazska 2012*, 94).⁵ Tyto mince již spadají do období po pádu hunské moci v Karpatské kotlině ukončené bitvou u Nedao roku 455. Změnu politické situace odráží právě také nálezy zlatých římských mincí, jejichž počet se výrazně snížil. Tento jev souvisí se sníženou intenzitou přílivu východořímského zlata ve formě tributů do oblastí osídlených germánskými kmeny, především Gepidy.

Je zřejmé, že s tímto proudem nálezů může souviset i zde prezentovaná mince Loukovce. Ta je však nápadná svojí sekundární úpravou – dvěma oválnými otvory probitými z rubní strany tak, že stojící postava Viktorie zůstala zachována bez poškození. Je zřejmé, že nešlo o náhodu. Zásadní otázkou je, kdy a z jakého důvodu k úpravě mince došlo. Probíjení stříbrných a bronzových mincí známe v průběhu celé doby římské, většinou jde o otvory umožňující zavěšení mincí. Jen vzácně se objevují ražby s otvorem ve středu (např. *Militký – Vich 2011*, obr. 2a:3/1). U zlatých mincí lze dobře sledovat, jak v průběhu 2. poloviny 4. století zlatnický složitě provedená ouška nahrazují starší jednoduché otvory (*Militký 2013*, 83–84, tab. 49). Otvory u sledované mince jsou však zcela jiného charakteru a nemají dosud v nálezovém inventáři z českých zemí obdoby. Úprava mince působí nejspíše jako nášivka. Kdy však došlo k této úpravě, nelze spolehlivě říci. Vyloučit sice nelze dobu stěhování národů, ale hypoteticky k úpravě mince mohlo dojít až v raném středověku. Není tedy jasné, kdy byla tato velice zajímavá ražba skutečně ztracena ve svahu nad patrně raně středověkou komunikací v těsné blízkosti hradiště Hradec nad Jizerou. Jen budoucí podobně upravené a jasně datované nálezy pozdně antických zlatých mincí mohou vyřešit otázku datování sledovaného exempláře.

Literatura

Kaván, J. 1967: Slovanské hradiště Hradec nad Jizerou a některé problémy jeho datování. *Památky archeologické* 58, 143–168.

Lutovský, M. 2001: Encyklopedie slovanské archeologie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha.

Militký, J. 2004: Import zlatých římských a raně byzantských mincí do českých zemí v době římské až raném středověku. *Archeologie ve středních Čechách* 8, 505–536.

– 2013: Nálezy řeckých, římských a raně byzantských mincí v Čechách (5. století před Kristem až 7. století po Kristu). Komentovaný katalog nálezového fondu. *Monumenta Numismatica*, svazek 2. Praha.

Militký, J. – Vich, D. 2011: Nové nálezy římských mincí na česko-moravském pomezí. In: Droberjar, E.: *Archeologie barbarů 2010. Hroby a pohřebiště Germánů mezi Labem a Dunajem*. Sborník příspěvků ze VI. Protohistorické konference Hradec Králové, 6.–9. září 2010. Olomouc, 279–306.

5 Do přehledu byly zahrnuty také dva solidy z Carnunta.

Nálezy I/2: Pochitonov, E. 1955: Nálezy antických mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. In: Nohejlová-Prátová, E.: Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. I. díl. Praha, 87–314.

Nemeškalová-Jiroudková, Z. 1962: Římské zlaté mince na Moravě v době tzv. stěhování národů. Moravské numismatické zprávy 9, 5–14.

RIC 10: Kent, J. P. C. 1994: The Roman Imperial Coinage. Volume X. The Divided Empire and the Fall of the Western Parts AD 395–491. London.

Waldhauser, J. 2001: Archeologické nemovité památky Mladoboleslavska. Mladá Boleslav.

Summary

Filip Krásný – Jiří Militký, An Eastern Roman solidus struck under Leo I found in Loukovec (Mladá Boleslav district).

On 9 March 2011, a late Roman solidus struck under Leo I (*RIC 10*, no. 630) in Constantinople in 471 or 473 was found via metal detecting activities close to the early medieval hill fort of Hradec nad Jizerou, land register of the Loukovec Village. It is the very first gold coin of this ruler registered in the territory of the Czech Republic. The 5th century represents the peak period for concentration of gold coins in finds in Bohemia – the majority of them belong to the first half of the 5th century. There are significantly less coins in finds known during the second half of the 5th century. Some time ago, finds of solidi struck under Leo I were summarized for Slovakia and the Carpathian basin (*Budaj – Prohazska 2012*). They are represented by 10 single finds and two group finds – Karancseszi /2 pieces/ and Naháč /4 pieces/ (*Budaj – Prohazska 2012*, 94). But these coins come under the period after the fall of the Hunnic power in the Carpathian basin ending up with the Battle of Nedao in 455. The change of the political situation is also reflected by finds of gold Roman coins, but their number is significantly low. This phenomenon is connected with lowered intensity of Eastern Roman gold flow in form of tributes to the territory settled by the Germanic tribes, the Gepids mainly. It is evident that the coin from Loukovec could be interpreted in this connection. The specimen is noticeable especially because of its secondary adjustment – two oval holes pierced from the reverse side with the standing Victory intact. The adjustment looks like an applique most likely. It is very difficult to say when these changes were made. It is impossible to exclude the Migration Period, but hypothetically, the adjustment could be made even in the early medieval times. Close existence of the early medieval hill fort in Hradec nad Jizerou is worth noting in this context.

English summary by V. Novák

NÁLEZ DENÁRU – IMITATIVNÍ RAŽBY U OBCE RADOVESNICE II (OKR. KOLÍN)

Jiří LUKAS

Abstract – An imitative denier issue found in the outskirts of Radovesnice II (central Bohemia, Kolín district).

Description of a denier – an imitative issue – found to the north of Radovesnice II (Kolín district) at the beginning of 2014. The denier – imitative issue – preserved in the Copenhagen coin cabinet recently was made of the same pair of dies as the above-mentioned coin. The denier – imitative issue – from Radovesnice II with pellets in three angles of beams on its obverse and chapel with marks on its reverse seems to be a copy of Bavarian deniers of Henry I (948–955) of the same type from Regensburg and Nabburg, or coins struck in Augsburg under the Bishop Oldřich (923–973) in 948–955.

 early medieval times, Bohemia, Bavaria, denier

Na přelomu ledna a února 2014 byla při privátní povrchové prospekci s pomocí detektoru kovů na katastrálním území vsi Radovesnice II (okr. Kolín) nalezena jednotlivá „ztrátová“ mince. Místo nálezů leží přibližně 900 m severně od středu vsi Radovesnice II v rovinném terénu v jižní části trati „Na Čtvrtích“, na okraji pole při silnici na Žiželice. Ražba je uložena v soukromé sbírce.

ČECHY / BAVORSKO

AR denár – imitativní ražba typu kříž / kaplice

Av.: uprostřed mincovního pole rovnoramenný kříž, ve třech úhlech kříže umístěna kulička, vnitřní i vnější obvodek jemně perličkovaný, opisová legenda složena ze znaků a grafémů bez vnitřní souvislosti.

Rv.: uprostřed mincovního pole kaplice se sestavou znaků IIΛVI pod lomenicí, vnější obvodek perličkovaný, opisová legenda složena ze znaků a grafémů bez vnitřní souvislosti.

Lit.: *Hahn 1986*, č. 10.

1,06 g; 20,5/20,7 mm

RFA: lic – Ag 95,96%; Cu 3,56%; Au 0,16%; Bi 0,21%; Pb 0,11%; Fe stopy

rub – Ag 95,77%; Cu 3,50%; Au 0,19%; Bi 0,18%; Pb 0,09%; Fe 0,26%

V okolí místa nálezů nebyly při následné prohlídce zachyceny známky staršího osídlení ve formě keramických fragmentů a ani odborná archeologická literatura se o dokladech staršího osídlení či o případném raně středověkém sídlišti na místě nálezů mince nezmiňuje.¹ Nejbližším místem s archeologicky doloženým časně slovanským osídlením je pohřebiště s výskytem žárových i kostrových hrobů z 8. a 9. století, odkryté na počátku 20. století v lokalitě Mirkovec v katastru obce Choťovice (okr. Nymburk) a ležící přibližně 3,5 km severozápadně od Radovesnice II (*Koudelka – Stocký 1923; Hellich 1924; Turek 1946*, 28; *Lutovský 2001*, 104).² Sama obec Radovesnice II je v písemných pramenech zmíněna k roku 1347 (*Profous 1951*, 532)³ a její historie sahá nepochybně hlouběji. Je však téměř jisté, že nález mince s její existencí nesouvisí. Spíše se zdá, že by místo nálezů jednotlivé „ztrátové“ mince mohlo souviset s cestou, spojující v období raného středověku ves Žiželice,⁴ ležící severně na levém břehu řeky Cidliny s na jihu ležícím Týncem nad Labem.⁵ Obě zmíněná místa ležela na významných obchodních cestách, táhnoucích se podél Labe a Cidliny a spojujících Prahu a Libici nad Cidlinou se Slezskem a severní Moravou. Spojnice mezi nimi je naznačena na Müllerově mapě Čech z roku 1720 i na 1. vojenském mapování z druhé poloviny 18. století.

Nálezy jednotlivých „ztrátových“ mincí z poslední třetiny 10. století, s vazbou na obchodní cesty ve středním Polabí a na dolním toku Cidliny, nejsou zcela výjimečné. Na předpolí hradiště Hanín (k. ú. Kolín), ležícím na významné strategické cestě, spojující slavníkovská hradiště Libici nad Cidlinou a Malín, byl na podzim roku 2013 nalezen denár Boleslava II. (972–999) Cach (1970) č. 78 (*Lukas 2014*), v jarních měsících roku 2010 byly jihovýchodně od obce Kanín (okr. Nymburk) na cestě, spojující hradiště Libice nad Cidlinou se zaniklou osadou Staré Badry a vedoucí podél Cidliny dále severovýchodním smě-

1 Známky raně středověkého, nebo staršího osídlení by mohl prokázat pouze případný archeologický výzkum, ke kterému však dosud nedošlo.

2 Ve výbavě nejmladších Z–V orientovaných hrobů byly zastoupeny esovité záušnice, keramická nádoba, skleněný korálek a zbytky kování vědra.

3 „1347 decimas in Radowesycz, Sedláček z archivu třeboňského“.

4 Poprvé zmiňovány v tzv. zakládacím listině kapituly ve Staré Boleslavi, založené Břetislavem I. před rokem 1046 (*CDB I*, č. 382), která je považována za falzum z 12. století, sepsané však na základě staršího aktového materiálu nediplotické povahy (*Lalík 1971*, 407–414; *Nový 1991*, 131–132).

5 Nejstarší písemnou zmínkou je zpráva kronikáře Kosmy o setkání českého knížete Vladislava I. s úředním knížetem olomouckým Otou II. „in conductam villam, que dicitur Tinec super monticulos“ 1. května 1110, kterého se osobně zúčastnil (*Kosmas*, III/33).

rem, nalezeny dva jednotlivé denáry Boleslava II. Cach (1970) č. 59 a Cach (1970) č. 81 (Lukas – Videman 2010) a jen několik kilometrů výše proti proudu Cidliny byl v dubnu 2013 na levém břehu žehuňského rybníka v severním okolí hospodářského dvora Korec (k. ú. Choťovice, okr. Kolín) nalezen denár Boleslava II. nebo Boleslava III. (999–1002, 1003) Cach (1970) č. 200, ražený na samém konci 10. století.⁶

Nalezená mince patří do skupiny tzv. imitativních ražeb, vzniklých na území Čech, nebo Bavorska v průběhu druhé poloviny 10. století, jejichž časově podmíněný soupis, doplněný úvahami o době a místě vzniku nám v roce 1986 podal Wolfgang Hahn (1986).⁷ Mezi imitativními ražbami v jím zveřejněném soupisu se nalézá rovněž denár, zhotovený ze stejných ražebních kolků, jako denár nalezený na přelomu ledna a února 2014 u Radovesnice II (Hahn 1986, 295, č. 10, 287, obr. č. 10). Mince se nalézá ve sbírkách mincovního kabinetu Národního muzea v dánské Kodani (Thomsen 4710; 1,12 g; 20,0 mm; obr. 1). Zatímco W. Hahn uvádí, že denár byl součástí velkého mincovního pokladu, odkrytého v roce 1864 v Munkegaardu (Ksp. Ibsker, Bornholm, Dánsko), uloženého do země po roce 1002 (Thomsen 1866; Galster 1980, 63–77, č. 25), byl podle informace Jense Christiana Moesgaardu, ředitele kodaňského mincovního kabinetu, denár zakoupen do sbírek kabinetu v roce 1868 v rámci numismatické kolekce významného dánského archeologa Christiana J. Thomsena (1788–1865) a jeho nálezové okolnosti nejsou známy.

Obr. 1. Denár – imitativní ražba ze sbírek mincovního kabinetu Národního muzea v Kodani (Hahn 1986, 295, č. 10, 287, obr. č. 10).

Denár – imitativní ražba z Radovesnice II s kuličkou ve třech úhlech ramen na lící straně, a kaplicí se sestavou znaků pod lomenicí na straně rubní je napodobeninou bavorských denárů Jindřicha I. (948–955) stejného typu z mincoven v Řezně a Nabburku (Hahn 1976, 79, č. 10, 88, č. 65), nebo augsburských ražeb biskupa Oldřicha (923–973, ražených v letech 948–955 (Hahn 1976, 101, č. 131 a 132). Kromě typového zařazení o tom svědčí i tvar některých znaků či grafémů v opisových legendách na lící a rubní straně mince, jako je výrazná nápodoba písmene H, nebo výrazné ležaté písmeno S, ale rovněž fragment hruběji perličkovaného obvodku na lící straně mince.

Obsah stříbra v denáru Radovesnice II, zjištěný rentgen-fluorescenční metodou (RFA) dosahuje vysokých hodnot (95,96 % a 95,77%) a pozoruhodná je rovněž míra zastoupení vizmutu (Bi) ve slitině (0,21 % a 0,18 %). Otázka míry ryzosti a zastoupení dalších chemických prvků ve srovnání s bavorskými, českými, ale i saskými a německými ražbami z druhé poloviny 10. a z počátku 11. století je však složitá vzhledem k zatím nedostatečnému množství provedených analýz, ale především vzhledem k rozdílnosti použitých metod měření (Kraume – Hatz 1967; Hahn – Mauterer 1983; Hahn 1987; Polanský – Tomková 2006, 123–124; k problematice naposled: Richtera – Videman – Zmrzlý 2013). Důležité je, že oba denáry – imitativní ražby, jak z Radovesnice II, tak i z kodaňského mincovního kabinetu, jsou plnohodnotnými ražbami a nelze je zaměňovat za dobová falsa, napodobující sice rovněž dobové předlohy, ale zhotovená z mědi či bronzu za účelem podvodného chování.⁸ Dosud nerozřešenou otázkou však zůstává kde, kdy a kým byly plnohodnotné imitativní ražby v období raného středověku zhotovovány (k problematice naposled: Videman – Macháček 2013).⁹

6 Mince dosud nebyla publikována. Podle nálezů některých dalších archeologických artefaktů je možno soudit i na plochu raně středověkého sídliště. Na místě, či v blízkém okolí severně od dnešního hospodářského dvora Korce ležely pod stejným názvem dvě dnes zaniklé osady, z nichž jedna je zmiňována v listině pro břevnovský klášter, vydané 2. července 1266 (RBM II, 202, č. 522; Profous 1949, 308; Roubík 1959, 31).

7 Soupis W. Hahna byl vyhotoven koncem 70. let 20. století. O jeho doplnění v rámci nálezů mincí v Čechách a na Moravě se pokusil v roce 1992 Daniel Radoměřský (1992, 197–211), ale v jeho práci již nebylo pokračováno. Jako příklad nutných zahraničních doplňků lze uvést denár typu kříž se čtyřmi kuličkami / kaplice z nálezu Waterneverstorf I (Kr. Plön, Schleswig-Holstein, Německo), odkrytém v roce 1873 a uloženém dnes v archeologickém muzeu ve Schleswigu na zámku Gottorf (Wiechmann 1996, 489–505, tab. 93, č. 400).

8 Dá se předpokládat, že ryzost a chemické složení denáru, uloženého v kodaňském mincovním kabinetu je, vzhledem k okolnosti shodných razidel s denárem z Radovesnice II, velice podobné.

9 Za zaslání fotografií a informace o denáru – imitativní ražbě ze sbírek mincovního kabinetu Národního muzea v Kodani děkuji prof. Wolfgangu Hahnovi z Numismatického institutu ve Vídni a Jensi Christianu Moesgaardovi, řediteli kodaňského mincovního kabinetu. Za cenné konzultace, týkající se začlenění místa nálezů mince u Radovesnice II do archeologicko-historických souvislostí děkuji PhDr. Zbyňku Sedláčkovi z Regionálního muzea v Kolíně a Mgr. Andreji Lamprechtovi z Muzea Polabí v Poděbradech.

Literatura

- Galster, G. 1980:* Vikingetids møntfund fra Bornholm. Nordisk numismatisk årsskrift 1977–1978. Oslo.
- Hahn, W. 1976:* Moneta Radasponensis. Bayerns Münzprägung im 9., 10. und 11. Jahrhundert. Braunschweig.
- 1986: Imitativprägungen nach früher bayerischen Münztypen in böhmischen und polnischen Schatzfunden. In: Sejbal, J. (ed.): Denárová měna na Moravě. Sborník prací z III. numismatického symposia 1979. Ekonomicko-peněžní situace na Moravě v období vzniku a rozvoje feudalismu (8.–12. století). Brno, 285–299.
- 1987: Weitere Ergebnisse aus mikrochemischen Metallanalysen: Vergleichsserien bayerischer, böhmischer, polnischer und imitativer Münzen aus dem 10. und beginnenden 11. Jahrhunderts. Litterae Numismaticae Vindobonenses 3, 543–554.
- Hahn, W. – Mauterer, R. 1983:* Erste Ergebnisse aus Metallanalysen bayerischer, böhmischer und ungarischer Münzen des 11. Jh. nach der Korundstäbchen-Dithizonmethode. Litterae Numismaticae Vindobonenses 2, 365–384.
- Hellich, J. 1924:* Ještě slovo k mohylkám na Mirkovci. Památky archeologické 34, 442–443.
- Kosmas: Cosmae Pragensis Chronica Boemorum* (ed. B. Bretholz). Berlin 1923.
- Koudelka, J. – Stocký, A. 1923:* Mohyly na Mirkovečku. Památky archeologické 33, 326–328.
- Kraume, E. – Hatz, V. 1967:* Silberanalysen deutscher Münzen des 10. Jahrhunderts. Hamburger Beiträge zur Numismatik 21, 35–38.
- Lalik, T. 1971:* Włosc kanonikow staroboleslawskich w pierwszej polowie XI. wieku. Kwartalnik Historii Kultury Materialnej 20, 399–429.
- Lukas, J. 2014:* Nález denáru Boleslava II. C 78 v předpolí hradiště Hanín (k. ú. Kolín, Středočeský kraj). Numismatický sborník 28/1, 117–122.
- Lukas, J. – Videman, J. 2010:* Nález českých denárů z konce 10. století v Kanině (okr. Nymburk). Numismatický sborník 24, 326–329.
- Lutovský, M. 2001:* Encyklopedie slovanské archeologie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha.
- Nový, R. 1991:* Diplomatické poznámky k donačním listinám českých klášterů a kapitul do konce 12. století. Studia mediaevalia Pragensia 2, 125–146.
- Polanský, L. – Tomková, K. 2006:* Hromadný nález denárů a šperků z Čištěvsi. Revize popisu a dochované části depotu. Numismatický sborník 21, 57–124.
- Profous, A. 1949:* Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. Díl II. Praha.
- 1951: Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. Díl III., Praha.
- Radoměřský, D. 1992:* Deutsche Münzen in frühmittelalterischen Funden Böhmens und Mährens (10.–12. Jahrhundert). Diss. FFUK Praha.
- RBM II = Emler, J. (ed.): Regesta diplomata nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II (1253–1310).* Praha 1882.
- Richtera, L. – Videman, J. – Zmrzlý, M. 2013:* Materiálové analýzy mincí z 10. století z polohy Kostice – Zadní hrůd. Archeologické rozhledy 65, 872–877.
- Roubík, F. 1959:* Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách. Praha.
- Thomsen, Ch. J. 1866:* Der Munkegaard-Fund. (Brief an den Wirklichen Staatsrath Freiherrn von Koehne). Berliner Blätter für Münz-, Siegel- und Wappenkunde III, 31–40.
- Turek, R. 1946:* Rozšíření slovanských žárových mohyl v Čechách. Časopis Společnosti přátel starožitností 51–53, 25–37.
- Videman, J. – Macháček, J. 2013:* Nové mincovní nálezy z dolního Podyjí v kontextu raně středověké Moravy. Archeologické rozhledy 65, 851–871.
- Wiechmann, R. 1996:* Edelmetalldepots der Wikingerzeit in Schleswig-Holstein. Vom „Ringbrecher“ zur Münzwirtschaft. Offa-Bücher 77. Neumünster.

Summary

Jiří Lukas, An imitative denier issue found in the outskirts of Radovesnice II (central Bohemia, Kolín district).

The coin found single in the outskirts of Radovesnice II (central Bohemia, Kolín district) at the beginning of 2014 significantly enriches number and character of deniers – imitative issues of the 10th century – found in the territory of Bohemia. It also underlines importance of the middle segment of the Elbe River and the lower part of the Cidlina River in that period from the point of view of economic and social progress and international trading contacts. The denier – imitative issue – preserved in the Copenhagen coin cabinet recently (*Hahn 1986*, 295, no. 10, Fig. 287, no. 10) was made of the same pair of dies as the above-mentioned coin. W. Hahn said the denier had been a part of a large coin hoard found in Munkegaard (Ksp. Ibsker, Bornholm, Denmark) in 1864, but J. CH. Moesgaard – the director of the coin cabinet in Copenhagen – informed about the fact that the coin had been purchased for the cabinet in 1868 from the numismatic collection of the important Danish archaeologist CH. J. Thomsen (1788–1865), its finding specifications were not known.

The denier – imitative issue – from Radovesnice II with pellets in three angles of beams on its obverse and chapel with marks on its reverse seems to be a copy of Bavarian deniers of Henry I (948–955) of the same type from Regensburg and Nabburg (*Hahn 1976*, 79, no. 10, 88, no. 65), or coins struck in Augsburg under the Bishop Oldřich (923–973) in 948–955 (*Hahn 1976*, 101, nos. 131 and 132).

Content of silver in the denier from Radovesnice II – analyzed via RFA method – is very high (95.96 % and 95.77 %), and quantity of bismuth in the alloy is also very interesting (0.21 % and 0.18 %). The question of fineness and appearance of other chemical elements compared to the Bavarian, Bohemian and also Saxon and German regular issues of the second half of the 10th century and the beginning of the 11th century is quite complicated because of insufficient number of measuring performances, but also because of difference in used methods. There is one important thing – the imitative issues (the pieces from Radovesnice II and the Copenhagen cabinet inclusive) represent real coins in circulation, and it is not possible to regard them as contemporary forgeries copying their contemporary prototypes. The forgeries were made of copper and bronze in order to falsify the official coins. The question still is: where, when and by whom were these fully adequate imitative coins produced in the early medieval period?

English summary by V. Novák

NÁLEZ DENÁRU BOLESLAVA II. C 78 V PŘEDPOLÍ HRADIŠTĚ HANÍN (K.Ú. KOLÍN, STŘEDOČESKÝ KRAJ)

Jiří Lukas

Abstract – The denier of the C 78 type struck under Boleslaus II found in the foreland of the Hanín hill fort (the Kolín land register, central Bohemia).

In autumn 2013, the denier of the C 78 type (Cach 1970, no. 78) was found via metal detecting activities in the foreland of the Hanín Slavonic hill fort (the Kolín land register). It was struck probably at the break of the 970s and 980s. The coin is important not only for dating of existence of the hill fort itself, but also for dating of the deniers of the C 78 type within the group of the later Bavarian-Swabian type (Cach 1970, nos. 23–25).

 early medieval times, Bohemia, denier

Na podzim roku 2013 byl na předpolí slovanského hradiště Hanín (k.ú. Kolín) nalezen pomocí detektoru kovů následující denár:

ČECHY, Boleslav II. (972–999)

AR denár

Av.: uvnitř mincovního pole rovnoramenný kříž, v úhlech ramen (ve směru hodinových ručiček) trojice hřebů, kroužek, kroužek, kulička, vnitřní obvodek hladký, vnější sekaný,

/// V A Γ Z ///

Rv.: kaplice se skupinou písmen OIO pod lomenicí, vnější obvodek sekaný,

/// ^ ∩ ^ ///

Lit.: *Cach 1970*, č. 78; *Šmerda 1996*, č. 12q

0,69 g; 18,3/17,9 mm

Mince byla nalezena přibližně 600 metrů severovýchodně od slovanského hradiště Hanín, ležícího dnes na východní straně kolínského předměstí Zálabí (*Dvořák 1936*, 104; *Hrala 1985*, 48–49; *Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 130; *Valentová – Tvrdlík 2004*, 554, 562–563; *Tvrdlík 2007*; *Mařík 2009*, 153).

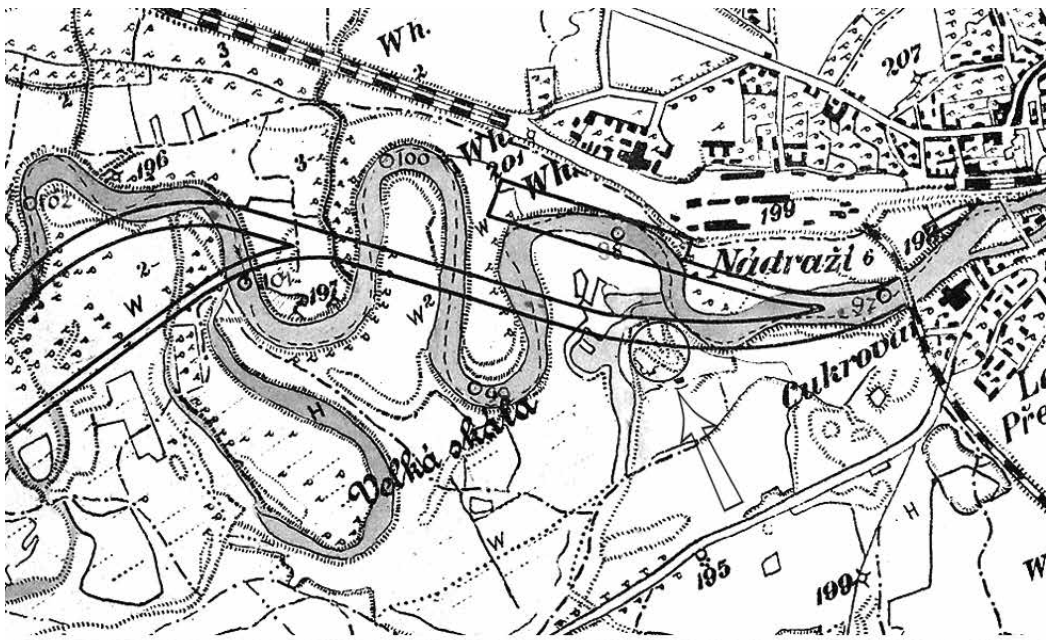
Blatné hradiště oválného tvaru o rozloze 4,7 ha s hlavním vstupem na severní straně vzniklo v průběhu 10. století na pravém břehu Labe v meandru řeky na nezaplavované vyvýšenině zv. Velká Skála (obr. 1).¹ Archeologické výzkumy prováděné zde ve 30. letech 20. století MUDr. Františkem Dvořákem a v letech 1962–1976 pracovníkem Archeologického ústavu v Praze Jiřím Hralou prokázaly jeho existenci od poloviny 10. do druhé poloviny 11. století. Hradiště, ležící na polovině cesty mezi Libicí a Malínem plnilo pravděpodobně strategickou funkci opěrného bodu při významném brodu přes Labe na cestě spojující tyto dvě nejvýznamnější slavníkovské lokality.² Svou polohou při brodu navazovalo hanínské hradiště na osídlení na labském levobřeží, soustředěné v prostoru dnešního kolínského nádraží, pravděpodobně kolem návrší s kostelem Všech Svatých.³ O charakteru valem opevněného hanínského sídliště svědčí doklady o metalurgické činnosti, objevené v roce 1979 J. Hralou na severním předhradí (*Hrala 1985*, 49), stejně tak jako nález bronzových vážek a denáru Boleslava II. na počátku 30. let 20. století v jednom z hrobů na pohřebišti v poloze „Na Vinici“, ležícím 250–300 metrů severně od hradiště (*Dvořák 1936*, 104; *Ježek 2002*, 454; *Lukas 2011*, 150).⁴ Nález denáru Boleslava II. C 78 na severovýchodním předpolí hanínského hradiště dokresluje jeho význam nejen na spojnici Libice – Malín, ale pravděpodobně i na mezinárodně významné obchodní cestě z Prahy do Slezska a Pobaltí a přes severní Moravu na Krakov (*Třeštík 2000*).

1 Regulace Labe probíhající v letech 1913–1927 zarovnávala tok řeky a z původních meandrů zbyly jen mokřady. Od poloviny 19. do poloviny 20. století probíhala na ploše hradiště a v jeho okolí těžba stavebního kamene. Mnoho menších lomů bylo následně zasypano stavebním odpadem. V severní části hradiště byl postaven dům a další byl postaven i v jeho západní části.

2 Podobnou funkci plnilo pravděpodobně hradiště Hradištko I. (k.ú. Veltruby, okres Kolín), ležící přibližně šest kilometrů severozápadně, rovněž na pravém břehu Labe (*Hellich 2015*; *Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 95; *Forst 2010*; *Lukas 2011*, 146–150; *Forst – Lukas 2013*). K otázce rozsahu a významu slavníkovského „panství“ srovnej: *Sláma 1995*; *Lutovský – Petrů 2005*; *Lutovský 2006* (tam i starší literatura).

3 O rozsahu osídlení svědčí pohřebiště odkrytá na ploše bývalého cukrovaru a východněji u lihovaru (*Hrala 1985*, 47), o jeho charakteru pak nález bohatě zdobeného třmenu (*Košnar 1982*, 67), nebo hrobové nálezy hrotů kopí a věděrek (*Tvrdlík 2006*, 91). Osídlení je spojováno se zaniklou předlokační osadou Hroby (*Valentová – Tvrdlík 2004*, 554).

4 Polohu pohřebiště, odkrytého částečně F. Dvořákem ve 30. letech 20. století (nejméně šest hrobů), potvrdil výzkum J. Hraly z roku 1962, při kterém byly odkryty dva hroby. Keramika, zastoupená v hrobové výbavě odpovídá svým stářím již dříve nalezené minci Boleslava II., tedy období druhé poloviny 10. století (*Hrala 1985*, 49).

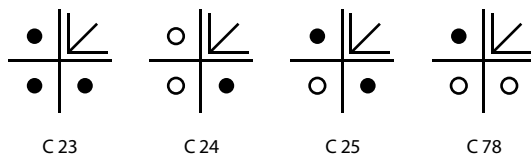

Obr. 1 Poloha raně středověkého hradiště Hanín na mapě z roku 1880 a v současnosti

K otázce časového zařazení denárů C 78 v rámci mladšího bavorsko-švábského typu

Denáry C 78 patří do početného souboru variant denárů mladšího bavorsko-švábského typu s písmeny ONO pod káplicí. Jednotlivé varianty se od sebe odlišují výzdobou úhlů ramen křížů na lících stranách mincí. Mezi nejstarší varianty tohoto typu náleží denáry C 23–25 se sestavou trojice „hřebů“, kuliček

a kroužků. Výzdoba úhlů kříže na lící straně denáru C 78 na ně úzce navazuje a představuje pouze jednu z obměn umístění jednotlivých uvedených znaků:

Podle doby uložení mincovních nálezů⁵ a podle rozboru denárových přeražeb byly denáry C 23–25 raženy s velkou pravděpodobností již od přelomu 70. a 80. let 10. století, kdy navázaly na ražbu denárů staršího bavorsko-švábského typu (*Lukas – Polanský 2007, 78–85; Lukas – Polanský 2010*). O ražbě denárů popisovaných variant ve stejném časovém úseku svědčí kromě jejich zastoupení v mincovních nálezech rovněž provázanost jejich ražebních kolků.

V roce 2009 uveřejnil Wolfgang Hahn na stránkách časopisu *Wiadomości numizmatyczne* dodatky k nálezu mincí z polských Lasowic (Gm. Otmuchów, pow. Nysa), uloženém do země po roce 983 a odkrytému v roce 1982 (*Bartczak – Butent-Stefaniak 1997; Hahn 2009*).⁶ Dodatky představují podrobný soupis a popis 118 mincí, které se v roce 1997 a v následujících letech objevily v různých numismatických aukcích v Německu (v převážné části u mnichovské firmy Johannes Diller) a které s největší pravděpodobností pocházejí ze zmíněného nálezového celku. Je mezi nimi rovněž denár, dražený v lednu 1998 pod č. 3136 na 93. aukci v Münzzentrum Köln, při jehož identifikaci odkazuje W. Hahn na typ XVIII z popisu poděbradského nálezů (*Hahn 2009, 45, obr. 110; Radoměrský 1966, 43*). Podle výzdoby úhlů kříže na lící straně mince se jedná nepochybně o denár C 78. Znamená to tedy, že nejen tento denár, ale i ostatní subvarianty denárů mladšího bavorsko-švábského typu C 78 musely být raženy před, nebo okolo roku 983. Vzácný důkaz o časové souvislosti ražby denárů mladšího bavorsko-švábského typu C 23–25 a C 78 a vzájemné provázanosti ražebních kolků variant denárů této skupiny nám pak poskytuje právě denár C 78, nalezený na předpolí hanínského hradiště. Jeho rubní strana byla totiž ražena stejným ražebním kolkem, jako rubní strana denáru C 24, pocházejícího rovněž z nálezů z Lasowic (*Hahn 2009, 45, obr. 109*):

Obr. a) denár C 24 z nálezů Lasowice (*Hahn 2009, 45, obr. 109*), b) denár C 78 nalezený na předpolí hanínského hradiště

5 Některé z variant denárů C 23–25 byly zastoupeny v nálezech Kehra (Estonsko), uloženém do země po roce 979 (*Molvögin 1994, 36–44; Lukas 2013*), Lasowice (pow. Nysa, Polsko), uloženém do země po roce 983 (srovnej pozn. 6) a několika dalších (např. Kąpiel, Gębice), uložených do země po roce 985 (*Lukas 2013, 254*).

6 Mincovní soubor obsahoval (včetně Hahnových dodatků a dalších čtyř mincí, nalezených pomocí detektoru kovů v roce 2006) 298 kusů mincí, převážně bavorských (221 ks). Součástí nálezů bylo rovněž 29 ks (28 + 1) českých denárů (C 3, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 14, 23, 24, 26, 27, 32, 34, 42, 78). Nejmladšími mincemi nálezů jsou denáry bavorského vévody Jindřicha III. (983–985), ražené v Řeznu, Augsburgu a Nabburku (*Butent-Stefaniak – Malarczyk 2009, 74–82*).

Nález denáru mladšího bavorsko-švábského typu C 78 na předpolí hanínského hradiště nám poskytuje nejen důkaz o časové souvislosti ražby denárů mladšího bavorsko-švábského typu C 23–25 a C 78, ale zároveň nám naznačuje jakou funkci sehrávalo hanínské hradiště v 80. letech 10. století v rámci slavníkovského „panství“ a na významné mezinárodní obchodní trase.⁷

Literatura:

- Bartczak, A. – Butent-Stefaniak, B. 1997:* Skarb monet z X wieku z miejscowości Lasowice, woj. Opolskie, Wiadomości numizmatyczne 41, 29–69.
- Butent-Stefaniak, B. – Malarczyk, D. 2009:* Obieg pieniężny na Śląsku we wczesnym średniowieczu (od X do połowy XII wieku), Wrocław, 74–82.
- Čtverák, V.- Lutovský, M.- Slabina, M.- Smejtek, L. 2003:* Encyklopedie hradišť v Čechách, Praha.
- Dvořák, F. 1936:* Pravěk Kolínska a Kouřimská. Soudis archeologických památek, Kolín.
- Forst, M. 2010:* Hradištko I. Raně středověké nížinné hradisko u Kolína. Bakalářská diplomová práce, Masarykova universita Brno.
- Forst, M. – Lukas, J. 2013:* Nález bavorského denáru z 10. století na hradišti Hradištko I (katastrální součást obce Veltruby, okr. Kolín). Numismatický sborník 27, 223–225.
- Hahn, W. 2009:* Nachträgliches zum Fund von Lasswitz, Wiadomości numizmatyczne 53, 41–55.
- Hellich, J. 1915:* Hradištko u Kolína a nálezy v okolí, Památky archeologické XXVII, 106–110.
- Hrala, J. 1985:* Hanín – hradiště libického zázemí a kolínská aglomerace, Sborník Národního muzea, řada A-Historie 39, 45–50.
- Ježek, M. 2002:* Odkrycia wag składowanych w krajach czeskich. In: Civitas et Villa, Miasto i wieś w średniowiecznej Europie środkowej. Wrocław-Praha, 253–256.
- Košnar, L. 1982:* Raně středověké třmeny ze Zbečna a Kolína. Praehistorica 10 – Varia archeologica 3, 53–74.
- Lukas, J. 2011:* Nálezy denárů Boleslava II. v Hradištku I. (okr. Kolín), v Hanině (Kolín-Zálabí) a v Hořanech (okr. Kutná Hora). Numismatický sborník 25, 146–151.
- 2013: Denár mladšího bavorsko-švábského typu Cach 24 z nálezů Kehra (Estonsko). Numismatický sborník 27, 253–256.
- Lukas, J. – Polanský, L. 2007:* Přeražby českých denárů z poděbradského nálezů. K otázce vnitřní chronologie nejstarších variant mladšího bavorsko-švábského typu a denárů se širokou rukou, Numismatický sborník 22, 39–90.
- 2010: Přeražby českých denárů z nálezů Geřbice (Karlsdorf). K otázce vnitřní chronologie nejstarších variant mladšího bavorsko-švábského typu a denárů se širokou rukou II., Numismatické listy 65, 147–160.
- Lutovský, M. 2006:* Slavníkovci a archeologie. In: Slavníkovci v českých dějinách. Antiqua Cuthna 2, 35–41.
- Lutovský, M. – Petrán, Z. 2005:* Slavníkovci – mýtus českého dějepisectví. Praha.
- Mařík, J. 2009:* Libická sídelní aglomerace a její zázemí v raném středověku. Dissertationes archeologicae Brunensis/Pragensisque 7, Praha.
- Radoměrský, P. 1966:* Studie o počátcích českého mincovnictví (I) Nález českých denárů z 10. století v Poděbradech. Numismatický sborník 9, Praha, 11–94.
- Sláma, J. 1995:* Slavníkovci – významná či okrajová záležitost českých dějin 10. století? Archeologické rozhledy 47, 182–224.
- Třeštík, D. 2000:* „Veliké město Slovanů jménem Praha“. Státy a otroci ve střední Evropě v 10. století. In: Polanský, L. – Sláma, J. – Třeštík, D.: Přemyslovský stát kolem roku 1000. Na paměť knížete Boleslava II. (+7. února 999). Praha, 49–70.
- Tvrđík, R. 2007:* Hanín mezi Libicí a Malínem, In: Slavníkovci v českých dějinách, Antiqua Cuthna 2, 88–92.
- Valentová, J. – Tvrđík, R. 2004:* Předlokační osídlení Kolína, Archeologie ve středních Čechách 8, 547–583.

7 Za fotografie denáru z hanínského předpolí a informace o místě nálezů děkuji PhDr. Nadě Profantové CSc. z Archeologického ústavu AV ČR, za fotografie denárů z nálezů Lasowice děkuji Prof. Borysi Paszkiewiczowi z Instytutu Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego, za cenné připomínky děkuji PhDr. Zbyňku Sedláčkovi z Regionálního muzea v Kolíně.

Summary

Jiří Lukas, The denier of the C 78 type struck under Boleslaus II found in the foreland of the Hanín hill fort (the Kolín land register, central Bohemia).

In autumn 2013, the denier of the C 78 type (*Cach* 1970, no. 78) struck under Boleslaus II was found via metal detecting activities in the foreland of the Hanín Slavonic hill fort (the Kolín land register). Based on cross ornaments on obverse, the coin belongs to the group of the later Bavarian-Swabian type (*Cach* 1970, nos. 23–25) struck sometimes at the break of the 970s and 980s deduced from coin finds and interconnection of the particular dies.

The Hanín hill fort is located on an elevation safe from water on the right bank of the Elbe River, and it appeared during the 10th century. Based on archaeological excavations, it has been serving as a strategic foothold near the Elbe ford on the internationally important trading road from Prague to Silesia and the Baltics (via north Moravia and Cracow) up to the second half of the 11th century. Finding of the denier of the C 78 type can confirm results of the previous archaeological excavations, and it can also point at the function of the Hanín hill fort on the important international trading route in the 980s.

English summary by V. Novák

NÁLEZ DENÁRU KNÍŽETE OLDŘICHA C 296 V HOŘANECH (OKR. KUTNÁ HORA) Z ROKU 1903

Jiří LUKAS

Abstract – A denier struck under the Duke Oldřich (C 296) found in Hořany (Kutná Hora district) in 1903.

A denier struck under the Duke Oldřich (1012–1033, 1034) – Cach (1970) type no. 296 – found in Hořany in 1903 (recently a part of Miskovice, Kutná Hora district), is preserved in the collection of the Museum of West Bohemia in Pilsen.

 early medieval period, Bohemia, denier

Ve sbírkách Západočeského muzea v Plzni je uložen následující denár českého knížete Oldřicha (1012–1033, 1034):¹

¹ Za poskytnutí mince k bližšímu prostudování děkuji vedoucímu historického oddělení Západočeského muzea v Plzni PhDr. Miroslavu Husovi, za cenné připomínky PhDr. Zbyňkovi Sedláčkovi z Regionálního muzea v Kolíně.

ČECHY, Oldřich (1012–1033, 1034)

AR denár

Av.: postava panovníka s praporcem v pravé ruce sedícího na knížecím stolci čelně, +VDAV RICVS

Rv.: polopostava žehnajících světců zleva, vnitřní obodek sekaný, SCS VVENCEZLAVS:

Lit.: *Cach 1970*, č. 296; *Šmerda 1996*, č. 137.

1,091 g; 20,8 mm (př. č. 36/74; inv. č. J 36)

Mince pochází z majetku významného plzeňského sběratele a numismatika JUDr. Josefa Ječného (1885–1934), jehož sbírka se stala součástí plzeňských muzejních sbírek. Na kartotéčním lístku náležejícím k minci je uvedena poznámka: „*Nález Hořany u Kolína 1903*“. Podle tohoto údaje je možno zmíněnou lokalitu bezpečně ztotožnit se vsí Hořany (dnes součást obce Miskovice, okres Kutná Hora), ležící mezi Kolínem a Kutnou Horou.²

Širší okolí Hořan, vymezené lokalitami Červené Pečky, Nebovidy a Libenice, bylo archeologicky vytěžováno již od počátku 20. století. Až do období druhé světové války zde prováděl archeologické výzkumy MUDr. František Dvořák (1896–1943), český amatérský archeolog žijící v Červených Pečkách (*Dvořák 1936*).³ V jeho rukopisné pozůstalosti, uložené dnes v archivu Regionálního muzea v Kolíně, jsou podrobné záznamy o výzkumu části starohradištního pohřebiště s plochými žárovými hroby, provedeném v roce 1937 na jihozápadním okraji Hořan (*Dvořák – Filip 1946*, 83–87; *Lutovský 2001*, 84–Hořany 1). V odborné archeologické literatuře však zůstaly opomenuty záznamy z roku 1917 o průzkumu mladohradištního řadového kostrového pohřebiště, provedeného v letech 1913–1916, při němž bylo odkryto a zdokumentováno pět hrobů s orientací západ–východ. Součástí jejich výbavy byly esovité stříbrné záušnice, železný nožik, železné drždlo vědérka, ale i náhrdelník složený z dvaceti sedmi skleněných a jednoho jantarového korálu. Poněkud stranou byl pak odkryt hrob s mužskou kostrou, stříbrnými esovitými záušnicemi a korálkem z bílého skla. „*Pod metacarfy pravé ruky*“ byl nalezen denár Boleslava II. (*Lukas 2011*, 150).⁴

V letech 1982–1984 proběhl v prostoru mezi lokalitami Hořany, Červené Pečky, Nebovidy a Libenice rozsáhlý záchranný archeologický výzkum, vyvolaný budováním závlahových systémů. Poblíž severozápadního cípu dnešní obce Hořany byla zachycena a zdokumentována rozsáhlá středohradištní osada, dokládající kontinuitu osídlení od starohradištního období, prokázaného F. Dvořákem, až do středověku (*Jiráň – Rulf – Valentová 1987*, 68–70, 90–93, 99; *Lutovský 2001*, 84–Hořany 2).⁵

Nálezový exemplář denáru knížete Oldřicha ze sbírek Západočeského muzea v Plzni dobře zapadá do průběžným archeologickým výzkumem zjištěné situace a spolu s denárem Boleslava II., uloženým do země v rámci pohřebního ritu (obolu mrtvých), vypovídá o úrovni a charakteru raně středověkého sídliště Hořany na Kolínsku.⁶

Literatura

Čechura, J. 1982: Hospodářský vývoj sedleckého kláštera do roku 1346. *Muzeum a současnost* 5, 39–72.

Čelakovský, J. 1916: Klášter sedlecký, jeho statky a práva v době před válkami husitskými. Praha

Dvořák, F. 1936: Pravěk Kolínska a Kouřimska. *Soupis archeologických památek. Kolín*.

Dvořák, F. – Filip, J. 1946: Slovanské nálezy na Kolínsku. *Památky archeologické* 42, 70–94.

2 A. Profous (1954, 690–691) uvádí rovněž Hořany, ležící 6 km severovýchodně od Českého Brodu v okrese Nymburk a dále Hořany v okrese Louny, Hořany v okrese Most a Hořany, zaniklý dvůr na labském ostrově mezi Hradištěm a Kostomlaty (okres Nymburk).

3 Rukopisnou pozůstalost F. Dvořáka, popraveného v roce 1943 za účast v protinacistickém odboji zpracoval a částečně v roce 1946 vydal významný český archeolog Jan Filip (*Dvořák – Filip 1946*).

4 Stránku rukopisu F. Dvořáka publikoval J. Lukas (2011, 149). Soubor pěti hrobů byl umístěn v mělkém údolí na pravém břehu Hořanského potoka. Podle zápisků F. Dvořáka byly další kostrové hroby odkryty rovněž na protější straně Hořanského údolí „*za statkem pana Moravce*“. Denár Boleslava II. nebylo možno přesněji určit z důvodu jeho následného zařazení do numismatické sbírky Regionálního muzea v Kolíně.

5 Nejstarší písemná zmínka o Hořanech se vztahuje k roku 1299, kdy část vesnice náležela cisterciáckému klášteru v Sedlci u Kutné Hory (*RBM IV*, 173; *Čelakovský 1916*; *Čechura 1982*). Archeologický výzkum prokázal, že v průběhu celého slovanského období docházelo k posunům sídliště, způsobeným postupným vyčerpáváním zemědělsky obdělávané půdy a nízkou úrovní zemědělské techniky.

6 K nálezům denárů z konce 10. a první poloviny 11. století na širším Kolínsku srovnej: *Lukas 2011*; *týž 2013*; *týž 2014*.

- Jiráň, L. – Rulř, J. – Valentová, J. 1987: Pohled do pravěkého a slovanského osídlení jihovýchodního Kolínska. Památky archeologické 78, 67–133.*
- Lukas, J. 2011: Nález denárů Boleslava II. v Hradiřtku I. (okr. Kolín), v Hanině (Kolín–Zálabí) a v Hořanech (okr. Kutná Hora), Numismatický sborník 25 (2010), 146–151.*
- 2013: Nález bavorského denáru z 10. století na hradiřti Hradiřtko I (okr. Kolín). Numismatický sborník 27/2, 223–225.
- 2014: Nález denáru Boleslava II. C 78 v předpolí hradiřtě Hanín (k.ú. Kolín, Středočeský kraj). Numismatický sborník 28/1, 117–122.
- Lutovský, M. 2001: Encyklopedie slovanské archeologie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha.*
- Profous, A. 1954: Místní jména v Čechách I. Praha.*
- RBM IV: Emler, J. (ed.): Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae IV. (1334–1346). Praha 1892.*

Summary

Jiří Lukas, A denier struck under the Duke Oldřich (C 296) found in Hořany near Kutná Hora (Kuttenberg) in 1903.

A denier struck under the Bohemian Duke Oldřich (1012–1033, 1034) – Cach (1970) type no. 296 – found in Hořany in 1903, is preserved in the collection of the Museum of West Bohemia in Pilsen. It used to belong to the personal collection of the well-known collector and numismatist in Pilsen – Dr Josef Ječný. Based on information in the museum catalogue records, the coin was found in 1903 in Hořany (recently a part of Miskovice, Kutná Hora district), a village located between Kolín and Kutná Hora. Archaeological excavations organized in the Hořany surroundings since the beginning of the 20th century gave evidence for the continuous Slavonic settlement from the older Hill Fort Period up to the Middle Ages. The denier of the Duke Oldřich found there corresponds with archaeological excavations at the locality and with another denier struck under Boleslaus II discovered in Hořany in 1916 (Lukas 2010, 150), which points at qualities and character of the early medieval settlement in the Kolín district.

English summary by V. Novák

DEPOT DENÁRŮ Z ROKU 1903 VE VRACLAVI (OKR. ÚSTÍ NAD ORLICÍ)

Jiří LUKAS

Abstract – Hoard of deniers found in Vrclav (Ústí nad Orlicí district) in 1903.

Revision of the preserved part of the coin hoard discovered in Vrclav (Ústí nad Orlicí district) in 1903. Some pieces have been preserved in the Museum of West Bohemia in Pilsen – five deniers struck under Oldřich (1012–1033, 1034) and Břetislaus I (1034–1055).

 early medieval period, Bohemia, denier

V průběhu roku 1903 byl v předpolí hradiřtě Vrclav, na svahu nad potokem nedaleko východní zdi (apsidy) kostela sv. Mikuláše, odkryt soubor neznámého počtu mincí (Ječný 1933, 110; Turek 1948, 519; Nález II/1, 21, č. 1477; Cach 1970, 58, č. 53; Smejtek – Lutovský – Militký 2013, 391–392). Nález byl celý rozebrán místními obyvateli, ale jeho část v počtu deseti kusů mincí zakoupil v roce 1929

od prof. Jindřicha Čadíka¹ významný plzeňský sběratel a numismatik JUDr. Josef Ječný (1885–1934) a v roce 1933 ji prezentoval na stránkách Numismatického časopisu (*Ječný 1933*).

Podle publikovaného popisu (*Ječný 1933*) se z vraclavského nálezu dostaly do Ječného sbírky čtyři denáry knížete Oldřicha (1012–1033, 1034): Fiala (1895) č. 549 (1 ks) = Cach (1970) /dále jen C/; Fiala (1895) č. 288, č. 553 (1 ks) = C 288; Fiala (1895) č. 601, tab. VII:12 (1 ks) = C 293; Fiala (1895) č. 610 var.: VDALRICVS (1 ks) = C 294 a šest denárů Břetislava I. (1034–1055): Fiala (1895), č. 664, tab. VII:22 (2 ks) = C 310; Fiala (1895), č. 701, tab. VII:26 (1 ks.) = C 313; Fiala (1895) č. 720, tab. VIII:2 (2 ks) = C 317 a Fiala (1895) č. 744 (1 ks) = C 319. Denáry nebyly v rámci popisu vyobrazeny. Po Ječného smrti se převážná část jeho sbírky raně středověkých českých mincí stala součástí sbírkového fondu Západočeského muzea v Plzni a součástí tohoto fondu se stalo i sedm kusů denárů z nálezu z vraclavského podhradí. V současné době se ve sbírkách plzeňského muzea nalézá pět kusů z uvedeného souboru, další dva denáry byly muzeu zcizeny v roce 2001, existují však jejich podrobné popisy na kartotéčních lístcích, vypracované Vojtěchem Darebníkem v roce 1974 (obr. 1).²

Obr. 1. Vraclav, depot 1903 – kartotéční listy denárů C 313 a C 319, zcizených v roce 2001.

Ve sbírkách Západočeského muzea v Plzni se dnes nacházejí následující kusy:

ČECHY, Oldřich (1012–1033, 1034)

AR denár

Av.: poprsí panovníka s praporcem v pravé ruce čelně, ODALRICVS DVX

Rv.: ruka boží, vnitřní obodek sekany, S VENCEZLAVS

Lit.: *Cach 1970*, č. 288; *Šmerda 1996*, č. 132.

1. 1,049 g; 20,6 mm (inv. č. J 38)

–, Av.: poprsí panovníka s praporcem v pravé ruce čelně, ODALPICVS DV+

Rv.: ruka boží, vnitřní obodek sekany, S VENCENVAVS

Lit.: *Cach 1970*, č. 288; *Šmerda 1996*, č. 132.

2. 0,981 g; 19,3 mm (inv. č. J 39)

–, Av.: poprsí panovníka s praporcem v pravé ruce čelně, VDALRICVS DV+ •

Rv.: poprsí svěťce s křížem v pravé ruce čelně, SCS VVENCESLAVS :

Lit.: *Cach 1970*, č. 293; *Šmerda 1996*, č. 134a.

3. 1,16 g; 19,7 mm (inv. č. J 33)

1 Jindřich Čadík (1891–1979), historik umění, dlouholetý ředitelem Umělecko-průmyslového muzea v Plzni. Habilitoval se v roce 1928, o dva roky později byl jmenován mimořádným profesorem a v roce 1932 převzal univerzitní Ústav klasické archeologie, který vedl s válečnou přestávkou až do začátku 50. let, kdy byl protiprávně obžalován a následujících deset let uvězněn. Jindřich Čadík se narodil ve Vysokém Mýtě, vzdáleném od Vraclavi okolo šesti kilometrů. Od něj získal rámcové informace o jinak nezveřejněném nálezu J. Ječného.

2 Mince byly odcizeny z výstavy Tisíc let české mince, pořádané od listopadu 2000 do září 2001 v Západočeském muzeu v Plzni a neexistuje jejich fotografická dokumentace. Za poskytnutí dochovaných exemplářů z vraclavského nálezu a za možnost prostudování kartotéky sbírkových předmětů děkují vedoucímu historického oddělení Západočeského muzea v Plzni PhDr. Miroslavu Husovi.

–, Av.: poprsí panovníka mezi dvojicí křížů čelně, VDALRICVS DVX :
Rv.: poprsí žehnajícího světce zleva, SCS VVENCESLAVS
Lit.: *Cach 1970*, č. 294; *Šmerda 1996*, č. 135.
4. 0,854 g; 19,7 mm (inv. č. J 35)

Břetislav I. (1034–1055)

AR denár

Av.: polopostava panovníka, sedícího na trůnu čelně, vnitřní i vnější obvodok hladký, BRACIZIAVS • DVX •
Rv.: žehnající Ruka boží, vnitřní i vnější obvodok hladký, SCS VVENCEZLAVS •
Lit.: *Cach 1970*, č. 319; *Šmerda 1996*, č. 151.
5. 1,105 g; 18,7 mm (inv. č. J 49)

Obr. 2. Vraclav, depot 1903 – denáry z nálezů dochované ve sbírce Západočeského muzea v Plzni (čísla odpovídají katalogu; foto J. Lukas, zvětšeno).

V dochované a popsané části nálezů jsou oproti údajům J. Ječného (1933) zastoupeny všechny čtyři denáry knížete Oldřicha, chybí však dva kusy denárů Břetislava I. *Cach (1970)* č. 310 (jeden exemplář popsán na katalogizační kartě), jeden denár *Cach (1970)* č. 313 (popsán na katalogizační kartě) a dva kusy denárů *Cach (1970)* č. 317. V popsáném nálezovém souboru nebyly zastoupeny denáry Břetislava I. menšího střížku a proto lze ukrytí nálezů položit do doby před, nebo okolo roku 1050, což odpovídá našim znalostem o stáří a trvání existence hradiště ve Vraclavi (k archeologickému výzkumu hradiště srovnej: *Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 346, tam i další literatura). Je pravděpodobné, že jde pouze o malé torzo původního nálezového celku.³ Upozornění na tento starší a dosud jediný depot z areálu vraclavské sídelní aglomerace je důležité zvláště v souvislosti s připravovaným celkovým zpracováním denárových nálezů pocházejících z této lokality.

Literatura

Cach, F. 1970: Nejstarší české mince I. České denáry do mincovní reformy Břetislava I. Praha.

Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L. 2003: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha.

Fiala, E. 1895, České denáry. Praha

Ječný, J. 1933: Bez názvu. Numismatický časopis československý 9, 110.

3 K nálezů J. Ječného (1933) uvedl: „Snad jest ještě alespoň část jeho deponována buď v místním museu nebo v rukou soukromých a je-li tomu tak, bylo by záhodno i tyto event.. další zlomky nálezů zjistiti a popsati“. Tento předpoklad se však bohužel nepotvrdil a další exempláře z tohoto depotu již identifikovatelné exempláře ve veřejných či soukromých sbírkách nejsou.

Nálezy II/1: Radoměřský, P. 1956: České, moravské a slezské nálezy mincí údobí denárového (10.–12. století). In: Nohejlová-Prátová, E.: *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl II/1*. Praha, 7–73.

Smejtek, L. – Lutovský, M. – Militký, J. 2013: *Encyklopedie pravěkých pokladů v Čechách*. Praha.

Turek, R. 1948, *České hradištní nálezy datované mincemi*. *Slavia antiqua* 1, 485–535.

Summary

Jiří Lukas, Hoard of deniers found in Vraclav (Ústí nad Orlicí district) in 1903.

In 1903, a hoard consisting of unknown number of coins was found in the foreland of the hill fort in Vraclav (Ústí nad Orlicí district). The hoard was dispersed among local people, but a small part (some ten pieces) was bought by an important collector and numismatist from Pilsen – Dr Josef Ječný – in 1929 (*Ječný 1933*). The prevailing part of his collection of early medieval Bohemian coins came after his death to the Museum of West Bohemia in Pilsen. Also seven deniers from the Vraclav hoard found their way to the museum. These days, five pieces from the mentioned hoard remained in the museum collection (Fig. 2), two remaining pieces were stolen in 2001, but their detailed descriptions in the catalogue records exist (Fig. 1). In the preserved and described part of the hoard, there are the following pieces: deniers struck under Oldřich (1012–1033, 1034) – *Cach 1970*, nos. 288 (2 specimens), 293 and 294, and one denier struck under Břetislaus I (1034–1055) – *Cach 1970*, no. 319. Two deniers struck under Břetislaus I were identified because of the precise catalogue records – *Cach 1970*, nos. 313 and 319. Based on the fact, that there were no small-sized deniers produced under Břetislaus I in the hoard, it is possible to speculate about the date of burial of the hoard – before or around 1050 – which corresponds with existence and dating of the Vraclav hill fort.

English summary by V. Novák

STARŠÍ NÁLEZ DENÁRU OTY I. SLIČNÉHO U OLOMOUCE?

Vojtěch BRÁDLE

Abstract – A denier struck under Otto I the Handsome found formerly near Olomouc?

A Moravian denier struck under Otto I the Handsome was apparently found near Olomouc, and it is preserved in the old collection of the East Bohemian Museum in Hradec Králové. Unfortunately, all finding details are missing.

 find, denier, Moravia, Olomouc district

Ve starém fondu dnešního Muzea východních Čech v Hradci Králové jsou především díky aktivitám Ludvíka Domečky (1861–1937), který v něm působil od roku 1895, uloženy četné nálezy mincí z prostoru města a jeho širšího okolí. Z různých příčin se do sbírek však příležitostně dostaly i ražby nalezené mimo tento region. K nim zřejmě patří rovněž moravský denár olomouckého údělného knížete Oty I. Sličného (1061–1087).

Morava, OLOMOUCKO, Ota I. Sličný (1061–1087)

AR denár

Av.: kříž, v úhlech čtyři hlavičky bez rysů obličejů, opis částečně nečitelný

Rv.: ruka Boží, opis nečitelný

Lit.: *Cach 1972*, 23, č. 371; *Šmerda 1996*, 98–99, č. 328c; *Videman – Paukert 2009*, 84–85, č. 34.

0,86 g; 14,5/15,0 mm

Již zápis v inventáři starého fondu mincí správně uvádí jako denár z Olomoucka a zároveň jej datuje do let 1087–1089 (*Inventář*, 160, č. 3194). V jejím případě jde o typ Cach (1972) č. 371 údělného knížete Oty I. Sličného.

O původu mince však jsou k dispozici jen minimální informace. Muzeum ji mělo od jistého pana Linharta zakoupit jako nález „u Olomouce“. Podle čísla, pod kterým byla mince ve starém fondu uložena, je jasné, že musela být součástí sbírky nejpozději ve 30. letech 20. století. Některé ražby však byly do inventáře zapsány i desítky let po svém uložení v královéhradeckém muzeu. V muzejním archivu se zatím bohužel nepodařilo o uskutečněném nákupu zjistit žádné upřesňující informace a nevíme tedy, kdy byl denár skutečně pro numismatickou sbírku získán.

Neúspěšná byla dosud také snaha dát popisovanou ražbu do souvislosti s některým známým nálezem z Olomouce nebo okolí. Přehled objevů denárových mincí z Olomoucka publikoval J. Dopita (1985a, 17–18, č. 40–47). Žádný z jím zmíněných nálezů nelze s popisovanou ražbou prokazatelně spojit. Sám autor zároveň ve vztahu k objevům denárů poukazuje na jejich dosavadní malý výskyt (většinou jen jednotlivé mince) v tomto regionu, který neodpovídá významu lokality (*Dopita 1985a*, 4). Vzhledem k jinému jeho příspěvku z denárových nálezů z Olomoucka vypadáva údajný hromadný soubor z 12. století objevený v roce 1887 (*Nálezy II/1*, 69–70, č. 1735), který byl ukryt až před koncem 16. století (*Dopita 1985b*, 1–13). Obdobně není zjevná spojitost mezi v tomto článku uvedenou mincí a některým z denárových nálezových souborů v olomouckém muzeu (*Burian 1986*, 26). Bez dohledání nějakých dalších písemných záznamů vztahujících se ke koupi nebo osobě prodejce se více původ tohoto denáru Oty I. osvětlit patrně nepodaří.

Literatura

Burian, V. 1986: Nálezy mincí ve sbírkách Krajského vlastivědného muzea v Olomouci. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci 240, 25–28.

Cach, F. 1972: Nejstarší české mince II. České a moravské denáry od mincovní reformy Břetislava I. do doby brakteátové. Praha.

Dopita, J. 1985a: Nálezy mincí na Olomoucku (I). Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci 238, 1–19.

– *1985b*: Revize nálezu mincí z olomouckého nádraží 1887. Numismatické listy 40, 1–13.

Inventář: Inventář mincí „Historického musea“ v Hradci Králové, Muzeum východních Čech v Hradci Králové.

Nálezy II/1: Radoměřský, P. 1956: České, moravské a slezské nálezy mincí údobí denárového (10.–12. století). In: Nohejlová-Prátová, E. (red.): Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl II/1. Praha, 5–73.

Šmerda, J. 1996: Denáry české a moravské. Katalog mincí českého státu od X. do počátku XIII. století. Brno.

Videman, J. – Paukert, J. 2009: Moravské denáry 11.–12. století. Kroměříž.

Summary

Vojtěch Brádle, A denier struck under Otto I the Handsome found formerly near Olomouc?

A denier struck under the Duke of Olomouc – Otto I the Handsome (*Cach 1972*, no. 371) – was reportedly found under precisely unknown circumstances near Olomouc. The coin was purchased by the East Bohemian Museum in Hradec Králové in the 1930s at the latest. All researching activities in the museum archives failed, and no precise record has been discovered. The coin cannot be reliably connected with any of the known deniers found in the Olomouc district.

English summary by V. Novák

NÁLEZ BRAKTEÁTŮ Z KATASTRU OBCE OPOLANY (OKR. NYMBURK)

Petr SCHNEIDER – Tomáš SMĚLÝ

Abstract – Bracteates found in the forest near Opolany (Nymburk district).

In 2011, four bracteates were found in the forest near Opolany via metal detecting activities. They represent the middle-sized Bohemian types struck under the King Wenceslas II probably shortly before 1300, i.e. at the very end of the bracteate period in Bohemia.

 Bohemia, the 13th century, hoard, bracteate

Při amatérské prospekci detektorem kovů byly v roce 2011 na katastru obce Opolany v zalesněném terénu poblíž železniční tratě č. 020 (Velký Osek – Chlumec nad Cidlinou) v širším okolí bodu 50°6'48.157" N, 15°12'41.354" E nalezeny čtyři brakteáty, které byly ukryty mělce pod povrchem v lesní hrabance. Pozdější detailní průzkum v místě nálezů již žádné další mince ani zbytky nádoby či jiného obalu neodhalil.

Objevené exempláře (3 ks olámané a deformované, 1 ks ve zlomcích) jsou české brakteáty střední velikosti, jejich určení ale do značné míry stěžuje špatná zachovalost v důsledku nevhodného uložení. Žádný z nich zřejmě nelze přiřadit k některému z typů uvedených v katalogu F. Cacha (1974). Typologicky shodné ražby – pouze odlišné varianty razidel – se vyskytly v rozsáhlém depotu brakteátů, brakteátových svitků, stříbrných slitků a pražských grošů z Černožic (okr. Hradec Králové), k jehož uložení došlo rámcově v prvním desetiletí 14. století (Němečková – Sejbal 2006). Ve shodě s tímto datováním je nutné brakteáty z Opolan zařadit až na samý konec brakteátového období, tedy krátce před rok 1300.

ČECHY, Václav II. (1278/1283–1305)

AR střední brakteát z doby krátce před rokem 1300

Av.: trůnící korunovaný panovník se stylizovanými žezly (říšská jablka?) v obou rukách

Lit.: Němečková – Sejbal 2006, 74, typ. č. I.

1. 0,38 g; 26,0 mm

2. 0,30 g; 27,0 mm

AR střední brakteát z doby krátce před rokem 1300

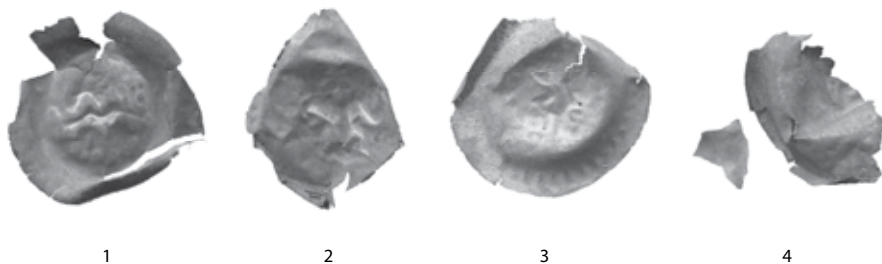
Av.: jako předchozí, ale vroubkovaný okraj

3. 0,33 g; 27,0 mm

Dva zlomky AR středního brakteátu z doby před rokem 1300

Av.: nečitelný (typ jako předchozí?)

4. 0,16 g; 21,0 mm

Obr. 1. Opolany – brakteáty z hromadného nálezů (čísla odpovídají katalogu).

V. Němečková a J. Sejbal (2006, 74) předpokládají možnou souvislost vyobrazení trůnicího krále Václava II. s korunovačním aktem z roku 1297. K této interpretaci je ovšem nutno zaujmout kritický postoj. Na základě současných poznatků se zdá, že přesné vročení jednotlivých brakteátových emisí výhradně na základě ikonografie mincovního obrazu může sloužit nanejvýš jako pracovní hypotéza. Nicméně koncem 13. století lze předpokládat určité snahy panovníka o unifikaci produkce královských mincoven, projevující se v razbě menšího počtu typů ve více variantách; i zde je ale třeba brát v úvahu nedořešené otázky spojené s organizací českého mincovnictví 2. poloviny 13. století. Doposud byly tyto sjednocovací tendence spojovány především s brakteáty s motivem korunované harpyje (*Fiala 1895*, 211; *Skalský 1936*, 8; *Hásková 1976*; v syntézách bez námitek přijímají *Sejbal 1996*, 43; *tyž 1997*, 114; *Vorel 2004*, 30), které již svou různorodou fabrikou závěr brakteátového období výhradně reprezentovat nemohou (*Nový 1974*, 391). Stejně tak narážejí na problémy pokusy numismatiků přiřadit jednotlivé brakteátové typy konkrétním mincovnám (viz např. *Radoměřský 1966*; *Zaoral 2005*); v případě výše popsaných exemplářů tak ani hypoteticky učinit nemůžeme.

Kolem dolního toku Cidliny je z posledních let registrováno několik ztrátových kusů denárů z 11. až počátku 13. století (*Lukas 2014*), které dokládají kontinuální osídlení této oblasti od raného středověku. Také obec Opolany, na jejímž katastru byly brakteáty odkryty, je sice v mladším nicméně poměrně věrohodným listinném falsu uváděna kolem roku 1227 jako majetek ženského benediktinského kláštera sv. Jiří na Pražském hradě (*CDB II*, č. 378, 422). Uložení či ztráta drobné hotovosti v podobě čtyř brakteátů tedy nepochybně souvisí s dovšrujícím se procesem monetarizace sociálně-ekonomických vztahů za posledních Přemyslovců, resp. s postupným vytlačováním zboží směny peněží i na lokálních venkovských trzích.

Prameny a literatura

Cach, F. 1974: Nejstarší české mince III. České a moravské mince doby brakteátové. Praha.

CDB II: Friedrich, G. (ed.) 1912: Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae II. Praha.

Fiala, E. 1895: České denáry. Praha.

Hásková, J. 1976: Konec brakteátové ražby v českých zemích. In: Sborník II. numismatického symposia. K problematice moravského mincovnictví 13. století. Brno, 69–74.

Lukas, J. 2014: Nálezy denárů z 11. a 12. století objevené pomocí detektorů kovů (I.). Numismatický sborník 28/1, 57–70.

Němečková, V. – Sejbal, J. 2006: Nález mincí a slitkového stříbra z Černožic. Peníze posledních Přemyslovců a počátky české grošové měny. Hradec Králové.

Nový, R. 1974: Organizace a vývoj českého mincovnictví v 13. století do měnové reformy Václava II. Sborník archivních prací 24, 366–425.

Radoměřský, P. 1966: Studie k českému mincovnictví 13. století (I.). Nález brakteátů v Českých Budějovicích r. 1936 a otázka budějovické mincovny ve 13. století. Časopis Národního muzea – řada historická 135, 5–24.

Sejbal, J. 1996: Období denárové a brakteátové. In: Peníze v českých zemích do roku 1919. Praha, 31–49.

– 1997: Základy peněžního vývoje. Brno.

Skalský, G. 1936: Studie o českých a moravských brakteátech III. Numismatický časopis československý 11–12, 1–30.

Vorel, P. 2004: Od pražského groše ke koruně české. Průvodce dějinami peněz v českých zemích. Praha.

Zaoral, R. 2005: České a moravské ražby z pokladu Fuchsenhof. Numismatický sborník 20, 61–108.

Summary

Petr Schneider – Tomáš Smělý, Bracteates found in the forest near Opolany (Nymburk district).

Four bracteates were found via metal detecting activities in the forested area registered under the Opolany village in 2011. Later examination of the locality did not bring either any more coins or remains of a vessel or other type of a container.

The coins (three of them broken and deformed, plus one unattribuable piece in fragments) are represented by middle-sized Bohemian bracteates struck under the King Wenceslas II probably shortly before 1300, and they document the final phase of the bracteate period in Bohemia.

In recent years, some single found Bohemian deniers produced between the 11th century and the beginning of the 13th century were registered in the surroundings of Opolany, which can point at the continuous settlement in this area starting with the early Middle Ages. This kind of small change in form of four bracteates buried or lost there can evidently be connected with final part of the monetarization process in the Bohemian society during the rule of the last Přemyslids, and with gradual elimination of the commodity exchange by the monetary one also in the local provincial trade respectively.

English summary by V. Novák

NÁLEZ BRAKTEÁTOVÉHO SVITKU ZE SMRKOVIC (OKR. PÍSEK)

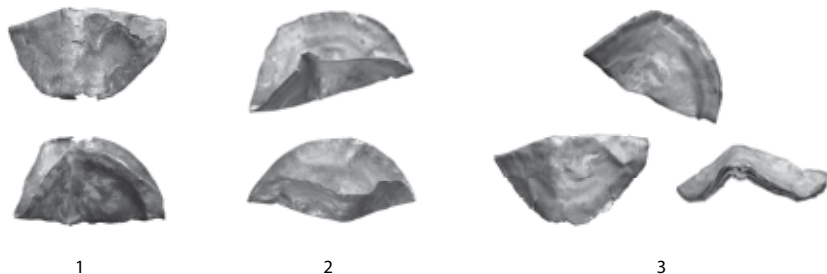
Petr SCHNEIDER – Tomáš SMĚLÝ – Lukáš CÍSAŘOVSKÝ

Abstract – A bracteate pile found in Smrkovice (Písek district).

A pile of four bracteates was found via amateur metal detecting activities in the field belonging to the Smrkovice land register (Písek district). The bracteates represent the very first coins of this type registered in Smrkovice.

 Bohemia, Přemysl II Otakar, the 13th century, hoard, bracteate

Při amatérské detektorové prospekci na jaře roku 2014 byl v extravilánu obce Smrkovice (okr. Písek) nalezen svitek čtyř křížově do sebe složených středních brakteátů. Nález byl učiněn na poli ve svrchní vrstvě ornice severovýchodně od obce, na severním svahu nevýrazného návrší (v okolí bodu GPS – 49°16'59.056"N, 14°9'33.313"E). Vzhledem ke skutečnosti, že z lokality není znám žádný další brakteátový nález, je možné, že svitek byl na lokalitě buď náhodně ztracen nebo – a to pravděpodobněji – vyvezen na pole s odpadem vyhozeným na hňuj. Nálezce svitek částečně otevřel a dva kusy brakteátů oddělil. Zbývající dva kusy zůstaly složeny téměř v původním stavu.

ČECHY, Václav II. (1278/1283–1305)

mincovna: *neznámá*, AR střední brakteát, krátce před rokem 1300

Av.: nezřetelný

Lit.: ?

1. 0,33 g; přibližně 20,8–21,3 mm

2. 0,28 g; přibližně 20,8–20,9 mm

3. 0,46 g; přibližně 21,0–21,5 mm (2 ks ve složeném svitku)

Poškození mincovního obrazu nalezených brakteátů vylučuje jejich přesné typologické určení. S ohledem na charakter střížku a metrologické parametry se však s velkou pravděpodobností jedná o střední brakteáty ze závěru 13. století, které lze připisat králi Václavu II. S rozvojem peněžního hospodářství, kdy už brakteátová měna – především pro svou nepraktičnost při denní směně – plně nevyhovovala potřebám trhu, se v nálezovém materiálu běžně setkáváme jak s dělením brakteátů rozstřížením, tedy druhotným vytvářením nižších nominálů, tak naopak s překládáním více kusů na čtvrtiny či poloviny do svitku, které pak měly při platbách představovat vyšší hodnotu. Tomuto fenoménu nebyla dosud českou numismatikou věnována systematická pozornost, tyto praktiky, resp. užití mincí v demonetarizované podobě, však nepochybně souvisí s častým užíváním váženého stříbra jako platebního prostředku konce 13. století (srov. např. *Petrtyl 1952; týž 1976; Němečková – Sejbal 2006*, 71–96). Platební síla mince tedy nebyla dána jejím obrazem, ale především hmotností v kombinaci s předpokládanou ryzostí.

Obec Smrkovice je situována v odlesněné terénní sníženině přibližně tři kilometry jižně od Písku, na východním okraji otavského údolí a západním okraji historického komunikačního koridoru mezi Pískem a Protivínem. V jihočeské oblasti, nápadně chudé na brakteátové depoty, představuje Písecko s několika dokumentovanými brakteátovými nálezy – podobně jako České Budějovice (*Fiala 1895*, 209, č. 172; *Nálezy II/2*, 84–85, č. 1783–1784; *Radoměřský 1966; Militký 2005*) – nápadnou výjimku (srov. *Kolář 1981a; týž 1981b; týž 1982*, č. 156; *Militký 2006*).

Již dříve byla vyslovena hypotéza, že tato nálezová situace může odrážet intenzivnější oběh brakteátů na jihočeských královských državách s doloženou mincovní výrobou (*Militký 2006*, 231). Písecko, vklíněné do mocenské zóny jihočeských Vítkovců, představovalo – stejně jako České Budějovice – důležitý opěrný bod centrální královské moci v jihočeské oblasti. Zejména ze strany Přemysla II. Otakara byla budování této domény věnována velmi cílevědomá a systematická pozornost. To se týká zejména samotného královského města Písku (*Žemlička 2011*, 152, 359–363). Je zřejmé, že součástí tohoto širšího záměru bylo také založení písecké mincovny. Ta je sice bezpečně doložena až z období vlády Václava II., pravděpodobně je však staršího založení (*Militký 2006*, 232). Z důvodu nedostatečného zpracování či nedochování vhodného nálezového materiálu, není prozatím možno na Písecku nalezené brakteáty ani jejich část spojit přímo s produkcí místní mincovny. To se bohužel týká také smrkovického nálezu brakteátového svitku s nečitelným mincovním obrazem.

Literatura

Fiala, E. 1895: České denáry. Praha.

Kolář, O. 1981a: Nálezy mincí na okrese Písek. Písek.

– *1981b: Opět k nálezům mincí na okrese Písek. Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích 18. České Budějovice, 313.*

– *1982: Nálezy mincí na okrese Písek, 2. část. Písek.*

Militký, J. 2005: Dodatek a poznámky k nálezům brakteátů České Budějovice II. Numismatický sborník 20, 158–161.

– *2006: Depot středních brakteátů z 2. poloviny 13. století z Písku. Numismatický sborník 21, 228–233.*

Nálezy II/2: Radoměřský, P. 1956: České, moravské a slezské nálezy mincí údobí brakteátového. In: Nohejlová-Prátová, E.: Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl II. Praha, 77–111.

Němečková, V. – Sejbal, J. 2006: Nález mincí a slitkového stříbra z Černožic. Peníze posledních Přemyslovců a počátky české grošové měny. Hradec Králové.

Petrtyl, J. 1952: Nález brakteátů a slitkového stříbra ve Lhůtě u Chotěboře. Numismatický časopis československý 21, 139–151.

– *1976: Funkce slitkového stříbra v našich zemích ve 13. století. In: Sborník II. numismatického symposia. K problematice moravského mincovnictví 13. století. Brno, 85–105.*

Radoměřský, P. 1966: Studie k českému mincovnictví 13. století (I). Nález brakteátů v Českých Budějovicích r. 1936 a otázka budějovické mincovny ve 13. století. Časopis Národního muzea – řada historická 135, 5–24.

Žemlička, J. 2011: Přemysl Otakar II. Král na rozhraní věků. Praha.

Summary

Petr SCHNEIDER – Tomáš SMĚLÝ – Lukáš CÍSAŘOVSKÝ, A bracteate pile found in Smrkovice (Písek district).

A pile of four bracteates was found via amateur metal detecting activities in the field belonging to the Smrkovice land register (Písek district). Because of the fact, that no more bracteates are known from the locality, it is very likely, that the coins were accidentally lost there or transferred there together with agricultural waste. The finding place is situated to the south of the royal medieval town Písek, close to the historical communication corridor Písek – Protivín. The coins represent further evidence for more intensive circulation of bracteates in the south-Bohemian crown lands compared to other south-Bohemian territories which are characteristic with absence of such finds.

English summary by V. Novák

TŘI STŘEDOVĚKÉ „ŽETONY“ OBJEVENÉ PŘI ARCHEOLOGICKÉM VÝZKUMU V AREÁLU BÝVALÝCH KASÁREN JIRÍHO Z PODĚBRAD NA NÁMĚSTÍ REPUBLIKY V PRAZE 1-NOVÉM MĚSTĚ

Jiří MILITKÝ – Martin VYŠOHLÍD

Abstract – Three medieval ‘jetons’ found via archaeological excavations in the area of the former barracks named after George of Poděbrady in the Republic Sq., Prague 1-New Town.

In 2003–2006, large-scale archaeological excavations were organized in the area of the former barracks named after George of Poděbrady in the Republic Sq., Prague 1-New Town. Three special ‘jetons’ were discovered there – based on ceramic material and stratigraphic context, they came from the layers dated back to the second half of the 13th century and the 14th century. They represent quite extraordinary objects, somewhere between arts and crafts and numismatics. However, their function is unclear.

 High Middle Ages, Prague, special jetons

V letech 2003–2006 proběhl rozsáhlý archeologický odkryv v prostoru bývalých kasáren Jirího z Poděbrad na náměstí Republiky v Praze 1-Novém Městě. Částečně zastavěný pozemek (o rozloze více než 15000 m²) mezi ulicemi Na Poříčí a Truhlářská přinesl obrovské množství velmi zajímavých situací a nálezů (*Juřina a kolektiv 2005; Juřina – Valkony – Vyšohlíd 2006; Juřina a kolektiv 2009*). Součástí výzkumu, se mimo jiné stala také část současného náměstí Republiky, která tvořila něco přes 10% celkově zkoumané plochy. Naskytla se tak jedinečná příležitost vytvořit obraz vývoje tohoto poměrně netypického veřejného prostranství.

V počátcích předlokačního období odpovídala situace v těchto místech zjištěním v ostatních částech výzkumu. Místo se stalo zázemím pro řemeslnické i sídelní aktivity od 2. poloviny 12. století. Tento vývoj vyvrcholil stavbou reprezentativních domů zděných z pečlivě opracovaných opukových kvádrů reprezentujících typickou pražskou románskou kamennou architekturu (*Juřina 2006*). V této době pravděpodobně zanikají řemeslnické aktivity v prostoru dnešního náměstí. V průběhu 30. let 13. století pak došlo ke stržení těchto budov v souvislosti s výstavbou zdejšího úseku staroměstských hradeb a plocha se stala součástí bezpečnostního úseku před linií opevnění. Po této velké stavební akci se místo současného náměstí stává veřejným prostranstvím, kde postupně došlo k výraznému nárůstu terénu především v průběhu 2. poloviny 13. století až 1. poloviny 14. století (tedy do doby založení Nového Města pražského). Toto souvrství, dosahující mocnosti až 1,5 m, bylo tvořeno vrstvami štětů a nečistot mezi nimi. Četné

stopy po kolech vozů a vysoká koncentrace odpadlých podkov napovídá o velmi čilém provozu v místě, které bylo křižovatkou několika důležitých cest. Další nálezy z těchto vrstev přinesly mnoho zajímavých předmětů, z nichž část představovala typický „ztrátový inventář“, tedy drobné předměty ztracené procházejícími a projíždějícími lidmi. Mezi ně můžeme počítat například železné klíče a menší nože, drobné oděvní aplikace a přezky z bronzu, ale také osobní pečeti, kostěné hrací kameny nebo kostky.

Mezi těmito nálezy byly zachyceny také tři specifické „žetony“¹ ze slitin barevných kovů. Všechny byly nalezeny v jižní polovině největší z archeologicky zkoumaných ploch v rámci náměstí, v prostoru naproti kostelu sv. Josefa. „Žeton“ č. 1 byl vyzdvížen přímo z povrchu jednoho z vytvořených štětů. Další dva (č. 2–3) dělila od prvního vzdálenost cca 16 m a oba byly nalezeny ve stejné vrstvě tvořené písčitém jílem s četným organickým odpadem (zlomky zetlelého dřeva). Žeton č. 1 byl datován do 2. poloviny 13. století, žetony č. 2 a 3 pak do průběhu 14. století.

Pb plochý litý kruhový „žeton“

Av.: dvouocasý český (heraldický) lev doleva

Rv.: hladký

1. 4,66 g; 24 mm (kontext A 43018; ev. č. A 43-018)

XRF: Fe 0,62%; Sn 0,86%; Pb 97,08%; Bi 1,44%²

Sn plochý litý kruhový „žeton“

Av.: stylizovaný jelen doleva

Rv.: hladký

2. 2,68 g; 22 mm (kontext E 43012; ev. č. E 43-012/1)

XRF: Fe 1,26%; Cu 0,17%; Sn 96,8%; Au 0,14%; Pb 2,35%

Sn plochý litý kruhový „žeton“

Av.: okřídlený drak doleva s rozevřenými křídly, dlouhýma ušima a ocasem stočeným do smyčky

Rv.: hladký

3. 5,56 g; 27 mm (kontext E 43012; ev. č. E 43-012/2)

XRF: Fe 5,74%; Cu 3,48%; Sn 76,11%; Au 0,14%; Pb 14,34%; Bi 0,20%

Obr. 1. Praha 1-Nové Město, náměstí Republiky. Účelové „žetony“ neznámé funkce (foto M. Vyšohlíd).

Tři zde prezentované „žetony“ představují poměrně mimořádné předměty, ležící na pomezí numismatiky a drobného uměleckého řemesla. Jejich datace je vymezena především nálezovou archeologickou situací, tedy od 2. poloviny 13. století až do průběhu 14. století. XRF analýzy prokázaly, že jde o předměty vyrobené z nízko tavitelných slitin s dominancí olova (č. 1) nebo cínu (č. 2–3). Je tedy zřejmé, že složení kovu bylo značně proměnlivé. Také velikost je proměnlivá od 22 do 27 mm – rozhodně tedy nejde o jednu sérii. Všechny tři exempláře byly vyrobeny litím a rubní strany mají hladké.

Zajímavá je ikonografie sledovaných předmětů a její vztahy k soudobému numismatickému materiálu. Na „žetonu“ č. 1 je zobrazen heraldický český kráčejší korunovaný dvouocasý lev doleva. S obdobným pojetím lva se setkáváme na některých ražbách ze 13. století. Jde především o český denár a obol Přemysla Otakara II. jako markraběte moravského /1247–1253/ (Zaoral 2006, 310–311, obr. 1:2 a 2). Právě tyto analogie naznačují možný vznik „žetonu“ č. 1 někdy v průběhu 2. poloviny 13. století. Motiv sám je také

1 Toto označení je nutné vnímat pouze jako pracovní.

2 Analýzy provedl Ing. Dušan Perlík (Středočeské muzeum v Roztokách u Prahy).

výmluvným dokladem o domácím českém původu sledovaného předmětu.³ K „žetonu“ č. 2 se značně stylizovaným vyobrazením jelena zatím žádné přímé analogie neznáme. Motiv jelena se vyskytl např. na vídeňském feniku Albrechta I. (1282–1298) typu *CNA I* č. B 193. Nejde však o přímou ikonografickou analogii, ale spíše o doklad, že se ve stejné době vyskytují principiálně shodné motivy na různorodém materiálu numismatického charakteru. Také k „žetonu“ č. 3 s vyobrazením draka, z výtvarného hlediska nejlépe zvládnutém exempláři, zatím přesné numismatické analogie neznáme. S motivem draka se setkáme opět na vídeňských fenicích z doby vlády Rudolfa Habsburského /1276–1282/ (*CNA I*, č. B 188) a Rudolfa III. /1298–1306/ (*CNA I*, č. B 200). Numismatické ikonografické paralely z chronologického hlediska tedy dobře korespondují se svědectvím náleзовé archeologické situace. Za zmínku jistě stojí, že použité motivy jsou dosti rozdílné – motiv heraldického lva, stylizovaný jelen a mytické zvíře – drak. Vzájemný vztah mezi motivy není tedy zřejmý.

Zásadní otázkou je, jakou měly sledované předměty funkci. V doposud známém, resp. publikovaném materiálu opory prakticky nenacházíme. Do 12. až 14. století lze datovat lité kruhové plakety s obrazy evangelistů, známé již z řady lokalit. Tyto předměty jsou však spojeny s prostředím kostelů, do jejichž základů, resp. nároží byly vkládány (souhrnně: *Sommer 2012*). Základní odlišností oproti sledované skupině „žetonů“ je jejich ikonografie a také provedení – exempláře z náměstí Republiky jsou na daleko nižší umělecké úrovni než plakety s obrazy evangelistů. Pro „žetony“ z náměstí Republiky je tedy třeba hledat jiné funkční vysvětlení. Vyloučit můžeme interpretaci jako závaží či početních peněz, které jsou zcela jiného charakteru (např. *Fiala 1921*, tab. VI:1–4; *Mitchiner 1988*, 96–116, 149–151, 153–156). Zjevně se nejedná také o plomby ke zboží (nejčastěji textilu), které jsou zpravidla dvoustranné a především dvoudílné. Jako málo pravděpodobná se jeví rovněž interpretace sledovaných předmětů jako hracích kamenů či poutnických odznaků. Obecně lze nejspíše uvažovat o jakýchsi účelových přesněji nedefinovatelných známkách („žetonech“). Určitou byt' vzdálenou analogii představují nejstarší středověké hornické známky. Zatím nepočtenější a dosud nepublikovaný soubor těchto předmětů, datovatelný do 13. až počátku 14. století, známe z areálu hornického pracoviště Štěpánov nad Svratkou.⁴ Další exemplář pochází z Jihlavy.⁵ Na rozdíl od ražených hornických známek pozdního 14. až 15. století (např. *Videman 2007*), jsou exempláře ze Štěpánova i Jihlavy lité. Vesměs však jde o dvoustranné exempláře a je tedy značně pravděpodobné, že „žetony“ z náměstí Republiky jsou jiného charakteru. Prozatím se tedy musíme spokojit s konstatováním, že jde nejspíše o jakési účelové známky („žetony“) neznáme funkce.

Lze tedy shrnout, že tři sledované „žetony“ představují nový typ předmětu ležícího na pomezí numismatiky a uměleckého řemesla. Pro bližší pochopení jejich funkce nezbývá než počkat na další nálezy, které by snad mohly význam těchto poněkud záhadných předmětů blíže osvětlit. V každém případě je ovšem zřejmé, že „žetony“ představují zajímavou sondu do života vrcholně středověké Prahy.

Literatura

CNA I: Koch, B. 1994: *Corpus Nummorum Austriacorum (CNA)*. Band I. Mittelalter. Wien.

Fiala, E. 1921: Peníze početní (jetony). *Věstník Numismatické společnosti česko-slovenské v Praze III*, 121–135, tab. VI.

Juřina, P. 2006: Objev kamenného románského paláce na Novém Městě pražském. *Forum urbes medii aevi III.*, 170–177.

Juřina, P. a kolektiv 2005: Předběžná zpráva o výsledcích plošného archeologického výzkumu v areálu bývalých kasáren Jiřího z Poděbrad na náměstí Republiky v letech 2003–2006. *Archeologica Pragensia 17*, 211–232, 242–248.

– 2009: *Náměstí Republiky. Výzkum století*. Praha.

Juřina, P. – Valkony, J. – Vyšohlíd, M. 2006: Praha 1-Nové Město, Náměstí Republiky čp. 1078/II a 1079/II – areál bývalých kasáren Jiřího z Poděbrad. In: Z. Dragoun a kolektiv: *Archeologický výzkum v Praze v letech 2003–2004*. *Pražský sborník historický 34*, 359–362.

Mitchiner, M. 1988: *Jetons, Medalets and Tokens. Volume One. The Medieval Period and Nuremberg*. London.

Sommer, P. 2012: Christianity, Archaeology and Building Sacrifice. In: Melve, L. – Sønnesyn, S. (eds.): *The Creation of Medieval Northern Europe*. Oslo, 90–102.

3 Zřejmě analogický „žeton“ byl objeven při archeologickém výzkumu Sixtova domu (čp. 553), dnes je však nedostupný a postrádáme jeho vyobrazení.

4 Za sdělení děkuji PhDr. Jiřimu Doleželovi.

5 Za informaci děkuji PhDr. Petrovi Hrubému, Ph.D.

Videman, J. 2007: Nový typ středověké kutnohorské důlní známky. Numismatický sborník 22, 151–154.

Zaoral, R. 2006: Nález českých a moravských mincí 13. století z přístavu Cesarea [Kaisareia] (Israel). Numismatický sborník 21, 310–313.

Summary

Jiří Militký – Martin Vyšohlíd, Three medieval ‘jetons’ found via archaeological excavations in the area of the former barracks named after George of Poděbrady in the Republic Sq., Prague 1-New Town.

In 2003–2006, large-scale archaeological excavations were organized in the area of the former barracks named after George of Poděbrady in the Republic Sq., Prague 1-New Town (*Juřina et al. 2005; Juřina – Valkony – Vyšohlíd 2006; Juřina et al. 2009*). One part of the recent Republic Sq. (some 10% of the complete examined area) became also an object of examination. Exactly here, three special ‘jetons’ were discovered – based on ceramic material and stratigraphic context, they came from the layers dated back to the second half of the 13th century and the 14th century. They represent quite extraordinary objects, somewhere between arts and crafts and numismatics. The XRF analysis proved them to be made of alloy with low melting temperature with lead (no. 1) or tin (nos. 2–3) dominance. Also iconography is very interesting. The ‘jeton’ no. 1 bears image of the Bohemian heraldic crowned and double-tailed lion to left. Similar image of lion could be seen on some coins struck in the 13th century. There is no analogy for the ‘jeton’ no. 2 with stylized deer. The deer image can be found on the Vienna pfennig struck under Albrecht I (1282–1298; *CNA I*, no. B 193). There is also no precise numismatic analogy for the ‘jeton’ no. 3 with image of dragon. The dragon motive can be seen on the Vienna pfennigs struck under Rudolph of Habsburg (1276–1282; *CNA I*, no. B 188) and Rudolph III (1298–1306; *CNA I*, no. B 200). From the chronological point of view, the numismatic iconographic parallels well correspond with evidence offered by the archaeological context.

The essential question is, what was the function of the mentioned objects. Some cast circular plaques with images of the Evangelists can be dated back to the period between the 12th and 13th century. These objects are connected with the church milieu. Interpretation of the mentioned objects as weights or counting jetons can be excluded because of their completely different character. They did not evidently serve as vessel stamps, because they are often double-sided. Also their interpretation as playing stones or pilgrimage badges seems to be very unlikely. Generally, it is possible to regard them as more or less special, precisely undefined, ‘jetons’. There is a certain, but unclear, analogy with the oldest medieval mining jetons. But they are mostly double-sided, and it is very likely that the ‘jetons’ from the Republic Sq. are of different character. Actually, it is necessary to state that they represent some special ‘jetons’ of an unknown function.

English summary by V. Novák

NÁLEZ PRAŽSKÝCH GROŠŮ VÁCLAVA II. A JANA LUCEMBURSKÉHO U ZANIKLÉ STŘEDOVĚKÉ VSI KOMORSKO, K. Ú. ČENKOV (OKR. PŘÍBRAM)

Jan CIHLÁŘ – Lukáš RICHTERA

Abstract – Prague grossi struck under Wenceslas II and John of Luxembourg found near the vanished medieval village of Komorsko, the Čenkov land register (Příbram district).

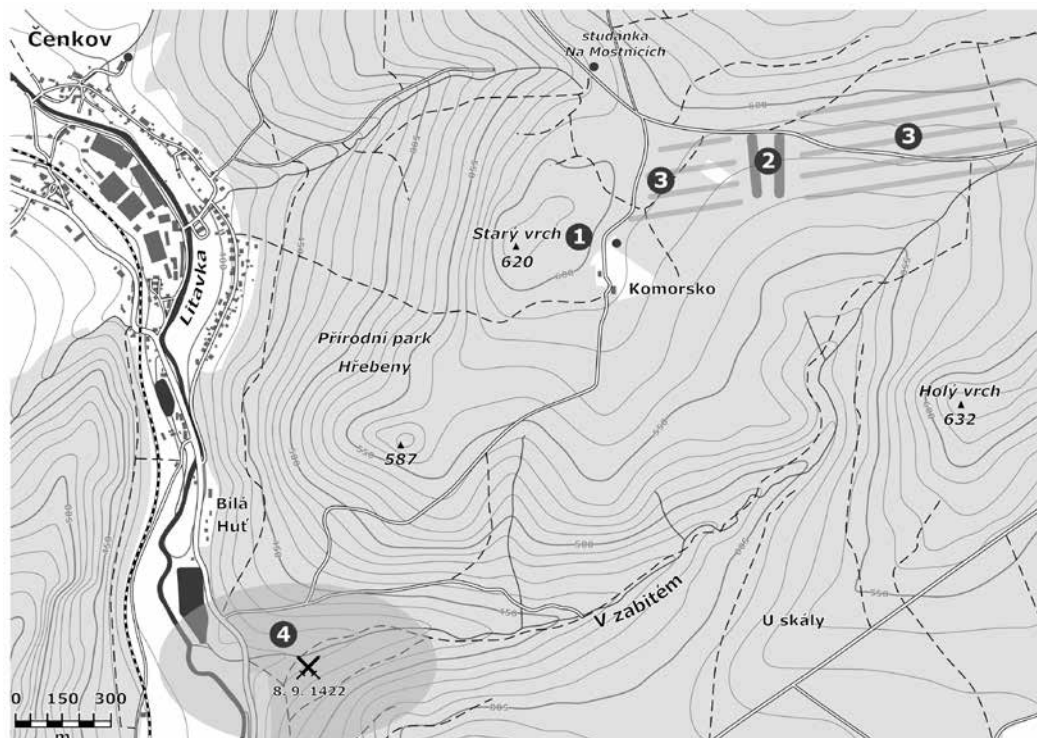
In 2012, ten Prague grossi struck either under Wenceslas II or under John of Luxembourg were found near the vanished medieval village of Komorsko. Regarding composition of the hoard, it was buried sometimes in 1340–1350.

 Bohemia, Wenceslas II, John of Luxembourg, Prague grossus, find

V roce 2012 byl v blízkosti zaniklé středověké vsi Komorsko v Brdech (k. ú. Čenkov) objeven nevelký depot pražských grošů Václava II. a Jana Lucemburského. Informace o náleзовých okolnostech včetně části depotu mincí byly poskytnuty autorům tohoto sdělení k bližšímu prozkoumání.

Obec Komorsko byla založena v centrální části brdského masivu na jihovýchodních svazích lesů nad údolím říčky Litavky, která zde protíná brdské pohoří a tvoří přirozenou spojnicí mezi Příbramskem a Hořovickem (resp. Berounskem). Tato sídelní enkláva se nacházela v náhorní poloze v nadmořské výšce okolo 580 m n. m. a od okolních obydlených oblastí byla (a dosud tato lokalita je) oddělena pásem lesa. Dodnes patrné relikt intravilánu vsi se nacházejí na ploše cca 160 × 100 m. V areálu bylo při povrchovém průzkumu identifikováno 13 objektů – usedlostí, rozkládajících se podél přibližně obdélníkové návsi (Nováček 1995, 7–37). Jednotlivé objekty přecházejí v extravilán, tvořený dvěma pásy záhumenicové plužiny mířícími východním a západním směrem. Tyto pásy dříve obhospodařované půdy jsou sledovatelné do vzdálenosti až 600 m od usedlostí. Do areálu ústily celkem čtyři cesty, z nichž nejvýznamnější byla komunikace západní spojující Komorsko s nejbližší, dosud existující, obcí Čenkov, ostatní cesty měly pravděpodobně pouze lokální význam. Založení obce je datováno do období kolem roku 1300 a je spojováno se závěrečnou fází kolonizace zdejšího území. Nezodpovězenou otázkou je, zda lokátorem byl některý z místních feudálů, nebo zda iniciátorem byl přímo panovník – ves totiž byla založena uvnitř lesního celku, který byl tehdy považován za zeměpanský a název Komorsko by mohl znamenat „komorský,“ tedy náležející královské komoře (Nováček 1995, 33). První písemná zmínka o Komorsku je až z roku 1454, kdy je zmiňováno jako součást dědictví po Alši z Jinců (Nováček 1995, 10). Je však pravděpodobné, že se tehdy již jednalo o ves zaniklou. Jednoznačně jako pustá ves je Komorsko uváděno při pozdějších prodejkách v letech 1544 a 1627 (Nováček 1995, 26). Rozloha a kvalita orné půdy v extravilánu a zřejmě ani velikost pastvin a luk nemohly být dostačující pro úplnou soběstačnost obyvatel obce. Dalším pravděpodobně dominujícím zdrojem obživy byla těžba a zpracování dřeva (Nováček 1995, 31). Je možné, že výroba dřevěného uhlí, která je zde také potvrzena, souvisí s rozvojem železářství, doloženým na Jincecku koncem 14. století (Nováček 1995, 10). Není tedy vyloučena ani další hospodářská činnost obyvatel, povrchové dobývání železných rud (Nováček 1995, 31), které je doloženo v bezprostředním okolí Komorska, avšak dosavadní výzkumy zdejší dolování připisují spíše 16. až 19. století (Nováček 1995, 22). Zánik obce je datován do první poloviny 15. století a je spojován s husitskými válkami. Dle některých pramenů přímo souvisí s konkrétní událostí – s bitvou mezi vojskem katolické strany vedeným Hanušem z Kolovrat a příbramskou husitskou posádkou. Na straně husitů zde bojoval i syn tehdy již nežijícího Petra (staršího) Zmrzlíka ze Svojšína, kutnohorského královského mincmistra z let 1405–1419 (Castelin 1953, 49) a 1421 (Castelin 1953, 155), Jan Zmrzlík (Halada 1992, 186–187), který byl tehdy pověřen obranou Příbrami. K vojenskému střetnutí, ve kterém zvítězilo katolické vojsko, došlo 8. září 1422 v údolí říčky Litavky při ústí rokle „V Zabitém“ a zčásti asi i v této rokli, jejíž počátek je v bezprostřední blízkosti Komorska. Po prohrané bitvě se zbytky kališnické armády pravděpodobně rozprchly do okolních lesů. Bitvu zmiňuje *Kronika Bartoška z Drahonice* (FRB V, 592 a 626), jejíž autor byl zřejmě přímý účastník střetu bojující za katolickou stranu. Výsledky archeologického průzkumu K. Nováčka svědčí o možném déletrvajícím úpadku

osídlení a postupném snižování počtu obývaných usedlostí, ale zároveň jsou zde i nálezy svědčící o náhlém zničení požárem (Nováček 1995, 34), které by mohly potvrzovat souvislost definitivního zániku obce se zmiňovanou bitvou.

Obr. 1. Situační plán s vyznačením polohy: ❶ místo nálezu mincí, ❷ původní zaniklá ves Komorsko, ❸ plužiny, ❹ místo bitvy mezi katolickým vojskem a příbramskou husitskou posádkou. Obec Čenkov se nachází přibližně 9 km severně od Příbrami.

Zde prezentované mince byly nalezeny v lese těsně pod vrcholem Starého vrchu, který se zdvihá nad Komorskem. Místo jejich uložení je pravděpodobně pouhé desítky metrů za předpokládanou souvratí západního extravilánu obce. Depot obsahoval celkem 10 pražských grošů, z toho tři jsou groše Václava II. a zbývající byly raženy za Jana Lucemburského. Nebyla nalezena žádná nádoba ani její zbytky nebo stopy jiného obalu, ve kterém by mince byly uloženy. Ke zpracování se nám dostalo sedm mincí z nálezů (dva pražské groše Václava II. a pět pražských grošů Jana Lucemburského), jejichž fotografie a popis uvádíme v následujícím textu.

ČECHY, Václav II. (1278–1305)

mincovna *Kutná Hora*, AR pražský groš, 1300–1305

Av.: královská koruna,

✱ WENCEZLAVS · SECVNOVS; ✱ DEI : GRATIA : REX : BOEMIE

Rv.: český lev,

✱✱ GROSSI : PRAGENSES¹

Lit.: Smolík 1971, 11, č. 2; rubní značka: Hána 1998, 11, č. 1b

(varianta lícního opisu: litera A ve WENCEZLAVS bez příčky).

1. 3,84 g; 26,0/26,9 mm²

1 Fonty umožňující použitý zápis opisu vytvořil Lukáš KUČERA z ČNS pobočka Pražské groše (<http://www.cnspg.cz/>).
Volně dostupnou aplikací umožňující online zápis pomocí fontů naleznete na: <http://cnspg.cz/fonty/>

2 Jde o minimální a maximální rozměr.

–, Av.: královská koruna,

*** WENIGZLAVS · SEGVNOVS ; * DEI : GRATIA : REX : BOEMIA**

Rv.: český lev,

***** GROSSI : PRAGENSES**

Lit.: *Smolík 1971*, 11, č. 2; rubní značka: *Hána 1998*, 11, č. 1b.

2. 3,57 g; 27,0/28,3 mm

Jan Lucemburský (1310–1346)

mincovna *Kutná Hora*, AR pražský groš, 1311–1318

Av.: královská koruna,

*** IOHANNES : PRIMVS ; * DEI : GRATIA : REX : BOEMIA**

Rv.: český lev,

***** GROSSI : PRAGENSES**

Lit.: *Castelin 1960*, 150, var. I.1; rubní značka: *Hána 1998*, 11, č. 1b.

3. 3,73 g; 27,8/28,2 mm

AR pražský groš, 1327–1340

Av.: královská koruna,

*** IOHANNES : PRIMVS ; * DEI : GRATIA · REX : BOEMIA**

Rv.: český lev,

***** GROSSI · PRAGENSES**

Lit.: *Castelin 1960*, 152, var. VI.36; rubní značka: *Hána 1998*, 13, č. 2d.

4. 3,72 g; 27,8/29,7 mm

AR pražský groš, 1340–1346

Av.: královská koruna,

*** IOHANNES : PRIMVS ; * DEI : GRATIA · REX : BOEMIA**

Rv.: český lev,

***** GROSSI · PRAGENSES**

Lit.: *Castelin 1960*, 152–153, var. VII.39/40/43; rubní značka: *Hána 1998*, 13, č. 2d.

5. 3,67 g; 28,0/29,7 mm

–, Av.: královská koruna,

*** IOHANNES : PRIMVS ; * DEI : GRATIA · REX : BOEMIA**

Rv.: český lev,

***** GROSSI · PRAGENSES**

Lit.: *Castelin 1960*, 152–153, var. VII.39/40/43; rubní značka: *Hána 1998*, 13, č. 2d.

6. 3,73 g; 27,8/28,9 mm

–, Av.: královská koruna,

*** IOHANNES : PRIMVS ; * DEI : GRATIA · REX : BOEMIA**

Rv.: český lev,

***** GROSSI · PRAGENSES**

Lit.: *Castelin 1960*, 153, var. VIII.47; rubní značka: *Hána 1998*, 13, č. 2d.

7. 3,68 g; 28,0/29,0 mm

Obr. 2. Čenkov – pražské groše z depotu (zvětšeno; čísla odpovídají katalogu).

O zbývajících mincích z nálezů, které jsme neměli možnosti prozkoumat, víme, že se jednalo o jeden groš Václava II. a dva groše Jana Lucemburského. Informaci, o které varianty se jednalo, bohužel nemáme. Vzhledem k tomu, že mezi mincemi, jež jsme měli fyzicky k dispozici, je i nejmladší varianta groše Jana Lucemburského (č. 7 – *Castelin 1960*, var. VIII.47), tak neznalost přesného určení zbývajících grošů tohoto panovníka nemá vliv na dataci uložení depotu. Podle složení nálezů předpokládáme, že k uložení došlo někdy v průběhu posledního desetiletí první poloviny 14. století.

Pro dobu kdy uvažujeme, že došlo k uložení depotu, nejsou známy žádné podrobnější informace o Komorsku ani o případných událostech v nejbližším okolí, které by mohly majitele mincí vést k jejich uložení. Komorsko tehdy zřejmě již existovalo jako rozvinutá obec, jejíž obyvatelé se živili zemědělstvím, těžbou a zpracováním dřeva (uhlířstvím) z okolního lesa, možná i dobýváním železné rudy. Vzhledem k značně odlehlému místu uložení mincí v lese téměř na vrcholu Starého vrchu, poměrně daleko od významnějších cest nebo dalších obcí (s výjimkou Komorska), se jako nejpravděpodobnější jeví, že osobou, která si zde mince uložila, byl některý z komorských obyvatel. Ve prospěch této teorie

vypovídá i skutečnost, že místo uložení je bezprostředně za okrajem ploch obdělávaných lidmi z této vsi. Deset pražských grošů nebylo velkým finančním obnosem, ale není to ani bezvýznamná částka. V polovině 14. století uvedený obnos odpovídá mzdě tovaryše za tři až pět týdnů práce, případně si za ně mohl jejich majitel pořídít např. několik kusů nářadí, které potřeboval pro svoji práci, nebo obživu asi na 20 dní.³ Co mohlo vést k uschování mincí v lese za obcí, netušíme. Výše uvedené datování nálezů jistě vylučuje jeho souvislost s předpokládaným násilným zánikem obce v době husitských válek, naopak s poměrně vysokou pravděpodobností dokládá, že ves Komorsko byla v polovině 14. století plně rozvíjenou a hospodářsky aktivní obcí.

Literatura

Castelin, K. 1953: Česká drobná mince doby předhusitské a husitské 1300–1471. Praha.

– 1960: O chronologii pražských grošů Jana Lucemburského. Numismatický sborník 6, 129–167.

Kronika Bartoška z Drahoníc, Přídavek kroniky Bartoška z Drahoníc: Emler, J. – Gebauer, J. – Goll, J. (edd.) 1893: Chronicon Bartossek de Drahonicz. Additamentum ad Chronicon Bartossek de Drahonicz. Fontes rerum Bohemicarum V. (=FRB V.). Praha, 589–628.

Halada, J. 1992: Lexikon české šlechty. Praha.

Hána, J. 1998: Rubní značky pražských grošů. Domažlice.

Hora, P. 1991: Toulky českou minulostí 2. Od časů Přemysla Otakara I. do nástupu Habsburků (1197–1526). Praha.

Nohejlová-Prátová, E. 1964: Krátký přehled českého mincovnictví a tabulky cen a mezd. Opava.

Nováček, K. 1995: Zaniklé náhorní osídlení na Jinecku (K formám vrcholné středověké kolonizace brdského lesa). Podbrdsko 2, sborník Státního okresního archivu v Příbrami, 7–37.

Smolik, J. 1971: Pražské groše a jejich díly (1300–1547). Praha (reprint díla z roku 1894).

Summary

Jan Cihlář – Lukáš Richtera, Prague grossi struck under Wenceslas II and John of Luxembourg found near the vanished medieval village of Komorsko, the Čenkov land register (Příbram district).

In 2012, ten Prague grossi (three of them struck under Wenceslas II and seven of them under John of Luxembourg) were found near the vanished medieval village of Komorsko, the Čenkov land register (Příbram district). Regarding composition of the hoard, it was buried sometimes in 1340–1350. The vanished village Komorsko, where the coins were discovered, represents a typical example of the settlement enclave on a plateau with people living on agriculture and wood production. Komorsko was founded around 1300 in connection with the last phase of colonization of this area, and it disappeared sometimes in the first half of the 15th century (*Nováček 1995*). Dating of the find excludes its connection with the discussed forcible extinction of the village during the Hussite wars. On the other hand, it could be regarded as evidence for a developed and economically active village of the mid-14th century.

English summary by V. Novák

3 Týdenní mzda tovaryše ve 2. pol. 14. století byla 2 až 3 groše, v roce 1373 byla cena sekery 3 groše a lopaty 1 groš (*Nohejlová-Prátová 1964*, tabulka v příloze). V době Karla IV. při stavbě pražské katedrály sv. Víta byla cena krumpáče 6 grošů a denní pokrm a nápoj se dal pořídít asi za 1/2 groše (*Hora 1991*, 140).

NÁLEZ MINCÍ U KOSTELA SV. DUCHA VE VŠERUBECH (OKR. PLZEŇ-SEVER)

Martin ČECHURA – Jiří MILITKÝ

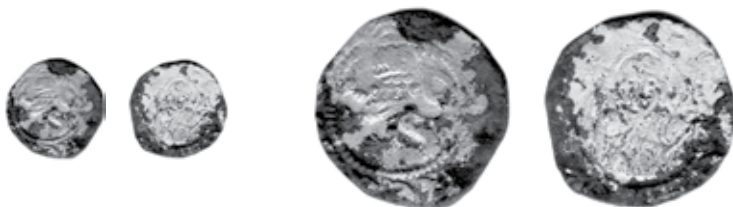
Abstract – Coins found near the St. Spirit Church in Všeruby (Pilsen-North distict).

In 2000–2001, extensive archaeological excavations were organized near the St. Spirit Church in Všeruby (Pilsen-North district). More than 140 graves dated back to the period between the 13th century and the 18th century have been documented during the excavations. A parvus struck under John of Luxembourg (1310–1346) found in the grave K 44 helped with precision of chronology. The second coin was attributed as a heller produced under Vladislaus II Jagiello (1471–1516) in the Breslau mint. The coin was discovered in the layer no. 1002, and it is an accidentally lost piece very likely.

 John of Luxembourg, parvus, grave, Wroclaw/Breslau, heller

V letech 2000–2001 proběhl rozsáhlý archeologický výzkum u kostela sv. Ducha ve Všerubech (okres Plzeň-sever), který byl vyvolán zamýšleným odvedením dešťových vod od kostela (Čechura 2002). Během výzkumu bylo zdokumentováno více než 140 hrobů z období 13.–18. století. Nejstarší vrstvy pohřbů byly narušeny základovým zdívem presbytáře a sakristie. Presbytář a sakristie jsou nejstarší dochovanou částí kostela a umělecko-historická literatura je datuje nejčastěji do 2. poloviny 14. století. Větší počet porušených hrobů, uložených minimálně ve třech vrstvách, nepřímo dokládá existenci starší sakrální stavby. Ta vznikla pravděpodobně ve 13. století, nejspíše v jeho druhé polovině. K datování zániku první stavby a jejího nahrazení gotickým kostelem přispěl i nálezc mince v hrobu K 44.

Hrob se nacházel v sondě 1/00, v koutě mezi hranolovou sakristií a mladší lodí. Dochovala se horní polovina těla, obě pánevní kosti a proximální část pravého femuru. Zbytek dolních končetin byl odstraněn při hloubení výkopu pro základové zdivo sakristie. Podle antropologického rozboru, provedeného RNDr. M. Dobisíkovou, se jednalo o ženu ve věku adultus (20–30 let). V prostoru pánve byla nalezena drobná mince.

ČECHY, Jan Lucemburský (1310–1346)

mincovna: *Kutná Hora*, AR parvus

Av.: český lev doleva, [+IohES·]R[EX]·B[OEM]

Rv.: polopostava sv. Václava čelně držící kopí a štít, [★]+★ S WENCEZ[LAVS]

Lit.: *Castelin 1953*, 57, č. 12.

1. 0,221 g; 12,7/13,1 mm; 11 h

Hrob K 44 byl uložen na pohřebišti, které příslušelo ke starší církevní stavbě. Datace mince dokládá její existenci minimálně ještě na počátku 14. století. Vzhledem k dlouhému období, po které bývaly drobné lucemburské mince v oběhu, nevyklučuje posunutí jejího zániku až k polovině nebo do 3. třetiny 14. století. Zmíněný hrob se nacházel v nejstarší pohřební vrstvě a nad ním se nacházely ještě další dvě úrovně pohřbů, narušených základem sakristie. Zánik staršího kostela tedy musíme posunout nejméně k polovině nebo spíše do 2. poloviny 14. století. Starší dataci by odpovídala hvězdná žebrová klenba v sakristii, odpovídající gotickému slohu doby Karla IV. Řemeslná práce i osazení klenebních žebor se však nejeví jako příliš kvalitní. Bližší posouzení není možné, neboť detaily profilace žebor i maskových konzol jsou skryty pod silnou vrstvou omítek. Můžeme počítat jak s menší zručností provádějícího kameníka, tak i s jistou časovou

retardací v použití tohoto klenebního typu. Tvar oken i vzorce okenních kružeb v presbytáři, stejně jako jednoduchá profilace vstupu do sakristie a půlkruhového sedille v jižní stěně presbytáře naznačuje ještě pozdější dataci, k samému sklonku 14. nebo přelomu 14. a 15. století. Pozdní chronologické zařazení by také lépe odpovídalo delšímu trvání hřbitova u starší stavby, doloženému mladšími vrstvami narušených hrobů.

Druhá z mincí objevených při výzkumu byla nalezena dne 31. 7. 2000 v sondě 1/00, ve vrstvě 1002.

SLEZSKO, VRATISLAV, město, **Vladislav II. Jagellonský** (1471–1516)

mincovna: *Vratislav*, AR haléř z let 1505–1510

Av.: v perlovci W

Rv.: v perlovci český lev doleva

Lit.: *Kopicki 1983*, 44, č. 498.

2. 0,286 g; 13,0/12,0 mm; 11,5 h

Mince nesouvisela s žádným určitým pohřbem a lze ji označit jako náhodnou ztrátu. Tato okolnost neumožňuje ani dataci nejmladších vrstev hrobů, které se nacházely v nižších vrstvách. Nálezový výskyt vratislavských haléřů z období vlády Vladislava II. je v Čechách velmi častý.

Literatura

Castelin, K. 1953: Česká drobná mince doby předhusitské a husitské 1300–1471. Praha.

Čechura, M. 2002: Archeologický výzkum kostela sv. Ducha ve Všerubech. In: *Dějiny staveb 2002*, 41–45.

Kopicki, E. 1983: Katalog podstawowych typów monet i banknotów Polski oraz ziem historyczne z Polską związanych. Tom VIII. Część 2. Monety śląskie okresu nowożytnego. Warszawa.

Summary

Martin Čechura – Jiří Militký, Coins found near the St. Spirit Church in Všeruby (Pilsen-North district).

In 2000–2001, extensive archaeological excavations were organized near the St. Spirit Church in Všeruby (Pilsen-North district) caused by construction of a rain-water drainage. More than 140 graves dated back to the period between the 13th century and the 18th century have been documented during the excavations. The oldest layers of the graves have been damaged by the foundation masonry of the sacristy and presbytery, which implies existence of older sacral constructions. A parvus struck under John of Luxembourg (1310–1346) found in the grave K 44 helped with precision of chronology. Because of existence of at least two additional layers of graves above this grave, the demolition of the older building and replacement by a later church was dated back to the mid-14th century at the earliest, possibly to the second half of the 14th century or to the period of the break of the 14th and 15th century. The second coin was attributed as a heller produced under Vladislav II Jagiello (1471–1516) in the Breslau mint. The coin was discovered in the layer no. 1002, and it is an accidentally lost piece very likely.

English summary by V. Novák

TŘI DROBNÉ HROMADNÉ NÁLEZY PRAŽSKÝCH GROŠŮ ZE SVITAVSKA

Ondřej ČERNOHORSKÝ – David VÍCH

Abstract – Three small group finds of the Prague grossi discovered in the Svitavy region.

In 2008–2011, three small groups of the Prague grossi were found via metal detecting activities in the Svitavy region with seven coins of Wenceslas IV and Vladislaus Jagiello. The finds can enrich the list of small groups of the Prague grossi, known in a limited number recently.

 small group find, Bohemia, Prague grossus

V letech 2008–2011 byly detektorem kovů (značka Garrett Ace 250) objeveny v regionu Svitavska tři drobné hromadné nálezy pražských grošů. Mince se nacházejí v privátním držení jediné osoby, byly ale poskytnuty i s náleзовými okolnostmi ke zdokumentování.

A. ČISTÁ (okr. Svitavy)

Dvě mince se nacházely bezprostředně nad sebou na okraji pole v ornici. K nálezu došlo někdy v září až říjnu roku 2008. Místo nálezu udávají na ZM 1:10 000, listu 14-33-10, koordináty (425:076).

ČECHY, Václav IV. (1378–1419)

mincovna: Kutná Hora, AR pražský groš

Av.: nedoražený, koruna nečitelná,

[*]WE[N]ČEZLAV[S]SECVNDV]S¹

[*]DEI:GRATIA+ [REX:BOEMIE]

Rv.: nedoražený, nelze blíže určit typ dvouocasého českého lva,

[*+*G]ROSSI[?PRAGENSES]

Lit.: Hána 2003, pravděpodobně typ VIII., IX. nebo X.

A1. 2,16 g; 27,7/26,6 mm

–, Av.: nedotažená koruna, starší typ Hána (2003) č. 2,

*W[EN]ČEZLAVS:TERCI[VS]

[*]DEI:GRA]TIA+REX[?B]OEMI[E]

Rv.: dvouocasý český lev doleva se třemi řadami protilehlých půlměsíčků (3+4+4),

*[+*GROSSI?PRAG]ENSES

Lit.: Hána 2003, typ VII.c

A2. 2,85 g; 26,3/27,0 mm

A1

A2

Obr. 1. Čistá (okr. Svitavy) – pražské groše z hromadného nálezu (čísla odpovídají katalogu; foto D. Vích).

1 Fonty pro reprodukci opisů na zde prezentovaných pražských groších zhotovil Mgr. Lukáš Kučera (ČNS – pobočka Pražské groše), tímto mu chceme vyjádřit poděkování za možnost jejich použití v tomto článku.

B. KUKLE (okr. Svitavy)

Tři mince spleené k sobě korozními produkty byly objeveny na kraji louky dne 28. 9. 2011. Místo nálezů udávají na ZM 1:10 000, listu 14-34-12, koordináty (073:149).

ČECHY, Václav IV. (1378–1419)

mincovna: *Kutná Hora*, AR pražský groš

Av.: dotažená koruna, přechodný typ Hána (2003) č. 4,

***W[E]P[OE]ZU[AVS:SECUND]VS**

[*DEI:GR]ATIA[*REX:BOEMIE]

Rv.: dvouocasý český lev doleva se třemi řadami protilehlých půlměsíčků (3+4+),

[*[*GR]O[SSI?PRAG]EN[SES]

Lit.: *Hána 2003*, typ IX.e/1 nebo f/1 (nelze určit počet perel v obruči).

B1. 2,45 g; 27,0/27,3 mm

Vladislav II. Jagellonský (1471–1516)

mincovna: *Kutná Hora*, řezač želez Říha zlatník, AR pražský groš, 1477–1479

Av.: koruna s vysokou střední lilíí,

VVUHDISUHVVS SECUNDVS

***DEI:GRATIA[*REX:BOEMIA]**

Rv.: dvouocasý český lev doleva se dvěma řadami protilehlých půlměsíčků (3+4),

***[*GRO]SISI[*PRAG]ENSIS**

Lit.: *Hásková 1971*, jako typ IX.c/1, ale lev bez jazyka.

B2. 2,57 g; 27,5/27,3 mm

–, Av.: koruna s nízkou střední lilíí,

VVUHDISUHVVS SE[C]UNDVS

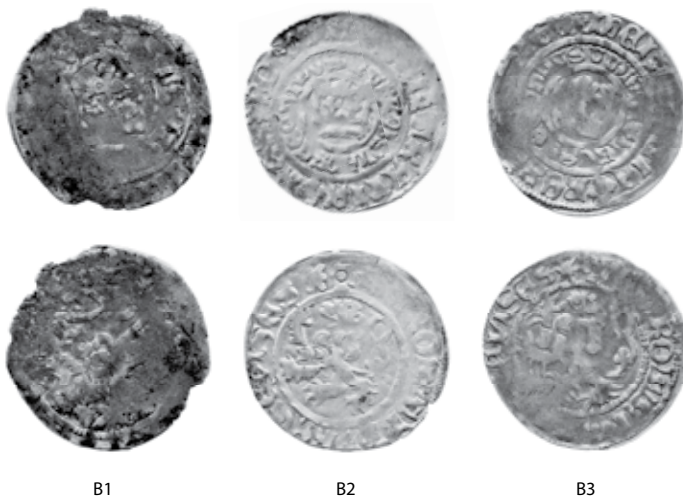
***DEI:G[RA]TIA[*REX:[BOE]MIA]**

Rv.: dvouocasý český lev doleva se dvěma řadami protilehlých půlměsíčků (3+4),

***[*G]RO]SISI[*PRAG]ENSIS**

Lit.: *Hásková 1971*, typ X.c/1.

B3. 2,71 g; 27,5/27,2 mm

Obr. 2. Kukle (okr. Svitavy) – pražské groše z hromadného nálezů (čísla odpovídají katalogu; foto D. Vích).

C. OSTRÝ KÁMEN (okr. Svitavy)

Mince splepené nečistotami k sobě byly objevené na jaře roku 2011 na kraji louky. Místo nálezu udávají na ZM 1:10 000, listu 14-34-17, koordináty (050:285).

ČECHY, Václav IV. (1378–1419)

mincovna: *Kutná Hora*, AR pražský groš

Av.: dotažená koruna, přechodný typ Hána (2003) č. 4,

✠W[ENCEZLAVS:T]GRATIA

[✠DEI:GRATIA+REX:BOEMIE

Rv.: dvouocasý český lev doleva se třemi řadami protilehlých půlměsíčků (3+4+4),

[✠✠GROSSI:PRA]GROSS[S]

Lit.: *Hána 2003*, typ IX.d.

C1. 2,76 g; 26,8/26,4 mm

–, Av.: dotažená koruna, přechodný typ Hána (2003) č. 4,

✠WEN[E]ZLAU[S]TERTCI]VS

[✠DE]I:G[RATIA+REX]BO[EMIE]

Rv.: dvouocasý český lev doleva se třemi řadami protilehlých půlměsíčků (3+4+4),

[✠✠GROSS]I[?PRAG]GROSS

Lit.: *Hána 2003*, typ IX.d.

C2. 2,64 g; 27,2/26,9 mm

Obr. 3. Kukle (okr. Svitavy) – pražské groše z hromadného nálezu (čísla odpovídají katalogu; foto D. Vích).

Celkem sedm nově registrovaných ražeb pražských grošů objevených ve třech drobných nálezech obsahují ražby Václava IV., pouze nález z Kukle obsahoval vedle jediné mince Václava IV. i dva groše Vladislava II. Jagellonského. Vzhledem k malému počtu mincí je obtížné stanovit dobu ukrytí souborů. V případě nálezu z Čisté a Ostrého Kamene se tak mohlo stát někdy v úseku od závěru 14. stol. až po prakticky celý průběh 15. století. S jistotou dokonce nemůžeme vyloučit ani datování ještě o něco mladší. K uložení souboru z Kukle mohlo vzhledem k přítomnosti Vladislavových ražeb dojít nejdříve v závěru 15. či v 16. století. Přítomnost groše Václava IV. spolu s mincemi Vladislava II. Jagellonského není neobvyklá, neboť ještě nejpozději v první polovině 16. století zůstalo v peněžním oběhu nepatrné množství pražských grošů předchozích panovníků včetně ražeb Václava IV. Druhovou skladbu mincí v běžném peněžním oběhu první poloviny 16. století dokládá především dlouhodobě ukládaná hotovost, která se nám dochovala v několika známých mincovních depotech (srovnej např. *Radoměřský 1953*, depot uložený po roce 1539, z celkového počtu 1043 mincí bylo 18 grošů Václava IV. – 1,7%; *Krajic – Chvojka 2006*, poklad uložený v letech 1524–1525, z 3959 mincí bylo 24 pražských grošů Václava IV. – 0,6%; *Brádle 2011*, depot uložený zhruba v první čtvrtině 15. století, z 206 dochovaných mincí bylo pět grošů Václava IV. – 2,4%).

Ještě méně jistoty máme při snaze postihnout příčiny, za kterých se mince ocitly v zemi. U všech souborů se jako nejpravděpodobnější jeví možnost uložení poblíž soudobých komunikací, v případě depotu z Čisté pak s ohledem na blízkost intravilánu obce nelze vyloučit ani souvislost s vesnickým prostředím. Počet uložených mincí měl ve své době pouze značně omezenou kupní sílu, přičemž počet mincí uložených v souborech z Kukle a Ostrého Kamene musíme považovat za více méně definitivní. Pečlivé pokusy o dohledání zbytku souboru totiž skončily neúspěchem, i když nedohledání několika dalších mincí dislokovaných vlivem obdělávání půdy (které musíme v prostoru dnešních luk předpokládat) hlouběji a tudíž hůře detekovatelných, nemůžeme přirozeně vyloučit, byť se tato možnost vzhledem k velikosti pražských grošů nezdá příliš pravděpodobná. V případě depotu z Čisté bude možnost přítomnosti dalších mincí ještě prověřena. Soubory tak mohou představovat záměrnou úschovu drobné hotovosti, případně jde o ztrátovou záležitost uloženou původně v obalu (váčku?), což zapříčinilo uchování mincí pohromadě. Jako další vysvětlení zde připadá v úvahu i přehlédnutý zbytek větší vyzvednuté hotovosti.

Samostatnou pozornost si zaslouží minimální počty zjištěných mincí. Popisy nálezů jednotlivých kusů nebo málo početných souborů (do deseti kusů) středověkých mincí nalezených v nezastavěné krajině jsou v odborné literatuře dosud výjimečnou záležitostí, což je dáno především tím, že jednotlivou minci lze při zemědělských či stavebních pracích snadno přehlédnout a tudíž k takovým nálezům nedocházelo, což již neplatí při objevení větších mincovních depotů čítajících desítky, stovky či tisíce mincí. Proto se v numismatické literatuře setkáváme spíše s popisy mincovních pokladů obsahujících početnější množství mincí. Teprve během posledních let bylo možné díky detektorům kovů nalézt i jednotlivé středověké mince nebo malé mincovní soubory. Takové nálezy jsou však podchyceny a zdokumentovány zatím ojedinele a teprve v nedávné době se jimi začala numismatika detailněji zabývat (u pražských grošů např. *Militký – Vích 2011; Schneider 2011; Militký – Vích 2012; Brádle – Skala 2012; Černohorský – Richtera – Zmrzlý 2013; Černohorský – Cihlář, v tisku*). Pouze jeden z těchto nálezů obsahoval pražský groš Václava IV., publikované nálezy jednotlivých grošů Vladislava II. Jagellonského dosud chybí, z toho však zatím nelze, vzhledem k počtu takto popsáných nálezů malých mincovních souborů, dělat žádné závěry. V dohledné době lze předpokládat, že při vzrůstajícím trendu dokumentace detektorových nálezů budou podobné soubory dále přibývat.

Při snaze o porozumění jednotlivým a málo početným nálezům středověkých mincí v nezastavěné krajině stojíme v zásadě na samém počátku, a i když takovéto nálezy mají především regionální význam, nelze je podceňovat. Mohou totiž indikovat průběh soudobých komunikací a tím i doložit pohyb obyvatelstva ve středověku, či signalizovat blízkost neznámého sídliště nebo výrobního areálu. Každopádně prezentované nálezy pražských grošů představují vítaný doplněk soupisu mincí z uvedeného regionu. Pražské groše byly zatím nalezeny v Trstenici – nález uložen do země okolo roku 1500 (*Petrtyl 1966, 18*), další dosud v literatuře nepodchycený nález pochází rovněž od Trstnice. Byl objeven ve druhé polovině 20. století při sázení stromků v lese západně od Trstnice směrem na Pohodlí. Soubor obsahoval neznámý počet pražských grošů a byl ihned po svém objevu rozchvácen.²

Literatura

- Brádle, V. 2011*: Nález mincí z obce Kosičky. Příspěvek k typologii pražských grošů Vladislava II. Jagellonského. Hradec Králové.
- Brádle, V. – Skala, J. 2012*: Nález mincí Václava II. u obce Petrovice (okr. Hradec Králové). Numismatický sborník 26/2 (2011), 306–308.
- Černohorský, O. – Cihlář, J. v tisku*: Nález pražských grošů Jana Lucemburského na Popickém vrchu, *Folia numismatica*.
- Černohorský, O. – Richtera, L. – Zmrzlý, M. 2013*: Nová nepublikovaná varianta atypického pražského groše Václava IV., *Numismatické listy* 68/3–4, 129–133.
- Hána, J. 2003*: Pražské groše Václava IV. z let 1378–1419. Klatovy.
- Hásková, J. 1971*: Pražské groše z let 1471–1526. Vladislav II.–Ludvík I. Hradec Králové.
- Krajčí, R. – Chvojka, J. 2007*: Tábořský poklad. Archeologický výzkum domu čp. 308. Tábor.
- Militký, J. – Vích, D. 2011*: Hromadný nález pražských grošů Václava II. a Jana Lucemburského z Ústí nad Orlicí. *Numismatický sborník* 25 (2010), 155–156.

2 Nález je registrován na základě ústní informace z různých zdrojů.

Militký, J. – Vích, D. 2012: Hromadný nález pražských grošů Václava II. z Oucmanic (okr. Ústí nad Orlicí). Numismatický sborník 26/1 (2011), 138–142.

Petrtyl, J. 1966: Nálezy mincí v oblasti Trstenické stezky na Litomyšlsku a jejich historická dokumentárnost. Litomyšl.

Radoměřský, P. 1953: Nález v Praze I, Bartolomějské ulici. Numismatický sborník 1, 115–117.

Schneider, P. 2011: Nález pražského groše Jana Lucemburského z Chlístova (okr. Benešov). Numismatický sborník 25 (2010), 162–163.

Summary

Ondřej Černohorský – David Vích, Three small groups of the Prague grossi discovered in the Svitavy region.

In 2008–2011, three small groups of the Prague grossi were found via metal detecting activities in the Svitavy region, the Bohemian-Moravian border line. The coins are in private hands of one person, but they were offered with their finding context for documentation. They are represented by two Prague grossi struck under Wenceslas IV (Čistá), one Prague grossus struck under Wenceslas IV and two Prague grossi struck under Vladislaus Jagiello (Kukle), and two Prague grossi struck under Wenceslas IV (Ostrý Kámen). All finds (possibly with exception for the coins from Čistá) are interpreted as evidence for the contemporary communications very likely. The small number of coins in finds is very interesting and definitive in the case of Kukle and Ostrý Kámen. Small group finds of the Prague grossi are known in a very limited number in literature, which is evidently a result of actual absence of information. The new coming era of metal detectors can change the situation.

English summary by V. Novák

NÁLEZ DROBNÝCH KIPROVÝCH MINCÍ Z POLIČKY (OKR. SVITAVY)

Předběžná zpráva o stavu zpracování depotu

Ladislav NEKVAPIL

Abstract – Small kipper coins found in Polička (Svitavy district). A preliminary report on the hoard processing.

In 1968, a hoard consisting of more than 12,000 coins – mainly the Silesian and Reich small change (three-kreuzers) from the beginning of the Thirty Years' War – was found in the cellar of one of the city houses in Polička. The coins come in their majority of cases from 1620–1622; no later pieces in the whole group have been detected. The hoard was sent to the East Bohemia Museum in Pardubice for conservation and further analysis. This important hoard in European context, consisting of the coins of the kipper period, essentially enlarges opportunities of research in field of the small change produced in the Silesian duchies such as Legnica-Brzeg, Münsterberg-Oels, or the Wrocław Bishopry, etc.

 coin hoard, Polička, Bohemia, kipper coin, inflation, the 17th century

Předmětem následujícího příspěvku je co do počtu i obsahu významný a v evropském měřítku unikátní soubor mincí pocházejících z nálezu, který byl učiněn ve východočeském městě Poličce 13. února 1968 při prohlubování sklepních prostor domu čp. 16 na Palackého náměstí. Nález ve své původní podobě obsahoval více než 12 tisíc mincí různé hodnoty od nejpočetnějších krejcarových až po tolarové nominály, přičemž naprostá většina mincí pocházela z let 1620–1622; v celém souboru se neobjevila mince mladší-

ho data, což dává tušit, že právě v roce 1622 (popř. 1623) byl celý depot ve sklepních prostorách ukryt. To je pravděpodobně i vzhledem k tehdy intenzivně probíhajícím vojenským operacím na Poličísku,¹ které nepochybně vedly ke zvýšené teauraci peněžní hotovosti obyvatelstvem. Co se týče provenience mincí, obsahoval nález především ražby slezské (nevládní mincovny) a říšské (knížecí i městské), nechyběly však, byť v minimálním zastoupení, ani ražby české a moravské.

Samotná dokumentace k nálezu je velice torzovitá a de facto jediné informace k nálezovým okolnostem poskytují dvě nedatované tiskové zprávy tehdejšího odborného pracovníka Východočeského muzea v Pardubicích (VČM) Lubomíra Česenska. V jedné z nich se mimo jiné píše: „*Mince byly zazděny v malé větrací šachtice, do níž se proniklo při prohlubování sklepa. Byly původně ukryty zřejmě v několika různých obalech ze lněného plátna, vlněné tkaniny a kůže; kromě toho bylo nalezeno několik střepů keramiky ze 17. století.*“² Z místa nálezu máme k dispozici ještě fotografii větrací šachty, ve které byly mince ukryty.

Po předání celého depotu Okresním národním výborem (ONV) ve Svitavách k odbornému vyčištění, konzervaci, určení a systematickému zpracování VČM v Pardubicích v roce 1970 byl ještě téhož roku poličský poklad spolu s dalšími sbírkovými předměty poznamenán rozsáhlou krádeží ve VČM. Část předmětů byla následně po policejním vyšetřování v roce 1971 navracena, nicméně se zdaleka nepodařilo původní obsah nálezu doplnit.³ Z depotu byly odcizeny především vzácnější tolarové mince včetně jejich nominálových dílů (*Věrel 2011, 54–55*). Původní složení nálezu je tak zdokumentováno pouze na základě *Hospodářské smlouvy o převodu správy národního majetku* z roku 1970 mezi ONV ve Svitavách a VČM v Pardubicích.⁴ V době svého objevu obsahoval poličský poklad celkem 12.354 mincí následujícího určení:⁵

tolary Ferdinanda II.	22 ks
tolary Leopolda, arcivévody tyrolského (1586–1632)	2 ks
soudobý padělek tolaru Ferdinanda Tyrolského (1529–1595)	1 ks
nominálové díly tolarů z let 1620–1622	152 ks
groše Vladislava Jagellonského a Ferdinanda I.	3 ks
krejcarj až třikrejcarj z let (1619) 1620–1622	12.174 ks

S ohledem na časovou kompaktnost celého souboru i velmi dobrý stav většiny mincí lze soudit, že tyto peníze nepocházely z „dlouhodobého“ systematického hromadění, nýbrž z jednorázového obchodu, realizovaného právě v roce 1622. Dle archivního výzkumu bývalého správce numismatické sbírky Františka Šebka, jenž nález v rámci VČM zpracovával v průběhu 80. let minulého století, byl majitelem domu, v jehož sklepení byly mince ukryty, movitý poličský měšťan (jediný erbovní), povoláním řezník.⁶ Vzhledem k obsahovému složení nálezu, ve kterém se nachází téměř 10 tisíc kusů mincí krejcarových hodnot ražených ve slezských knížecích a městských mincovnách, se mohlo jednat o částku získanou prodejem dobytka slezských obchodníků, či spíše obchodem realizovaným přímo ve Slezsku.⁷ V úvahu rovněž přichází možnost, že se nekvální mince z okolních zemí staly předmětem cíleného importu

- 1 Ihned po bitvě na Bílé hoře začalo Poličíku sužovat řádění soldatesky; nejprve polští kozáci táhnoucí z Prahy zpět do Polska, poté císařská armáda, která ve městě zanechala menší (ovšem rostoucí) stálov posádku žijící na náklady poličských. Z poměrně dobře prosperujícího královského věnného města na počátku 17. století se kvůli vysokým kontribucím a nákladné výživě nakvartýrovaného vojska v průběhu 20. let stalo zruinované a vysoko zadlužené město (*Růžička – Krusina 1968, 53–55*).
- 2 Citace z tiskové zprávy tehdejšího odborného pracovníka VČM v Pardubicích Lubomíra Česenska s nadpisem *Poklad stříbrných mincí v Poličce* zachovaná v podobě strojopisu v rámci nálezového archivu; bez datace.
- 3 Po zmíněné krádeži, při níž bylo z poličského nálezu odcizeno 2.450 mincí, se v roce 1971 navrátilo pouze 11 kusů vzácnějších českých a moravských ražeb vysokých krejcarových nominálů z let 1620 až 1622 (od 12 krejcaru moravských stavů po 150 krejcar Ferdinanda II.). V aktuální podobě (stav k 31. 8. 2012) obsahuje poličský nález celkem 9.863 kusů mincí převážně třikrejcarové hodnoty, ze kterých je doposud zkatalogizováno 4.543 položek.
- 4 Nález Polička, VČM v Pardubicích, nález č. N 1.01, př. č. 70/835.
- 5 *Hospodářská smlouva o převodu správy národního majetku* číslo Rp 1082/E/67 Be mezi ONV ve Svitavách a VČM v Pardubicích, kterou se převádí správa majetku (mincí z nálezu v Poličce) ke dni 1. 11. 1970 na VČM. Důvodem převodu bylo rozhodnutí Východočeského krajského národního výboru v Hradci Králové z 27. 8. 1970.
- 6 Na oficiálním webu města Poličky se k původu dotyčného nálezu vztahují následující informace bez bližší citace zdroje: „*V této době zvolil emigraci i kupec Matyáš Viktorin, který se usadil v Poličce počátkem 17. století a časem se zde vzmohl natolik, že zakoupil výstavní dům na náměstí (dnešní čp. 16 – Restaurace THH). Před svým odchodem pravděpodobně zazdil ve sklepe všechny peníze, o kterých předpokládal, že je na své cestě nebude potřebovat, a nechtěl riskovat, že o ně bude zbytečně oloupen. Snad předpokládal po skončení války návrat do Poličky či alespoň vyzvednutí pokladu. Zemřel však v cizině a ani z jeho dětí se do města nikdo nevrátil.*“ Viz *Dvě století pohrom /15.–17. stol./* (on-line), <[http://www.policka.org/detail/66/o-meste/historie/Dve-stoleti-pohrom-\(15+-17+stol+\)](http://www.policka.org/detail/66/o-meste/historie/Dve-stoleti-pohrom-(15+-17+stol+))> [cit. 17. 8. 2012].
- 7 Řeznická živnost byla v raném novověku velmi často spojena právě s obchodem dobytkem (především hovězím a skopovým).

do Čech za účelem jejich směny za mince vyšší kvality, což se však jejich majiteli z neznámého důvodu nepodařilo realizovat. Tato varianta však není příliš pravděpodobná už z toho důvodu, že již před rokem 1622 byl všeobecně znám inflační charakter slezských (nevládních) a říšských tříkrejcarů, které se do českých zemí dostávaly v hojném množství ještě před vypuknutím třicetileté války v důsledku nedostatku tuzemských drobných běžných platidel (*Kostlán 1991*, 104, 113). Proto došlo již v roce 1621 k zákazu oběhu cizích inflačních tříkrejcarů v zemi (v březnu pro polské mince, v listopadu a prosinci pro všechny), přičemž onen zákaz byl opakován ještě v roce následujícím, navíc hodnota těchto tříkrejcarů byla úředně snížena na dva krejcare; zřejmě však je, že i přes tato opatření se nepodařilo cizí inflační mince z oběhu zcela vytlačit (*Kostlán 1991*, 117–118). Na základě uvedeného je nicméně jasné, že v případě poličského nálezu by vržení tak vysokého počtu inflačních mincí do oběhu v roce 1622 rozhodně nebylo snadné. V této době totiž mincovní politiku v českých zemích určoval místodržící Karel z Lichtenštejna ve prospěch de Witteho konsorcia, na jehož fungování se sám podstatně podílel a které bylo nájemcem všech mincoven v zemi. V případě identifikace možných příčin vzniku a ukrytí depotu se tedy prozatím pohybujeme v rovině hypotetické.

Zaměříme se alespoň ve stručnosti na charakteristiku nálezu z hlediska obsahového. Zřejmě největší informační potenciál – i co do vysoké pravděpodobnosti na učinění objevu dosud nepopsaných ražeb – skýtá soubor drobných nevládních slezských mincí, resp. tříkrejcarů z let 1621–1622, zastoupených v poličském depotu v nejhojnějším počtu. Například z mincoven knížectví lehnicko-břežského nabízí nálezu více než 4.300 tříkrejcarů z obou inflačních let, zastoupeny jsou přitom ražby všech známých mincoven zmíněného knížectví, z katalogizovaných 3.082 kusů pak nejpočetněji Olava – 864 ks, Lehnice – 723 ks, Břeh – 701 ks, Kluzbork – 206 ks.

Zastoupení tříkrejcarů slezských knížectví a měst z let (1620) 1621–1622 v nálezu z Poličky (aktuální počty určených mincí):

Lehnice-Břeh (Jiří Rudolf a Jan Kristián, od 1621 samostatně)	4.371 ks
Nisko – vratislavské biskupství (arcivévoda Karel)	1.654 ks
Svidnice	1.126 ks
Münsterberk-Olešnice (Jindřich Václav a Karel Bedřich)	522 ks
město Vratislav	242 ks
Těšín	153 ks
+ další méně početné ražby slezských knížectví a měst (zejm. město Strzegom /Streigau/, Hlohov/Glogau/ a knížectví Krnov/Jägerndorf/).	

Slezské mincovny skutečně patřily k největším producentům drobných krejcarových (resp. tříkrejcarových) ražeb období „dlouhé mince“, což dokazuje i jejich četné zastoupení v nálezech z období třicetileté války jak na území tehdejších českých zemí,⁸ tak i v Polsku (*Mikolajczyk 1981*), ale i Rakousku⁹ a jinde. Přestože produkce slezských knížecích mincoven byla značná, kvalitou patřily slezské kiprové mince k vůbec nejhorším. Pakliže se v předválečném období pohybovala hmotnost tříkrejcaru okolo 1,5 gramu při obsahu drahého kovu zhruba 43 %, ¹⁰ v letech 1621–1622 klesla hmotnost slezských grošů na průměrných 0,84 gramu při ryzosti často zřejmě menší než 10%.¹¹ Ve srovnání s ještě neinflačními mincemi z mincoven zemí Koruny české na počátku třicetileté války však už tehdy slezské knížecí ražby vykazovaly nejhorší kvalitu (*Vorel 2000*, 190). Po vyhlášení státního bankrotu Ferdinandem II. v prosinci 1623

8 Viz především články E. Nohejlové v *Numismatickém časopise československém* z 30. let minulého století.

9 V rakouských nálezech z let 1601–1640 objevených zhruba od 80. let 19. století do poloviny 70. let 20. století se slezské mince vyskytují v necelých 45 % všech nálezů z této doby (slezské vládní i nevládní mincovny). Jejich zastoupení v rakouských nálezech je tak srovnatelné se zastoupením mincí českých, tedy rovněž 45 % (*Šimek 1979*, 304–306).

10 Vláštní tříkrejcar z let 1619–1620 ražený v Kutné Hoře (1619), Jáchymově (1619), Brně (1619–20) a Olomouci (1620) vážil 1,438 g, podíl stříbra činil 42,3% (*Vorel 2000*, 187, Tab. 5). V roce 1621 (březen až září) se ryzost snížila na 23,4% při zachování celkové hmotnosti mince, od září 1621 pak došlo ke snížení hmotnosti tříkrejcaru na 1,025 g s ryzostí 15,6%. Po kaládě v prosinci 1623 byla platební síla českých a moravských tříkrejcarů snížena na hodnotu 3/8 krejcaru; viz P. Vorel, *Stříbro v evropském peněžním oběhu*, s. 286 (Tab. 11).

11 Pro srovnání stříbrné tříkrejcare ze slezské mincovny v Olešnici z let 1611–1615 vážily 1,54 g při průměru 20 mm, v roce 1622 zmíněná mincovna produkovala tříkrejcare o hmotnosti 0,77 g o průměru přibližně 18,7 mm (průměr vypočten z parametrů vybraných mincí poličského nálezu, inv. č. N 1.1.3059 až N 1.1.3286). Více viz *Monety miasta i księstwa oleśnickiego* (on-line), <<http://www.olesnica.org/Monety%20olesnickie.htm>> [cit. 26. 7. 2012]. Obsah drahého kovu by bylo možné zjistit až na základě provedené destruktivní zkoušky ryzosti.

byla hodnota inflačních slezských mincí snížena až na 1/16 jejich původní hodnoty, což byla nejdrastičtější forma devalvace u ražeb období „dlouhé mince“ v českých zemích (Vorel 2000, 206–207). Kromě krejcarových mincí knížecích najdeme v nálezu zastoupeny i vládní ražby Ferdinanda II. (v počtu 109 kusů).

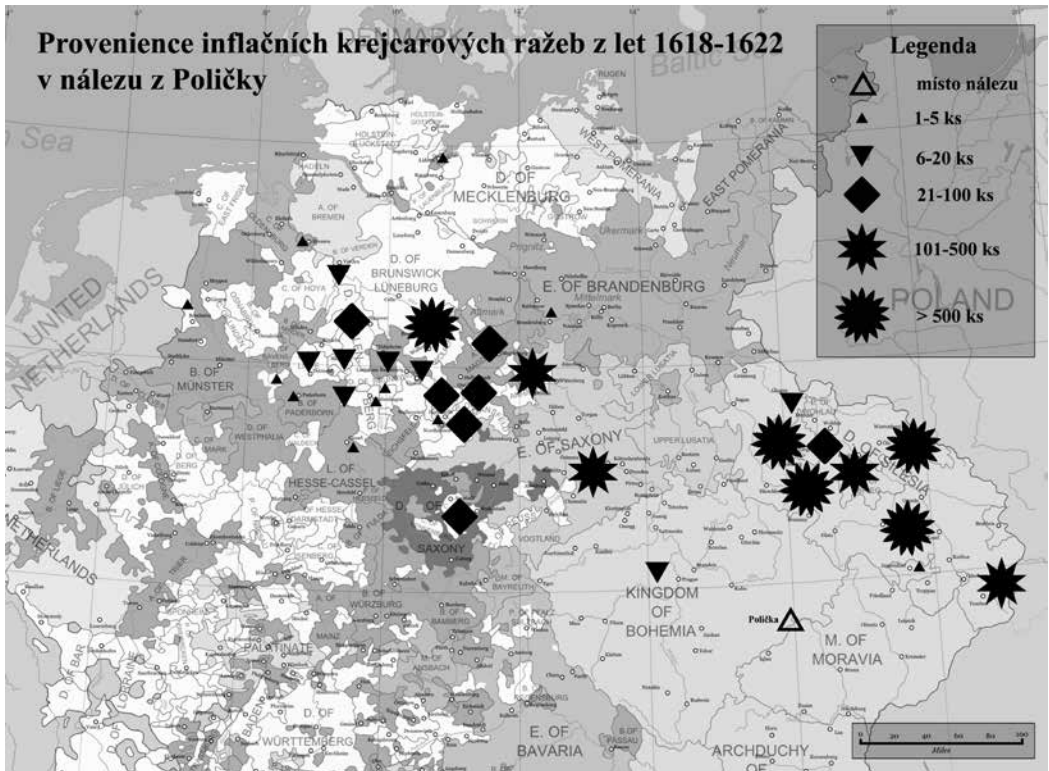
Zdaleka ne tak početnou, ovšem nikoliv zanedbatelnou složku poličského nálezu tvoří drobné kiprové ražby říšských knížectví, a to zejména z oblasti tehdejšího Dolnosaského (Brunšvik, Brémy, Hamburg, Magdeburg, Lübeck, Hildesheim), Hornosaského (Anhalt, Mansfeld, Sasko, Stolberg) a Hornorýnského kraje (Hessen – Kassel). Konečkonců byla to právě oblast Brunšvicka, odkud se ještě před nástupem období „dlouhé mince“ začaly šířit méně kvalitní krejcarové ražby s vyšší deklarovanou nominální hodnotou (Nohejlová – Prátová 1946, 3; řada mincovních pánů na německém území začala s ražbou inflačních mincí nejpозději na počátku 80. let 16. století: Kostlán 1985, 269). Zastoupení brunšvických tříkrejcarů (Brunšvik-Wolfenbüttel, Brunšvik-Harburg ad.) z let 1619–1622 je shodou okolností z říšských ražeb v nálezu nejvyšší, a to v počtu přes 520 kusů, významný je rovněž výskyt saských mincí (Jan Jiří I.) stejné hodnoty z let 1620–1621 v počtu zhruba 290 kusů, či z knížectví Anhalt (Kristián I.) v objemu 273 kusů. Některé z ražeb německých knížectví a měst obsažených v poličském nálezu jsou poměrně vzácné, část z nich se doposud nepodařilo zcela identifikovat (neznámá mince, špatný stav ad.); i zde tedy existuje nemalá pravděpodobnost objevu dosud nepopsaných variant. V této souvislosti nelze opomenout ani ražby nelegálních pokoutních mincoven působících na říšském území na počátku 20. let 17. století, tzv. *Hackenmünze*, jejichž výskyt lze v omezeném množství předpokládat i v rámci poličského nálezu (Kostlán 1985, 274; *tyž* 1991, 112; Vorel 2009, 271).

Zastoupení tříkrejcarů říšských knížectví a měst z let 1618–1622 v nálezu z Poličky (aktuální počty určených mincí):¹²

Brunšvik (Brunšvik-Wolfenbüttel ad.; 1618–1621)	527 ks	Korbejské opatství (1619–1620)	7 ks
Sasko (1619–1622)	291 ks	město Magdeburg (1621–1622)	6 ks
Anhalt (1620–1621)	273 ks	Brémy a Verden (1621)	5 ks
arcibiskupství Magdeburg (1620–1622)	31 ks	sv. město Lübeck (1621)	5 ks
Schwarzburg-Rudolstadt (1620–1621)	24 ks	sv. říšské město Nordhausen (1619–1621)	4 ks
Stolberg (1620–1621)	23 ks	město Einbeck (1620)	3 ks
Mansfeld (1621–1622)	67 ks	Bentheim-Tecklenburg-Rheda (1620)	2 ks
opatství Quedlinburg (1620–1621)	26 ks	Hessen-Kassel (1621)	2 ks
Schauenburg-Pinneberg (1620–1621)	22 ks	město Northeim (1620)	2 ks
město Hameln (1619–1620)	19 ks	biskupství Paderborn (1618)	2 ks
Verden – biskupství a kapitula (1620)	17 ks	Rietberg (1619–1620)	2 ks
Lippe-Detmold (1619–1620)	16 ks	město Sorau (1622)	2 ks
biskupství Hildesheim (1619–1621)	12 ks	Barby (s. d., 1620–1621)	1 ks
svobodné město Goslar (1619–1621)	11 ks	Brandenburg (1621)	1 ks

Při pohledu na mapu (obr. 1) vidíme graficky vyznačenou provenienci a počty inflačních mincí z poličského depotu. Je zajímavé, že kromě ražeb slezských nevládních mincoven, které jsou v nálezu zastoupeny v poměrně širokém spektru, v případě ražeb říšských je patrné velice úzké geografické vymezení sledující zhruba linii Brémy – Drážďany s nejpоčetnějšími soubory mincí z knížectví Brunšvik-Wolfenbüttel, Anhalt a ze Saského vévodství. Naznačená linie de facto kopíruje hlavní obchodní trasu spojující pobřeží Severního moře se střední a dále východní Evropou. V celém depotu nebyla identifikována žádná mince z jihoněmeckých oblastí a kromě města Lübeck také z většiny severoněmeckých území (východní část Braniborska, Pomořany, Mecklenburg, Holstein).

12 V době vzniku tohoto seznamu se v rámci poličského nálezu nacházelo celkem 176 kusů neurčených mincí (dosud nepopsané mince, horší kvalita ražby, špatná čitelnost, zlomky atd.), které je možné minimálně z 90% přiřadit k inflačním krejcarovým ražbám říšských knížectví a měst z let 1619–1622, případně k nelegálním ražbám tzv. *Hackenmünze*.

Obr. 1. Provenience inflačních krejcarových ražeb z let 1618–1622 v nález z Poličky (upraveno podle: *Map of the Holy Roman Empire in 1648*, http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/ea/Holy_Roman_Empire_1648.png)

Kromě nejpočetnějších ražeb slezských a říšských obsahuje nález v současné podobě několik jednotlivin mincí z oblastí mimo jmenovaná teritoria, zejména z Čech, Moravy, Polska a v jednom případě také z arcibiskupství Salzburg. Je však nutné podotknout, že se zčásti jedná o ražby starší, které svou datací zcela nezapadají do většinového souboru (1619–1622):

Čechy (Vladislav II. Jagellonský)	1471–1516	groš
Čechy (Ferdinand I.)	1536	groš
Čechy (Ferdinand I.)	1542	groš
Čechy (Fridrich Falcký), m. Jáchymov	1620	48krejcar
Čechy (Ferdinand II.), m. Praha	1621	120krejcar
Čechy (Ferdinand II.), m. Praha	1621	150krejcar
Čechy (Ferdinand II.), m. Kutná Hora	1621	150krejcar
Morava (stavové), m. Olomouc	1620	12krejcar
Morava (stavové), m. Olomouc	1620	48krejcar
Morava (Ferdinand II.), m. Brno	1621	24krejcar
Morava (Ferdinand II.), m. Brno	1621	48krejcar
Morava (Ferdinand II.), m. Olomouc	1621	48krejcar
Morava (Ferdinand II.), m. Olomouc	1621	60krejcar
Morava (Ferdinand II.), m. Brno	1622	75krejcar
Polsko (Zikmund III.)	1615	1/24tolár
Polsko (Zikmund III.)	1618	3groš
arcibiskupství Salzburg (Wolf Dietrich von Raitenau)	1601–1611	2fenik

Na závěr lze konstatovat, že poličský nález není významný v první řadě svou hodnotou vyjádřenou v tehdejší měně, nýbrž množstvím a různorodostí mincí, které v naprosté většině případů kvůli své nominální, natož pak skutečné či devalvované hodnotě po kaládě 1623 a neustálé potřebě mincovního stříbra končily v mincovnách coby pagament. Rovněž stav většiny mincí je pozoruhodně dobrý, což lze přičíst zejména skutečnosti, že se prakticky nedostaly do běžného oběhu a nedlouho po opuštění mincovny byly ukryty poličským měšťanem ve sklepních prostorách jeho domu.

Zčásti podobný charakter má i další z nálezů uložených ve sbírkách VČM v Pardubicích, a sice poklad zhruba osmi stovek drobných mincí (zejm. tříkrejcare, groše) z počátku třicetileté války, který byl objeven v roce 1976 v Ronově nad Doubravou. Tento dosud nepublikovaný nález je tvořen kromě ražeb z nizozemských mincoven a příměsí českých a moravských mincí velkou částí ražeb knížectví brunšvic-ko-wolfenbüttelského a dalších německých teritorií (Vorel 2011, 57). V případě jeho budoucího zpracování by se mohlo jednat o zajímavý srovnávací či doplňující materiál k poličskému depotu.

Tento příspěvek prezentuje existenci evropsky významného mincovního nálezů z Poličky pouze v hrubých obrysech, v žádném případě nemůže být považován za jeho zevrubnou analýzu. Hlavním současným úkolem v souvislosti se zpracováním nálezů je v první řadě dokončení jeho systematické evidence;¹³ přínosné by nepochybně bylo i jeho katalogové zpracování v podobě tištěné publikace, která by pomohla zásadním způsobem doplnit dosavadní poznatky o drobných inflačních ražbách slezských a některých říšských knížectví a měst ležících přibližně na ose Brémy – Drážďany.

Literatura:

- Kostlán, A. 1985: Finanční zhroutil ve střední Evropě na počátku třicetileté války. *Folia historica Bohemica* 8, 265–316.
- 1991: Dlouhá mince v Čechách. *Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et Historica* 1, 1989 (Studia Historica 34). Praha, 101–127.
- Mikolajczyk, A. 1981: Několik poznámek o slezských, českých a rakouských mincích a mincovních nálezech 16.–17. století v zemích polské koruny. *Numismatické listy* 36, 65–75.
- Nohejlová-Prátová, E. 1946: Dlouhá mince v Čechách v letech 1621–1623. Praha.
- Růžička, J. – Krušina, J. 1968: Dějiny města Poličky. Díl I. Šest století feudálního řádu. Hradec Králové.
- Šimek, E. 1979: Česká, moravská a slezská mince v cizích nálezech 16.–19. století. I. – Rakousko. *Numismatický sborník* 15, 301–408.
- Vorel, P. 2000: Od pražského groše ke koruně české. Průvodce dějinami peněz v českých zemích. Praha.
- 2009: Stříbro v evropském peněžním oběhu 16.–17. století (1472–1717). Praha.
- 2011: Nálezy mincí z let 1970–2010 na Pardubicku. *Východočeský sborník historický* 20, 53–68.

Summary

Ladislav Nekvapil, Small kipper coins found in Polička (Svitavy district). A preliminary report on the hoard processing.

The hoard from Polička, found in 1968, represents in European context an important and unique group consisting originally of 12,000 inflation coins, mostly three-kreuzer pieces of the so-called kipper period at the beginning of the Thirty Years' War. Because of the dating of the majority of the coins (1619–1622) and their extremely good condition of preservation, it is possible to suppose that the hoard was hidden by its owner in the cellar of the city house exactly in 1622, or at the beginning of 1623 at the latest. There are the following coins registered in the hoard: the non-governmental coins of the Silesian duchies (Legnica-Brzeg, Münsterberg-Oels, Nisko – the Wrocław Bishopry, etc.), several hundreds of coins from the German region located on the line connecting Bremen and Dresden (mainly Brunswick, Saxony, Anhalt, etc.).

13 Poličský nález byl v průběhu 80. let 20. století zpracováván tehdejším správcem numismatické sbírky VČM v Pardubicích dr. Františkem Šebkem. Poté byl nález na více než dvacet let odložen do depozitáře, práce na dokončení jeho systematické evidence probíhají opět od roku 2011.

In the case of this hoard, it is necessary to take into account also coins produced in illegal mints quite widely spread in the Reich at the beginning of the war (the so-called *Hackenmünze*). Besides the above-mentioned coins, also other coins were present, but because of their dating and origin, they do not fit into the prevailing character of the hoard (older Bohemian coins, some Polish contemporary coins).

This article should present the basic characteristics of the Polička hoard only, and it could not be taken as its analysis. Such kind of analysis will be possible in connection with attribution of all coins in the hoard and with finalizing its systematic listing. On the other hand, it is possible to suppose the hoard to contribute in clarification of some aspects of the coinage and the monetary circulation during the inflation period of the Thirty Years' War.

English summary by V. Novák

NÁLEZOVÁ KOLEKCE MINCÍ OBJEVENÁ PŘI ARCHEOLOGICKÉM VÝZKUMU V KRALOVICÍCH (OKR. PLZEŇ-SEVER)

Miroslav HUS

Abstract – Coins found during the archaeological excavations in Kralovice (Pilsen-North district).

In 2010, archaeological excavations were organized in Kralovice, in the house no. 144, the Kostelní St. The place used to be a residence of small local craftsmen (e.g. shoemakers, tailors, glaziers) and small house owners. Some 20 coins of different dating were found during the excavations. Only the coins nos. 4–17 (B) represent a group-find discovered in square of some 30 × 30 cm. The coin-group is dated back to the beginning of the Thirty Years' War (1619–1621), and it could document the trading or rather the cultural-political contacts of the central-western part of Bohemia with German lands, mainly north Germany, at the beginning of the war conflict.

 early modern times, Bohemia, hoard, kipper coin

V měsících září a října 2010 probíhal péčí Okresního muzea a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici pod vedením Mgr. Daniela Stráníka archeologický výzkum domu č. p. 144 v Kralovicích. Dům č. p. 144 se nachází v Havlíčkově, dříve Kostelní ulici (parc. č. 26), zhruba na poloviční cestě z Masarykova náměstí k původně gotickému a opevněnému, později renesančně přestavěnému kostelu sv. Petra a Pavla, situovaném na jihozápadním okraji historického centra města. Kostelní ulice byla v minulosti sídlem drobných řemeslníků (např. švec, krejčí, sklenář) a domkářů a domy původně nerespektovaly uliční čáru.

Při výzkumu byly odkryty složité stratigrafické situace navzájem se nerespektujících obvodových i základových zdí z různých stavebních fází. Vrstvy kromě stavebních destrukcí obsahovaly i čtyři spáleništní uloženy slabé mocnosti, vesměs ze starších stavebních etap. To vše je dokladem velmi četných přestaveb domu, provázených či předcházených požáry a destrukcemi. Velká část těchto destrukcí, resp. přestaveb pochází ze 17. století. Z výzkumu pak pocházely i fragmenty keramiky a kachlů z 14. až 18. století.

Během výzkumu bylo nalezeno také 20 mincí různého stáří. Z vyzvednutých mincí ovšem tvoří hromadný nález pouze mince č. 4–17 (B), které se našly 29. 9. 2010 na ploše cca 30 × 30 cm u severojižní hrany sektoru 3 v sondě 1 (vrstva 1017). Ostatní mince jsou příležitostné nálezy a jde evidentně o intruze. Mince byly zapsány do sbírek Okresního muzea a galerie severního Plzeňska Mariánská Týnice (př. č. AR 28/2010).

A. Jednotlivě nalezené mince

Sonda 1, sektor 1, vrstva SJ 1002, 13. 10. 2010:

Slezsko, **WÜRTEMBERG–ÖLS**, vévodství,¹ **Christian Ulrich** (1664/1697–1704)

mincovna: *Olešnice (Öls)*, AR grešle (3fenik) 1698

Av.: oválný čtvrcený štít s württersko-olešnickým znakem, převýšený vévodskou korunou a doprovázený ozdobnými rozvilinami, vnější perlovec nedoražen, jen v cca ½ obvodu, po stranách koruny 16–98, pod erbem v kruhu 3

Rv.: v hladkém vnitřním kruhu slezská orlice, pod ocasem LL, okolo kruhu rozviliny a vnější perlovec

Lit: *Saurma–Jeltsch 1883*, Taf. XXIX:82.

1. 0,68/0,39 g; 17,0 mm

Sonda 1, sektor 2, vrstva SJ 1002, 22. 9. 2010:

Fragment neurčitelné mince (cca ¾)

2. 0,38g; cca 14,9 mm; mince byla velmi špatně zachovaná, prokorodovaná a během čištění se rozpadla na drobné části

Sonda 1, sektor 3, Z profil, 21. 10. 2010:

ÖTTINGEN, hrabství,² **Ludwig XIV.**, **Ludwig XV.** a **Martin** (1522–1549)

AR fenik 1528

Av.: dva nekorunované štíty (vpravo psí hlava, vlevo öttingenská popelčina), pod štíty datum · 28 ·, nad štíty překřížený pás se sponami

Rv.: hladký

Lit.: *Saurma–Jeltsch 1892*, jako Taf. XXI:630 var. nebo 635 var.; *Fiala 1903*, č. 18144 var.

3. 0,28/0,17 g; 13,2 mm

B. Hromadný nález

Sonda 1, sektor 3, vrstva SJ 1017, 29. 9. 2010:

BRANDENBURG–BAYREUTH, markrabství,³ **Christian** (1603–1655)

mincovna: *Erlangen*, AR kiprový říšský groš (1/24 tolaru), bez letopočtu

Av.: v hladkém vnitřním kruhu říšské jablko s číslicí 24, kolem opis ve vnějším hrubém perlovci CHRIS·T·D·G·MA·BR·PR,⁴ na konci opisu mzn. – půlměsíc

Rv.: v dole zahroceném oválném štítu lev ve skoku, v hrubém perlovci ST·P·C·V·C·I/D·B·I·N·P·R·⁵

4. 0,63/0,51 g; 17,2/16,3 mm

Lit.: *Saurma–Jeltsch 1892*, neuvádí; *Fiala 1903*, neuvádí; *Krause – Mishler 1996*, neuvádí.

Sonda 1, sektor 3, vrstva SJ 1017, 29. 9. 2010:

STOLBERG, hrabství,⁶ **Wolfgang Georg** (1612–1631)

mm. Johann Krieg (1620–1660), AR kiprový říšský groš (1/24 tolaru) 1620

Av.: v hladkém vnitřním kruhu krácející jelen, pod břichem mzn. IK, opis ve vnějším hladkém kruhu WOLF:GEOR:CO:II STO:⁷

Rv.: v nahore otevřeném vnitřním hladkém kruhu říšské jablko s číslicí 24, opis ve vnějším hladkém kruhu KOI·WER ET:HO·16–20⁸

Lit.: *Saurma–Jeltsch 1892*, jako Taf. LXXVI:2297 var.; *Fiala 1903*, č. 13399.

5. 0,94/ 0,86 g; 17 mm

1 Württemberg–Olešnice bylo vévodství v Horním Slezsku, württerská sekundogenitura.

2 Oettingen bylo hrabství ve Švábsku, k rozdělení na vedlejší linie Öttingen–Öttingen a Öttingen–Wallerstein došlo až po roce 1557.

3 Brandenburg–Ansbach byla katolická braniborská sekundogenitura (markrabství) ve Frankách.

4 *Christianus Dei Gratia Marchio Brandenburgicus, Prussie.*

5 *Stetini Pomeraniae Cassubiorum Vandalorum Crossenensis Jägerndorfius / Dux, Burgravius in Norimberg, Princeps Rugiae.*

6 Stolberg bylo hrabství v Harzu. K rozdělení na vedlejší linie Stolberg–Stolberg a Stolberg–Wernigerode došlo až po roce 1645.

7 *Wolfgang Georg Comes in Stolberg.*

8 *Königstein, Wernigerode et Honstein 16–20.*

Sonda 1, sektor 3, vrstva SJ 1017, 29. 9. 2010:

LIPPE, hrabství,⁹ **Simon VII.** (1613–1627)

mm. Jacob Pfähler von Marsteg, AR kiprový říšský groš (1/24 tolaru) 1620 (s tit. Ferdinanda II.)

Av.: čtvrcený štít (2x růže, 2x pták sedící na hvězdě) převyšeny helmou s fařnochy a s klenotem orlich křidel, mezi nimi růže, opis v sekaném perlovci SI·MO·N·D·I·L¹⁰

Rv.: říšské jablko s číslicí 24, opis ve vnějším sekaném perlovci FER·D·I·D·I·16–20¹¹

Lit.: *Saurma-Jeltsch 1892*, 78, č. 3156, jako Taf. LV:1961 var.; *Krause – Mishler 1996*, 533, č. 19.

6. 0,78/0,69 g; 18,5 mm

Sonda 1, sektor 3, vrstva SJ 1017, 29. 9. 2010:

HILDESHEIM, biskupství,¹² **Fredinand von Bayern** (1612–1650)

AR kiprový říšský groš (1/24 tolaru) 1619 (s tit. Matyáše I.)

Av.: ve vnitřním přesekávaném kruhu korunovaný čtvrcený štít s bavorskými routami a lvy, opis ve vnějším perlovci FER·D·G·AR·CO·EL·H¹³

Rv.: ve vnitřním nahoře otevřeném sekaném kruhu říšské jablko s číslicí 24, opis ve vnějším perlovci MAT·D·G·RO·I·S·A·16–19¹⁴

Lit.: *Saurma-Jeltsch 1892*, 101, jako č. 4018, jako Taf. LXXI:2159; *Fiala 1903*, č. 16636; *Krause – Mishler 1996*, 502, č. 25.

7. 1,13/1,02 g; 19,0 mm

Sonda 1, sektor 3, vrstva SJ 1017, 29. 9. 2010:

HILDESHEIM, biskupství, **Fredinand von Bayern** (1612–1650)

mincovna: *Peine*, mm Carl Solter (1620–1622), AR kiprový říšský groš (1/24 tolaru) 1620 (s tit. Ferdinanda II.).

Av.: v renesančním štítě pes přeskakující dva snopy obilí (tj. znak města Peine), nad štítem mzn. – H přeložený hákem, opis ve vnějším perlovci FER·D·G·A·R·C·O·E·H¹⁵

Rv.: říšské jablko s číslicí 24, opis ve vnějším perlovci 0 FER·D·G·R·I·S·A·Z¹⁶

Lit.: *Saurma-Jeltsch 1892*, 101, č. 4021, Taf. LXXI:6160; *Krause – Mishler 1996*, 502, č. 26.

8. 0,78/0,67 g; 16,1 mm

Sonda 1, sektor 3, vrstva SJ 1017, 29. 9. 2010:

BRAUNSCHWEIG–WOLFENBÜTTEL,¹⁷ **Friedrich Ulrich** (1613–1634)

řezač Johann Loof (?), AR kiprový říšský groš (1/24 tolaru) 1620 (s tit. Ferdinanda II.)

Av.: říšské jablko s číslicí 24, opis ve vnějším hladkém kruhu ·FE·II·D·G·I·A·6·20¹⁸

Rv.: v hladkém kruhu barokní štít se lvem, kolem štítu rozviliny, nad štítem mzn. II podložený tečkami, opis ve vnějším hladkém kruhu ♥ MO NODV· (3) ·BRVNO (v opise došlo k sourázu písmen O a D do jednoho typu)¹⁹

Lit.: *Saurma-Jeltsch 1892*, Taf. LXVIII:2052; *Krause – Mishler 1996*, 397, č. 118 var.

Kom.: Na minci je zajímavé současné vyjádření hodnoty zlomkem 1/24 (původně v 16. století měl říšský tolar 72 krejcarů) a číslicí 3 (tj. 3 krejcarey).

9. 0,53/0,47 g; 17,1 mm

9 Lippe bylo hrabství ve Westfálsku. K dělení na vedlejší linie Lippe–Detmold, Lippe–Brake a Schaumburg–Lippe došlo v roce 1621.

10 *Simon, Dominus in Lipia.*

11 *Ferdinandus II. Dei Gratia Imperator 16–20.*

12 Hildesheim leží biskupství v Dolním Sasku a bylo personální unii spojené s arcibiskupstvím v Kolině nad Rýnem – sekularizováno roku 1803 a připojeno k Prusku.

13 *Ferdinandus Dei Gratia Archiepiscopus Coloniensis Electus Hildesiensis.*

14 *Mathias Dei Gratia Romanorum Imperator Semper Augustus 16–19.*

15 *Ferdinandus Dei Gratia Archiepiscopus Coloniensis Electus Hildesiensis.*

16 *Ferdinandus Dei Gratia Romanorum Imperator Semper Augustus 16–20.*

17 Vévodství Brunšvik–Wolfenbüttel byl důležitý stát v Dolním Sasku, vzniklý dělením původní Welfské domény roku 1286.

Další linie Brunšvik–Lüneburg (Calenberg) se stala 1692 kurfiřtstvím a 1815 přejmenována na Hannoverské království (připojeno 1866 k Prusku). Různých linií bylo více, pouze linie Brunšvik–Wolfenbüttel zůstala autonomní až do 1918.

18 *Ferdinandus II. Dei Gratia Imperator Augustus 16–20.*

19 *Moneta Nova Ducatus Brunoviciensis.*

Sonda 1, sektor 3, vrstva SJ 1017, 29. 9. 2010:

BRAUNSCHWEIG–WOLFENBÜTTEL, Friedrich Ulrich (1613–1634)

AR kiprový říšský groš (1/24 tolaru) bez letopočtu (s tit. Ferdinanda II.)

Av.: říšské jablko s číslicí 24, opis ve vnějším hladkém kruhu FER·Z·D·G·R·I·S²⁰

Rv.: hradba s 3 věžemi, v bráně lev ve skoku, opis v okrajovém hladkém kruhu ·GOT D·E·S·N·M·²¹

Lit.: *Saurma-Jeltsch 1892*, 96, č. 3771, Taf. LXIX:2076; *Krause – Mishler 1996*, 397, č. 105.

10. 0,80/0,70 g; 17,5 mm

Sonda 1, sektor 3, vrstva SJ 1017, 29. 9. 2010:

BRAUNSCHWEIG–WOLFENBÜTTEL, Friedrich Ulrich (1613–1634)

mincovna: *Osterode* (?), mm. Henning Schreiber (?), AR kiprový říšský groš říšský groš (1/24 tolaru) 1620 (s tit. Ferdinanda II.)

Av.: říšské jablko s číslicí 24, opis ve vnějším přesekávaném kruhu FER·I·D·G·R·I·S·A 6-20²²

Rv.: střední kruhové pole čtvrcený (2x lvi, 2x snopy), opis v okrajovém setřelém přesekávaném kruhu mzn. – hák, SEMPER·PRO·PATRI·²³

Lit.: *Saurma-Jeltsch 1892*, 96, č. 3756, Taf. LXVIII:2065; *Krause – Mishler 1996*, 397, č. 189.

11. 0,88/0,76 g; 17,3 mm

Sonda 1, sektor 3, vrstva SJ 1017, 29. 9. 2010:

BRAUNSCHWEIG–WOLFENBÜTTEL, Friedrich Ulrich (1613–1634)

řezač Johann Loof (?), AR kiprový říšský groš říšský groš (1/24 tolaru) bez letopočtu (s tit. Ferdinanda II.)

Av.: v přerušovaném tenkém vnitřním hladkém kruhu říšské jablko s číslicí 24, opis ve vnějším ohlazeném perlovci ·FER·II·D·G·R·IM·S A²⁴

Rv.: ve vnitřním hladkém kruhu lev ve skoku doprava, opis v okrajovém perlovci

♥ MONE:NOVA:ARGENTE;²⁵

Lit.: *Saurma-Jeltsch 1892*, jako Taf. LXVIII:2049; *Krause – Mishler 1996*, 397, č. 118.

12. 0,78/0,69 g; 17,0 mm

Sonda 1, sektor 3, vrstva SJ 1017, 29. 9. 2010:

BRAUNSCHWEIG–WOLFENBÜTTEL, Friedrich Ulrich (1613–1634)

mincovna: *Goslar* (?), mm. Hans Loehr (?), AR kiprový říšský groš říšský groš /1/24 tolaru=3krejcar/ bez letopočtu (s tit. Ferdinanda II.)

Av.: v uzavřeném vnitřním hladkém kruhu říšské jablko s číslicí 24, opis ve vnějším hrubším perlovci ·FER·II·D·G·R·IM S²⁶

Rv.: ve vnitřním hladkém kruhu lev ve skoku doprava, opis v okrajovém hrubším perlovci mzn. – dvojítá lilie MON:NOV:ARGENT²⁷

Lit.: *Saurma-Jeltsch 1892*, jako Taf. LXVIII:2049 var.; *Krause – Mishler 1996*, 397, č. 118.

13. 0,69/0,59 g; 17,1 mm

Sonda 1, sektor 3, vrstva SJ 1017, 29. 9. 2010:

HOLSTEIN–SCHAUENBURG–PINNEBERG,²⁸ Ernest III. (1601–1622)

AR kiprový říšský groš (1/24 tolaru) 1620 (s tit. Ferdinanda II.)

Av.: čtvrcený štít (hvězdy a hřebeny) se středovým polem, převýšený třemi helmami s klenoty (roh s hvězdou, paví kyta, orlí křídla), opis ve vnějším perlovci E D G PE – CH E S²⁹

20 *Ferdinandus II. Dei Gratia Romanorum Imperator Semper Augustus.*

21 *Gottes Ehre Ist Seine NaMe.*

22 *Ferdinandus II. Dei Gratia Romanorum Imperator Semper Augustus 16–20.*

23 *Semper Pro Patria.*

24 *Ferdinandus II. Dei Gratia Romanorum Imperator Semper Augustus.*

25 *Moneta Nova Argentea.*

26 *Ferdinandus II. Dei Gratia Romanorum Imperator Semper Augustus.*

27 *Moneta Nova Argentea.*

28 Holštýnsko bylo sice součástí Svaté říše římské národa německého, ale současně bylo autonomní součástí Dánského království.

29 *Ernestus Dei Gratia Princeps Et – Comes Holsatiae Et Schauenburgi.*

Rv.: ve vnitřním hladkém kruhu poli říšské jablko s číslicí 24, opis ve vnějším hladkém kruhu ZO·FER·D·Z·D·G·R·I·S.³⁰

Lit.: *Saurma-Jeltsch 1892*, 79, jako č. 3209, jako Taf. LV:1702; *Krause – Mishler 1996*, 214, č. 99.

14. 0,89/0,78 g; 17,3 mm

Sonda 1, sektor 3, vrstva SJ 1017, 29. 9. 2010:

SCHWARZBURG–RUDOLSTADT, hrabství,³¹ **Ludwig Günther, Carl Günther a Albrecht Günther** (1605–1630)

AR kiprový říšský groš (1/24 tolaru) 1621 (s tit. Ferdinanda II.)

Av.: ve vnitřním hladkém kruhu říšské jablko s číslicí 24, po stranách kříže datum 16–21, opis ve vnějším perlovci 21 FER:II·ROM:IM:SE:A:16³²

Rv.: v hladkém kruhu 3 štíty se lvy a orlicí (?), nad nimi mzn. – korunované I s kroužkem (?), opis ve vnějším perlovci MO:NO:CO:SCH:ET:H:R:L³³

Lit.: *Saurma-Jeltsch 1892*, Taf. LXXVI:2319; *Krause – Mishler 1996*, neuvádí.

15. 0,54/0,44 g; 17,3 mm

Sonda 1, sektor 3, vrstva SJ 1017, 29. 9. 2010:

MAGDEBURG, arcibiskupství,³⁴ **Christian Wilhelm von Brandenburg** (1608–1631)

AR kiprový říšský groš (1/24 tolaru) 1620

Av.: v hladkém kruhu renesanční čtvrcený štít (2 x lvi, orlice a hohenzollernské čtvrtce) se středním polem, opis ve vnějším perlovci ♣ CRIS·WIL·D·G·P·ADM·MA:³⁵

Rv.: ve vnitřním uzavřeném hladkém kruhu říšské jablko s číslicí 24, opis ve vnějším hladkém kruhu CO AD HAL·B·DVX·P:16-20³⁶

Lit.: *Saurma-Jeltsch 1892*, 103, č. 4131, jako Taf. LXXII:2196; *Krause – Mishler 1996*, 546, č. 58.

16. 1,26/1,16 g; 19,1 mm

Sonda 1, sektor 3, vrstva SJ 1017, 29. 9. 2010:

WERDEN–HELMSTÄDT, opatství,³⁷ **Hugo Prentäus von Assindia** (1614–1646)

AR kiprový říšský groš (1/24 tolaru) 1621 (s tit. Ferdinanda II.)

Av.: ve vnitřním hladkém kruhu říšské jablko s číslicí 24, opis ve vnějším perlovci FER·D·G·R·I·M·S·A·21³⁸

Rv.: v hladkém vnitřním kruhu gotický štít s latinským křížem, nad štítem klobouk (?), po stranách rozviliny či třapce, opis ve vnějším perlovci mzn. – zkřížené háky, MO:NO:CAPIT·VERDE³⁹

Lit.: *Saurma-Jeltsch 1892*, neuvádí; *Fiala 1903*, č. 17328; *Krause – Mishler 1996*, neuvádí.

17. 0,82/0,74 g; 17,0 mm

C. Jednotlivě nalezené mince

Sonda 1, sektor 3, vrstva SJ 1032, 8. 10. 2010:

ČECHY, Leopold I. (1657–1705)

mincovna: *Praha*, mm. Gregor Egerer (1694–1717), AR krejcar (Landmünze) 1695⁴⁰

30 *Ferdinandus II. Dei Gratia Romanorum Imperator Semper (Augustus) 16–20.*

31 Schwarzburg–Rudolstadt bylo malé hrabství (od 1710 knížectví) v Durynsku, autonomní až do 1918.

32 *Ferdinandus II. Dei Gratia Romanorum Imperator Semper Augustus 16–21.*

33 *Moneta Nova Comitum Schwarzburgensis et Honsteinensis, Rudolstadtensis Lineae.*

34 Arcibiskupství magdeburské na dolním Labi bylo sekularizováno až 1680. Arcibiskup byl současně biskupem v Halberstadtu. Kristián Vilém Braniborský, původně pomocný biskup, zprvu vládl (do potvrzení papežem) jen jako administrátor, tj. správce arcidiecéze.

35 *Cristianus Wilhelmus Dei Gratia Postulatus Administrator Magdeburgensis.*

36 *Coadiutor Administrator Halberstadensis, Brandenburgicus Dux et Prussiae 16–20.*

37 Opatství a kapitula Werden (mincovní právo od roku 974) bylo malým církevním státem (se statutem říšského knížectví!) v Porúří, sekularizováno roku 1803 (poté přičleněno k Prusku).

38 *Ferdinandus II. Dei Gratia Romanorum Imperator Semper Augustus 16–20.*

39 *Moneta Nova Capituli Verdensis.*

40 Zemská mince je označení pro méně hodnotné ražby, které měly být v oběhu jen v příslušné zemi a ne v jiných zemích, na rozdíl od říšských krejcarů a grošů, o tolařech nemluvě (říšský krejcar měl 0,961 g stříbra 250/1000).

Av.: v hladkém vnitřním kruhu poprsí krále v barokní paruce, pod ramenem rámeček s hodnotou, opis ve vnějším perlovci LEOPOLDVS·D·G·R (1) I·S·A·G·H·B·REX⁴¹

Rv.: v hladkém kruhu korunovaný říšský orel s českým znakem na prsou, opis ve vnějším perlovci ·BÖHMISCHE (GE) LANDMUNTZ·16-95

Lit.: *Halačka 1988*, č. 1432; *Krause – Mishler 1996*, 96, č. 1427.

18. 0,89/0,67 g; 18,1 mm

Sonda 1, sektor 5, vrstva 1067, 15. 10. 2010:

Norimberk (?), AE počební nebo hrací jednostranný žeton, blíže neurčitelný (17.–18. století)

Av.: v perlovci pod zářícím Sluncem tři květiny, ve vnějším perlovci nejasně čitelný opis – PEEW * ALB – C II T (?)

Rv.: hladký

Lit.: –

19. 0,65/0,27 g; 19,1 mm (cca 3/5 původní velikosti) – během čištění rozpadl na fragmenty (mince byla velmi tenká a narušená korozí)

Sonda 1, sektor 6, vrstva 1034, 8. 10. 2010:

BRAUNSCHWEIG–WOLFENBÜTTEL, Friedrich Ulrich (1613–1634).

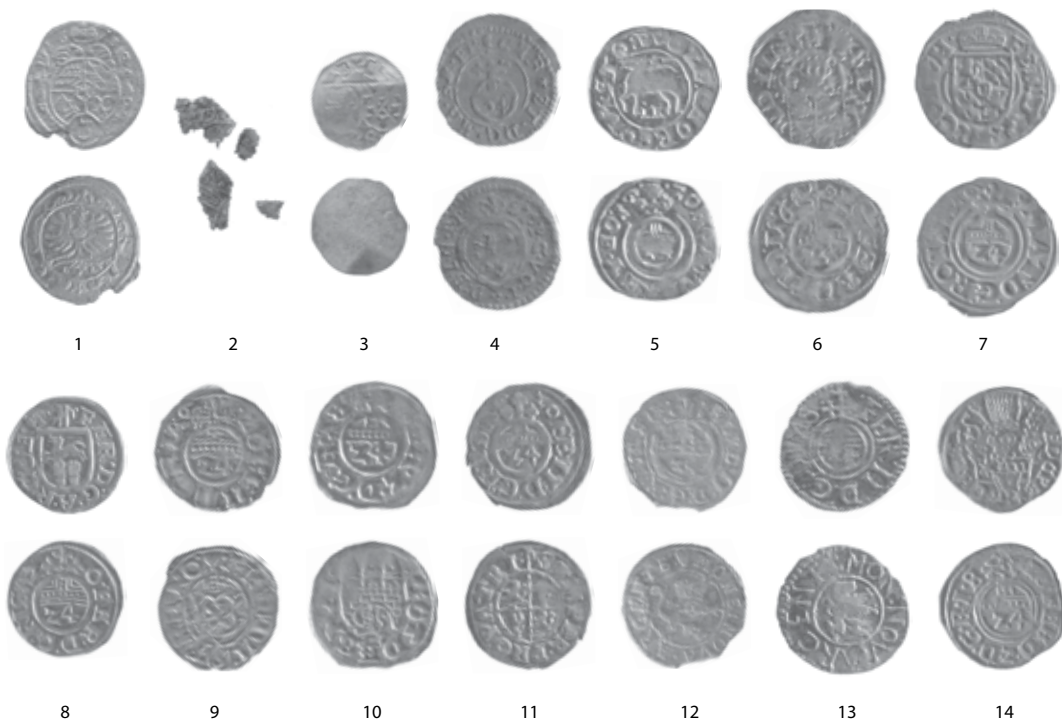
AR kiprový říšský groš (1/24 tolaru), bez letopočtu (s tit. Ferdinanda II.)

Av.: ve vnitřním hladkém kruhu říšské jablko (horní část otřelá) s číslicí 24, opis ve vnějším perlovci -ERD·II·R·IM·S·A⁴²

Rv.: ve vnitřním hladkém kruhu lev ve skoku doprava, opis v okrajovém perlovci NON·PROCR⁴³

Lit.: *Saurma-Jeltsch 1892*, 95, č. 3722, jako Taf. LXVIII:2049; *Krause – Mishler 1996*, 398, č. 216.

20. 0,81/0,64 g; 18,3 mm; cca 1/3 plochy otřelá, ale zbytek velmi ostrý

41 *Leopoldus, Dei Gratia Romanorum Imperator, Semper Augustus, Germaniae Hungariae Bohemiae Rex.*

42 *Ferdinandus II. (Dei Gratia) Romanorum Imperator Semper Augustus.*

43 *Non Procrastino, tj. Bez odkladu.*

Obr. 1. (1:1, čísla odpovídají katalogu; Foto V. Podestát a D. Stráník, muzeum Mariánská Týnice 2013)

Dotčený soubor mincí z počátku Třicetileté války (nepočítaje intruze), tedy z let 1619–1621, dokládá buď obchodní, nebo spíše kulturně-politické styky středozápadních Čech s německými oblastmi, zejména se severním Německem i na počátku tohoto společenského kataklysmatu. I s ohledem na výskyt církevních mincí (Hildesheim, Magdeburg a Werden) a na skutečnost, že právě po roce 1621 se Kralovice dostaly do majetku plasského kláštera, můžeme usuzovat, že mince mohly pocházet z majetku některého příchozího katolického duchovního nebo studenta právě ze severoněmeckých oblastí – zejména je nápadná koncentrace brunšvik-wolfenbütelských mincí – a mince se tak dostaly oběhem i do majetku místních chudých řemeslníků. Nebyl to velký majetek, 14 grošů, resp. tříkrejcarů představovalo necelý zlatník, tedy sumu skutečně malou – asi týdenní výdělek nádeníka, nebo dvou či tří denní výdělek řemeslníka, navíc hodnota klesala vinou inflace a špatné kvality. Všechny dotčené mince byly kiprové, tedy ze špatného stříbra či spíše billonu. Určitě to nebyl majetek některého žoldnéře, kteří kolem 1621 protahovali Čechami, ani obchodníka – ti by si uschovali výdělek, žold či kořist v hodnotnější měně, ne-li přímo v tolarech.

Kontrast depotu severoněmeckých mincí k ostatním nalezeným mincím v Havlíčkově ulici je skutečně patrný, protože ostatní mince z nálezů z jiné doby (tj. ona intruze) jsou pouze drobné mince nejnižší hodnoty (feník, grešle a krejcar). V každém případě představují uvedené mince mimořádně zajímavý soubor mincí, které nejsou běžně součástí mincovních nálezů v Čechách té doby.

Literatura

Fiala, E. 1903: Collection Ernst Prinz zu Windisch-Grätz, III. Band: Münzen und Medaillen von Deutschland und von der Schweiz. Prag.

Halačka, I. 1988: Mince zemí Koruny české. 3. díl. Kroměříž.

Krause, Ch. L. – Mishler, C. 1996: Standard Catalog of World Coins 1601–1700. Iola (WI).

Saurma-Jeltsch, H. v. 1883: Schlesische Münzen und Medaillen. Breslau.

– 1892: Die Saurmische Münzsammlung deutscher, schweizerischer und polnischer Gepräge. Berlin.

Summary

Miroslav Hus, Coins found during the archaeological excavations in Kralovice (Pilsen-North district).

In September and October 2010, archaeological excavations were organized by D. Stráník (The Regional Museum and Gallery of North Pilsen, Mariánská Týnice) in Kralovice, in the house no. 144, the Kostelní St. The place used to be a residence of small local craftsmen (e.g. shoemakers, tailors, glaziers) and small house owners. Complicated stratigraphic situations of mutually unconnected perimeter and foundational walls of different construction phases have been found. Most of these destruction or reconstruction segments come from the 17th century. Some 20 coins of different dating were found during the excavations.

Only the coins nos. 4–17 (B) found on September 29, 2010, represent a group–find. They were located near the north-south edge of the sector no. 3, probe no. 1 (layer no. 1017) in square of some 30 × 30 cm. The coin–group is dated back to the beginning of the Thirty Years' War (intrusions not included), i.e. the period between 1619 and 1621, and it could document the trading or rather the cultural-political contacts of the central-western part of Bohemia with German lands, mainly north Germany, at the beginning of the social cataclysm. Taking in mind appearance of the church coins (Hildesheim, Magdeburg and Werden) and the fact that after 1621, Kralovice became a property of the monastery in Plasy, it is possible to assume the coins as having been brought there by a catholic priest or a student from north Germany. Concentration of the Brunswick-Wolfenbütel coins is noticeable. They could come via circulation to the hands of the poor local craftsmen. It was not any big cash – some 14 grossi (3-kreuzers respectively) which was about one gulden, i.e. very small amount of money. It was equal to one-week salary of a laborer or two- or three-day salary of a craftsman. And the value of the coins decreased because of inflation and bad quality of metal. All mentioned coins were of kipper alloy, i.e. made of bad silver or billon more likely.

English summary by V. Novák

NÁLEZ MINCE LUDVÍKA XIV. ZE LHOTY U PECKY (OKR. JIČÍN)?

Vojtěch BRÁDLE

Abstract – A coin struck under Louis XIV found in Lhota near Pecka (Jičín district)?

Sometime before September 23, 1960, a French écu struck under Louis XIV was found apparently in Lhota near Pecka or somewhere close to there. Unfortunately, any more details are missing.

 find, écu, France, Louis XIV, overstruck coin

Někdy před 23. 9. 1960 byla na neznámém místě nalezena stříbrná mince francouzského krále Ludvíka XIV.

FRANCIE, Ludvík XIV. (1643–1715)

mincovna: *Besançon*, AR écu 1704 (přeražba)

Lit.: *Krause – Mishler 1993*, 176, č. 1320.24.

25,98 g; 43,9/44,6 mm; dvakrát našťipnuté, četné vrypy a rýhy

Minci původně vlastnil Josef Kocián ze Lhoty u Pecky (od roku 1982 tvoří místní část městečka Pecka) a ten ji také výše zmíněného dne odevzdal jako dar pro muzeum na tamním hradě. V současné době je uložena v numismatickém depozitáři Muzea východních Čech v Hradci Králové (inv. č. N/N 23042).

Mince měla být objevena při kopání stromků. Chybí ovšem označení místa nálezu a jen s určitou mírou pravděpodobnosti můžeme předpokládat, že ražba byla vykopána přímo v tehdy ještě samostatné Lhotě nebo někde v okolí. Stejně tak není přímo uvedeno jméno nálezce a zůstává nezodpovězeno, zda jím byl sám J. Kocián. Bohužel ten je již po smrti, takže nebylo možné chybějící údaje u něho zjistit. Díky tomu patrně ani nevíme, jestli v tomto případě šlo o nález jednotlivé ražby, nebo byla součástí většího celku.

Nalezenou minci představuje écu čili francouzský tolarový nominál, který byl za vlády Ludvíka XIV. ražen ve velkém množství a řadě typů s odlišným obrazem. Jeho proměnlivost můžeme částečně sledovat i na zde popisovaném exempláři, neboť při pozornějším pohledu zjistíme, že nese stopy přeražby, a to dokonce dvojí. Důvodem masového přerážení écu ve francouzských mincovnách v závěru 17. a na počátku 18. století byla ekonomická krize, jejíž příčiny lze hledat především v nákladné politice Ludvíka XIV. Ta byla řešena opakujícím se nárůstem oficiální platební síly écu. I přes stejný obsah stříbra platil novější typ vždy více než ten předchozí (Vorel 2009, 351–352; zde ukázky dalších přerážených écu, viz tab. XXXI:3–4).

Finální podobu v tomto příspěvku popisované ražby vedle portréту panovníka na lici tvoří osm do kříže sestavených korunovaných písmen L, podle nichž je tento typ označován jako *écu aux huit L*. Mince ji vzhledem ke značce ze dvou překřížených písmen C získala v mincovně Besançon v roce 1704. Na rubní straně jsou však ještě patrné drobné zbytky dřívější podobizny Ludvíka XIV. Obdobně jsou na aktuálním aversu zřetelné stopy staršího obrazu. U portréту panovníka jsou částečně viditelná žezla, jak byla ražena na mincích (*écu aux insignes*) z let 1701–1703/1704 (srv. Krause – Mishler 1993, 175–176, č. 1316.1–1316.25, 1317 a 1318). Přes portrét je navíc zachován obrys palmové ratolesti, který je pozůstatkem ještě staršího typu *écu aux palmes* (srv. Krause – Mishler 1996, 248–249, č. 298.1–298.26, 299 a 300).

Nález écu Ludvíka XIV. na českém území nepředstavuje žádnou vyloženou výjimku, neboť francouzské tolarové nominály jsou součástí celé řady dalších souborů ukrytých v 18. století, přičemž se v nich objevují jednotlivé exempláře i třeba desítky mincí. Jako příklady lze uvést depoty z Bystré (Nálezy III/1, 158, č. 3672; Hladík 1964, 271), Dobrušky (Šůla 1968, 275), Habrovan (Nohejlová 1936, 159; Nálezy III/1, 184, č. 3834), Podkosti (Šůla 1976, 224), Sazené (Nohejlová 1937, 92; Nálezy III/1, 185, č. 3839), Slatiny (Šůla 1966, 47, č. 82) nebo Velkého Valtinova (Svobodová 1976, 227).

Obecně příliv francouzských mincí do českých zemí odráží pozici écu, které nenacházelo uplatnění jen v samotné Francii, ale jako hlavní hrubá mince své doby ovládlo do značné míry evropský měnový oběh (Vorel 2009, 339). V popisech některých náleзовých celků z doby vlády Marie Terezie (1740–1780) pak bývá výskyt francouzských ražeb dáván do souvislosti s válkami proběhnuvšími po jejím nástupu na trůn, kdy v Čechách pobývala francouzská armáda (Nohejlová 1937, 93; Šůla 1968, 275).

Literatura

- Hladík, B. 1964: Nález francouzských tolarů v Bystré u Humpolce. Numismatický sborník 8, 271.
- Krause, CH. L. – Mishler, C. 1993: Standard Catalog of World Coins. Eighteenth Century 1701–1800. Iola.
- 1996: Standard Catalog of World Coins 1601–1700. Iola.
- Nálezy III/1: Nemeškal, L. 1957: České, moravské a slezské nálezy mincí údobí tolarového (1519–1900). In: Nohejlová-Prátová, E. (red.): Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl III/1. Praha, 5–230.
- Nohejlová, E. 1936: Nález u Habrovan. Numismatický časopis československý 11–12, 159.
- 1937: Nález mincí v Sazené u Kralup n. Vlt. Podřipský kraj 3, 89–93.
- Svobodová, D. 1976: Nález mincí ve Velkém Valtinově, okr. Česká Lípa. Numismatický sborník 14, 227–228.
- Šůla, J. 1966: Příspěvky k soupisu nálezů mincí v severovýchodních Čechách I. Fontes musei Reginaehradecensis 3. Hradec Králové, 1–81.
- 1968: Druhý nález tolarů v Dobrušce. Numismatický sborník 10, 274–276.
- 1976: Nález drobných slezských mincí na katastru obce Podkost, okr. Jičín. Numismatický sborník 14, 217–227.
- Vorel, P. 2009: Stříbro v evropském peněžním oběhu 16.–17. století (1472–1717). Praha.

Summary

Vojtěch Brádle, A coin struck under Louis XIV found in Lhota near Pecka (Jičín district)?

In a precisely unknown time (before September 23, 1960), a French écu struck under Louis XIV was found apparently in Lhota near Pecka or somewhere close to there. Unfortunately, any more details are missing, and it is not known if it was a single find or a larger group of coins. The name of the finder also remained unknown. The coin was struck in the Besançon mint in 1704 (*écu aux huit L*), and it enriches the group of the French thaler denominations buried in the territory of Bohemia in the 18th century. The coin, because of traces of the doubled overstriking, well documents usual practice of repeated overstriking of écus during the rule of Louis XIV.

English summary by V. Novák

OBSAH

Jiří Lukas

Denáry mečového typu (III). Mladší varianty denárů typu meč-kaplice (C 50–52, 56–58)
Deniers of the sword type (III). Later varieties of deniers of the sword-chapel type (C 50–52, 56–58). ... 3–41

Kateřina Blažková – Vlastimil Novák – Kamil Smíšek – Zdeněk Šámal

Zlomek sámánovské mince objevený na hradišti Dřevíč (okr. Rakovník) v kontextu raně středověkých českých a moravsko-slezských nálezů islámského stříbra
Fragment of the Samanid coin found at the Dřevíč hill fort (Rakovník district) in context of early medieval Bohemian and Moravian-Silesian finds of Islamic silver. 43–56

Jiří Lukas

Nálezy denárů z 11. a 12. století objevené pomocí detektorů kovů (I)
Deniers of the 11th and 12th century found with use of metal detectors (I). 57–70

Robert Kool – Borys Paszkiewicz – Edna J. Stern

Neznámý český denár s obrazem sv. Kryštofa z Montmusard, ‘Akko (Izrael)
An Unknown Bohemian Saint Christopher Penny from Montmusard, Acre (Israel). 71–81

Jan T. Štefan

K české části nálezů Fuchsenhof (1997) / *Contribution to the Bohemian part of the Fuchsenhof hoard (1997).* 83–87

Petr Schneider

Dochovaná část brakteátového depotu ze Smržova u Českého Dubu (okr. Liberec)
Preserved part of the bracteate hoard from Smržov near Český Dub (Liberec district). 89–94

Daniel Haas Kianička

Nálezy Medailí? / *Finds of medals?* 95–100

Nálezy mincí na území České republiky

Coin Finds in the territory of the Czech Republic

Július Fröhlich

Niekoľko zaujímavých keltských mincí z oppida Hradiště u Stradonic
Some interesting Celtic coins from the oppidum of Hradiště near Stradonice. 101–105

Jiří Militký

Doplňk k nálezů římských zlatých mincí z Dobronice (okr. Tábor)
Addition to the find of gold Roman coins from Dobronice (Tábor district) found in 1878. 106–108

Vojtěch Brádle – Jiří Militký

„Znovuobjevený“ aureus Alexandra Severa z Čermilova (okr. Hradec Králové)
A ‘re-discovered’ aureus of Alexander Severus from Čermilov (Hradec Králové district). 108–110

Filip Krásný – Jiří Militký

Nález východořímského solidu Lea I. z Loukovce (okr. Mladá Boleslav)
An Eastern Roman solidus struck under Leo I found in Loukovec (Mladá Boleslav district). 111–113

Jiří Lukas

Nález denáru – imitativní ražby u obce Radovesnice II (okr. Kolín) / *An imitative denier issue found in the outskirts of Radovesnice II (central Bohemia, Kolín district).* 113–117

Jiří Lukas

Nález denáru Boleslava II. C 78 v předpolí hradiště Hanín (k.ú. Kolín, Středočeský kraj)

The denier of the C 78 type struck under Boleslaus II found in the foreland of the Hanín hill

fort (the Kolín land register, central Bohemia). 117–122

Jiří Lukas

Nález denáru knížete Oldřicha C 296 v Hořanech (okr. Kutná Hora) z roku 1903 / *A denier struck*

under the Duke Oldřich (C 296) found in Hořany (Kutná Hora district) in 1903. 122–124

Jiří Lukas

Depot denárů z roku 1903 ve Vraclavi (okr. Ústí nad Orlicí)

Hoard of deniers found in Vraclav (Ústí nad Orlicí district) in 1903. 124–127

Vojtěch Brádle

Starší nález denáru Oty I. Sličného u Olomouce?

A denier struck under Otto I the Handsome found formerly near Olomouc? 127–128

Petr Schneider – Tomáš Smělý

Nález brakteátů z katastru obce Opolany (okr. Nymburk)

Bracteates found in the forest near Opolany (Nymburk district). 129–131

Petr Schneider – Tomáš Smělý – Lukáš Císařovský

Nález brakteátového svitku ze Smrkovic (okr. Písek)

A bracteate pile found in Smrkovice (Písek district). 131–133

Jiří Militký – Martin Vyšohlíd

Tři středověké „žetony“ objevené při archeologickém výzkumu v areálu bývalých kasáren

Jiřího z Poděbrad na náměstí Republiky v Praze I-Novém Městě / *Three medieval ‘jetons’*

found via archaeological excavations in the area of the former barracks named after George

of Poděbrady in the Republic Sq., Prague I-New Town. 133–136

Jan Cihlář – Lukáš Richtera

Nález pražských grošů Václava II. a Jana Lucemburského u zaniklé středověké vsi Komorsko,

k. ú. Čenkov (okr. Příbram) / *Prague grossi struck under Wenceslas II and John of Luxembourg*

found near the vanished medieval village of Komorsko, the Čenkov land register (Příbram district). ... 137–141

Martin Čechura – Jiří Militký

Nález mincí u kostela sv. Ducha ve Všerubech (okr. Plzeň-sever)

Coins found near the St. Spirit Church in Všeruby (Pilsen-North district). 142–143

Ondřej Černohorský – David Vích

Tři drobné hromadné nálezy pražských grošů ze Svitavska

Three small group finds of the Prague grossi discovered in the Svitavy region. 144–148

Ladislav Nekvapil

Nález drobných kypových mincí z Poličky (okr. Svitavy). Předběžná zpráva o stavu zpracování depotu

Small kipper coins found in Polička (Svitavy district). A preliminary report on the hoard processing. ... 148–154

Miroslav Hus

Nálezová kolekce mincí objevená při archeologickém výzkumu v Kralovicích (okr. Plzeň-sever)

Coins found during the archaeological excavations in Kralovice (Pilsen-North district). 154–161

Vojtěch Brádle

Nález mince Ludvíka XIV. ze Lhoty u Pecky (okr. Jičín)?

A coin struck under Louis XIV found in Lhota near Pecka (Jičín district)? 161–163

SEZNAM AUTORŮ

Mgr. Kateřina Blažková

Muzeum T. G. M. Rakovník, Vysoká 95, 269 01 Rakovník
e-mail: archeolog@muzeumtgm.cz

PhDr. Vojtěch Brádle

Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Eliščíno nábřeží 465, 500 01 Hradec Králové /
Filozofická fakulta Univerzita Hradec Králové, centrum interdisciplinárního výzkumu, Rokitsanského 62,
500 03 Hradec Králové
e-mail: v.bradle@muzeumhk.cz

MUDr. Jan Cihlář

Česká numismatická společnost (pobočka Pražské groše)
e-mail: jacihlar@gmail.com

Lukáš Císařovský

Semice, Obecní 16, Písek 397 01
e-mail: l-u-k-y@seznam.cz

Mgr. Martin Čechura

Západočeské muzeum v Plzni, oddělení záchranných archeologických výzkumů, Kopeckého sady 2, 301 00 Plzeň
e-mail: mcechura@zcm.cz

Bc. Ondřej Černožorský

Česká numismatická společnost – pražské groše.
e-mail: ondrej.cernohorsky@email.cz

Ing. Július Fröhlich

Olbrachtova 1140, 252 28 Černošice
e-mail: julius.frohlich@gmail.com

PhDr. Miroslav Hus

Západočeské muzeum v Plzni, Kopeckého sady 2, 301 00 Plzeň
e-mail: mhus@zcm.cz; miroslav.hus@seznam.cz

Mgr. Daniel Haas Kianička, Ph.D.

NBS-Múzeum mincí a medailí Kremnica, Štefánikovo námestie 11/21, 96701 Kremnica, Slovensko
e-mail: daniel.kianicka@nbs.sk

Dr. Robert Kool

e-mail: robert@israntique.org.il

Bc. Filip Krásný

Muzeum Mladoboleslavska, Hrad 1-Staroměstské náměstí, Mladá Boleslav 293 01
e-mail: filip.krasny@muzeum-mb.cz

PhDr. Jiří Lukas

Brdičkova 1919, 155 00 Praha 5
e-mail: jlukas@volny.cz

PhDr. Jiří Militký, Ph.D.

Centrum medievistických studií Akademie věd České republiky a Univerzity Karlovy v Praze, Jilská 1,
110 00 Praha 1 / Archeologický ústav AVČR, v.v.i., Praha, Letenská 4, 118 01 Praha 1 / Národní muzeum,
numismatické odd., Václavské nám. 68, 115 79 Praha 1
e-mail: militky.jiri@seznam.cz

Mgr. Ladislav Nekvapil

Východočeské muzeum v Pardubicích, Zámek č. 2, 530 02 Pardubice /
Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, Studentská 84, 532 10 Pardubice
e-mail: nekvapil@vcm.cz

PhDr. Vlastimil Novák, Ph.D.

Národní muzeum-Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur,
Betlémské náměstí 1, 110 00 Praha 1
e-mail: vpvovak@seznam.cz

Prof. dr hab. Borys Paszkiewicz

Uniwersytet Wrocławski, Instytut Archeologii, Pałac Matuschków, ul. Szewska 48
PL 50-139 Wrocław, Polska
e-mail: borys.paszkievicz@poczta.fm

RNDr. Lukáš Richtera, Ph.D.

Česká numismatická společnost (pobočka Pražské groše)
e-mail: oliver@centrum.cz

Mgr. Petr Schneider

Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Filozofická fakulta,
České mládeže 8, 400 96 Ústí nad Labem
e-mail: petr.schneider@gmx.de

Tomáš Smělý

K Zahrádkám 1180, 251 68 Kamenice
e-mail: smely.tomas@centrum.cz

Mgr. Kamil Smíšek

Archeologický ústav AVČR, v.v.i., Praha, Letenská 4, 118 01 Praha 1 / Národní muzeum,
numismatické odd., Václavské nám. 68, 115 79 Praha 1
e-mail: kamil.smisek@email.cz

Dr. Edna J. Stern

e-mail: stern@israntique.org.il

Mgr. Zdeněk Šámal

Pernerova 10/32 Praha 8 - Karlín
zsamal@centrum.cz

Ing. Jan Štefan, CSc.

Nám. Msgre Šrámka 6, 702 00 Ostrava
e-mail: jan.stefan@marq.cz

PhDr. David Vích

Regionální muzeum, Šemberova 125/1, 566 01 Vysoké Mýto
e-mail: dvich@centrum.cz

Mgr. Martin Vyšohlíd

Archaia Praha, o.p.s., Truhlářská 20/1119, 110 00 Praha 1-Nové Město
e-mail: vysohlidm@archaia.cz